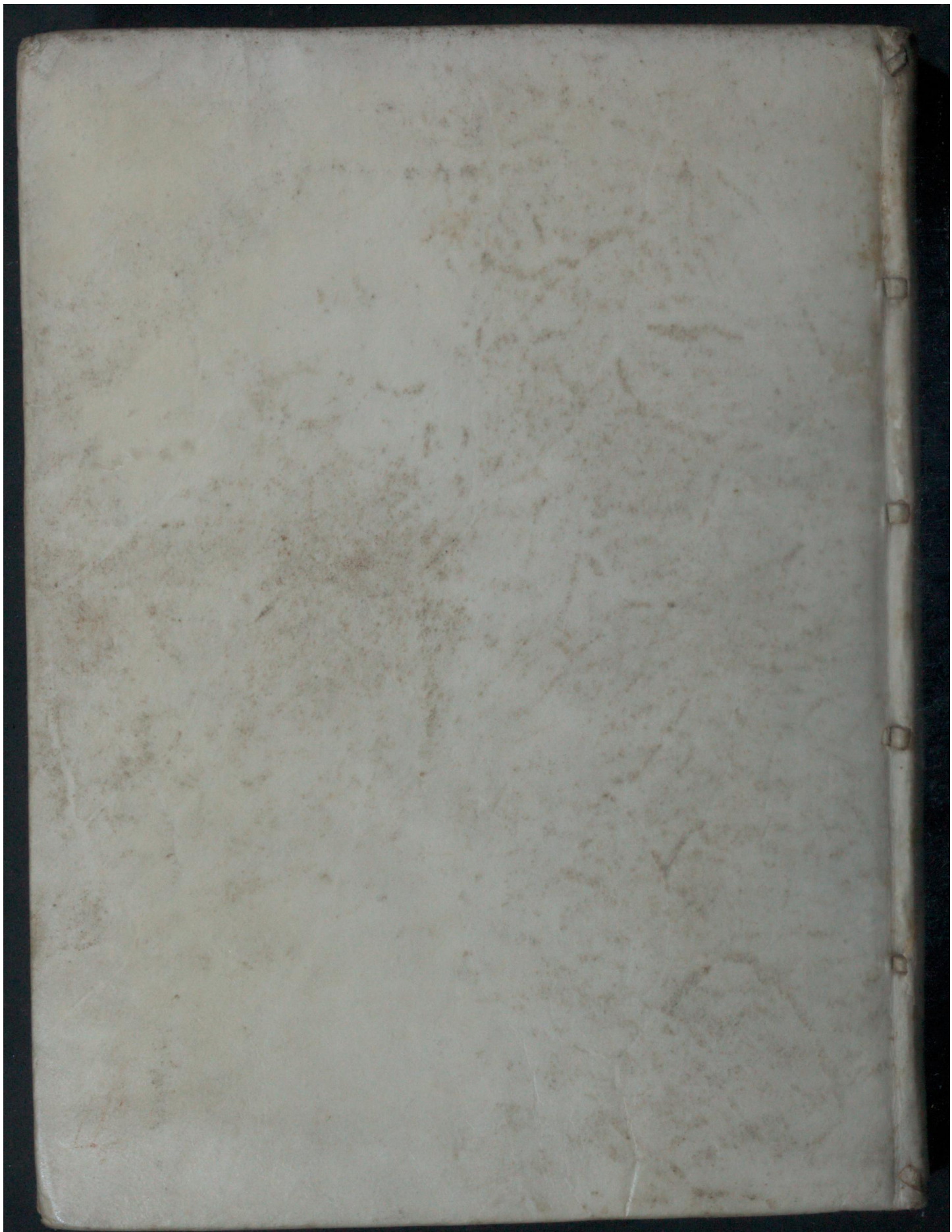




Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.  
83 J 17





Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.  
83 J 17

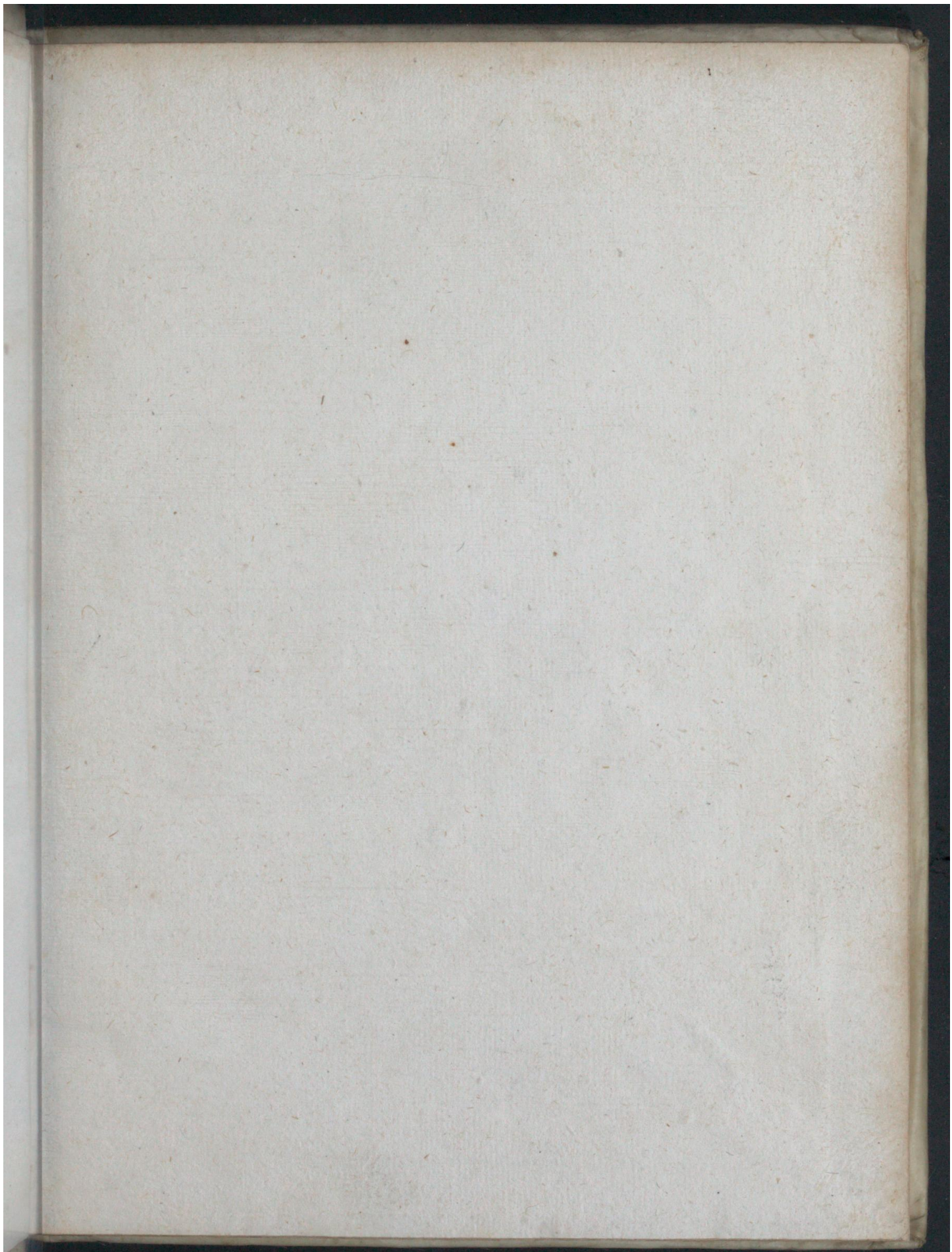


Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.  
83 J 17

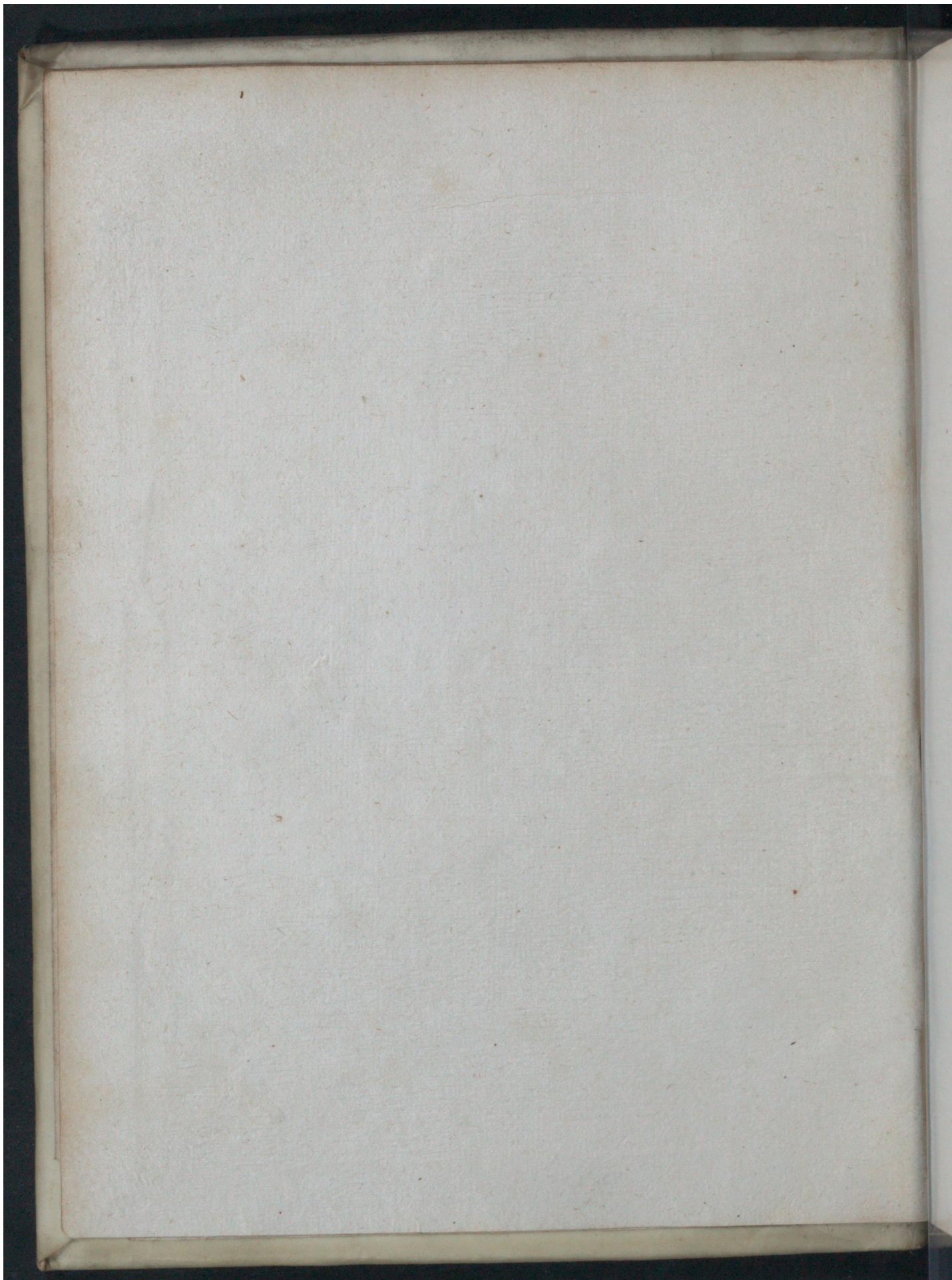


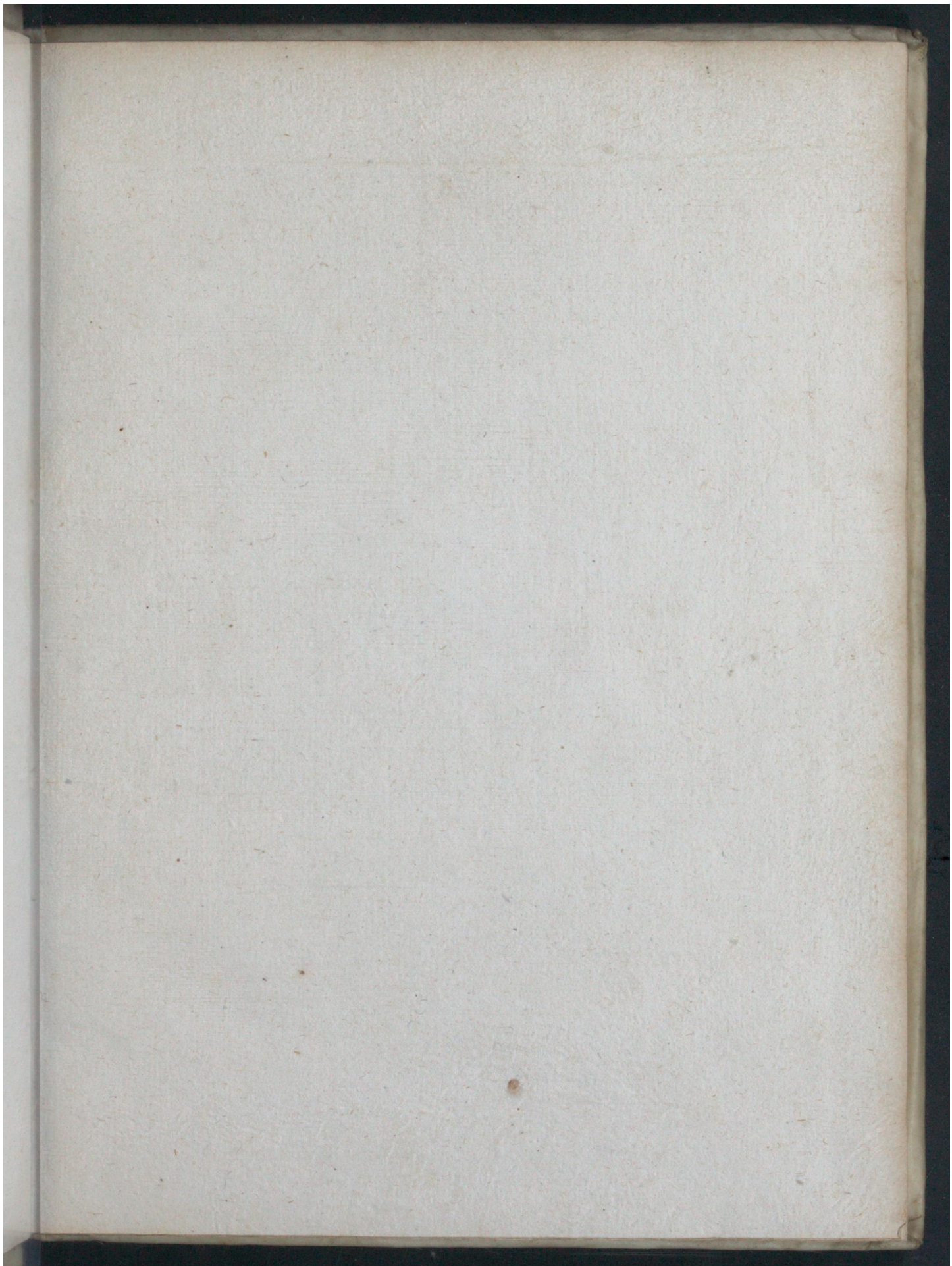
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.  
83 J 17

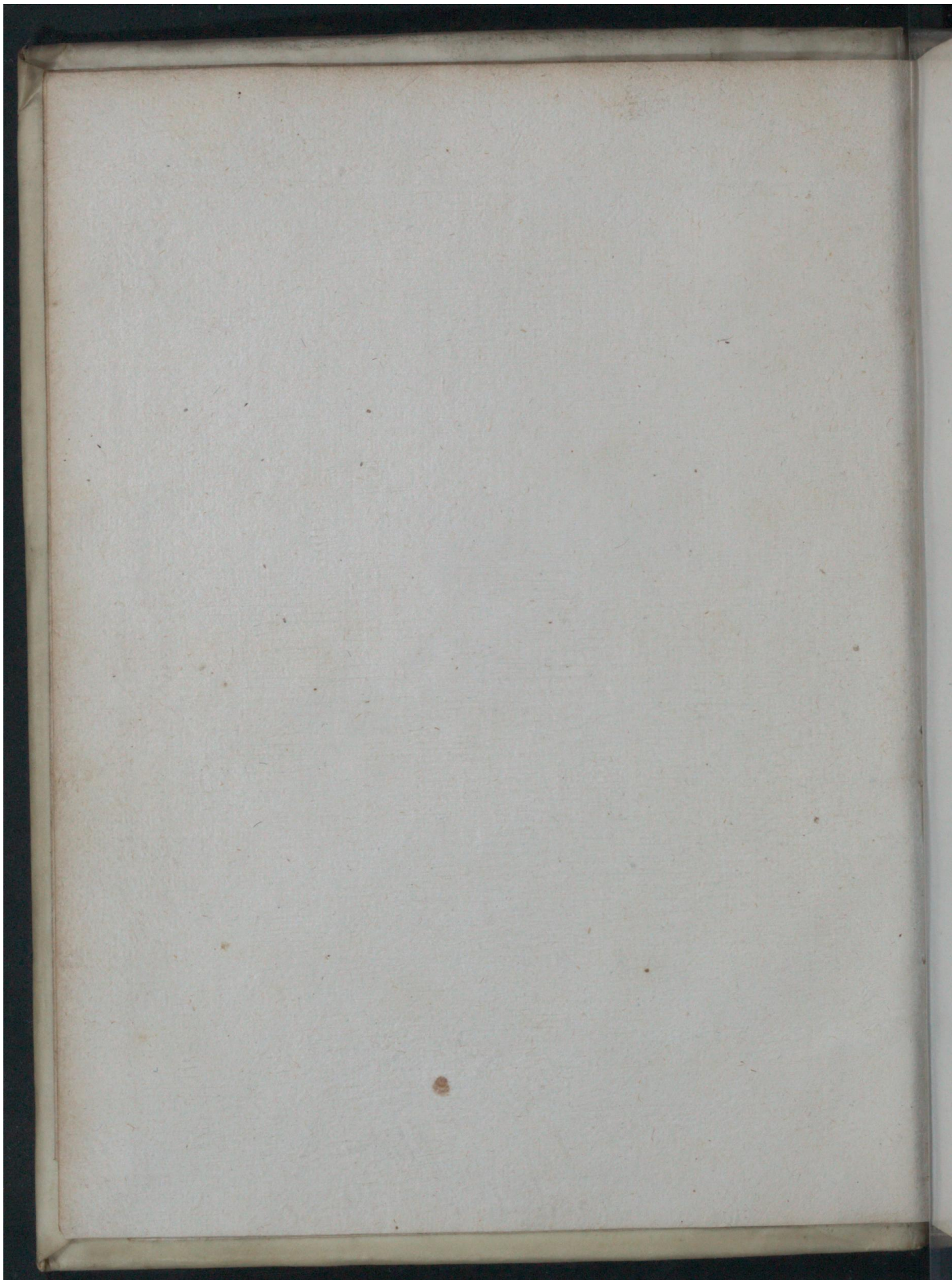
~~C 51~~<sup>B</sup>  
KW 83 J 17

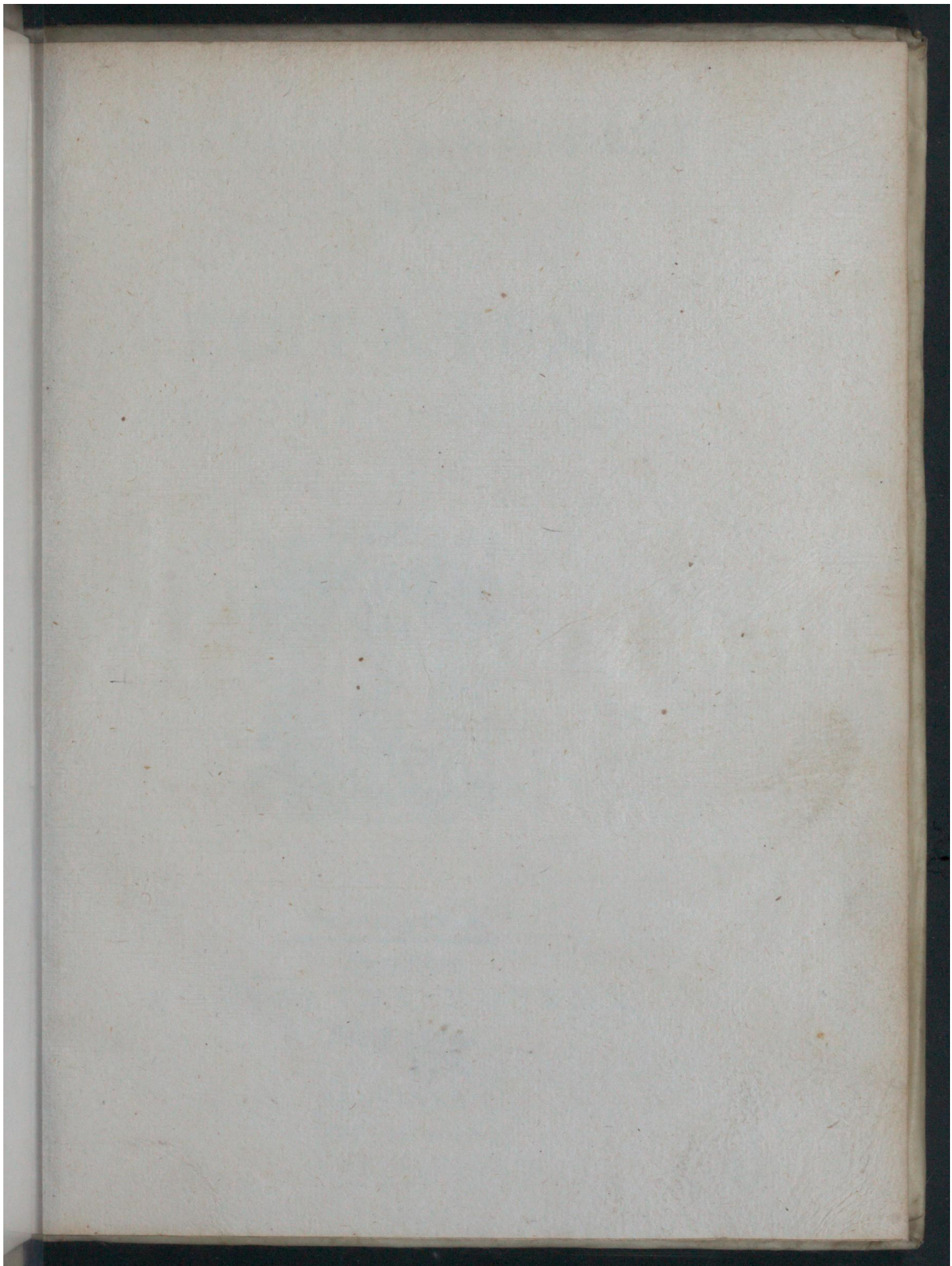












ST

SIBRANDI LVBBERTI

*Responsio*

AD

PIETATEM

HVGONIS GROTII.



FRANQVERAE,

Excudebat

ROMBERTVS DOYEMA,

Anno 1644.



ROBERTVS DOYMA

PLATEM

ROBERTVS DOYMA

FRANCOFURTI

Excudit

ROBERTVS DOYMA

Anno 1544

*Nobilissimis & Amplissimis Dominis,  
Dominis*

SENATORIBVS GELDRIÆ,  
DEPUTATIS ORDINVM VELAVIÆ,  
& Consulibus civitatis Arnemiensis,  
SERRANDVS LVBBERTVS  
S. D. P.



VGO GROTIUS nullo unquam  
verbo à me læsus, scripsit in me  
declamationem plenam vanitatis  
& arrogantia, eam vocat PIETA-  
TEM ORDINVM HOLLANDIAE.  
In hac totum ordinem Ecclesia-  
rum Belgicarum, presbyteria, clas-  
ses, Synodos: omnes Ecclesiarum  
ministros, & electiones illorum:  
totam deniq; rationem gubernandæ Ecclesiæ, & omnia  
judicia Ecclesiastica, Presbyterialia, Classicalia, Synodica  
prout hætenus in Ecclesiis Belgicis exercita fuerunt, pe-  
culanter perstringit, atque ita universam Ecclesiam Bel-  
gicam per meum latus petit. In principio scribit me li-  
bertatem sacra docendi passim exagitare, dominatum  
despicere, & potestates convitijs incessere. Vtramque  
verò hanc accusationem nihil aliud esse quam vanam &  
inertem calumniam testantur mei libri. Dicit me scri-  
bere Curatores Academicæ Leidensis, Consules Lei-  
denses, & Ordines Hollandiæ in eo esse, ut hæreses in  
Ecclesiam introducant. sed hoc esse æquè vanum, aut  
etiam vanius quam illud prius, mei libri testantur. Addit  
\* 2 me



me dicere Ordines Hollandiæ esse autores scelerum, ingenij petulantes, perturbatores orbis terrarum, populi concitatores, qui omnia seditionibus misceant, Epicuræos etiam & Libertinos latentes sub Politicorum nomine, & ultro faciant alantque Ecclesiæ dissidia, & in ijs se suaviter oblectent, religionem denique ipsam ut fabulas & vulgi terriculamenta derideant. Dicit me hæc scribere in præfatione, quam Socino à me edito profixi. Crediderim hunc hominẽ prorsus depuduisse, nam si vel unicam micam pudoris reliquã habuisset, hoc nunquam scripsisset. Hæc enim præfatio advocatum refutat, & manifestè ostendit in hac criminatione tot esse mendacia, quot sunt verba. Tantum enim abest, ut ego hoc de Ordinibus Hollandiæ scripserim, ut perpetuam Ecclesiæ miseriam, cum qua illa semper conflictata est, deploraverim, eamque probaverim exemplo Achabi accusantis Eliam. 1. Reg. 18. 17. Sacerdotum Ieremiam oppugnantium. Ierem. 26. 11. Atheniensium Paulo resistentium, Act. 17. 18. Iudæorum Christum accusantium. Ioh. 7. 12. Luc. 23. 5. Thessalonicensium populum in Paulum concitantium. Act. 17. 6. Eusebij Nicomediensis Athanasium oppugnantis. Theod. lib. 1. 19. & 20; Ordinum verò Hollandiæ in tota ista præfatione ne meminerim quidem. Exstat hæc præfatio, & exstabit ad Advocati mendaciloquentiam redarguendam. Ut mirari satis nequeam, quid juvenem rhetorem impulerit, ut tam vanam & crassam calumniam in me conjiceret. Post hæc scribit me ridere & subsannare Ordines Hollandiæ. Ego verò non risi neque subsannavi Ordines; sed Conradum, quia hoc fecit, reprehendi. Aliud autem est legitimum Magistratum subsannare, aliud est eum qui hoc facit, redarguere. neque hoc ignorat Hugo: sed voluit aliquod  
sua

suæ rhetoricationis exemplum exstare. Cùm enim in animo haberet Conradum commendare, & propter hæresium, quas defendit, fœditatem hoc directè facere nõ auderet; confugit ad insinuationē; palam negat se illum defendere, & cognitioni de ipso institutæ præjudicare velle. Interea Conradum immodicis laudibus effert, aduersarios ejus injustis calumniis deprimit. Hæreses Conradi extenuat, easq; vocat fabulam quæsi Socinianismi. statum mutat, & scribit Conradū esse prætextum; veram bilis causam esse, quod Ordines Hollandiæ illos pastores, qui Sibrandianæ sententiæ de prædestinatione subscribere recusant, & jus quod Magistratus in rebus fidei habent, asserūt, ex suis sedibus ejicere, & prorsus exterminare nolunt, ac tandē id ipsum quod Conradus fecit, & cujus ego illū publicè accusavi, palam ab illo aufert, & in me transfert. Hęc autē omnia facit tam crassè, ut etiā illi, qui artē ignorant, imposturam videant. & rhetorem detestentur.

In secunda parte multa dicit de prædestinatione, ut imperito lectori persuadeat, nos ob doctrinam de Prædestinatione cum Conrado contendere: cùm tamen ipse non ignoret, & libri tam Conradi, quàm nostri testentur, non me illi, sed illum mihi de prædestinatione litem mouisse. & me non ob prædestinationem: sed ob unitatem essentiæ divinæ, ob trinitatem personarum in una & eadē individua essentia. ob earundē personarū *δημοσίαν*. ob duarum naturarum unionem in una persona. ob personam & officium Iesu Christi, ob fidem justificantem, & justificationē nostri cum Conrado disputare. Vnitatem enim essentiæ divinæ, quicquid verbo æquivocet, re ipsa tollit. Docet enim in Deo esse quatuor essentias, unam communem, & tres proprias. Vt hoc tegat, distinguit essentiam in absolutam, & relativam; ac si relativa essentia

non sit essentia. Atqui hoc ipsum est, quod improba-  
mus. Vna enim absoluta essentia, & tres relativæ essen-  
tiæ, sunt quatuor essentia. Huc accedit illum non ag-  
noscere ullam essentiam, nisi quæ sit aut substantia, aut  
accidens. Explicet igitur, An hæ quatuor essentia sint  
quatuor substantia? An verò sint quatuor accidentia?  
vel an sint una substantia, & tria accidentia? vel denique  
an sint unum accidens, & tres substantia? Vnum enim  
ex his quatuor ei necessariò dicendum est. Trinitatem  
personarum in una & eadem individua essentia, eodem  
modo, quicquid æquivocet, convellit. Infinitatem enim  
essentia inter illa, quæ simpliciter ἀδύνατα sunt, numeran-  
dam censet. sed in omni re finita tot sunt essentia, quot  
personæ. τὴν divinarum personarum ἐμοῦστίαν prorsus de-  
struit. Docet enim unamquamque personam habere  
suam quandam propria essentiam, per quam est id quod  
est. Nemo autem negaverit, illas personas quarum que-  
libet habet propriam quandam essentiam, per quam est  
id quod est, à cœteris personis differre essentialiter. In  
suis Scholijs negat ea differre realiter & essentialiter, que  
nusquam locorum differunt. quod si verum est, sequitur  
illa quæ realiter & essentialiter differunt, etiam localiter  
divisa esse. sed divina personæ secundum hanc novam  
Theologiam differunt realiter & essentialiter. Quid ni-  
gitur secundum illam novam philosophiam localiter  
divisa sunt? In iisdem Scholijs docet essentiam divinam  
absolutè sumptam, esse tribus personis communem, &  
quamlibet personam habere propriam quandam essen-  
tiam, per quam est id quod est. quælibet igitur divinarum  
personarum secundum hanc novam Theologiam con-  
stat duabus essentiis, iisque inter se realiter diversis, una  
sc. absoluta, & altera relativa. Didicrim libenter ab ad-  
versario.

versario. An non quicquid constat duabus essentiis inter se realiter diversis, propriè loquendo sit compositum? Unionem duarum naturarum in una persona destruit. Docet enim Deum secundum essentiam suam tantum in cœlo esse: humanam verò naturam tempore humiliationis tantum in terra fuisse, ipse adversarius, opinor, non negaverit. Sed illas duas naturas, quarum una secundum essentiam suam non in terra, sed in cœlo tantum est; altera secundum essentiam suam non in cœlo, sed in terra tantum est, esse personaliter unitas, est simpliciter impossibile. Deitatem Iesu Christi oppugnat. Docet enim *quacunque ab alio sunt. non simpliciter æterna, neque infinita, neque absolute necessaria esse; sed circum scripta, & sua natura contingentia esse, hoc est, talia quæ non esse possint.* Subjungat quis *Filium Dei esse à Patre.* Annon his positis, colligere poterit, Filium non simpliciter æternum, neque infinitum, neque absolute necessarium esse sed esse circumscriptum, & sua natura contingentem, hoc est, posse non esse. ac proinde non esse æternum Deum? Personæ Christi detrahit. scribit enim Christum accepisse divinam adoptionem, qualem nobis promisit. Verum qui divinam adoptionem, qualem nobis promisit, accepit, & non per essentiam Filius Dei est, non potest noster Mediator esse. Addit Iesum Christum ante resurrectionem fuisse mortalem doctorem, & post eam dominum cœli à Deo populo datum esse, ac si ante resurrectionem non fuerit Dominus cœli. sed si Christus ante resurrectionem non fuit Dominus cœli, sequitur eum non esse æternum Deum & ob eam causam nostrum Mediatorem esse non posse. Officium Mediatoris enervat. scriptum anim edidit, Iesum Christum ob nullam aliam causam excitatum esse, quàm ut confirmaret ea  
vera

vera esse, quæ Dei nomine dixerat. Verum qui propter  
nullam aliam causam resurrexit, non potest noster Me-  
diator esse. Nisi enim nos justificet, & nobis patrem pro-  
pitiet, munus Mediatoris non impleverit. Longe aliter  
de fine resurrectionis Christi scribit Apostolus, cum in-  
quit *resuscitatus est propter justificationem nostri*. Doctri-  
nam de justificatione nostri prorsus pervertit. Docet e-  
nim Deum nobis peccata remittere nullâ plenâ solutio-  
ne pro illis acceptâ. At verò pro quorum redemptione  
Deus à Christo lytrum, hoc est, satisfactionem non ac-  
cepit, illi nunquam justificabuntur. Fidem justificantem  
labefactat; Docet enim *fidem esse integram & perfectam  
illam justitiam*, quâ scilicet nos justificamur; quod si ve-  
rum est, sequitur obedientiam sive justitiam Christi non  
esse integram & perfectam illam justitiam, quâ nos justi-  
ficamur. Idem docet *fidem esse illam inhaerentem justitiam,  
quam Papiſta semper urgent*. Sed si hoc verum est, sequi-  
tur Lutherum cum omnibus reformatæ Ecclesiæ docto-  
ribus, & Eccium cum omnibus papalis Ecclesiæ docto-  
ribus tam fuisse & adhuc esse rudes, ut ignoraverint, &  
adhuc ignorent verum statum controversiæ de hoc præ-  
cipuo salutis nostræ articulo. Ut uno verbo omnia di-  
cam, totum Christianismum labefactat, & ipsum funda-  
mentum salutis nostræ pervertit. Illius Scholia osten-  
dunt verum esse quod scribo; in his enim has hæreses si-  
bi objectas non corrigit; sed eas partim tergiversando  
tegit, partim prætereundo dissimulat, partim æquivo-  
cando defendit. sed frustra laborat. nam neque nostra  
refellit, neque sua defendit, vix ad centesimam partem  
respondet, ubique tumultuatur, & multis exemplis do-  
cet sibi omnem patientiam per meos commentarios ab-  
latam esse. Mihi satis est hæreticum ex æquivocationum  
crypta,

crypta, qua se occultere studuit, extraxisse, & hæreses  
ejus ita detexisse, ut nemo nisi data opera cæcutire velit,  
illas ignorare, multo minus ab isto decipi possit. Post  
hac sequar illud Apostoli, *Hæreticum hominem post unam  
atque alteram admonitionem rejice.*

In tertiâ parte cõvellit Hugo omnia judicia Ecclesiasti-  
ca, Presbyterialia, classicalia & synodica, quæ hætenus in  
Ecclesiis Belgicis exercitata fuerunt. Omnia transfert ad  
Magistratum. Quin eousq; progreditur, ut contendat su-  
premu Magistratû etiam sine Synodo de articulis fidei  
judicare posse. Verum si vel mediocriter in Ecclesiasticis  
& politicis disciplinis exercitatus fuisset, non ignorasset  
Magistratum non habere tantam potentiam in Ecclesia,  
quantam habet in politia. In politia enim potest novas  
leges ferre, & subditos etiam invitos ad illas observandas  
cogere: sed non potest in Ecclesia novos fidei articulos  
condere, neque potest subditos suos ad illos observan-  
dos per vim adigere. Huc accedit, subditos non tantum  
propter iram, sed etiam propter conscientiam debere le-  
gibus à Magistratu conditis parère, sed non debere pro-  
pter conscientiam articulis fidei à Magistratu conditis  
fidem adhibere. Quin imò non debent subditi novos  
hujusmodi articulos fide amplecti. In ejusmodi enim ca-  
su semper tenèda est illa regula. *Oportet Deo magis obedire  
quàm hominibus.* Nemo negaverit Carolum Quintum  
in Germania, Franciscum, Carolum, Henricum in Gal-  
lia, Philippum ante hoc bellum in Belgica fuisse supre-  
mu Magistratum. neque quisquam ferè est, qui igno-  
ret, quam edicta illi reges de Religione in Germania,  
Gallia, & Belgica promulgarint. Expendat igitur Hu-  
go, an salvis illis principiis, quæ in sua pietate posuit,  
possit vel excusare, vel defendere, quod Iohannes Fre-  
dericus

dericus. Elector Saxoniae, & Philippus Landgravius Hafs-  
siae in Germania, Ludovicus Condæus & Casparus Co-  
linius in Gallia, & Wilhelmus Princeps Auroicae in Bel-  
gica pro defensione & orthodoxias bellū gesserint, & Religio-  
nē armis vindicant. De rebus tam magnis & difficilib.  
non temerē statuendum est: sed diligenter (quicquid di-  
cat Wilhelmus Berclaus Hugonis praeceptor) distin-  
guendum est inter subditos. Non omnes enim sunt e-  
iusdem ordinis & gradus. Deinde res ipsae & illarum cir-  
cumstantiae diligenter expendendae sunt, ut clarē lique-  
at, quid liceat, & quid non? Quanto autem rectius alter  
ille Iudas Machabæorum nostrae libertatis secundum  
Deum vindex & assertor,

Door Godt wil ick belijden  
End' zijne hooghe macht/  
Dat ick tot gheenē tijden  
Den Coninck hebbe verachte.  
Maer dat ick Godt den Heeren  
End' zijne Majesteit/  
Hebb' moeten obedieren  
In der gherechticheyt.

Ex animi sententia jurat fortissimus heros se Regi nun-  
quam negasse debitam obedientiam. Historiae testantur  
illum semper suggessisse Regi salutaria, moderata & pa-  
cifica consilia, addunt has provincias nunquam defectu-  
ras fuisse à Rege, si Principis consiliis obtemperatum  
fuiſſet: verum cum sanis consiliis nullus locus eſſet om-  
nino, & Rex in miserorum subditorum conscientias ſæ-  
viret, atque ita quod solius Dei est, sibi raperet; fatetur  
optimus Princeps se coactum fuisse Deo obedientiam  
praestare. neque propterea vel spreti Regis, vel laesae ma-  
jestatis jure postulari potest. Christus enim mandat, ut

*Casari.*

*Cæsari demus non simpliciter omnia, sed ea tantum, quæ sunt Cæsaris, & ut Deo reddamus, quæ Dei sunt. Cùm hoc subditi faciunt, non delinquant; sed cùm Magistratus propterea in subditos sæviunt, se gravibus peccatis obstringunt. Scio ego Romæ, priusquam ad Christum converteretur, neminem pro Deo publicè cultum, neque ullam religionem publicè receptam fuisse, priusquam Senatus populusq; Romanus de illo, vel de ista decretum fecissent: sed inter Christianos longè alia ratio est. Omnes enim magistratus Christiani tam superiores quàm inferiores tenentur hac lege. Ego Iehovah Deus tuus, Non erunt tibi Dii alieni coram me. & ista, Custodi & fac secundum omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus; non declina ab ea ad dextram, aut ad sinistram.*

In quarta parte ministros Ecclesiarum, pastores, presbyteros, diaconos, illorumque electiones, prout hæcenus in Ecclesiis Belgicis usitatae fuerunt, exagitat. Criminetur nos eiecisse Episcopos ex Ecclesijs, atq; ita innuit nostras Ecclesias non habere Episcopos: Verum si vel paucos dies in sacris litteris discendis, & orthodoxa antiquitate cognoscenda ponere voluisset, potuisset discere omnes pastores qui Ecclesiam Dei ex legitima vocatione pascunt, esse Ecclesiæ Episcopos. Deinde potuisset ex pastorum nostrorū & exempli in Dei verbo propositi collatione colligere, majores nostros, qui hujus Reformationis autores fuerunt, non eiecisse Episcopos ex Ecclesijs Belgicis, sed reduxisse illos ad eum ordinem, qui ab ipsis Apostolis institutus fuit. Potuisset ex iisdem fontibus discere, omnes presbyteros qui laborant in doctrina, hoc est, pastores, sive Episcopos, qui Apostolos proximè secuti sunt, ab eodem Domino, eadem autoritate, ad idem munus, inter ejusdem Domini subditos,



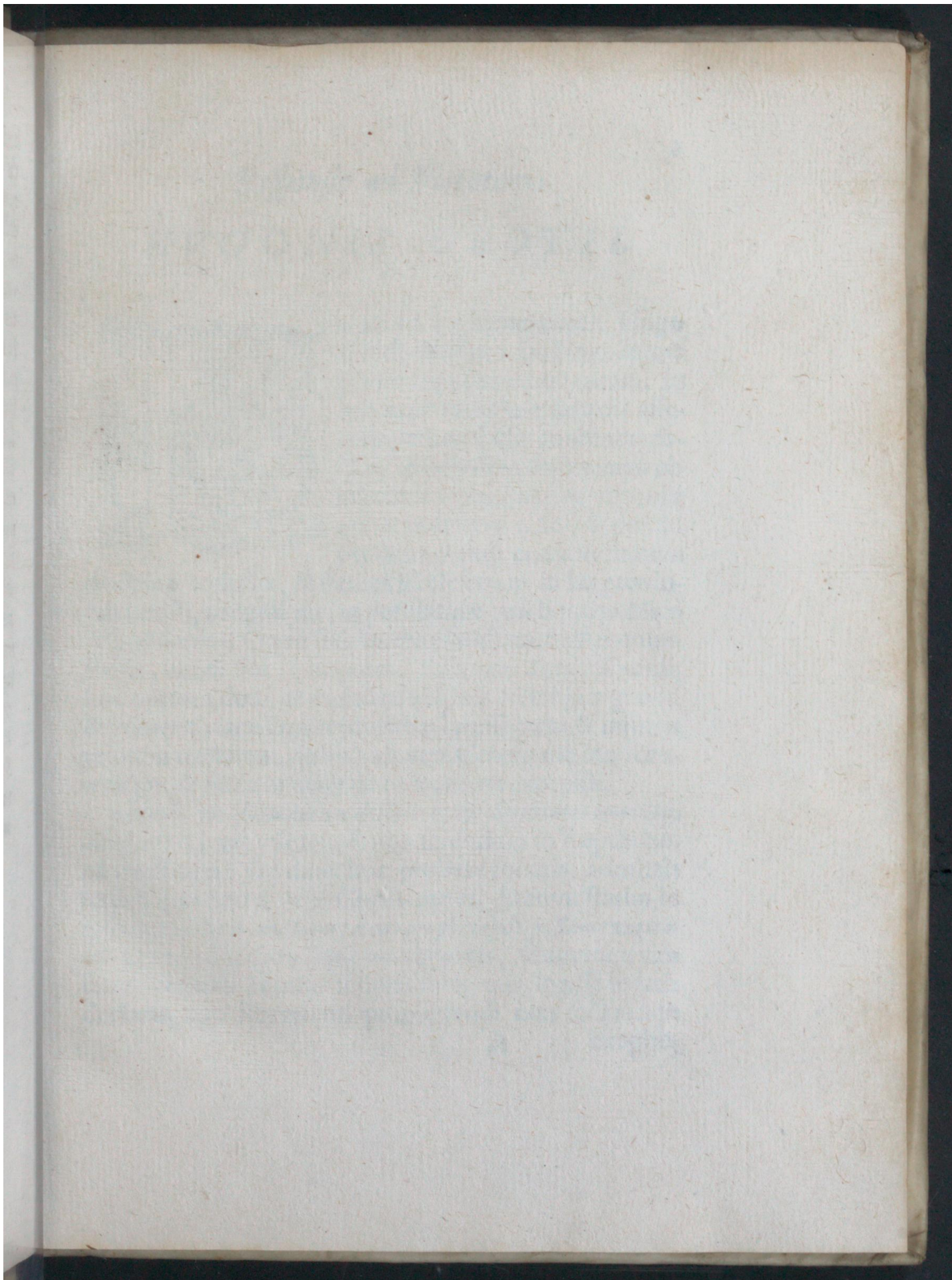
propter eosdem fines, capessendum, vocatos esse. ac proinde illos omnes ratione muneris, quo funguntur, inter se æquales esse. potuisset etiam discere, ministrorum Ecclesiæ electionem pertinere ad Ecclesiam. Operam perdit, dum ex Beca similisque farinae hominibus, & ex jure patronatus quod novum, & ad opprimendam Ecclesiæ libertatem à Papis introductum est, suam opinionem probare conatur. Nulla enim humana, nedum papalis auctoritas potest Dei verbo, & exemplo quod in Dei verbo comprehensum est, præjudicare.

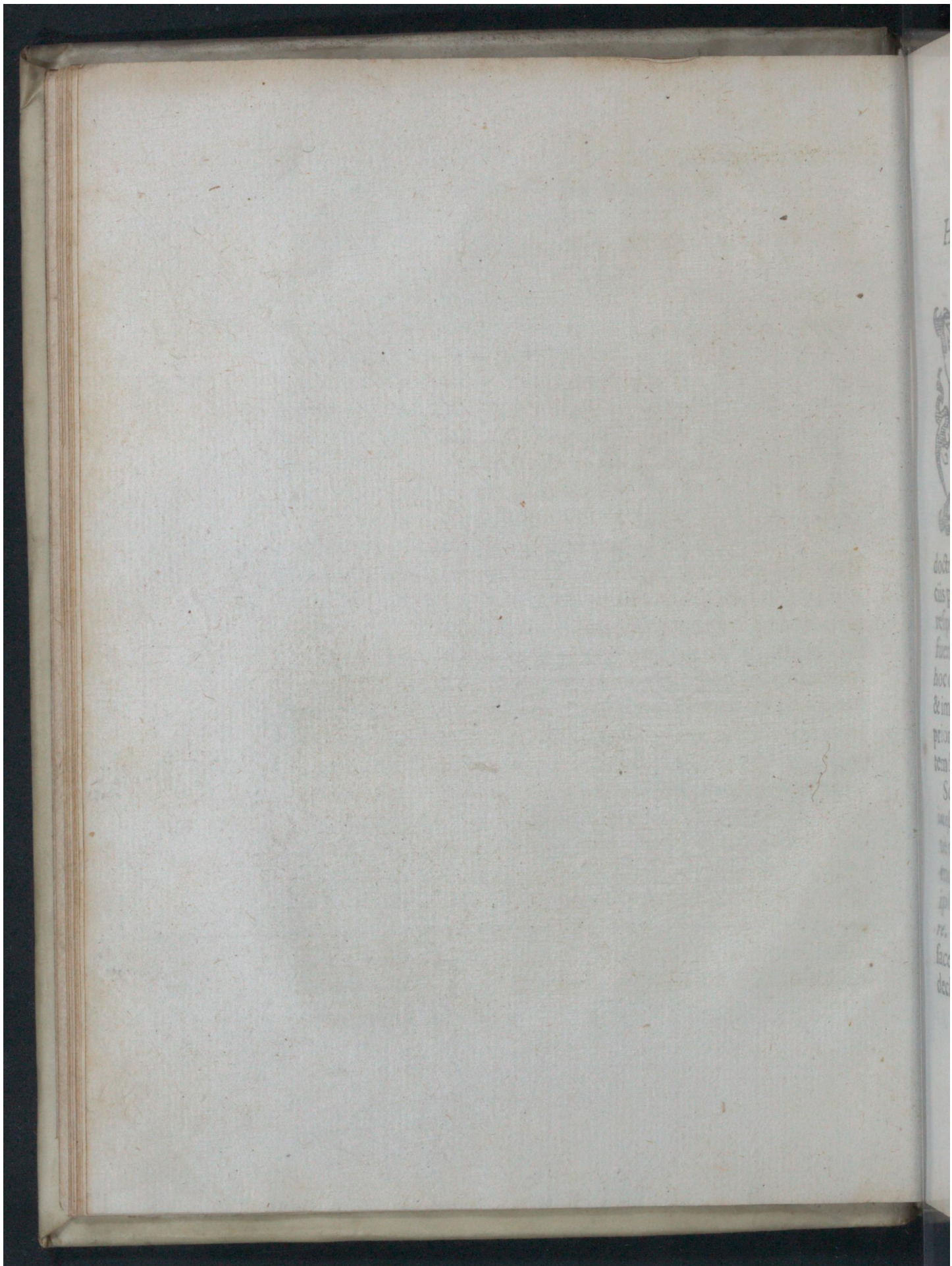
Has injurias mihi & Ecclesiæ ab Hugone factas, judicant multi tam politici quam Ecclesiastici viri dissimulandas non esse. Illas igitur ab Ecclesia & à me modestè repuli. non sum rhetorem recriminatus. Jus Ecclesiæ sincerè defendi, ordines Ecclesiasticos, qui à nostris Ecclesiis recepti sunt, diligenter probavi. potestatem quam Magistratus in rebus Ecclesiasticis habet, bona fide asserui. De omnibus hisce capitibus ita disserui, ut sperem me moderatis & pacis amantibus hominibus satisfacturum esse. Iudicia reliquorum, qui nihil nisi dissidia quærunt, quo loco habenda sint, quilibet etiam me tacente videt.

Hanc responsionem, Nobilissimi & Amplissimi viri, ad vos mitto: cum ut videatis innocentiam meam; tum etiam ut jus Ecclesiæ contra hos inquietos homines defendatis; tum verò imprimis, ut *ἑὸς ὁδοῦ* constanter propugnetis. Vos ipsi videtis, his malis vix aliam rem quam nationalem Synodum mederi posse. Suadete igitur, viri præstantissimi, ut illa quam primum convocetur: aut si hoc tempore convocari nequit, saltem ostendite æquum esse, ut Ordines Hollandiæ socii vestri illos qui primi harum tragœdiarum auctores sunt, & in Hollandia

landia agunt, coerceant, ne hujusmodi hæreses publicis scriptis asserant, neque in bonorum virorum famam per calumnias & mendacia grassentur. ut scandala, quibus multi infirmi offenduntur, vitentur, & nos, quod semper cupivimus, quiescere, & aliis rebus vacare possimus. Sunt in vestra Geldria viri excellentes & præstantes, FRIDERICVS SANDIVS & IOHANNES de GOCH, qui ad magnas dignitates promoti, unà cum cæteris Rempub. Gelricam cum magna laude administrant. Hi sæpe ex me audiverunt, quàm sedulò jus Magistratus asseram, & quam religiosè, cùm id necessitas exigit, de Prædestinatione differam. Sunt etiam in Ecclesia & Academia vestra viri doctissimi IOHANNES FONTANVS, & ANTHONIVS THYSIVS, qui de Ecclesia Geldrica optimè meriti sunt, & adhuc merentur. hi mihi de his ijsdem rebus idoneum testimonium perhibere possunt. neque dubito ego, quin si hanc defensionem perlegetis, intellecturi sitis, Hugonem nullam habuisse causam, quare in Ecclesiam ejusque ordines universos, & me tam petulanter inveheretur. Valete viri præstantissimi. Deus omnipotens regat vos suo Spiritu, ut cognitam & agnitam veritatem constanter tueri, & Rempub. Geldricam prudenter & feliciter administrare possitis.

Faint, mirrored text bleed-through from the reverse side of the page, appearing as ghostly, illegible characters and words.





Responsio ad Pietatem

HVGONIS GROTII.



MISISTI in me nuper, Hugo Groti, acerbam sanè inuectivam præter expectationem meam. In qua licet variis me injuriis affeceris; tamen si illis contentus fuisses, imperassem animo meo ob ingenium tuum, ut sine responsõ rem transmitteret. Sed quoniam per latus meum etiam veritatem doctrinæ coelestis, & statum Ecclesiarum in his provinciis petisti, coëgisti me, ut petulantia tuæ bono publico responderem. Quod si dolorem tibi allaturũ est, æquum fuerit, ut ipsi tibi id imputes. Ego verò dum respondi, hoc operam dedi, ut multò modestius ætate jam gravis, & immeritò laceffit te juvenem laceffitentem, & injuriis priorem tractarem, quam tu juvenis senem me, innocentem que, & nulla re malè de te meritum excepisti.

Scribis me *dominatum despiciere, & dignitates convitijs inceßere*: Grave crimen, & non ferendum in Repub. benè constituta: sed dum hoc probare conaris, admittis multa, quæ non decent Christianum. Etenim statim in ipso initio dicis, *me libertatem prophetandi passim exagitare*. Quod cum dicis, ipse non ignoras, te apertam vim facere veritati. Nam in scriptis meis, quæ legisse te satis declaras, ego libertatem prophetandi non solùm non

A exagito;

exagito; sed approbo, laudo, & affero eam, Declaratione pag. 140. *Libertas prophetandi fuit publicè recepta, & longo usu stabilita in Ecclesijs nostris: nos eam quotidie in omnibus publicis concionibus cum magno fructu, saepe etiam cum magna animi letitia audimus.* Et paulò post. *Debet in Ecclesia vigere prophetandi libertas: sed hæc libertas non vagabitur in infinitum, alioquin in sædam licentiam transformabitur. Quid igitur? Semper se continebit inter analogiam fidei. Inter hanc metam si se continuerit, erit prophetandi libertas: si hanc metam transgressa fuerit, erit prophetandi falsitas.* Hæc sunt verba mea publicis literis mandata; & tamen libuit tibi scribere, me passim exagitare libertatem prophetandi. Hujusmodi exordium conveniebat tuæ pietati! Addis me *atrox crimen deferre, vid. Hæreses in Ecclesiam introduci.* Quod utinam falsum esset! verum quia tu hoc videre nequis, & me propter hoc indicium criminari; est mihi hoc tam clarè probandum, ut videre possis verum esse quod dixi.

Conradi discipuli, qui Steinfeldio Francicam veniebant, palam in conspectu totius Academiae, cum magna pervicacia contendebant *Deum esse finitum, compositum, in Deo esse potentiam passivam, in eodem esse subjectum & accidens.* Cùm æquè magna pervicacia, & in ejusdem Academiae conspectu contendebant, falsum esse, quod universa Ecclesia ex Dei verbo docet. *Bona opera non præcedere justificandum, sed sequi justificatum.* Et cùm illis hac in re contradiceretur, palam jactabant se velle *pro his dogmatis, & pro suo Vorstio ad sanguinem usque pugnare;* atque his clamoribus magnas turbas in Ecclesia & schola Frisica concitabant, efficiebantque ut universa penè Frisia  
his

his novitatibus commota perturbataque stuperet. Quin eousque progrediebatur, ut jurisiurandi quo Scholæ obstricti erant, obliti hæreticum librum eminento nomine loci, Typographi, & Privilegiorum, suis sumptibus in nostra urbe clam & occultè imprimi curarent, eumque longè lateque disseminarent. Illorum Præceptor CONRADVS VORSTIVS Steinfordii multas hæreses palam & occultè docebat, ex Socini libris blasphemias & hæreticas epitomas, de *Filiatione*, de *Satisfactione*, de *se- primo capite ad Romanos*, &c. confarcinabat, & discipulis suis commendabat; ipsius Socini libros habebat in magna existimatione, eosque suis discipulis laudabat, & describendos dabat: tantum denique istorum legendorum desiderium in iis excitabat, ut se dies noctesque in iis describendis fatigarent. Cùm Papistas oppugnaret, callidè propugnabat, & simul inculcabat Socinianismum. Hujus rei evidens exemplum existat in Antibellarmino, pag. 606. ubi scribit, *fidem esse integram & perfectam nostram justitiam*, pag. 613. *Fides est illa justitia inherens, quam adversarij Papista semper urgent*. Neque hic subtitit iste ardor introducendi Socinianismi; sed eousque progressus est, ut blasphemum & hæreticum librum Socini, quem ipsi Socinistæ gloriantur esse *tacitam εὐαγγέλιον ad illam veritatem, quam ipsorum cæcus prophitentur*, in capita distribuerit, correxerit, annotationibus illustrârit, multisque locis auxerit, lectori tanquam utilem & necessarium librum commendârit, & Steinfordij, ut per inferiorem Germaniam, & vicinam Westphaliam spargeretur, excudi curârit. Si hæc ita ut par est expendes, Hugo, non negabis, spero, esse, qui hæreses in Ecclesiam



introducere conentur. Sed vidēris, inquires, nostram Bataviam designasse. Hoc etsi nominatim non feci, fateor tamen me non tantum ad extraneos, sed etiam ad domesticos doctores respexisse. Hujus autem rei nimis manifesta documenta nobis præbet Academia vestra, inter vestrates enim Academicos reperiuntur, qui docent *ipsum fidei actum rō credere imputari ad justitiam, idq̄ proprio sensu, non metonymicè.* Et, *Fidem per gratuitam acceptilationem Dei in Christo haberi pro omni legis justitia, quam nos præstare tenebamur.* Et, *nos habitu sive qualitate nobis inhaerente iustificari, Ex justificationem esse universalem affectionem fidei.* Hæc Academicorum vestrarum doctrina nulla Scripturæ authoritate probari potest. Nusquam enim scriptum legimus, fidei actum, rō credere, non metonymicè, sed propriè acceptum ad justitiam imputari, aut, fidem per gratuitam acceptilationem haberi à Deo pro omni legis justitia, quam nos præstare tenebamur; aut, nos qualitate, hoc est, justitiâ inhaerente iustificari; aut, justificationem esse universalem affectionem fidei. Ut autem hæc dogmata in Scriptura fundamentum non habent: ita etiam cum Scriptura & fidei analogia pugnant. Nam quod ad illa duo primo loco posita attinet, Dei judiciū est secundum veritatem, Rom. 2. vers. 2. Ergo non habet fidem propriè dictam, quæ imperfecta est, & multis peccatis contaminata, pro omni legis justitia, quam nos præstare tenebamur. Deinde justitia, quâ nos iustificamur, est *fidei*, Rom. 4. 14. est *ex fide*. Rom. 10. 6. est *per fidem*, Philip. 3. 9. Sed quod est fidei, quod est ex fide, quod est per fidem, id non est ipsa fides propriè dicta. Huc accedit nos obedientiâ Christi justos constitui. Rō.

§. 19. Sed obedientia à Christo pro nobis Deo præstita, non est fides nostra propriè dicta, & ob eam causam non fides propriè dicta, sed obedientia Christi habetur à Deo pro illa justitia, quâ nos justificamur. Hanc verò obedientiam Christi, quia fide accipimus, fide justificari dicimur. Fides igitur non habetur à Deo pro omni legis justitia, sed pro instrumento, quo justitiam Christi, quæ legis justitiæ æquipollet, vel etiam prævalet, recipimus. Addo, hanc doctrinam ab omnibus Ecclesiis Reformatis, quæ Augustanam, Gallicam, Helveticam, & Belgicam confessiones sequuntur, improbari. Hæ enim omnes unanimi consensu docent, fidem non propriè, sed metonymicè, sive relati vè accipi, cum nobis ad justitiam imputari dicitur. Quod ad tertium attinet, à Scriptura improbatur, hæc enim clarè & perspicuè docet, nos non justificari operibus nostris, Ephel. 2. 8. *Gratiâ estis servati per fidem, non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.* Rom. 4. 2. *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet quod gloriatur, at non apud Deum.* 2. Tim. 1. 9. *Qui servavit nos, & vocavit vocatione sanctâ, non ex operibus nostris, sed ex suo proposito & gratiâ.* Tit. 3. 8. *Non ex operibus justis, que fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos.* Rom. 11. 6. *Quod si per gratiam, non jam ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia: sin ex operibus, jam non ex gratia, alioquin opus jam non est opus.* Sed habitus & qualitas nobis inhærens (de quibus loquuntur Academici vestri) vel sunt opera nostra, vel constant operibus nostris. Huc accedit omnes reformatas Ecclesias hanc opinionem improbare. Vnanimi enim consensu docent, nos non justificari habitu, sive qualitate nobis

inhærente. Vide August. confess. art. 20. de Fide. confess. Helvet. cap. 15. de vera fidelium justificatione. confess. Genevens. & Confess. Belg. cap. 22. Quod ad quartum attinet, dico totum fundamentum salutis, nempe satisfactionem & intercessionem Christi; totam denique doctrinam de justificatione nostri funditus everti, si illud, quod vestrates Academici docent, recipitur. Universalis enim affectio inest omni subiecto, per se, & quatenus ipsum: sed quod ita inest subiecto suo, hoc est totum in illo subiecto, & extra illud non reperitur. ut, Habere tres angulos æquales duobus rectis, est universalis affectio trianguli; atque hæc est tota in triangulo, & extra triangulum non reperitur. Hæc est causa, quare posito triangulo, ponatur æqualitas trium angulorum duobus rectis; & ablato, auferatur: Ita, si justificatio est universale ~~et~~ fidei, necessariò sequitur, totum justificare esse in fide, & extra fidem non reperiri. Hoc ita esse ipsi Academici astruunt, cum dicunt, *positâ fide, ponè justificationem & ablatâ auferri*. Nondum disputo quam verum, aut falsum hoc sit; tantum ostendo quid inde sequatur. Sic enim colligo:

Universalis affectio est tota in suo subiecto, & extra illud non reperitur.

Iustificare est universalis affectio fidei.

Ergo iustificare est totum in fide, & extra fidem non reperitur.

Major est per se vera. Minor est vestratium Academicorum; Conclusio igitur, Minore admisâ, necessariò ponenda est. Sic igitur progredior:

Quod est totum in fide, & extra fidem non reperitur,  
hoc

hoc non est in iustitia, obedientia, morte, sanguine,  
aut sacrificio Christi.

Iustificare est totū in fide, & extra fidē non reperitur.  
Ergo iustificare non est in iustitia, obedientia, morte,  
sanguine, aut sacrificio Christi.

Major est per se nota. Minor est conclusio Syllogismi  
præcedentis. Verum si iustificare non est in iustitia, obe-  
dientia, morte, sanguine, aut sacrificio Christi, falsum est  
quod Scriptura dicit, Philip 3. 9. *Vt inveniar in eo non  
habens meam iustitiam, sed illam, quæ (ut Beza vertit) per  
fidem est Christi,* falsum est, quod eadem dicit Rom. 5. 19.  
*Per unius obedientiam iusti consequentur multi.* Falsum est,  
quod Spiritus sanctus dicit, Rom. 5. 9. *Nos iustificari ip-  
sius sanguine.* Falsum est, quod idē dicit Rom. 5. 10. *Nos re-  
conciliari Deo per mortem Filij ipsius.* Falsum denique est,  
quod Apostolus dicit Heb. 10. 14. *Vnicā oblatione conse-  
crari in perpetuum eos, qui sanctificantur.* Vno verbo, fal-  
sum est, quicquid Scriptura de satisfactione Iesu Christi  
pro nobis factā, & de nostri justificatione docet, si iustifi-  
care est universalis affectio fidei. Nam quod huius sub-  
jecti, puta, *fidei* universale *verbum* est, hoc alterius subje-  
cti, puta, *iustitiæ, obedientiæ, mortis, sanguinis, aut sacrificij  
Christi* universale *verbum* esse nequit. Omne enim univer-  
sale *verbum* est totum in suo subjecto, & extra illud non  
reperitur. Sed iustificare est universalis affectio fidei, ut  
vostres Academici docent. Ergo iustificare, alterius  
subjecti, puta iustitiæ, obedientiæ, mortis, sanguinis aut  
sacrificij Christi affectio esse nequit. Quid igitur? Quæ-  
ris? Ergo nec iustitia, nec obedientia, nec sanguis, nec  
mors, nec sacrificium Christi habet vim iustificandi, aut

nos

nos justificare potest. Si non habet vim justificandi, neque nos justificare potest, ut inane commentum abjiciendum est. Si hæc diligenter leges, non negabis, opinor, esse, qui falsam doctrinam in Ecclesias Belgicas introducere conentur, neque me propter hoc indicium jure reprehendere poteris.

Quæris, quinam illi sint, quos hoc facere dixi, & respondes primum *illos qui Curatoribus Leidensibus suaserunt*, ut Vorstium vocarent, deinde *ipsos Curatores*, tandem *ipsos Ordines* à me designari. Ego verò respondeo insignem te mihi injuriam facere, qui ita verba mea interpreteris, & istam mihi mentem affingas, quæ nunquam fuit mea. Nec enim illos, quos tu dicis, Curatores scilicet Academiae, & gubernatores civitatis Leidensis, & illustres Hollandiæ Ordines designavi, aut in crimen vocavi. Nec tu unquam probabis, me hoc de Curatoribus Academiae vestrae, aut Consulibus Leidensibus, aut Ordinibus Hollandiæ scripsisse.

Priusquam ad probationem accedis, scrutaris quare ego Ecclesiam Belgicam Londinensem, & Archiepiscopum elegerim, & illis meos libros dedicaverim? ad quod nihil aliud respondeo, quam illud Comici, *Tantumne est à re tua otij tibi, aliena ut cures, eaq. nihil qua ad te pertinent?*

Reprehendis quod Archiepiscopo molestus fui, ut se illis, quæ in collegio Ordinum Hollandiæ determinata erant, fatigaret. Sed hoc ego ab illo nunquam petii. Relege utramque præfationem, & vide an unum verbum in iis reperire queas, quo hoc, quod tu dicis, ab eo contendam.

*Addis antiquitus non licuisse trans mare provocare, & incur.*

incurrisse in pœnam excommunicationis, qui ad transmarinos provocabant. Sed ego neque ad transmarinos provocavi, neque unquam in animo habui id facere. Hic non subsistis, sed ulterius progredieris, & scribis me hoc callidè fecisse, ut hæc causa ibi cognosceretur, ubi acta non est. Sed erras toto coelo, nunquam enim hoc facere volui, neque vel unicum verbum protuli, quo ostenderim me hoc agere, ut causa hæc in regno alieno, ubi acta non est, judicaretur. Relege utramque epistolam, & videbis me in altera ne meminisse quidem ejus causæ; in altera nihil aliud ab Archiepiscopo petiisse, quam ut nos suo consilio juvaret; ut & inter nos, & cum Augustanæ, Britannicæ, Gallicæ & Helveticæ confessionum Ecclesiis consensum retinere possimus.

Addis *fabulam de Socinianismo invehendo* in hæc provincias, ubi cura Ordinum in Orthodoxia defendenda nota est, non tam facilè recipi posse: proinde quærendos fuisse, quibus nostri Magistratus non ita noti erant, & illos malis suspicionibus præoccupandos fuisse, ut nostri, si se purgare vellent, difficulter audirentur. Ego verò ex animo precor, ut fabulæ sint, quicquid de Socianismo conquerimur. Curatoribus & Ordinibus Hollandiæ nunquam ex Conradi causa invidiam conflare volui. Lege utramque epistolam, & videbis me in altera non meminisse Conradi; in altera meminisse quidè, sed ita, ut nullum verbum scripserim, quo vel Curatores, vel Ordines Hollandiæ Archiepiscopo invidiosos redderem. His quasi præmissis, dicis *te non velle Vorstij causam propugnare, neque legitima ejus cognitioni præjudicare*. Ridiculè. Didiceras in schola Rhetorum, cum auditoris animus, turpitudine  
 B. rei offen-

RESPONSIO

rei offensus est, ad insinuationem confugiendum esse, & Rhetorem dissimulatione & circuitione auditoris animū obscure subire, & in causa, cujus turpitudō offensionem contrahit, pro re, in qua offenditur, aliam quæ probatur, interponere debere, atque ita simulatē palamque jactare, se nolle de illa dicere; tamen occultē & obliquē illam rem quam maximē cōmendare. Sed hoc facis tam crasse, ut etiam illi, qui artis imperiti sunt, simulatque tuam invectivam legunt, imposturam videant. Tu scilicet nō defendes Vorstium? at verō ego neminem accusavi nisi Vorstium. Sed neque præjudicabis cognitioni de Vorstio institutæ: Attamen illa, quæ Vorstio objicimus, extenuas, & vocas *fabulā de Socrismismo*, & insuper supra modum laudas Conradum, ejulque adversarios injustē flagellas, & multis calumnijs proscindis, neque tamen defendes Vorstium? Appositē, Hæreses enim Conradi tam foedæ sunt, ut eas sine Ecclesiarum detestatione defendere nequeas; fingis igitur te nolle Conradum defendere. Deinde quia Belgæ sunt supra modum observantes suorum Magistratum, & eos detestantur qui Magistratibus suis obedire recusant; fingis me convitiis incessere Magistratum, & contemnere dominatum, ut Conradum occultē & obliquē commendes & Sibrandum populo, summisque Magistratibus invisum reddas. Sed videamus quam pulchrē hanc fabulam saltes.

Primum dicis, non fuisse necesse, *ut negotium sati tranquillum torie. exagitarem.* Hic statim se prodit tua pietas. Conradus suas hæreses spargit, & in bonorum virorum famam grassatur, neque tamen propterea abs te reprehenditur. Edidit suum *Prodromum*, ad quem, etsi in eo

me

me nominatim laceffit, nihil respondi, Deinde edidit *plenius responsum*, ad quod, etsi erant in eo quædam, quæ refutationem requirebant, filii tamen. Post hæc edidit *Orationem apologeticam*, in qua licet me nominatim multis mendaciis & calumniis gravat, tacui tamen, & putavi hominis proterviam patientiâ vinci posse, sed secus accidit. Nam quo ego pertinacius filii, eo ille petulantius in me sæviit, & tandem edidit ingentem *Catalogum errorum*, quos scilicet ex mea Declaratione collegit, atque in his eousque progreditur, ut doctrinam orthodoxam accuset erroris, & blasphemias Socini hæreses palam defendat, & me pene singulis paginis falsæ doctrinæ accuset. Hic interrogo tuam conscientiam, an diutius filere potuerim, nisi ab omnibus pro desertore veritatis haberi voluerim? Hæc licet ita se habeant, tamen Sibrandum criminari, quod quater laceffit tandem semel responderit, & Conradum, qui tam sæpe publicis scriptis Sibrandum laceffit, ne nominas quidem. Qui hæc intelligit, videt te non satis exercitatum esse in arte Rhetorica. Debebas enim hanc ineptam insinuationem eousque te gere & occultare, ut in ipso vestibulo dolus non appareret.

Scribis Sibrando bilem fuisse motam antequam Vorstius vocaretur: idq; propterea quod Ordines non permittebant, ut à ministerio removerentur, qui non *volebant Sibrandianam opinionem* de Prædestinatione approbare. Doleo, mi Hugo, ob ingenium tuum, cui semper favi, toties me oportere detegere viro bono indignam calumniandi libidinem tuam. Etenim verè affirmare mihi licet, nemini me unquam ob doctrinam de prædestinatione molestum fuisse, nec docuisse, aut suasisse ullo

B 2. tempore



tempore, ut quisquam propterea à ministerio removeretur, multò minus molestè tuli, quod Ordines propter hanc opinionum de Prædestinatione discrepantiam, neminem à ministerio removeri abjicique patiuntur, neque hujus rei ullum signum dedi: Quin neque ex Remonstrantibus, neque ex Contraremonstrantibus quisquam est, qui cum ante illud tempus vel unum verbum ob doctrinam de Prædestinatione commutaverim. Amicis semper suasi, ut cautè, modestè, & tanto mysterio congruenter de hac doctrina loquerentur; ipse ab odiosis & non necessariis quæstionibus semper abstinui, quoties hoc mysterium tractavi; & auditoribus meis author sum, ut idem faciant; semper moneo, ut ab ineptis illis consequentiis abstineant, quibus providentiæ Dei detrahitur, & libero arbitrio plus quàm par est, tribuitur; & etiam ab istis, quibus Deus peccati insimulatur; & ut uno verbo dicam, nemini per totam vitam ob hoc dogma (Socinum excipio) litem movi, & tu tamen non erubescis scribere, mihi ob dogma de Prædestinatione, etiam antequam Vorstius in Hollandiam vocaretur, bilem motam fuisse?

Addis insuper mihi etiam ante vocatum Vorstium bilem motam fuisse in illos, qui Conradi vocationem suaserant, idque propterea quod *Magistratus jus suum in gubernanda Ecclesia assererent*. Sed hoc est parva calumniæ cum priore, aut etiam putidioris. Ius enim quod Magistratus, in rebus Ecclesiasticis habet, libris scriptis diligenter asserui ante multos annos. Libri nostri de hac re exstant, & tuam criminationem luculenter refutant.

Hic nõ subsistit Hugõis pietas, sed addit hos illos esse, quos  
Sibrandus

*Sibrādus multò ante perjuros, calumniatores, aulicos adulatores, novos nostris seculi Eusebios in epistola Socini libro præfixa appellavit. At verò in tota illa epistola ne unum quidem verbū exstat, ex quo hoc probari possit: Imo ne quidem verba ipsa, quæ tu citas, & alijs litteris ut ἐμφατικῶν ῥησῶν sonarent, imprimi curasti, in illa epistola reperiuntur. Memini quidem Eusebij, sed istius qui Constantini ætate Episcopum egit Nicomediæ; nostris seculi Eusebiorum totâ epistolâ non memini.*

Addis hanc esse causam, ob quam jam tum Sibrandus *Hollandia rectores designavit auctores scelerum, ingenij petulantis, perturbatores orbis terrarum, populi concitatores, qui omnia seditionibus misceant, Epicureos etiam & Libertinos, latentes sub Politicorum nomine, qui ultrò faciant alant q̄ Ecclesiæ dissidia, & in ijs se suaviter oblectent, religionem denique ipsam ut fabulam & vulgi terroculamenta derideant. Ego verò hoc non dixi. Tu Christiane Lector, lege totam meâ epistolam, & de HUGONIS PIETATE sine errore judicare poteris. Tantum enim abest, ut hos vel illos præter cæteros designare voluerim, ut in animo habuerim ostendere, quænam ab initio usque ad hæc tempora fuerit Ecclesiæ miseria, & cum quibus monstris illa semper fuerit conflictata. Hoc ita esse inde constat, quod thesin propositam probaverim exemplo Achabi 1. Regū 18. 17. Sacerdotum qui tempore Ieremiæ fuerunt. Ierem. 26. 11. Atheniensium Act. 17. 16. Iudæorum, qui Christum occiderunt. Ioh. 7. 12. Luc. 23. 5. Thessalonicensium Act. 17. 6. Eusebij Nicodemensis, Theodoret. cap. 19. & 20. Hoc modo ego perpetuam Ecclesiæ miseriam, quâ tempore Regum Israël & Iudæ, tempore Christi & Apostolorum,*

stolorum, tempore denique Regum Christianorum exercita est, deploravi; Ordinum verò sive Rectorum Hollandiæ totâ epistolâ ne memini quidē, & non erubescis scribere me Ordines Hollandiæ, quos ne quidem nominavi, his querelis designasse? Ego horum criminum sum innocens, & spero Ordines Hollandiæ meam innocentiam ex hac Apologia perspecturos, & si tua maledicentiam commoti aliquod odium in me cōceperunt, id ipsum hac meâ innocentiam perspectâ deposituros esse.

Nunc ad ipsam vocationem accedis, & dicis Conradum fuisse *professorem Theologiae in Schola Steinfordensi, ipsis Comitibus, Senatu scholastico, Ecclesiastico, & Urbano gratum acceptumque, quemadmodum putes ex ipsorum testimonijs,* quod quorsum dicas non video. Scimus enim Conradum à seniore Comite missum esse Heidelbergam, ut se Theologis Heidelbergensibus de falsa doctrina purgaret. Scimus item Comites Benthemiæ post ipsius abitum, solennem visitationem instituisse; ut hæresibus, quas Conradus in ipsorum ditionibus sparsit, obviam irent. Hoc factum ostendit, Comites Benthemiæ eum nunquam ornaturos fuisse istis testimonijs, si antequam illine discederet, scivissent, eum tam foedas hæreses in Comitibus istis seminasse. Si hæc tibi non satisfaciunt, confer hæc Steenfordiensia testimonia cum ipsius libro de Deo, in quo scribit *Essentia infinitatem inter ea, qua simpliciter adivata sunt, referri debere.* cum Antibellarmino, in quo docet *Fidem sc. propriè dictam esse integram & perfectam nostram justitiam.* Cum libro Steenfordiensi, in quo scribit *Iesum adeptum esse divinam adoptionem.* Et, *Deum nullam aliam ob causam curasse, ut Iesus revivisceret,*  
quam

quam ut ea omnia confirmarētur, quæ ipsius nomine Dominus Iesus dixerat. Et cū ipsius confessione, in qua scribit Deum nobis peccata remittere non accepta pro ijs plena satisfactione, & doce nos candidè atque sincerè, quid Ecclesiæ Belgicæ de illis testimoniis, quibus Steenfordienses testantur Conradum in doctrina orthodoxum esse, sentire debeant? Aut enim tibi dicendum est, illos homines deceptos esse, & non scivisse Conradum tam hæretica scripsisse ac docuisse, atque ita in testimonio dicendo errasse; aut iudicasse has blasphemias hæreses esse orthodoxiam, & voluisse suis testimoniis Ecclesiam decipere. Elige quod voles.

Addis, doctissimos Belgarum cum eo amicitiam coluisse, per epistolas cum eo contulisse, eumque de rebus difficultibus consuluisse. Sed qui istarum rerum periti sunt, ijs hoc novum non est. Conradus enim docebat, fidem esse illam inherentem iustitiam, quam urgent Papistæ, & hac nos iustificari contendebat. Academici vestrates docebant nos habitu sive qualitate inherente iustificari. Conradus docebat fidem esse integram & perfectam nostram iustitiam. Vestrates Academici docebant, fidem haberi à Deo pro perfecta legis iustitia, Et, iustificationem esse universalem fidei affectionem. Conradus docebat fidem quatenus viva & per charitatem efficax est, ad iustitiam imputari. Vestrates Academici docebant fidei actum rō credere, non metonymicè, sed propriè acceptum ad iustitiam imputari. Tam pulchrè sibi mutuas operas tradebant in hoc salutis nostræ fundamento evertendo, & miraris illos inter se amicitiam familiaritatemque coluisse?

Etiam libri quos contra Iesuitas edebat, illi apud nostros  
magnam

*magnam laudem pariebant . Credo . Dum enim Iesuitas oppugnabat, Socinianismum callidè instillabat, quod ex supra allegatis verum esse constat . Idem faciebant Academici veltrates, & miraris illos Conradi libros ad cœlum suis laudibus evexisse? Annon aliquando accidit, ut mulus mulum scabat, quemadmodum est in proverbio?*

*Sed & Landgravius Hassiæ, cuius & pietatem & eruditionem nemo satis laudaverit, desideravit, ut Conradus suâ præsentia Marburgensem Academiam ornaret . Scilicet cùm ipsius hæreses adhuc laterent : postquam autem illæ detectæ sunt, illustrissimus Princeps eum ad docendâ Theologiam nonquam vocabit in Hassiam . Ipsius Antibellicarum num multi laudabant, nempe qui vel non intelligebant eum, vel qui unâ cum illo invehendo Socinianismo laborabant : cœteri longè aliter judicabant . Hunc librum dedicabat Ordinibus Generalibus, eosq; hortatur ad moderationem, hoc est, ut ferant discrepantes sententias in rebus adiaphoris, & ad fundamentum salutis non necessariò pertinentibus . Rectè, ut hoc prætextu quælibet exitiales hæreses in Ecclesia Reformata tolerentur . Ore enim & voce clamat de rebus adiaphoris, & ad fundamentum salutis non necessariò pertinentibus : reipsâ autem doctrinam de Deo, de persona & officio Christi, de satisfactione Christi pro nobis præstita, de fide justificante, & justificatione nostri gravissimè oppugnat, quemadmodum in progressu patebit . Hoc consilium, inquis, conciliabat Conradò gratiam apud Ordines Generales, præsertim quia Elector Palatinus id ipsum paulò ante suaserat . Nihil minus . Nam & nos suademus, ut nos mutuo feramus in rebus adiaphoris, & ad fundamentum salutis non necessariò*

*fario.*

sariò pertinentibus : & tamen sumus Hugoni invisi ; An  
 non igitur quis jure dicere possit Hic aliud dici, & aliud  
 cogitari? ut taceam serenissimo Principi Electori fieri in-  
 juriam, dum eius consiliium confertur cum consilio Cō-  
 radi. Princeps enim Elector doctrinam de Deo, de per-  
 sona & officio Christi, de fide justificante & nostri justi-  
 ficatione nunquam vocavit in dubiū, multò minus scri-  
 ptis libris oppugnavit. Has putas esse causas, quare ali-  
 qui pastores Conradum Curatoribus commendârint, &  
 quare ijdem excusari possint, quod in medio relinquo.  
 Hi enim prætextus hominem fluctuantem ad id movere  
 possunt; virum verò prudentem & rerum theologicarum  
 peritū ad id permovere non possunt. ab altera enim par-  
 te sunt longè firmiores rationes, quæ profus non patiū-  
 tur, ut quis hoc Curatoribus suadeat. Sit enim hæc que-  
 stio. *Bonamné an fœdam rem fecerint, qui Conradum Curato-  
 ribus commendârunt?* Tu dicis illos justis, vel saltem pro-  
 babilibus causis motos fuisse, ut hoc facerent, & excusa-  
 ri posse. Ego verò dico illos rem fœdam admisisse; præ-  
 fertim *si libros ab ipso, antequam vocaretur, editis legerunt;*  
 addo illos nullo modo excusari posse. Tuas rationes, qui-  
 bus illorum factum excusare conatus es, audivimus: audi  
 tu vicissim & nostras.

Conradus antequam in Hollandiam vocaretur, edidit  
 librum de Deo, in hoc libro oppugnat *infinitatem & im-  
 mensitatem Dei*, & multa alia abominanda profert. Idem  
 Steinfeldij edidit impium & blasphemum librum Soci-  
 ni de Sacræ Scripturæ autoritate, eumque ut *per se uti-  
 lem & necessarium* lectori commendavit. Hunc librum  
 ab ipso Steinfeldij editū clarissimus vir Petrus Plancius

C

mihî

mihi Amsterodami legendum dedit, priusquam illi professio Leidensis demandata esset; atque ibi ego eum cum exemplo Hispalensi contuli, & annotavi, quænam in illo à Conrado addita & mutata essent. In hoc libro scriptum edidit. pag. 57. *Iesum Christum adeptum esse divinam adeptionem.* 58. *Iesum Nazarenum in oculis omnium, eadem viâ virtutis & sanctitatis incessisse, quam alijs monstravit.* 75. *Illum solum esse verum Deum, quem Christi interfectores coluerunt.* 76. *Iesum ante resurrectionem fuisse mortalem doctorem & post eam principem cælestem, & regem perpetuum populo à Deo datum esse.* 83. *Deum nullam aliam ob causam curasse, ut Iesus revivisceret, quam ut ea omnia confirmarentur, quæ Dominus Iesus eius nomine dixerat.*

Hunc librū Socinistæ deinde Raccoviæ præfixo nomine Socini ediderunt, & in præfatione testati sunt, eum esse *tacitam εἰσαγωγήν ad divinam veritatem, quam ipsorum cætus profitentur*: h. e., ad impium & blasphemum Socinistinum: neque dubium est, quin Conradus hunc librū in vicina Westfalia imprimi curaverit, ut esset ad eandem veritatem divinam in nostras Ecclesias introducendam *tacita εἰσαγωγή.*

Sed dices, Conradum præfixisse huic libro præfationem, in qua hanc suspensionem à se removet. Nihil minus; ad quædam enim prorsus non respondet, ad quædam respōdet quidem, sed tam frigidè, ut Socini hæreses magis defendere, quam refellere videatur, quod ut videas, brevem hujus epistolæ ἀνάλυσιν tuis oculis subjiciam.

Principiò librum admodum cōmendat, & jactat se fuisse *typographo authorem editionis novæ adornandæ*: quo libellus *tam utilis ac penè necessarius ad ampliorem Christi regni promotionem*

*motiōnem inter Christianos magis ac magis innotesceret.*

Addit, illum qui novit omnia, novisse hunc scopum sibi propositum fuisse. Rectè. Nullus enim dubito, quin ipse Socinus juraverit, se propter eundem scopum hunc librum conscripsisse. Addit, superiore anno, cum ejus aliquot pagelle in lucem emissa, & ab eorum nonnullis, qui omnia Cōradistica suspecta habent, obiter perlecta essent, continuò famā sparsam esse, librum ab homine hæretico conscriptum, & multo, Samosatonicos errores in eum comportatos esse. Hic nota, libri editionem esse hujus epistolæ editione antiquiorē, atque hoc ita esse inde constat, quod Plancius illum mihi Amsterodami legendum dederit, priusquam Conradus in Hollandia Professor constitutus esset, & narraverit typographum Steenfurdensem ante illud tempus venisse Amsterodamum, ut pagellas quas Plancius habebat, ab ipso repeteret, quod mali animi & pessimæ technæ signū est. Quare enim typographus ad repetendas hæc paginas ex Westfalia in Hollandiam proficisceretur, si liber ad ampliorem Christi regni promotionem tam utilis & tam necessarius esset, atq; Conradus gloriatur? Post hæc tergiversatur confiteri Socinum esse hujus libri authorem. At verò de authore jam constat. Raccoviæ enim nomine Socini editus est: hoc igitur admisso, admittit eum esse vel Socini, vel similis cujusdam. Sed dicit nobis cum hæreticis multa esse communia. Quid audio? An quia nobis cum Hæreticis quædam sunt communia, viro & orthodoxo, & Theologiæ doctori licitum est, librum in quo fundamentum Christianæ religionis convellitur, & qui ipsorum hæreticorum confessione est tacitè εἰσαγαγὴ ad illam veritatē, quam ipsorum cœtus pro-

C. 2.                      fitentur.



fitentur, hoc est, ad illorum hæreses longè lateque spargendas, multis additamentis augere, commentariolis illustrare, typis excudendum dare, & incautis juvenibus vehementissimè commendare?

Authore misso, ad ipsos errores excusandos vel defendendos accedit, sed primum, tertium & quartum defendit; secundum præterit: circa quintum tergiversatur, & videtur ambigere, quid sequi, aut quid fugere velit; magis tamen inclinatur in authoris sententiam. Sed scio quid sit. Animi Hollandorum nondum satis præparati sunt ad has blasphemias hæreses recipiendas. Cogitur igitur se adhuc inter Socinisticam *xp̄i* continere.

In Antibellarmino scribit fol. 606. *Fidem esse integram & perfectam nostram justitiam. Et, Ipsam faciem quatenus viva, & per charitatem formata est, nobis ad justitiam imputari. Et fol. 613. Fides est justitia illa inhaerens, quam adversarij semper urgent.*

Hanc eandem doctrinam vestri Academici privatim & publicè inculcant, ut antè ostensum est. Nupera Delphensis collatio ostendit esse plures in Batavia, qui hoc venenum hauserunt. de his enim & similibus fidei articulis interrogati, respondere renuerunt.

Ad illa quæ suprâ dixi, addo, orthodoxos Doctores planè contrarium docere, & ut de Calvino & Beza, quos videris odisse, nihil dicam. Philippus in examine & locis, docet hanc propositionem, *Fide sumus justi*, relativè accipi. Chemnitius in examine concilij Tridentini de fide justificante. *Quod fides justificat illam vim non habet, quia per charitatem efficax est, sed quia Christam apprehendit.* Musculus in locis, de justificatione. *Justificat fides non quatenus*

quatenus efficax est per dilectionem, sed quatenus misericor-  
 diam Dei & absolutionem à peccatis, & condemnatione apprehendit. Perkinus Catholico Reformato cont. 4. obl. 8. de justificatione. Fides considerari potest dupliciter, aut ut qualitas, virtus, opusve quoddam; aut ut instrumentum vel manus, quæ exensa merita Christi apprehendit. Dicimur igitur fide justificari, non quatenus ea opus virtus aut qualitas quædam est; sed quatenus instrumentum est, quo recipimus & applicamus nobis id quod justificat. Quare loquendi formula figurata est, Iustificamur fide. Fides enim in se considerata neminem reddit iustum, ut nec ipse actus fidei, cuius proprium est Christum apprehendere: sed justificat nos obiectum fidei, quæ est obedientia Christi fide apprehensa. E Scriptura igitur & Doctoribus Reformatarum Ecclesiarum hanc opinionem non hausit. Vnde igitur eam hausit? Ex Serveto, Socino & Osterodo. Servetus enim docet. Abraham iustum fuisse propter unum fidei actum. Testis Calvinus contra Servetum fol. 903. Socinus de Christo Salvatore scribit. Deo fidere semper hominem iustum reddidit. Et fol. 398. Fides per se nos justificat. Et fol. 331. Cum fides nostra ad iustitiam imputatur, sensus est Fidem pro iustitia haberi. Osterodus contra Tradelen, fol. 251. Es ist noetich/ das auch etwas in uns gefunden u erde / daerom uns Gode selich macht/ nemlich der glaube in Christum. Necessè est ut aliquid in nobis inveniatur, propter quod Deus nos salvo faciat, nempe fides in Christum. Hos esse suæ opinionis magistros nondum agnoscit Conradus. Sed Academici vestrates sunt illo generosiores; non obscure enim confitentur se eam à Socino accepisse. Verba illorum hæc sunt. Quid Lutherum impulerit ut vulgatam sententiam desereret?

desereret? Quid ut istam conciperet, quam (nota) tamen nullus Scripturae locus aperte insinuat? Quâ occasione id factum? quibus gradibus & momentis? quo pondere rationum? Cur ipsius cogitationes in eam partem devolute non sunt, quae alterâ ab his parte à nobis ponitur? & quid si fuissent devolute? quid ex eo fuisset secutum incommodum? cum ea non minus pontificiorum merita subvertat, atque ea quam ipse statuit. Nam tunc quidam infame Socini nomen nondum auditum fuit. Sed quicquid de authore sit, hoc dogma doctrinam de gratuita justificatione, de merito & satisfactione Christi prorsus evertit, quemadmodum ante ostensum est. Hæc est causa, quare Socinus & Oosterodus negant Christum pro nobis satisfecisse. Hæc eadem causa est, quare Conradus dicat, *Deum pœnitentibus & se ad ipsum convertentibus omnia peccata condonare, non acceptâ pro ijs plenâ satisfactione.* Confessione, pag. 3. Thesi. 2. Peto ut hæc expêdas, Hugo, & iudices, benè an malè fecerint, qui Curatoribus suaserunt, ut hominem tam multarum hæresium manifestum ad docendam Theologiam vocarent. Nam ut rem bene intelligas, non accuso Curatores, neque accuso Consules Leidenses. Hos enim credo non velle suam juventutem, quæ post paucos annos Ecclesiam & Rempublicam Hollandiæ gubernatura est, tam multis exitialibus hæresibus inquinari: sed accuso illos, qui Consulibus & Curatoribus suaserunt, ut hunc hominem vocarent. Dicis, *authorem consilij fuisse admodum contristatissimum, cum hæc primùm innotescerët; & ob eam causam scripsisse Conrado, ut si harum hæresium sibi conscius esset, potius vocationem Curatoribus renūciaret, quam multarum turbarum, quæ eam secuturæ essent, author existeret.* Sed ille, quisquis

quisquis est, non debuit sibi soli tantum tribuere. Quia enim hæc res ad omnes Ecclesias totius Hollandiæ pertinebat, rectius fecisset, si consilium cum omnibus Ecclesijs totius Hollandiæ communicasset, & ex omnium, vel plurium sententia cum Conrado egisset. Deinde non debuit unius hominis conscientiæ contrarium affirmanti (præsertim cum in ipsius Conradi Libris tam manifestæ extarent probationes, & literæ discipulorum ipsius actioque Heidelbergensis docerent, hujus hæreseos mystas aliud loqui, & aliud sentire) tantum tribuere, ut ejus solius declarationi plus fidei adhiberet, quam multorum bonorum virorum, & de Ecclesia quam optimè meritorum testimonio. Facile enim judicare poterat, ei qui satagit Ecclesiam tam multis & foedis hæresibus turbare, non fore grave simulare.

Post hæc, in me inveheris, Hugo, quasi *agre seram illam auditum esse, & Ordines criminer*, quod eum audiverunt. Hoc est gravissimum ex illis, quæ mihi objicis. Debet igitur à me diligenter explicari, ut constet, justè an injustè me accuses?

Principio dixi *illos qui hoc vocandi ius habent, potuisse inuito excusari*. Idem adhuc dico. quotus enim quisque est ex politicis, qui omnes suas curas ad Remp. confert, & hæc mysteria Christianæ religionis ita scrutatur, ut legat quid quilibet particularis doctor de hac vel illa controversiâ scribat? Addo, *me non videre quid prætere posse, postquam à tam multis doctoribus & fidei Christi ministris, totisque adeò provincijs socijs, ac denique ab ipso magno Rege moniti sunt, postquam item hæreses ipsius à diversis Theologis, viris eruditissimis, & ab Ecclesiarum pastoribus, ac ab ipso*

*ipso demique Rege palam traducta, atque in lucem protracta, omniumque hominum oculis exposita fuerunt.* His verbis ego Curatores neque accuso, neque excuso, tantum dico me non videre, quid post tam multas admonitiones & hæresium Conradi detectiones prætereant queant? Addo. *Debebant quippe tam multorum doctorum, tam florentium Ecclesiarum, tam potentis demique Regis auctoritatem iudiciumque unius heretici, ejusque non admodum docti iudicio auctoritatiq; præferre.* Idem adhuc dico. Quin audi, Hugo, Si illud æcus totius Christiani orbis Theodorus Beza viveret, Curatoresque eum ad professionem vocarent, & Magnus Rex propter aliquam causam ipsius vocationi intercederet; existimârim ego hujus Regis auctoritatem propter innumera beneficia, quæ fœderatis provinciis præstitit, & posthac præstare potest, tantum apud Curatores valere debere, ut contra Regis voluntatem in vocando Beza non peristerent, sed Bezam in Gallia relinquerent, & Magnum Regem propter illum non offenderent; neque si ipse Beza viveret, aliter iudicaret; neque dubito quin illi qui sanè iudicant, hoc meum iudicium probaturi sint. Quânto magis igitur iste tam multarum hæresium manifestus monente Rege repudiandus erat. His positis, accedo ad illa diluenda, quæ nobis ante illam actionem occinebantur, & adhuc occinuntur. Primarium est, *neminem condemnari posse nisi auditum.* Hoc prætendebatur, sed intempestivè. Ecclesiæ enim Belgicæ non petebant, ut Ordines Conradum condemnarēt. Fatemur omnes, neminem nisi auditum condemnari posse; sed addimus, non petuisse Ecclesias Belgicas, ut Ordines Conradum condemnarent. Vides igitur hanc regulam.

regulam.

regulam. *iudicium non est justum, in quo qui auditus non est, condemnatur.* Et. *nam lex nostra condemnat quempiam, nisi prius audierit ab ipso, & cognoverit quid faciat?* intempestivè allegari. Quid igitur, inquis, petierūt? Ut tam multarum hæresium doctorem Ecclesijs invitis per auctoritatem publicam non obtruderent. Hæc petitio erat æqua. Nam cùm Conradus se palam vendicaret pro orthodoxo, & deinde conperiretur illum tam multas hæreses sub specie orthodoxias occultè seminare, atque ita Curatores decipere; nemo illos reprehendere potuisset, si hominem publicæ quietis conservandæ causâ non admisissent. Deinde nihil erat commodius ad Ecclesias, quæ justâ de causâ offensæ erant, tranquillandas, quam hæreticum non admittere. Hoc Curatores in malam partem accipere non possunt; nisi velint fateri sibi hæreses Conradi, priusquam illum vocarent, fuisse probè cognitâs, & se datâ operâ voluisse hominem hæreticum in Academiam Leidensem introducere. Hactenus non puto quicquam à me scriptum esse, quod vel ipse Moimus mordeat. At, inquis, *omnis dimissio est pœnæ:* puniri autem nemo debet nisi auditus. Ergo neque dimitti, nisi prius audiatur. Quid audio? Estne omnis dimissio pœnæ? atqui pragmatici distinguunt inter dimissionem voluntariam, honestam & ignominiosam. Num & voluntaria, aut honesta dimissio pœnæ est? Deinde sæpe accidit, ut nobilis pedisequum, Dominus servum, Paterfamilias famulum, Imperator militem, Rex consiliarium, hospes hospitem, princeps ministrum nullâ præeunte auditione dimittat. Sustinebisne dicere omnes pedisequos, servos, famulos, milites, consiliarios, hospites, mi-

D nistros

nistros condemnari & puniri quoties dimittuntur? aut audebunt dicere illos omnes injustè agere, & legem iustitiæ violare, qui non præeunte auditione, aut redditâ ratione suos famulos, pedissequos, servos, milites, consiliarios, hospites, & ministros dimittunt? Nemo, opinor, hoc dicturus est. Ipse Conradus hoc meum consilium initio non improbabat, pro eo enim mihi publicè gratias egit. Ejus verba hæc sunt. *Gratias ipsi Sibrando ago pro qualicumque illâ moderatione, quod fidem non cogi, sed suaderi debere iudicat, quodque mihi licet opinione suâ hæretico nec vitam admendam, nec necessaria vita subsidia planè detrahenda esse existimet. Iudicia hæc sunt animi aliquatenus moderati, & sic satis mansueti, saltem à tyranni de & crudelitate non nihil alieni. Affectum hunc Deus ipsi confirmet, imo magis adaugeat.* Ex his apparet ipsum Conradum tum iudicasse, non malè secum actum fuisse, si Ordines hoc meum consilium secuti fuissent. Eventus, qui quorundam magister est, docet hoc consilium non fuisse rejiciendum. Cum nihil amplius haberes, quod in me diceres, mandas ut catabaptistas, qui negant. 1. infantes baptizandos esse. 2. Christum assumpsisse carnem ex Maria Virgine. 3. Christiano nõ licere Magistratū gerere, prius expellā ex Frisia, & deinde ad illos veniam, qui hæreses sibi obiectas non agnoscunt, hoc est, ut deinde expellam Conradum. Sed scire debes hæc verba vix sapere sobrium hominem. Nam non gero Magistratum in Frisia; deinde nulla est in exemplis similitudo. Catabaptistæ enim sunt ingens multitudo. Conradus verò est homo singularis. Deinde etsi non possum exactè dicere, quid omnes & singuli Catabaptistæ in Frisia sentiant; possum tamen  
affirmare

affirmare me quosdam nosse, qui non tantum confitentur Christum de Maria Virgine carnem assumpsisse, sed etiam de officio & persona Christi rectè sentiunt, & loquuntur. Novi etiam aliquos, qui docent, Christiano licitum esse Magistratum gerere. Huc accedit, me longam experientiã didicisse, multos illorum non malitiã, aut vafrie, sed ex mera simplicitate, aut ex imperitia errare, quod de Conrado non facilè dixeris: palam enim jactat se esse orthodoxum, & orthodoxam doctrinam vafre oppugnat. Publicè præ se fert se Reformatæ religioni congruenter docere, & occultè hæreticos tractatus de *Filiatione*, de *Satisfactione*, de *septimo capite ad Romanos*, &c. ex hæreticorum libris confarcinat, eosque suis discipulis instillat, & per illos longè lateque disseminat. Vt ut sit, non facilè persuaseris viro, qui non prorsus stolidus est, ut ingentem aliquam multitudinem, cujus maxima pars ex simplicitate & imperitia errat, exterminet, aut ad eam exterminandam consilium conferat. Huc accedit, catabaptistas qui sunt in Frisia, non satagere, ut in Ecclesia scholaque nostra doctores constituent, neque laceffere nos scriptis suis, sed vivere quietè. quod si hoc aut illud facerent, cogeremur illorum conatibus intercedere. Faciat idem Conradus, non satagat in Ecclesiis scholisque reformatis pastorem aut doctorem agere, neque laceffat suis scriptis orthodoxos; sed vivat quietè, & relinquemus eum Dei judicio.

Post hæc exagitas, quod *Magno Regi gratias egi* pro illa heroica, & plusquam regia censura, & quod scripsi *Belgicæ Ecclesiæ* illam erectas esse, idque apparuisse, cum *Regis filia* ad novum maritum in *Germaniam* proficisceretur.

D 2 tur.



tur. Ac primùm dicis, me fuisse nimis restrictum in Regis beneficiis, quæ his Provinciis præstitit, recensendis: sed scire debes, mihi non fuisse propositum Regum Britanniaë historiam scribere. Addis hoc esse admodum tenue, si cum aliis Regis factis comparatur. Hoc quid sit, aliorum iudicium esto. Interea certum est, Ecclesias Belgicas longo tēpore non fuisse magis consternatas, quam cùm Conradus Leidam vocaretur. Adhuc in recenti memoria sunt gemitus Ecclesiarum, & bonorum virorum suspiria. Omnes Ecclesiæ, quæ sunt in Germania, Gallia, & Britannia stupebant, Ecclesiæ Belgicæ suum calum miserabantur. Vicini Principes videbant periculū, quod Ecclesiis Belgicis imminebat, sed nemo manum admovebat. Sociæ Provinciæ dabant quidem sana consilia, sed non audiebantur. Tandem Rex heroico & prorsus regio animo monebat Ordines Generales de periculo, & paulò post illam nunquam satis laudatam censuram edebat, quo factò Ecclesias Belgicas recreabat, efficiebatque ut in posterum benè sperarent. Omnes Ecclesiæ, omnes pastores, omnes qui orthodoxam religionem profitentur, & præsentem Reip. statum amant, hoc Regis factum ad cœlum suis laudibus ferebant; neque quisquam exstitit, qui aliquem propter hoc de Regis censura iudicium reprehenderit. Tu solus, Hugo, Sibrandum propterea reprehendis, & tamen negas, te Conradum defendere, aut cognitioni de ipsius causa institutæ præiudicare velle!

Quæris, quare non meminerim alterius consilij, quo idem Rex suadet, ut *Magistratus publicam auctoritate efficiat, ut Remonstrantes & Contraremonstrantes se mutuo ferant*

*rant in illis quinque articulis Batarvicis? At jam ante dixi, mibi non esse constitutum Regum Britanniæ historiam scribere. Deinde in posterioribus Regis litteris, quas vos tam cupidè in vulgus sparsistis, neque istorum quinque articulorum, neque Remonstrantium, neque Contraremonstrantium ulla mentio fit. Tantum enim monet Rex, ut subtiles illæ & sublimes disputationes de prædestinatione non producantur ad populum in suggestum. Huc accedit, binas illas litteras non versari circa idem subiectum. Illæ enim continent causam Conradi, ejusque hæreses in lucem proferunt, & simul monent Ordines Generales, ut tam multarum hæresium doctorem à professione arceant: Hæ verò Conradi causam non attingunt. Ulterius igitur trahis Regis litteras, quam Rex ipse velit, & facis optimo Regi injuriam, dum oblique persuadere conaris, Regem velle, ut illa toleremus, quæ ipse summo jure detestatur. Ego modo professus sum, me contra posteriores Regis litteras nihil unquam fecisse, addo, me daturum esse operam, ut contra illas nihil committam. Tu idem facito, obtempera priori Regis consilio, fac ut arceatur manifestarius hæreticus à professione, & quod Rex unicè petit, da operam, ut dimittatur, efficeque ut prorsus quiescat, neque suas hæreses scribendo propaget, neque doctores pastoresque orthodoxos, qui libenter quiescere, & tranquillè vivere cupiunt, lacepsat, inquietetvé. Si hoc reipsâ præstiteris, efficies ut credamus te Regis consilium sequi velle; si facere recusaveris, ostendes te aliud loqui, & aliud cogitare. Dicam plenius. Ego ut contra posteriores Regis litteras, nunquam quidquam feci: ita dabo operam, ut post hac*

contra illas nihil committam. Tu idem facito, obtempera optimo Regum in priori consilio, labora pro virili, ut homines hæretici à professionibus publicis arceantur. Effice, ut non doceatur in Academia vestra, *ipsum fidei a-  
ctum rō credere, non metonymicè, sed propriè acceptum impu-  
tari pro iustitia. aut, nos qualitate nobis inherente iustifica-  
ri, aut, fidem per gratuitam acceptilationem haberi à Deo pro  
omni iustitia, quam nos prestare tenebamur, aut, iustificari  
esse universalem affectionem fidei. aut Apostasiam esse pro-  
prium affectionem sanctorum.* Hæc enim non sunt dogmata, sed monstra, omnibus Reformatis Ecclesiis scholisq; hæctenus incognita & inaudita. Tollunt enim fundamentalem articulum de nostri justificatione. Hoc posterius etiam omnium Sanctorum salutem prorsus evertit. Propria enim affectio ex subjecti essentia fluit, & necessario nexu cum subjecto iuncta est. Hoc ipsum est, quod in Scholis vocant *proprium quarto modo*, & definitur uni, omni, soli & semper inesse. Si igitur Apostasia est propria affectio Sactorū, omnes Sacti & soli & semper sunt apostatae. Hæc monstra non sunt *fabula de Socinismo*, sed sunt ipsius diaboli, & fortasse ultima excrementa, quæ his postremis temporibus per sua organa egerit, ut *florentissimas Belgicas Ecclesias per illa dissipet, aut fuditus evertat.* Effectū igitur da apud Ordines & Curatores Academicæ, ut hæc monstra in Academia vestra publicè non doceantur, & reipsa ostendes te ex animo cupere potentissimi & prudentissimi regis consilium sequi: si hoc facere recusas, omnibus notū facies, tibi aliud esse in ore, & aliud in corde. Quin ostendes te hanc PIETATEM in lucem protulisse, ut illos qui legitimo magistratui omnē debi-

tara

tam reverentiam præstant, aliosque docent, ut idem faciant, & simul patefaciunt has hæreses, Ecclesiamque monent, ut sibi ab his caveant, per calumniam differas, & legitimis pijsque magistratibus invitos & exosos reddas. Desinamus igitur harum vernilium rheroricationum, & magno Regi in utroque consilio obtemperemus. Necessè est ut ita fiat, si Ecclesiæ Belgicæ rursus coalescere debent. Quid enim attinet de prædestinatione quædam reticere; & tam graves contentiones ob doctrinâ de *Deo*, de *persona & officio Christi*, de *satisfactione pro nobis à Christo præstita*, de *nostrâ justificatione & fide justificante*, de *salute sanctorum*, &c. quotidie sustinere?

Quam ob causam cum Cōtraremonstrantes Delphis peterent, ut Remonstrantes sese in his & similibus declararent, non debuerunt aut hi confessionem subterfugere, aut isti, qui de hac quæstione postea cognoscebant, illorum tergiversationi patrocinari. Apostolus enim mādatur, 1. Pet. 3. 15. ut simus semper parati ad respondendam cuilibet petenti rationem ejus spei, quæ in nobis est, Deinde discipuli Conradi docebant, non *ulterius progrediendum esse apud vulgus, quam de quinque articulis vulgo notis*. Et quod maximum est, Academici vestri & nōnulli pastores cœperunt hæc monstra publicis scriptis asserere & propugnare. Si igitur tranquillitas Ecclesiæ tibi cordi est, effice ut hæc monstra ex Ecclesijs Academiaque Batavica exterminentur. Facilius enim Ecclesiæ coalescent, si hoc malum sublatum viderint; neque dubito, quin orthodoxi ministri, qui sunt in foederata Belgica nostrum consilium secuturi sint, si hæc difficultas illos non remorabitur.

Subindè

Subinde redis ad *prædestinationem*, Witakerum, Perkinſium, & alios heroes de Ecclesia Dei quam optimè meritos odiosè producis. Inter cætera facis mentionem Melanchthonis, & vis nobis persuadere, Remonstrantes cum Melanchthone sentire. At verò ego ob doctrinam de prædestinatione, præter unum Socinum, neminem, quod sciam, unquam oppugnavi. Controversiarum Hollandicarum spectator fui, non actor. possum ferre dissentientes, & etiam reipsâ fero, modo doctrinam quam profiteor, & quam veram esse scio, non oppugnent. Deinde palam hæcenus professus sum, me solius Conradi hæreses oppugnare: sed neque hunc propter doctrinam de prædestinatione oppugno. sunt enim capitales hæreses ipsum fundamētum salutis nostræ evertētes, quas oppugno. In fine meorū Commētariorū defendi quidem doctrinam veram de prædestinatione, sed ab illo antè oppugnatam. Edideram Theses quasdam de Prædestinatione, quas ille ineptè & imperite flagellat, has ego vindicavi, & simul ostendi, quam fatua & inertia sint ipsius flagella. Imposturam igitur sapit, quod de prædestinatione prætextis. Tam dudum ostendi, controversiam de Prædestinatione tantum prætextum esse, & sub hoc Prætextu doctrinam de Deo, de persona & officio Christi, de satisfactione pro nobis à Christo præstitâ, de fide justificante, & justificatione nostri vasrè & rectè oppugnari: Potuisses igitur hoc quicquid est omittere. interea dissimulare non possum, Witakerum & Perkinſium tam benè de Ecclesia meritos esse, ut odiosè à te produci non debeant. Quod ad Melanchthonem attinet, erras, si existimas hunc stare pro Remonstrantibus. Hic enim dicit,

mise.

sbairis?

misericordiam Dei esse causam electionis nostri. In locis de prædestinatione. *Recte dicitur causam electionis esse misericordiam in voluntate Dei.* Et, *Non est volentis, neq̄ currentis, sed miserentis Dei,* id est, *Dei misericordia est causa electionis.* Idem dicit peccatum esse causam reprobationis, sed reprobationis positivæ. Disertè enim scribit. *Ideo rejiçantur, quia nolunt audire filium,* quod non nisi de reiectione positiva intelligi potest. Idem rectè docet *promissionem esse universalem & gratuitam:* sed nusquam docet, fidem prævisam esse causam electionis nostri ante secula factæ; aut peccata nostra esse causam reprobationis negativæ ante secula factæ; aut gratiam Dei omnibus hominibus *expansam, & omnes homines etiam non regeneratos eam apprehendere posse.* Idem Melächthon in nonum caput ad Romanos. *Cur, inquit, nos ad Evangelium vocavit, & non vocavit Alexandrum Macedonem, Augustum, Socratem, Pomponium Atticum, qui non minus civiliter vivebant quam nos? Hic necesse est causam rejicere in voluntatem Dei.* Et, *Iacob electus est, Esau repudiatus, priusquam quicquã boni vel mali fecissent.* Ergo opera non erunt causa, sed voluntas vocantis. Non addam hîc, quomodo cavillentur ista nonnulli. Tantum hoc meminerit lector, si opera sicutura in vita erunt causa electionis, non licuit Apostolo dicere, *Non ex operibus.* Ex his constat Melanchthonem idem cum Calvino & Lutero de prædestinatione sensisse. fatetur hoc ipse Melanchthon in epistola ad Calvinum. *Scio inquit, hæc cum tuis congruere, sed mea sunt παρρησια, & ad usum accommodata.* Idem in epistola ad Erasmum. *Ego integra conscientia non possum Lutheri dogmata damnare.* Idem testimonio Calvini probari potest. præfatione enim, *E* quam

quam præfixit refutationi Pighij, provocat ad iudicium Melanchthonis, & hoc rectè. Vterque enim docent non nostra opera, sed solum & unicum Dei beneplacitum esse electionis nostri causam. Hoc præsupposito, doctrinam de Prædestinatione diversa methodo tradunt. Calvinus enim à priori docet illos, qui electi sunt, immutabili Dei consilio electos esse, atque inde infert illos perire non posse: Melanchthon verò à posteriori docet nos ex vera fide & serâ respicientia discere, quod sumus electi, exempli gratia. Ego credo in Iesum Christum, & serâ respisco. Ergo sum electus; atque ita in ipsa re consentiunt. Hanc enim Melanchthonis argumentationem approbat Calvinus; & illam Calvinus approbat Melanchthon. tātum abest, ut alter alterius doctrinam rejiciat aut condemnet. Sed Remonstrantes Calvinus doctrinam rejiciunt, convitijs incessunt, condemnant & execrantur. Tanta est differentia inter Spiritum Melanchthonis & Remonstrantium.

Pij viri semper operam dederunt, ut quemadmodum inter Melanchthonem & Calvinum in doctrina consensus fuit: ita etiam inter ipsorum discipulos concordia & consensus cōservaretur. Laborarunt hac in re Zacharias Ursinus, Christophorus Pezelius, Wilhelmus Wittakerus, David Paræus, Daniel Tilenus, Antonius Thysius, Iohānes Bogermānus, & alij. At inquires, quare non eque laborant, ut Socini Conradi & Remonstrantium opinionem cum sententia Melanchthonis concilient? Respōdeo horum sententiam conciliari nō posse. Melanchthō enim negat nostra opera esse electionis causam, illi hoc dicunt. Melanchthon dicit solum & unicum beneplacitum

placitum Dei esse electionis causam; illi hoc negant. Melanchthon docet electos finaliter & totaliter excidere non posse; illi docent contrarium. quin sunt ex vestris Academicis, qui scribant doceantque, *apostasiam esse propriam affectionem sanctorum*, hoc est, vere regeneratorum. Melanchthonis igitur sententia non magis cum illorum opinione conciliari potest, quàm lux cum tenebris. Melanchthon enim verum fundamētum electionis retinet, illi hoc rejiciunt.

Nunc tibi expendendum relinquo, An magis è re Ecclesiæ sit dare operam, ut inter Germanicas, Gallicas, Britannicas, Helveticas, & Belgicas Ecclesias consensus retineatur, quàm ut tam florentes Ecclesiæ per paucorum eristica ingenia dilacerentur & distrahantur?

Exagitas quod Conradum non magni faciam, & quod dicam, illum esse *stupidum*, indoctum, ferula dignum, ut qui ne quidem Syllogismum nectere didicerit, ac proinde non esse metuendum doctoribus pastoribusque nostris. Sed scire debes, me habuisse justas causas, quare ita scripserim. Ego ex multis duas tantum producam, ut sim brevis, easque tuo iudicio submittam. Reprehendi Conradum, quod Deum substantiæ prædicamento, seu rerum generi includi scribit, tractat. de Deo, fol. 198. & docui Deum esse *ὁμοειδῆ* propter hanc reprehensionē accusat me *atheismi*, errore, 6. At verò quod est substantiæ prædicamentali, seu rerum generi inclusum, hoc constat duabus entitatibus, quarum una est generis, altera, differentiæ. Illius entitate convenit cum cæteris, quæ sub eodem genere ponuntur; hujus verò entitate ab iisdem distinguitur. Sed Deus

E 2. non



non constat duabus entitatibus. Deinde, quæcunque substantiæ prædicamentali includuntur, de illis substantia prædicatur univoce: sed hæc de Deo & creaturis univoce prædicari nequit. Concludo igitur Conradum errare, cum Deum alicui prædicamento, aut rerum generi includi scribit. Ipse quidem in scholijs de hac re multa dicit, sed adeo fluctuat, ut vix intelligi possit quid velit. Subinde dicit *Ens* esse genus analogum Dei & Creaturæ; sed de hac re controversia non est. Nemo enim, quod sciam, negat *Ens* esse genus analogum Dei & Creaturæ. Sed quæstio est, An *Ens* sit genus univocum Dei & creaturæ? Hoc quidem Conradus nunc negat; At verò in tractatu de Deo. pag. 198. scribit. *Quod alij idcirco negant Deum esse substantiam, quia non substat accidentibus, nec ulli prædicamento seu rerum generi includitur: aut nimirum superstiosè vocabula usurpant, aut quid dicant, nesciunt.* Vide, reprehendit illos, qui propterea negant Deum esse substantiam, quod non substat accidentibus, & quod nulli prædicamento, seu rerum generi includitur. Hoc non potest nisi de substantia prædicamentali intelligi. Hæc enim sola substat accidentibus, & prædicamento seu rerum generi includitur. Deinde ex omnibus doctis (quod quidem ego sciam) nemo est, qui simpliciter negat Deum esse substantiam; sed doctissimi Philosophorum Theologorumque solummodo negant, illum esse substantiam prædicamentalem. Vult igitur Conradus Deum alicui prædicamento seu rerum generi, hoc est, prædicamento substantiæ sive substantiæ prædicamentali inclusum esse. Hanc esse ipsius sententiam inde constat, quod pag. 25. scribit aliquem ex *Peritio & alijs*  
*Aristo.*

*Aristotelicis prolixè ostendere, Deum in Categoria Substantiæ revera esse, atque cum hac opinione suam congruere, non obscure innuit. Sed opinio hæc vera non est. Philosophus enim, à quo doctrinam prædicamentalem accepimus, distribuit substantiam prædicamentalem in primam, & secundam. Primam dicit substare speciebus generibusque & illi inhærere accidentia. Scribit enim πρώτας ουσίας τοῖς ἄλλοις ἀπασιν ὑποκείσθαι. καὶ πάντα τὰ ἄλλα κατὰ τούτων κατηγορεῖσθαι ἢ οὐ τὰυταις εἶναι. Secundas substantias dicit esse primarum substantiarum Species & genera. verba ejus hæc sunt: μετὰ τὰς πρώτας οὐσίας μόνα τῶν ἄλλων τὰ ἕδη καὶ τὰ γένη δευτερά οὐσία λέγονται. Ex quo apparet, solummodo corporeas & compositas substantias ad hoc prædicamentum pertinere. Hæ enim solæ substāt speciebus & generibus, atque illis inhærent accidentia. Deinde doctissimi interpretum hanc sententiam probant. Ammoninus enim distinguit substantiam in simplicem & compositam. simplicem dicit esse aut perfectiorem prædicamentali substantiâ, ut Deum; aut imperfectiorem, ut materiam. docetque Philosophum non de illa perfectiore, neque de hac imperfectiore: sed de sola composita agere. Cùm hoc facit Averroes. clarè enim docet, *universaleissimum genus, quod in prædicamentali substantia reperitur, esse Corpus*. Hos penè tota Schola sequitur. Iure igitur reprehendi hominem, propterea quod Deum prædicamentali substantiæ includit. Eo enim cōcesso, necessariò sequitur, 1. Deum esse corpus, 2. Deum esse compositū, 3. Deum esse finitum. Sola enim corporea, (ut jam dictum est) & composita, ac proinde finita substantia in hoc prædicamento locum habet. neque ab his opinio-*

nibus puto Conradum longe abesse. Multis enim contendit 1. Deum esse corpus, 2. in Deo esse subjectum & accidens, 3. infinitatem inter ea, quæ simpliciter adu-  
rata sunt, referendam esse.

Post hæc dicit se non docere Deum esse genus, videlicet respectu divinarum personarum. Et tamen disertè scribit Pap. 237. *Deum à seipso sive à natura sua habere specificam formam & differentiam, quæ ipsum subjectum necessario restringit, &c.* Vide. dicit specificam formam restringere hoc subjectum, quo? annon ad certam speciem? ita est: pag. enim. 234. scribit. *Hinc non efficitur — nulla differentia restringi posse, loquitur de Deo, ad certam speciem.* Vult igitur specificam differentiam restringere hoc subjectum ad certam speciem. At quod nam est hoc subjectum? Deusne, an genus Dei? alterutrum ei dicendum est. Sed genus Dei nequit hoc subjectum esse. nemo enim rectè dixerit, genus esse suarum specierum, aut suorum individuorum subjectum. Relinquitur igitur *Deus* esse hoc subjectum, quod differentia ad certam speciem restringit. Ipse Conradus huic collectioni non obscure suffragatur. pag. enim. 13. reprehendit me, quod negem *in Deo esse affectionem universalitatis.* sed in quo universalitatis affectio est, id est universale. pag. 38. scribit, *ipsam communitatem, quæ diversis entibus simul inest, genericum quid necessario inferre.* Ergo Deus absolute sumptus significat aliquid genericum, quod diversis entibus, patri sc. Filio, & Spiritui sancto simul inest. Addit Deum absolute sumptum de singulis personis rectè prædicari, tanquam generalius & communius quiddam de suis singularibus. sed quod de suis singularibus tanquam generalius quiddam

dam prædicatur, hoc est generale sive universale. Quin dicit Deum per synecdochen generis poni pro patre & Filio. Ex ipsius igitur doctrina colligi potest, Deum esse genus, & Conradum æquivocare, cum hoc negat. Verum enimvero si Deus genus est, quarum rerum genus est? Illarum, de quibus ut generalius quiddam prædicatur. At quæ nam sunt illæ? Pater, Filius & Spiritus sanctus. Disertè enim scribit *Deum absolutè sumptum de his tribus, tanquam generalius quiddam de suis singularibus prædicari.* Eodem modo scribit personam latissimè sumptam esse *vivæ substantiæ speciem.* Sed hoc posito, sequitur etiã divinas personas esse *vivæ substantiæ species.* Cum hac in re deprehensus se defendere non posset, eò absurditatis prolabitur, ut scribat *speciem esse idem quod individuum,* hoc est, singulare. Sed hoc nodum non solvit. Dicit enim Deum absolutè sumptum esse speciem specialissimam, hoc est, individuum. pag. 35. *Ens, substantia, spiritus, &c. de ipso (Deo scilicet absolutè sumpto) tanquam de specie specialissima, hoc est, individuo rectè prædicatur.* & pag. 37. *Essentiam vel substantiam latè sumptam per divinas proprietates, tanquam differentias quasdam ad Deum, tanquam singularem speciem, hoc est, individuum rectè contrahi.* Deus igitur absolutè sumptus (secundum Conradum) est species specialissima, & tres personæ divinæ (secundum eundem Conradum) sunt tres species specialissimæ, ut jam ostensum est. Ergo secundum Cōradum in Deo sunt quatuor Species specialissimæ. Una enim Species specialissima, & tres Species specialissimæ sunt quatuor Species specialissimæ. Secundum eundem sunt in Deo quatuor individua. Nam quælibet Species specialissima (ut ille vult)

vult) est individuum : quoniam igitur in Deo (loquor ex hypothefi) sunt quatuor species specialiffimæ, neceffario fequitur, in eodem effe quatuor individua. Deinde etiamfi genus pro specie, & species pro individuis ponantur, Genus tamen effe fuarum fpecierum, hoc effe, individuum, de quibus ut generalius quiddam prædicatur, genus. Et species, hoc effe, individua, funt fui generis, cui tanquam generaliore rectè fubjiciuntur, species. Inter genus enim & Species, quæ ita fe habent, ut illud de his tanquam generaliore quiddam de fuis fingularibus prædicetur, & hæ illi tanquam generaliore fubjiciantur, effe mutua quædam relatio. Illud enim (quomodocunque accipiatur) effe harum genus. & hæ (quomodocunque accipiantur) funt illius species. Adde falſum effe quod dicit. *Species* enim fi accuratè & logicè loqui velis, effe univerſale, non finguulare. Individuum non effe univerſale, fed finguulare.

Relègat me ad Ramū, & ftomachatur me ferviliter adhærerere Porphyrio. ad quod nihil aliud refpondeo quam illud Lipſij. *Nunquam mihi magnus eſt, cui Ramus magnus eſt.* Inter cætera allegat Suares, & Timplerum. De Suares, poſſis mirari. Hic enim Ariſtotelis & Porphyrij ſententiam conſtanter tuetur. Quod ad Timplerum attinet, etſi in multis fequitur Ramum; tamen in hac re profuſ cõtrarium docet; lib. enim. 3. *Metaphyſ. cap. 5. problem. 11.* Porphyrij Ariſtoteliſque ſententiam defendit, Ramificorum argumenta refutat, & ſcribit Ariſtolelem improprie. & *ἡγεμονικῶς* loqui, cum Carifcum & Socratem vocat *ἄρχατα εἰδῆ.*

Antea oſtendi Conradum docere in Deo effe affectionem

tionem universalitatis. Sed affectio universalitatis est aptitudo, qua universale aptum est in multis esse, & in illis divisim multiplicari. Hanc crediderim esse causam, quare essentia divina multiplicationem introducere conetur. Non juvat illum quod essentiam distinguit in absolutam, & relativam. Nam relativa essentia etiam essentia est. Iam verò una absoluta essentia, & tres relative essentia sunt quatuor essentia. Hoc necesse est, ut concedat, aut cudad nobis novam arithmetica, doceatq; unam absolutam essentiam, & tres relativas essentias easque inter se realiter diversas, non esse quatuor essentias.

Addit hanc relativam five propriam essentiam esse per quam unaquaque persona est id quod est. Habet igitur Pater propriam quandam essentiam, per quam est id quod est, & quam non habet Filius, neq; Spiritus sanctus. Et Filius habet propriam quandam essentiam, per quam est id quod est, & quam non habet Pater neque Spiritus sanctus. Et Spiritus sanctus habet propriam quandam essentiam, per quam est id quod est, & quam non habet Pater, neque Filius. Sed quaecunque res ita se habent, ut quilibet illarum habeat propriam quandam essentiam, quam non habet altera, illae differunt essentialiter. secundum illam enim essentiam, quam Pater habet, Filius non habet, Pater differt à Filio, de cæteris est idem iudicium. Sed Pater, Filius, & Spiritus sanctus ita se habent, ut quilibet habeat quandam propriam essentiam, quam cæteri non habent. Ergo Pater, Filius, & Spiritus sanctus (secundum hunc novum Theologum) differunt essentialiter. Ego addo ex principiis à Conrado positis necessario sequi, personas divinas etiam locis divisas esse. Folio enim

59. scribit — *Verba fundis inania, nisi realiter & essentialiter differre ostendas, quæ nusquam locorum differunt, hoc est, quæ non sunt locis divisa. Loquitur autem de intima Dei in omnibus rebus essentiali præsentia. Hanc nos asserimus; ille negat, idque propterea quod hanc essentiali omnipræsentiâ positâ, putat Deum omnibus rebus misceri. Hoc cum ego refutarem, diceremque Deum esse ens perfectissimum, & infinita ratione diversum à rebus creatis, & ob eam causam esse ab illis essentialiter diversum, neque illis misceri posse; dicit me inania verba fundere, nisi probem realiter & essentialiter differre, quæ nusquam locorum differunt. Ex quo apparet, illa tantum (secundum hunc novum Philosophum) realiter & essentialiter differre, quæ localiter differunt, hoc est, locis divisa sunt. Sed personas divinas differre realiter Conradus passim docet: differre eadem essentialiter, modo ex principiis ab ipso positis ostendi. Ergo differre illas etiam localiter, hoc est, locis divisas esse, ex principiis ab ipso positis doceri posse manifestum est. Sed quæ localiter differunt, hoc est, locis divisa sunt, illa sunt finita & terminata. personæ igitur divinæ sunt finitæ & terminatæ.*

*Hanc esse ipsius sententiam, etiam ex alio fundamento probari potest. Docet enim in Deo esse essentiam quandam absolutam, eamque communicari Filio, & Spiritui sancto; & quamlibet personam præter hanc communem essentiam habere quãdam propriam essentiam, per quam est id quod est. Constat igitur quælibet persona duabus essentiis, iisque inter se realiter diversis. Sed essentia, per quam res est id quod est, & per quam à cæteris rebus distinguitur, vulgo vocatur forma. Forma enim*

nim est, per quam res est. Quid ni igitur illa communis essentia, quæ per hanc propriam restringitur, & in qua quælibet propria essentia, hoc est, persona est id quod est, est materia? Sed quod ex materia & forma constat, est finitum.

Vt taceam omne id, quod commune est, & per propriam essentiam contrahitur, atque ita per illam est id quod est, & per eadem à reliquis essentijs distinguitur, esse finitum: sed divina essentia absolutè sumpta (loquor ex hypothesi) est communis, & per aliam quandam propriam essentiam contrahitur, atque ita per illam est id quod est, per eandemque à cæteris divinis essentijs distinguitur. Adde, omne id quod constat duabus essentijs, iisque inter se realiter diversis, esse compositum, & omne compositum esse finitum. Num igitur negabit Conradus ex his principijs à se positis necessariò sequi, personas divinas esse finitas & terminatas?

Si hæc ita ut par est, expendes Hugo, videbis, opinor, quare tantopere urgeat in Deo esse affectionem universalitatis. Ut enim homo communiter sumptus propter hanc affectionem universalitatis aptus est esse in multis, & in illis divisim multiplicari: ita Deus cõmuniter sumptus, propter hanc eandem universalitatis affectionem, aptus est esse in multis, & in illis divisim multiplicari.

Hanc conclusionem, fat scio, negabit Conradus esse suam. neque causa ignota est. Illustrium enim Ordinum Hollandiæ animi nondum sunt satis præparati ad has blasphemias hæreses recipiendas. Interea provoco ad omnes illos, qui harum rerum periti sunt, An hæc hæretica & blasphema dogmata ex principijs ab illo positis

F 2 non



non necessariò sequantur? & annon omnibus viribus contendat Conradus, ut has damnatas Servetisarum hæreses in Ecclesiam Belgicam introducat? Hujusmodi tergiversationibus & æquivocationibus scatent omnia ipsius Scholia, quemadmodum facilè possem ostendere. Sed mihi non libet hæc pluribus excutere: tantum oro Deum, ut Illustribus Hollandiæ Ordinibus oculos aperire velit, ut hæc videre possint, & se ab homine hæretico non decipi fallivè patiantur.

Alio loco docui, *Calvinum non docere Deum absolutâ suâ voluntate, sine omni respectu peccati quæquam damnare, aut decrevisse damnare, atque hoc ipsum ut disputabilem materiam Coronidis modo proposui. Hanc Coronidem ille flagellat, & dicit esse vanam & futilem; ejusvæ loco hanc veram & utilem (nota acumen Conradi) substituit, quæ summam totius veræ doctrinæ de prædestinatione Dei, unico Syllogismo complectitur, is autem talis est:*

*Deus ab æterno decrevit omnes in Christum perseveranter credentes, & respicientes servare, contraq; in redivos & impænitentes damnare.*

*At in d. vna præscientia hic ab æterno perseveranter credit, videlicet Petrus: ille non credit, v.g. Judas.*

*Ergo Petrum servare, Judam verò condemnare Deus ab æterno decrevit.*

Hunc Syllogismum reprehendi, idq; propterea, 1. quod non quadrat ad ullam formam, aut modum. 2. quod Major & Conclusio habent idem subjectum & idem prædicatum. ac licet alia sit descriptio prædicati in conclusione, quàm in Majore, tamen quod ad ipsam propositionû essentiam attinet, nomen *Deus* est subjectum in utraque.

3. quia

3. quia in hoc Syllogismo sunt quatuor termini, Primus *Deus*, secundus *decrevit*, tertius *hic videlicet Petrus. hic, videlicet Iudas*, quartus *credit*. Hunc Syllogismum Conradus in Parænesi, & in Scholiis defendere conatur, & dicit illum esse actum unicum, potestate duplicem, & esse in prima figura, in modo Darij. quod risum movet. Ut enim de eo, quod dicit eum esse actum unicum, potestate duplicem, nihil dicam, repeto illum ad nullam figuram, & ad nullum modum congruere. quod ut videas, resolvam eum in duos Syllogismos:

*Deus decrevit omnes in Christum perseveranter credentes  
& resipiscentes servare.*

*At in divina præscientia Petrus perseveranter credit.*

*Ergo Deus decrevit Petrum servare.*

*Et.*

*Deus decrevit omnes incredulos & impœnitentes damnare.*

*At in divina præscientia Iudas non credit.*

*Ergo Deus decrevit Iudam condemnare.*

Hi ambo Syllogismi sunt æque inepti atque ille prior, quin eadem vitia in his duobus reperiuntur, quæ sunt in illo prior. & ob eam causam etiam hi duo ad nullam figuram congruunt.

Post hæc reprehendit me propterea quod dixi: *Deus* esse subjectum Majoris. *Decrevit* esse prædicatum, & suspicatur hoc propterea à me factum esse, quod *Deus* primo loco ponitur, *Decrevit* posteriori. Ego prius ad illud, deinde ad hoc respondebo. Ad illud dico *Nomen*, in omni oratione sive prædicatione logica, aut illud quod vice nominis fungitur, esse subjectum; & *verbum*, aut illud, quod verbi vice fungitur, in eadem esse prædicatum. Sed in hac oratione:

F 3

*Deus*

*Deus ab aeterno decrevit omnes in Christum perseveranter credentes & resipiscentes servare,*  
*Deus est nomen. Decrevit est verbum. Ergo in hac oratione, Deus est subjectum. Decrevit est prædicatum.*

Ad alterum dico, perinde esse primo ne, an secundo, an tertio, an quarto loco ponatur nomen. five enim dicas:

*Deus decrevit credentes servare. five*

*Decrevit Deus credentes servare. five*

*Credentes decrevit Deus servare. five*

*Credentes servare decrevit Deus.*

*Semper Deus est subjectum. Decrevit prædicatum. Quæ hîc scribo, inter omnes Logicos sunt extra omnem controversiam posita, Summo igitur jure hunc Syllogismum reprehendi.*

Tandem ipse rejicit priorem Syllogismum. Dicit enim *Syllogismus meus duplicatus ita se habet in forma:*

*Omnis in Christo constanter credens & pœnitens certò servatur ex aeterno Dei decreto. contraq; omnis incredulus*

*& impœnitens certò damnabitur ex aeterno Dei decreto.*

*At Petrus constanter credit. Judas contra incredulus est.*

*Ergo ex decreto Dei ille servabitur, iste condemnabitur;*

Nam hæc forma prorsus non convenit cum illa prioribus. Hæ enim duæ propositiones

*Deus decrevit constanter credentem servare. Et,*

*Constanter credens ex aeterno Dei decreto servatur.*

neque subjectis, neque prædicatis conveniunt. Subjectis non conveniunt. In illa enim *Deus*, in hac *credens* est subjectum. neque prædicatis conveniunt. In illa enim *decrevit*, in hac *servatur* est prædicatum. Hæc sunt certa, & ipsis pueris nota. Proinde si Syllogismus ille hac forma:

ma:

malâ construi debet, sequitur priorem formam non esse bonam. Deinde qui potui ego divinare illum hac formâ construendum esse? Sibi igitur, non mihi imputet, quod illum tam malâ formâ construxit.

Quod ad hunc posteriorem Syllogismum attinet, approbamus eum. Cum Scriptura enim confitemur verissimum esse quod Christus dicit, Mar. 16. 16. *Qui crediderit, servabitur; qui non crediderit, condemnabitur.* Addimus utrumq; ex Dei decreto fieri. quicquid enim Deus in tempore facit, hoc ab æterno facere decrevit. Sed hoc nihil facit ad rem, neque nodum solvit. Non enim quæstio est, An credens servabitur, & incredulus condemnabitur? Ambo enim hoc confitemur. Sed quæritur, An opera nostra saltem prævisa sint causa electionis nostri? an verò sola & unica Dei voluntas sit ejus causa? Illud nos negamus. verissimum enim est quod magnus Melanchthon inquit: *Si opera futura in vita erunt causa electionis, non licuit Apostolo dicere, non ex operibus. Ergo opera non sunt causa.* Hoc affirmamus. Æque enim verum est, quod idem Melanchthon ex Apostolo profert: *Non est volentis, neque currentis; sed miserentis Dei.* Rom. 8. 9. *Ergo Misericordia Dei est causa electionis.* Mihi non libet plura addere. Tantum dico hujusmodi tumultuationibus & tergiversationibus tales Syllogismos defendi non posse. Deinde sciendum tibi est, illos, qui Conradum Curatoribus commendârunt, supra modum prædicasse ejus eruditionem, eamque tantis laudibus extulisse, ut omnibus metum injicere voluisse videantur, effecerintque, ut multi sibi ab eo metuerint, & ejus congressum formidaverint, & imperita juvenus quasi attonita stu-

puerit

puerit novum hunc & quasi è cœlo delapsum doctorem. Hic metus fuit orthodoxis doctoribus, pastoribusque adimendus, & juvenus ab hoc stupore liberari debuit. Dixi igitur scapham scapham, & hoc, Deo sit gratia, per ipsius scripta affecti sumus, ut ex nostris doctoribus pastoribusque sibi ab illo nunc metuat nemo, & ut juvenus ab hoc stupore ad se reversa, de hoc doctore non aliter sentiat, quam debet. Huc accedebat, quod Conradus præ se ferebat inusitatam quãdam animi moderationem, atque hanc ipsius præcones miris laudibus efferebant, ut imperitos homines, qui magis externis gestibus & circumstantiis, quam ipsius rei veritate moventur, attonitos redderent. Nos verò sciebamus hominem esse elatum, iracundum, & prorsus implacabilem. Hæc vitia simulatâ lenitate tegebat, & præcepta opinione scientiæ, quâ tumet, alebat. Debuimus igitur operam dare, ut hæc vitia curaremus. quamdiu autem ipse animi sui morbos premebat, eosdemque alios celare poterat, frustra emendatio sperabatur. opus igitur fuit, ut & ipse animi sui morbos sentiret, & alij eosdem viderent, quod utrunque ut fieret, commodum esse judicavimus, si illi hos pueriles errores ostenderemus. Res ipsa docet hoc remedium fuisse tempestivè adhibitum. simulatque enim nostri commentarij prodierunt, quasi in furorem conversus omnem, quam simulabat lenitatem & modestiam perdidit, & nihil nisi atram bilem vomit, instar furiosi hominis litigat, furit, insanit. neque hoc præter opinionem accidit. homini enim superbo & vana scientiæ opinione tumido nihil ægrius feceris, quam si ipsius inscientiam detexeris. Verum enim verò qui rem totam rectâ ratione æstimant, longè aliter judi-

judicant. Sciunt inscitiam non esse probrum. Non enim si tibi inscitiam exprobro, habes justam causam quare excandescas & furas. Quantulum enim hoc ipsum est, quod nos scimus, & propter quod tantos Spiritus gerimus? ut stulti & prorsus insani hominis sit propter exprobratam inscitiam tantas lites ciere, & tam multa convitia, quæ ne quidem apparenter vera sunt, in hominem innocentem, vel saltem nihil tale promeritum vibrare. Quanquam ego, postquam illam biliosam & mēdaciloscā Parænesin & hæc tumultuosa Scholia edidit Conradus, de illo paulò melius sperare incipiam. Antea enim omnes ex alto despiciebat, & præ se contemnebat, neminem judicabat dignum, quem contra scriberet, quàm Piscatorem: sed nostris commentariis edoctus est rem se longè aliter habere. re ipsa enim ostendit suas hæreses à nobis lethaliter sauciatas esse. hinc illæ lachrymæ. nisi enim hæc vulnera sensisset, nunquam tam protervè in nos excanduisset. Nos verò ex hac animi perturbatione colligimus, illi rem ad triarios rediisse. causæ enim diffidens ad convitia confugit, & quod justis rationibus efficere nequit, hoc sperat se per convitia efficere posse. Equidem nec in Bellarminum, nec in Pistorium, nec in Iesuitas Monasterienses, neque in quenquam adversarium ita exarsit, atque in Sibrandum. non obscurè igitur colligere poteris, Hugo, ipsius hæreses à nemine tam graviter vulneratas esse, quàm à Sibrando. Hæc perturbatio animi adiget hominem vel ad errores corrigendos, vel ad illos defendendos. Vtrumque Ecclesiæ commodo fieri potest. Nam si errores suos seriò agnoscet, restituet Ecclesiæ pacem, & se eidem reconciliabit, quod ei ex ani-

G. mo

mo precamur: sin verò illos defendet, ad eorum defensionem plura monstra comminiscetur, atque ita Ordinibus oculos tandem aperiet, ut videant verum esse quod scribimus. Ut ut sit, ego me in hac tota actione Ecclesiarum reformatarum, quæ sunt in Germania, Britannia, Gallia, Helvetia & Sabaudia, iudicio submitto, si quid in Conradi hæresibus detegendis & refutandis, præter id, quod Christianum hominem decet, scripsi. Tantum excipio, quod istum librum, quem à se obsignatum ex arce ad seniore[m] Husmannum misit, & per quem ipsum Husmannum in suam hæresin pertraxit, à Conrado compositum esse scripsi. Etsi enim ille, qui mihi librum manuscriptum procuravit, affirmaret eum esse Conradi, & simul diceret, se illum ex exemplo Conradi manu scripto descripsisse: tamen & ab ipso, & ab alijs post ipsius Parænesin editam intellexi, illum esse Socini. In hac igitur narratione erravi. Hunc errorem ingenuè confiteor. Nemo enim tam promptus esse potest ad errores meos ostendendos, quàm ego ero ad illos agnoscendos, cum de eorum falsitate certior factus sum. Ut taceam me ita esse affectum, ut sciens & volens neminem injustè gravare velim. Verum cum tria objecissem Conrado, unum, quod hunc librum composuisset; alterum, quod illum benè obsignatum ad Husmannum misisset; tertium, quod Husmannum per illum in suam sententiam pertraxisset: ad illud primum respondet, ad hæc duo posteriora fillet. Hæc igitur duo pro confessis sumo, & dico, non minorem culpam esse, hæreticum librum ab alio conscriptum homini incauto legendum dare, eumque per istius libri lectionem in hæresin pertrahere, quam hæreticum librum

com-

componere. Omnes sani homines mihi dabunt, illum gravius peccare, qui homini venenum porrigit, illumque per illud occidit, quam qui illud miscet.

Rides, quod scripsi, *illum audire, quoties illius librum legimus*. Ego verò illud adhuc dico, addo ad honestam dimissionem sufficere libri lectionem. Hic te supra modum jactas. Inter cœtera dicis, *Inauditos & indefensos tanquam innocentes perire*. Sed jam ante dixi, Ecclesias Belgicas nō petiisse, ut periret, vel quod idem est, non petiisse, ut cōdemnaretur, aut aliquo supplicio afficeretur, sed tantum petiisse, ut dimitteretur. Hoc absque ipsius interitu, imo fortasè cum ipsius commodo fieri potuit, & hoc ipse Conradus non obscure innuit. pro tam miti enim consilio mihi isto tempore publicè gratias egit, ut ante ostensum est. Extra scopum igitur erras, cum ex Seneca dicis.

*Qui statuit ab qua parte invidita altera,  
Aequum licet statuerit, hand æquus erit.*

et cum inter τὸ δίκαιον, καὶ τὸ δίκαιον ἀπὸ τῆς φύσεως distinguis. Quin eousque proveheris, ut dicas hanc *jurisprudenciam esse novam, & turbanda humane societati*. Sed Vide, quò te abripiat Sibrandi infestandi, & Conradi defendendi libido. Dum enim Sibrandum persequeris, ipsum Regem Gallia, & Regem Britannia iniquitatis & turbatae humane societatis accusas. Regem Gallia. Hic enim Bellarminum eo, quem tu requiris, modo non auditum condemnavit, ejusque librum Parisijs exussit. Regem Britannia. Nam & hic contra Conradum simili modo non auditum istam cœsuram edidit. Num poteris negare te tacite ostendere hos duos reges inique egisse, & humanam societatem perturbasse? Si de me tale quicquam verè di-



cerere posses, quantas turbas concitares? Sed iustum Dei iudicium te urget; dum enim me sine causa criminaris, & totus in eo es, ut me Ordinibus Hollandiæ invisum reddas, temetipsum gravissimo crimine obstringis, & ipsos iunctos Dei maledico ore iniquitatis, & perturbatæ humanæ societatis reos peragis.

Tandem accedis ad ipsam *auditionem*, & prolixè narras, quid Ordines Hollandiæ fecerint, ut illorum pietatē defendas, & me maiestatis læsæ reum peragas. At verò ego Ordines Hollandiæ non accuso, neque unquam accusavi; multò minus accusavi illos alicujus impietatis. Me igitur atroci injuria afficis. Si alius quispiam est, qui hujus rei culpam in se admittit, quare non nominas eum? quare non allegas ipsius scripta, dicta, facta? Sed quod de alijs innominatis dicis, puto inanem quandam rhetoricationem esse, ego ad tuam accusationem revertor. Dicis. *Tandem huc devenit Sibrandus, ut dicat Ordines ad eam cognitionem nullos adhibuisse viros cōtroversiarum peritos, itaque facile & impunè Vorstium illuisse ipsorū imperitia.* Egone hoc dixi, quo loco? quo libro? qua pagina? Deprome hæc ex meis præfationibus, aut ex omnibus meis libris. Ergo dicis te hæc non scripsisse? Hoc dico, & rursus iterumque dico me hoc non scripsisse. Quid igitur inquis, dixisti? dicam tibi. In præfatione ad Archiepiscopum pag. 17. lin. 14. scripsi. *Cum hæreticus in confesſu Ordinum solenniter jurasset, se essentialem Dei omnipresenciam nunquam negasse, dixit in eodem confesſu, confesſu? imò in eodem momento, Deum sua essentialiter presentem. Quo sanè factò ipsos Ordines Hollandiæ subsannare, & quasi*  
naſo

naso suspendere voluit. Voluit enim declarare, se judicare illos,  
 apud quos dicebat, ne minima quidem harum rerum scientiã  
 prædicos esse, ac proinde licere sibi apud illos, quicquid in buccã  
 veniret, impunè deblaterare. Nam si judicasset, illos harum  
 rerum vel mediocrem scientiam habere, nunquam in illorum  
 conspectu dixisset. Deum non esse in aëssentia præsentem in  
 sterquilinijs, cloacis, & locis sordidis. In eadem præfatione  
 pag. 20. lin. 18. scripsi. In tractatu de satisfactione scribit.  
 Plena solutio à quocunque tandem præstetur, cum vera remis-  
 sione consistere nequit; atque hoc ipsum argumentum errore  
 sexagesimo sexto non tantum agnoscit pro suo, sed etiã aliquot  
 ratiunculis asserere conatur. In confessione scribit. Deum  
 nulla pro nobis satisfactione accepta nos in gratiam recepisse.  
 Et. Christum ob id potissimum in mundum venisse, ut nobis  
 peccatoribus hanc liberalitatem — annunciaret — confirma-  
 ret, — & reipsa communicaret, videlicet quatenus nos à pec-  
 catis avertit. Et. Christum, ut nos hujus gratia participes fa-  
 cere posset, oportuisse multa acerba perpeti, quæ omnia satis-  
 factionis titulo non immeritò insigniuntur. Et. Aliam satis-  
 factionem ex sacris litteris extrui non posse. In oratione a-  
 pologetica addit, suam sententiam ex confessione sufficienter  
 intelligi posse, & se illam nunquam revocasse. quo item facto  
 ipsos Ordines Hollandia sarcasticè risit; quia enim in illorum  
 confesso tam pugnantiã deblateravit, reipsa ostendit, se judica-  
 re illos, apud quos dixit, nullam harum rerum scientiã habere, & ob  
 eã causam se hujusmodi Edictò quæ impunè apud illos pronun-  
 ciare posse. An verò salva religione jurisjurandi illa scribere,  
 & hac dicere potuerit, non immeritò dubitaveris: nisi enim  
 equivocationibus ludat, nunquam tam pugnantiã cõciliaverit.  
 His subjungo. Quanto autem satius fecissent Ordines Hol-

landia, si cum illum perorantem audirent, adhibuissent viros harum controversiarum peritos, qui de huiusmodi hæresibus, tergiversationibus, contradictionibus & equivocationibus rectè judicare potuissent. Si non voluerunt doctoribus & pastoribus indigenis hoc iudicium permittere, potuerunt viros orthodoxos, & de hæresi non suspectos ex Germania, Britannia, Gallia, Helvetia, Sabaudia accersere, ad has equivocationes, hæreses, tergiversationes, & contradictiones riè explicandas aptos & idoneos, quod si fecissent, non solum sine difficultate, sed etiam cum magna dignitate has dissensiones sustulissent. Hæc sunt mea verba, hæc dixi, hæc scripsi: illa quæ tu ponis, mea non sunt, illa nec dixi, nec scripsi. Hoc satis esset ad mei defensionem. Verùm quia admodum tumultuarius, & te impotentissimè jactas, plusculum addèdum est. Nondum disputo benè an malè scripserim? sed an ita scripserim? tu ais, ego nego. ut quilibet videat, tunc an ego veritatem dixerimus? Non dixi Ordines ad eam cognitionem nullos viros controversiarum peritos adhibuisse, & Conradum propterea illuisse illorum incitiq: sed dixi, Conradum ostendere voluisse, se judicare Ordines ne minima quidem harum rerum scientia præditos esse. Vide, non dixi, Ordines esse harum controversiarum imperitos: sed dixi, Conradum re ipsa ostendisse, se judicare Ordines non esse harum controversiarum peritos. Inter hæc duo est magna differentia. Illo enim dicitur Sibrandus fecisse; hoc verò id Conradus fecisse dicitur. *παρέρπυλος* dico, me posse ostèdere, doctissimos Theologos, qui hoc tempore clarent, & doctrina eruditioneque per universam Ecclesiam celebres sunt, scriptis litteris confiteri, se non scivisse tantas hæreses sub Conradi scriptis latere.

latere, nisi ex meis libris didicissent. Non igitur si quis diceret illos, qui totam ætatem in Reipubl. administratione consumunt, & non nisi succisivis horis Theologica tractant, harum cōtroversiarum peritos non esse, propterea reprehendi deberet: sed ego hoc non scripsi, quemadmodum ostensum est. Deinde docco Conradum subsannasse & sarcasticè risisse Ordines, eumque hac subsannatione risūque ostendere, se ita de Ordinibus judicare. quod verène an falsò à me dictum sit, paulò post patebit. Postquam docui Ordines ab ipso derisos subsannatosque esse, subjunxi, *quantò satius fecissent, si viros harum controversiarum peritos, & ad Conradi tergiversationes, equivocationes, contradictionesque dijudicandas idoneos adhibuissent.* Hoc longè aliud est, quam quod tu mihi affingis. Nihil enim affirmo, neque dico, quid fecerint, vel non fecerint; sed tantum modestè ostendo, quid ego optaverim; neque puto ex omnibus Ordinibus quenquã esse, qui hoc meum votum aut desiderium in malam partem interpretari velit aut possit. Hic non subsistit tua pietas, sed eousque progredere, ut dicas meruisse & subsannasse Ordines Hollandiæ. *Sibrandus dicit, Irrisos à Vorstio Ordines, subsannatos, naso denique suspensos. At quid est irridere Ordines, quid est ἀρχοντας τῆ λαῆ ἱρῆν κακῶς, si hoc non est?* Nempe Sibrandus dicit Conradum risisse & subsannasse Ordines. Ergo Sibrandus risit & subsannavit Ordines. ò pulchrum advocatum! ò præclarum justitiæ sacerdotem! Conradus irrisit, & subsannavit Ordines. Hoc facinus Sibrandus in sua præfatione redarguit, & insectatus est, & paulò post Deo benè adjuvante plenius redarguet. Ergo Sibrandus risit & subsannavit Ordines.

dines. Perinde ac si significem aliquem injicere flammā in classē Amsterodamensē, & tu me propter hoc iudicium incendij reum peragas. De huiusmodi advocatis iudicibusque dicit Deus apud Mosen. *Maledictus qui pervertit iudicium, & dicat totus populus, Amen.*

Demonstrato eo, quod non dixerim, quæ tu mihi per calumniam affingis. Examinemus quæso paulò pleniùs, rectène an falsò dixerim, Conradum risisse, subsannasse, & quasi naso suspendisse Ordines, quod ut commodè fiat, dico Conradum in hac ipsa oratione Apologetica solenniter jurasse, se nihil nisi quod verum est, dicturum esse. pag. 4. *polliceor sanctè — me Deo benè iuvante — sincere, rotundè, clarè, distinctè, tanquam in conspectu divinae maiestatis — responsurum esse.* Idem iuramentum iterat pagina 15. & 40. At verò, qui Dei nomine vel ad suas hæreses palliandas, vel ad proximum lædendum abutitur, ille Deum ipsum ridet & subsannat. Levit. 19. 12. *Non jurabis in nomine meo mendaciter, neque pollues nomen Dei tui, ego Iehova.* His verbis Moses docet, in Dei nomine mendaciter jurare, esse idem quod Dei nomen polluere. Hieronimus in 17. cap. Ezechielis. *Qui contemnit iuramentum, illum despicit, per quem iuravit, illi quæ facit injuriam, cuius nomini credidit adversarius.* Ratio est manifesta. Deus enim nobis cōcessit, ut suo nomine, tanquam fidei pignore interposito ad lites dirimendas utamur. Qui igitur Dei nomine ad fraudes suas regendas abutitur, ille Deum ridet & subsannat, & ipso facto ostendit, se iudicare Deum non curare nominis sui profanationem, neque propterea iratum fore mentienti. Si verò in conspectu Magistratus, qui est Dei vicarius, & loco Dei in terra iudicium

dicium exercet, Dei nomine abutitur, etiam ipsum Magitratum ridet & subsannat. Hoc etiam Gentes ex lumine naturæ sciverunt. Nam cum fœdera sancirēt, Deos testes vocabant, & qui ea rumpebant, Deos fallere dicebantur. Livius dec. 3. lib. 10. *per quos Deos fœdus iēturi essent, cum eo per quos ante iētum esset, sefellissent? per eosdem, inquit Asdrubal, qui tam infesti sunt fœdera violantibus. neque dubito, Hugo, quin mihi hanc Majorem sis libenter concessurus.*

Quicumque vel ad hæreses suas tegendas, vel ad mendacia sua stabilienda Dei nomine abutitur, ille Deū ipsum, & per consequens etiam ipsius vicarium, in cuius conspectu hoc facit, ridet & subsannat.

Huic verò propositioni hanc subjungo Minorem.

Conradus ad suas hæreses tegendas, & ad sua mendacia stabilienda in conspectu Ordinum Hollandiæ, Dei nomine abutitur.

Hanc Minorem in mea præfatione probavi; sed quia tu, nescio qua de causa istam probationem videre noluisti, necesse est, ut eam tam perspicuè probem, ut velis, nolis, eam agnoscere cogaris. Sic igitur progredior. In oratione Apologetica dicit pag. 16 Prima accusatio est, *quod infinitatem Dei, & essentialem omnipræsentiam in libro de Deo negare dicor.* Ad hanc accusationem responder. *sanctissime testando neutram illarum rectè intellectam à se negari.* Similia habet in responsione Christiana & modesta, pag. 1. & in ejus præfatione pag. 8. Inquiramus nunc, quæso, in hanc responsionem tam multis juramentis confirmatam, & videamus, an infinitatem & essentialem Dei omnipræsentiam unquam negaverit? Equidem in

H libro

libro de Deo pag. 234. lin. 17. scribit. *Respondeo essentia infinitatem inter ea, que simpliciter aduata sunt, non immerito referrri.* pag. 235. lin. 2. *Deus per natura necessitatem in se finitus est.* pag. 234. lin. 26. *Deus neque essendo, neque operando simpliciter infinitus est actu.* pag. 235. lin. 8. *Deus non est immensa essentia, quia hoc natura auersatur.* pag. 237. 20. *Nihil potest actu infinitum esse in natura tota. Ergo neque Deus.* pag. 238. lin. 4. *Potentia Dei non prorsus infinita est. Ergo nec essentia Dei infinita est. ut enim infinita potentia requirit essentiam infinitam, ita finita finitam.* pag. 237. lin. 11. *Substantia Dei videtur ab angelis. Ergo non est prorsus & simpliciter infinita. Lege hæc, & iudica, annon abusus sit Dei nomine, cum eo invocato, diceret se infinitatem Dei nunquam negasse? Dices, illum hoc non dicere in suo sensu; sed veritatis inquirenda causa, & in persona obijcientis. Nos in utrumque inquiremus. quod ut commodè facere possimus, ante omnia statum controversiæ ex iplo Conrado proponemus. scribit autem pag. 214. lin. 15. *Non caret cōtroversia id quod hic assumitur pro certo, videlicet essentiam Dei esse prorsus & simpliciter immensam, id quod suo loco infra plenius examinabimus, ubi sedulo disquiremus, an & quatenus sententia dicta vera sit nec ne?* fol. 230. 15. *Quomodo illa immensitas Dei intelligenda sit, private an negative, respectu substantiæ an quantitatis? — non levis opinionum discrepantia est.* fol. 232 lin. 3. *de prima & secunda thesi potissimum laboratur, sive rem ipsam, ejusque probationem, sive modum & rationem loquendi spectemus. At quænam est ista prima & secunda thesis? Prima thesis est.* fol. 230. lin. 29. *Deum negative, non autem private infinitum esse, & quidem ratione substantiæ sive essentiæ simpli-**

*simplicissima: non autem ratione magnitudinis, aut numeri, aut qualis artis; denique infinitum esse actu, per se, & simpliciter, quia nimirum essentiam habeat simplicissimam, nullis omnino finibus descriptam aut inclusam, eoque totam ubique locorum presentem; imo etiam ubi nullus locus est, v.g. in supremis caelis. Secunda thesis est pag. 231. 5. Deum totam suam essentiam, sed absque magnitudine & quantitate ubique presentem esse, eoque etiam virtute seu potentia non tantum, quatenus omnibus rebus esse dat; sed etiam quatenus essentialiter in omnibus rebus adest, sicut tota anima est in toto corpore, & tota in qualibet ejus parte. Verus igitur controversiae status est, An Deus essentiam suam actu, simpliciter, & per se, infinitus sit? Et, An Deus essentiam suam omnibus rebus praesens sit?*

Harum affirmativam tenet Hieronymus Zanchius, eandem tenent Prophetæ, Apostoli, Patres graeci, Latini, Scholastici, & universa Christiana Ecclesia. Hoc tam clarè demonstravit doctissimus Sladus, ut adversarius quod contra mutiat, non habeat.

Zanchius ad affirmativam probandam affert hæc testimonia lib. 2. cap. 6. quaest. 6. de Attributis.

*I. Eiaia. 66. 1. Cælum est solium meum, & terra est scabellum pedum meorum. 2. Ieremæ 23. 23. Nunquid Deus de propinquo ego sum, & non Deus de longinquo? num occultabis se quisquam in occultis, & ego non videbo eum, dixit Iehovah? cælum & terram ego impleo, dixit Iehovah. 3. Psal. 139. 7. Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cælum, ibi es; si stratum fecero in inferno, ecce tu ades; si assumam alas aurore, & habitem in novissimis maris, etiam illuc manus tua deducet me, & apprehendet me dextera tua. 4. I. Reg. 6. 27. Ecce cælum, & cæli cælorum non continent te.*

H 2

I. Reg.



5. Act. 17. 17. *Quamvis profectò non longè sit ab unoquoque nostrum. per ipsum enim vivimus, movemur, & sumus.* 6. Ephes. 4. 6. *Vnus est Deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus vobis.*

Argumenta ex his locis petita, ex professo refutat Conradus. Ad primum respondet, fol. 233. lin. 3. Locus Esaiæ. 66. cõtrariam potius sententiam astruit, quatenus ostendit Dei majestatem ideò templis manufactis includi non posse, quia substantialiter in altissimo illo cælo, tanquam in solio suo, aut palatio suo residet: sic tamen, ut virtualiter etiam, sive *ἐπιπέτα* suam in terra versetur; sive ita, ut hac etiam terrena curare & aspicere dignetur, quo sensu etiam Salomon. 1. Reg. 8. 27. Et Stephanus Actorum 9. 49. de hac re disserunt. Ad secundum respondet, pag. 232. lin. 28. Ex loco autem Ieremiæ 23. si verba tantùm seu phrasin ipsam spectemus, non magis solidè videtur colligi posse, divinam essentiam omnia & singula loca immediatè & per se totam implere, quam ex loco Eph. 4. 6. colligi potest, Christum suo corpore simul ubique adesse, sive per omnia loca diffusum esse. Nam & propinquitatis nomen, & implendi verbum optimè ad efficaciam Dei providentiam omnia in omnibus disponentem & operantem referrì potest. Ad tertium respondet pagina 232. lin. 25. Et sanè quod ad Psalmum 139. atinet, Calvinus & alij interpretes fatentur illic tantùm de omnipotente providentia, & operosa sive efficaci Dei virtute, non de essentia ipsius immensitate tractari. Ad quartum respondet respõsione prima. Ad quintum respondet pag. 233. lin. 15. Locus Actorũ 17. tantum hoc docet, Deũ in ijs, qua nos quotidie percipimus, beneficijs, aliquo modo agnosci posse, ut qui suã virtute et curã paternã nobis semper adsit, nec testimoniũ experitẽ unquam se ipsum reliquerit, ut etiam dicitur, Act. 14. 16. Ad sextũ respondet pag. 233. lin.

19. Locus Ephesiorū 4. aut tantum, aut certe potissimum agit de  
 Spiritualibus Dei donis in Ecclesia collatis, in qua ille peculiari  
 modo per verbum & Spiritum suum regnare & habitare dicitur.  
 Si tamen de generali quadam omnium creaturarum impletio-  
 ne, hoc est, gubernatione & rectione accipiamus, non continuo  
 necesse est, ut ubicunque aliquis operatur, etiamsi magnifice &  
 gloriose operetur, ibi quoque totus substantialiter adsit.

Vide, Zanchij argumenta sibi opponit Conradus, eaq;  
 his, quas modo recensui, responsionibus refutat, neque  
 illa vel uno verbo defendit aut fulcit. Manifestum igitur  
 est, Zanchium hoc loco tenere personam objicientis, &  
 Conradum tenere personam respondentis, sive refutantis.

Postquam has responsiones sive refutationes argumē-  
 torum Zanchij ex Scriptura petitorum attulisset, tanquam  
 Zachianā sententiā profligatā, ponit has duas conclusio-  
 nes. Vnam pag. 233. lin. 25. Vnde jam patet, ex Scripturis  
 immensitatem aut ubiuitatem essentia divina solidè probari  
 non posse; nisi alia testimonia proferantur, aut ex ijs, qua pro-  
 lata sunt, aliter quam hactenus factum est, argumenta formen-  
 tur. Alteram pag. 233. lin. 28. Imò (quod secundò generatim  
 responderi potest) etiamsi omnia hæc loca de essentiali presen-  
 tia Dei accipiēda essent; non tamē evicta esset absoluta essentia  
 immensitas, aut omnipresensia substantialis. cum totus ipse mū-  
 dus & cælum illud cælorum per se finitum sit, eoque necesse non sit,  
 ut qui substantia sua hæc omnia implet, is immensam habeat  
 substantiam, & eam quidem omnibus locis totam presentem.  
 Nō disputo, quā verè vel falsè sint hæc cōclusiones. Tātū  
 ostendo, quam conclusionē sive decisionē post refutata  
 Zanchij argumēta inferat Conradus. Et ut videas, Hugo,  
 quid & quomodo hic agat, repeto illū proposuisse hanc  
 quæstionē. Est nē Dei essentia actū, simpliciter, et per se infinita?

Hujus affirmativam tenet Zanchius, & Scripturæ testimoniis probat. Hæc argumenta refutat Conradus, iisque refutatis, infert hanc conclusionem. *Immensitatem essentia divina ex Scriptura sacra solide probari non posse.* Post hæc affert rationes à natura Dei petitas, ferè eodem ordine, quo apud Zanchium proponuntur. lib. 2. cap. 6. quæst. 1. de Attributis. Primum fol. 234. lin. 6. *Quia Deus est perfectissimus. Ergo substantiâ immensus, quia immensitas perfectio quædam est, finitudo autem imperfectio.* 2. *Deus est ens primum & prorsus independens. Ergo nec limitari, nec ad certum genus aut ordinem rerum, nec ad certos essentia terminos restringi potest.* 3. *Materia prima dicitur esse infinita potestate. Ergo Deus talis est actu.* 4. *Deus est purus actus, nec ullo modo compositus. Ergo nec ullo modo finitus.* 5. *Habet infinitam potentiam. Ergo & essentiam.* 6. *Infinitus est duratione. Ergo & essentiâ.* 7. *Operatur omnia in omnibus. Ergo etiam substantialiter totus est in omnibus.* 8. *Patres & Scholastici omnes ita sentiunt. Ergo ita est.* Has rationes à natura Dei petitas ex professo refutat Conradus. pag. 234. lin. 17. Ad primum, inquit, *responderi potest, in ea tacite principium peti. Sed hoc non est satis. addit igitur, Essentia immensitatem (prebe te virum Conrade) inter ea, quæ simpliciter adjecta dicuntur, non immerito referri, eoque nullam perfectionem notari.* Ad secundam. *Quod Deus dicitur Ens summum, item summè bonum, summè potens, summè sapiens, &c. hinc non efficitur sub nullo prorsus esse genere, nec ullâ differentiâ restringi posse ad certam speciem: imò per hanc descriptionem potius contrarium ostenditur. Et. Quid verat aliquid esse summum in hoc vel in illo genere, & simul tamen essentiâ suâ finitum?* Ad tertiam. *Etsi materia dici-*

que infinita potentia, propter receptivitatem (ut vocant) a-  
 liarum formarum: actu tamen non habet essentiam infinitam,  
 nec actu potest infinitis locis subesse: ita nec Deus actu simpli-  
 citer infinitus est, nec essendo, nec operando. Ad quartam.  
 Est quidem Deus purus actus: sed hoc non vetat, quin simul  
 sit in se finitus. Non enim per passivam potentiam, sed per na-  
 tura necessitatem talis esse dicitur. Ad quintam. Quod in-  
 finita virtus dicitur infinitam essentiam requirere, verum est  
 de simpliciter infinita: sed talem virtutem non esse in Deo sal-  
 tem quoad operationem ad extra, partim suo loco ostendemus,  
 partim jam superius ostendimus. Ad sextum. Est quidem  
 infinitus diuturnitate, quia sic ordo & necessitas natura postu-  
 lat; sed non propterea est immensa essentia. Hic non subfi-  
 stit, sed addit hanc causam, Quia hoc natura potius averfa-  
 tur. Ad septimam. Verum quidem est, Deum omnia in om-  
 nibus operari, & nos in ipso vivere, moveri & esse, &c. Non  
 tamen sequitur, Deum immediate illic sua substantia adesse, ubi-  
 cunque operatur; quia per causas medias, sive physicas, sive  
 hyperphysicas, puta angelos, &c. operari potest, ut Rex aliquis  
 per suos ministros; nec continuo sequitur immensum esse, quia  
 est in toto mundo, ejusque partibus universis; cum totus ipse mun-  
 dus sit omnino finitus. Ad octavam. Augustinus quidem  
 epistola. 57. ad Dardanum. Hilarius in Psal. 116. Ambrosius  
 lib. 1. cap. 7. de Spiritu sancto, vulgatam thesin tuentur: sed  
 rationes eorum, non nude autoritates spectanda sunt. Non  
 disputo, quam verae vel falsae sint haec responsiones ad  
 Zanchij argumenta allatae. Sed tantum ostendo, quid-  
 nam hoc loco Conradus dicat in persona objicientis. pro-  
 ponit autem sive objicit sibi illa argumenta, quae Zanchius  
 ad divinae essentiae infinitatem probandam adduxit, eaque  
 rejicit,

reijcit, & refutat, neque unum verbum affert, quo ea fulciat. Manifestum igitur est, Zanchium hic tenere personam obijcientis; Conradum verò tenere personam respondentis, sive refutantis. Simulatque Zanchij argumenta refutavit, addidit hanc generalem conclusionem, sive decisionem. pag. 290. lin. 23. *Apparet igitur ex dictis, saltem incertum & dubium esse, quod vulgò de substantiæ immensitate traditur, cum non satis apodicticè thesis hæcenus probata sit.* Hactenus affirmativam sententiam oppugnavit Cōradus, hoc autem ei non est satis, sed omnibus viribus conatur negativam persuadere, ad eamque probandam affert multas rationes. pag. 235. lin. 25. *Addamus, inquit probationes pro thesi contraria. Harum prima nititur his Scripturæ locis, quibus affirmari omninò videtur, Deum ratione substantiæ suæ (nota exclusivam) tantum esse in cælo, sive in cælesti paradiso, quæ nimirum domus, & locus, & habitaculum ejus in Scriptura appellatur. Sic enim Es. 66. 7. vocat ipse cœlum solium suum, nempe quia in illo tanquam in aliquo regio solis residet. Sic Psalmo 2. 4. Qui sedet vel habitat in cœlo, ridebit eos. Sic psalmo 103. 19. In cœlo præparavit thronum suum, & Psal. 113. 5. Altissimè habitat, & dimissè prospicit. Sic Psal. 115. 16. Cœlum, cœlum Jehovæ est. Et. Deus noster in cœlis est. Sic passim alibi dicitur habitare in excelsis. Vide etiam Psal. 113. 2. & 33. 13. & 12. 3. & 138. 6. & passim alibi, ubi dicitur in cœlo habitare, è cœlo tanquam habitaculo suo prospicere, & res nostras contemplari, &c. Sic Christus jubet, ut invocemus patrem nostrum, qui in cœlis est. Matth. 6. 9. & 18. 10. & passim. Sic Apostolus inquit, Deum habitare lucem inaccessam. 1. Tim. 6. 16. Quia videlicet in cœlo illo, quod*

totum

totum lucidum splendidum est, tanquam in regia. seu, (ut Iohannis cap. 14. vocatur) domo sua reidet. Sic Es. 40. 22. legimus, Deum supra sphaeram terræ, & habitatores hujus esse coram eo velut locustas, &c. Et ut videas, Hugo, Conradum hic aliam personam sustinere, atque sustinebat, cum argumenta Zanchi proponeret, objicit sibi, quod doctores Ecclesiæ orthodoxæ ad horum dictorum explicationem afferunt, fol. 236. 16. Neque est quod quisquam excipiat hæc omnia improprie ita dici, propter insigniorem aliquam gloriæ aut vine patefactionem, quæ in cælo fuit, &c. Et simul hanc objectionem sive exceptionem refutat pag. 236. lin. 18. Nam hoc ipsum præcipuum hujus loci  $\chi\rho\nu\nu\sigma\delta\pi\omega\nu$  est, & tantisper dum clariùs probetur, saltem in medio relinquendum est. Secunda. Accedit tacitus quidam natura & omnium populorum consensus. Ad cælum enim elevamus animum, & oculos, & manus, quoties in precibus nostris ad Dei majestatem quasi assurgere conamur, atq; ita nec obscure fatemur Deum in cælis habitare, prout disertè indicat David Psal. 123. 1. Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis, &c. Ipsi etiam Ethnici hoc naturæ instinctu (teste Aristotele lib. de mundo) Deum in cælo, utpote supremam mundi regione, & quasi ἀρχὴ τοῦ κόσμου regia sede habitare confessi sunt. Tertia. Ad hæc majestas ipsa Dei postulare videtur, ut substantiam suam à rebus hisce terrenis & sordidis abstractam habeat, quæ alioqui rebus ipsis immisceri, & pars eorum effici videbitur, contra quam supra de immutabilitate Dei docuimus. Et licet hoc non sequatur, Annon tamen indignum erit Deo, si dicatur in antro formicæ, aut locus sordidis totâ suâ essentiâ adesse? Et, num majestatis ejus consentaneum erit dicere, totum essentialiter adesse in minimo pulvisculi grana? qui his cogitationibus indulgent, non videntur.

videntur magnificè satis & condignè de Deo sentire. Hic non subsistit infinitatem Dei oppugnandi libido; sed ulterius progreditur, & hanc conclusionem profert. pag. 237. lin. 5. *Simpliciter igitur credamus, quod sacra littera toties inculcant, Deum revera suâ substantiâ, (quæ ut amplissima & maxima, nostrique respectu immensa, ita simul summè gloriosa est) in cælo altiss. mo eodemque capacissimo habitare: in terra verò ubique virtute & sapientiâ suâ, sive efficacîâ suâ nobis adesse. Quarta. Substantia Dei videtur jam ab angelis. Math. 18. 10. & videbitur olim à nobis facie ad faciem. 1. Ioh. 2. 3. Apoc. 23. 4. Ergo non est (præsta te virum Conrade) prorsus & simpliciter infinita. Nam quod tale est, nullo sensu apprehendi potest, quia scilicet proportio esse debet inter objectum percipiendum, & rem sive personam percipientem. Quia verò non ignorat, hæc loca ab Ecclesiasticis doctoribus de sensuali visu non accipi, præoccupat quod sibi objici potest (quod propterea noto, ut rursus videas, Hugo, illum hic aliam personam sustinere, quàm faciebat, cum Zanchii argumenta proponeret) & dicit pag. 237. lin. 15. Porro, quod ea loca, quibus Deum visuri dicimur, de interiore mentis speculatione, non de externa oculorum inspectione vulgò interpretantur, nescio an sacris literis satis consentaneum sit. Certè magnam susurra nostra felicitatis partem hac explicatione tollere videntur.*

Quinta. *Nihil potest esse actu infinitum in natura tota, cum omnia entia certam habeant & definitam essentiam, per quam sunt id quod sunt, & per quam ab alijs differunt. Nam ne materia quidem, etsi potentiâ dicitur infinita (quia semper alias atque alias formas recipere potest) actu infinita esse potest, nempe quia revera non potest recipere formas infinitas*

finitai, nec numerus ullus, nec magnitudo ulla actu infinita  
 est. Ergo nec Deus. Nam actu infinitum esse, & in specie  
 hoc vel illud esse, contradictoria sunt. quia omne quod est a-  
 liud aliquid, in seipso finitum, & ad certum aliquod genus en-  
 tis quasi contractum est. Hic rursus præoccupat, quod  
 sibi objici poterat, ut ostendat se aliam personam gere-  
 re, atque faciebat, cum Zanchij argumenta objiceret.  
 Dicit enim. Non quod Deus ab alio finitus vel limitatus sit,  
 sed quod à seipso, seu à natura sua habeat (nota blasphe-  
 miam) specifi-  
 cam formam seu differentiam, qua ipsam subje-  
 ctum necessariò restringit, limitat & definit. Sexta. Poten-  
 tia Dei et si respectu nostri & rerum possibilium recte immen-  
 sa dicitur, non tamen prorsus infinita est, quia non extendi-  
 tur ad impossibilia: imò in ipso Deo consistit inter naturales  
 Dei qualitates. Ego nec essentia Dei infinita est, quia ut  
 infinita essentia requirit essentiam infinitam, ita finita fini-  
 tam. Septima. Adde etiam, quod Sacra littera Deum  
 quidem magnum, excelsum, elevatum vocant. Vid. Psalm.  
 95. 3. & 96. 4. & 99. 2. & alibi, sed nunquam absolute infi-  
 nitum. Ne tamen videatur dicere, Deum nullo modo  
 infinitum esse, ostendit, quomodo infinitus dici possit,  
 & dicit. Nam secundum quid, & comparative dici posse in-  
 finitum non negamus; sicut respectu nostri infinitus est nume-  
 rus stellarum & arenae maris; quamvis in se definitum &  
 certum esse constet; eò n. nihil actu infinitum sit, saltem in re-  
 bus creatis; licet multa sic dicantur suo quodam modo, peculia-  
 ri respectu & modo. Lege hæc Hugo, & judica, an à con-  
 dito orbe ullus homo existerit, qui foedius abusus sit Dei  
 nomine, quam hic homo faciat, quoties dicit se illa



in obijcientis persona, non definiendi, sed inquirendi causa scripsisse? Sed dices fortasse, illum suo sensu (nam hæc est altera ejus vel tergiversatio, vel æquivocatio) non negare essentialem Dei infinitatem. Rectè, age igitur & hoc ei diverticulum præcludamus. Præfatione ad Ordines dicit, pag. 8. *Coram Deo & toto mundo protestor, me infinitatem Dei non negare*, in ipsa responsione pag. 1. *Nusquam ex meo ipsius sensu nego Deum essentialiter immensum esse*. Oratione apologeticâ pag. 16. *Coram vobis sanctissimè te or, neutram illarum (loquitur de immensitate & essentiali omnipræsentia) rectè intellectam à me negari*. At verò ubique ostendit, quæ nam suo sensu concedenda sit infinitas. pag. 230. lin. 4. *Deum esse essentia sua respectu immensum, hoc est, maximum & amplissimum, adeoq; ratione magnitudinis nobis incomprehensibilem & immensurabilem*. pag. 234. 9. *Deus actu simpliciter infinitus non est, neque essendo, neque operando, tamen si respectu nostri sic dicitur utrumque*. pag. 237. 9. *Dei essentia est amplissima & maxima, nostriq; respectu immensa*. pag. 236. 9. *Deum secundum quid & comparative dici posse infinitum, non negamus; sicut respectu nostri infinitus est numerus stellarum & arena maris*. Vide, ex sensu suo dicit, Deum non actu, sed potentia; non simpliciter, sed secundum quid; non per se, sed comparative & respectu nostri infinitum esse. Vno verbo, dicit eum ita infinitum esse, quemadmodum numerus stellarum & arenæ maris infinitus est; ipsam verò essentiæ infinitatem, quam universa Ecclesia credit, & sine qua Deus non est Deus, sine qua etiam trinitas trium personarum in una eademque numero essentia esse nequit, dicit naturam averfari, & inter ea, quæ simpliciter adivata sunt, reponendam

nendam esse; & tamen in conspectu eorum, qui sunt vicarij Dei, & loco Dei justitiam in terra administrant, invocavit Deum testem, se nunquam negasse essentialem Dei infinitatem. Non igitur opinor, Hugo, te tuæ conscientiaë tantam vim facere posse, ut ausis negare, illum non tantum Magistratum, qui Dei vicarius est, sed ipsum Deum sarcasticè risisse, & ipsius sanctum nomen nequiter profanasse.

Sed hic non subsistit Dei nominis profanandi libido, ulterius progreditur, & dicit in eodem concessu, *metuendum esse, ut cogitemus Deum cum aliarum rerum essentijs ubique permixtum esse, eumque omnia & singula, tam bona, quam mala per semetipsum immediate operari, si eum omnimodo & prorsus indiscretè, hoc est actu, simpliciter, & per se, infinitum esse statuamus.* Addit, *divinâ majestate indignum esse, dicere Deum in latrinis, cloacis, & locis sordidis essentialiter presentem esse.* Quin eousque progreditur impietatis, ut in eodem confesso dicat, *partes in essentia Dei notari, si tota dicatur esse infinita, idque propterea (nota supremam inscitiam) quod totum sine partibus esse nequeat, addatque, infinitatem in angustias redigi, si in quolibet puncto tota esse statuitur.* Non dico quam indocta, falsa, & factua hæc sint; sed tantùm annoto, quam protervè ad suas hæreses defendendas Dei nomine abusus sit. In eadem oratione dicit, pag. 49. lin. 6. *se veram & plenam satisfactionem Christi nunquam negasse.* At verò in confessione dicit, pag. 3. thesi prima. *Deum hominibus peccata remittere, nulla pro ijs solutione accepta, Et. Deum pœnitentibus, & ad se convertentibus omnia peccata condonare, non acceptâ pro ijs plenâ solutione, neque hoc illi satis est, sed insuper probare*

bare conatur, Christum non plenè pro nobis satisfecisse, & affert aliquot rationes, quibus hanc thesin probat; quas in commentario ad errorem quinquagesimū quintum refutavimus. Et, ut nihil intentatum prætermittat, dicit in eodem Ordinum confesso. pag. 45. lin. 2 *se hanc suam sententiam nunquam retractasse.* Hoc unum Hugo, te docere potest, hanc hominem quicquid præterdat, in animo habuisse, Deum & Magistratum fallere. Ante aliquot annos decepit Theologos Heidelbergenses, Et si enim videri volebat *παλιωδῆς*, & illis iatisfacere: tamen in conspectu Ordinum Hollandiæ dicit, se suam sententiam, quam scilicet in confessione posuit, nunquam retractasse. Sentit igitur adhuc, Deum nobis peccata remittere, non acceptâ pro iis plena satisfactione. Sed hæc doctrina pugnat cum Dei verbo. hoc enim docet Christum *dedisse semetipsum pro nobis redemptionis pretium.* Matth. 22. 28. & 1. Tim. 2. 5. Solvere enim pro altero est satisfacere. adversatur etiam doctrinæ Ecclesiarum Belgicarum. Catechesi quæst. 1. *Qui [Iesus Christus] pro omnibus peccatis meis plenissimè satisfaciens, me ab omni potestate Diaboli liberavit.* Ut autem sacræ Scripturæ, & doctrinæ Ecclesiarum Belgicarum adversatur: ita optimè congruit, cum deliriis Socini. Sic enim ille de Christo Servatore lib. 3. cap. 2. *Deum nobis peccata condonare nullâ pro iis satisfactione acceptâ.* Vide, ovum non est ovo similius, quàm Conradus Socino. Iam si Conradus sibi ipsi constabit, quomodo poterit hanc suam sententiam defendere, & vobis persuadere, se non profanasse Dei nomen, cum invocato Deo teste, in Ordinum conspectu diceret, se veram & plenam satisfactionem Christi nunquam negasse.

negasse.

negasse. Disertis enim & claris verbis dicit in confessione, Deam respicientibus peccata condonare nulla pro ijs plena satisfactione accepta. Et. Deum hominibus peccata remittere nulla pro ijs solutione accepta. Eodem Deo teste invocato dicit, idque in eodem Ordinum confesso, se hanc sententiam nunquam retractasse. Hic interrogo tuam conscientiam, Hugo, annon videas, hunc hominem ad hæreses suas defendendas velandasve, Dei nomen turpissimè polluisse? & per consequens Dei vicarium, in cuius conspectu Deum testem invocabat, sarcasticè risisse & subfannasse? Progreditur ulterius, ut Ordinibus persuadeat se veram & plenam satisfactionem Christi nūquam negasse, & dicit se putare non omnes hypotheses à quibusdam doctoribus, & nominatim à Sibrando de hac re traditas, mordicus retinendas esse. Memineris, Hugo, eum quicquid in hac oratione dicit, invocato Dei teste, dixisse. Hoc annotato, audiamus illas hypotheses à Sibrando traditas. Inter illas inquit. pag. 49. lin. 17. hypotheses humanitus inventas, vel imprimis utramque hanc, de qua nunc agitur, numerandam esse puto, tum absolutam illam satisfactionis necessitatem, quippe qua liberam Dei potestatem in jure suo remittendo valde obscurat, imo prorsus evertit, tum specialem satisfactionis modum, qui cum fidei articulis de morte et resurrectione Christi non parum perspicue ponatur; dum scilicet mortem æternam propriè sumptam, & cum vera perpetuâ desperatione conjunctâ Christo re ipsa tribuit; & acceptationem Dei gratiosam seu juris stricti remissionem hinc prorsus excludit. Quatuor sunt, quæ dicit. I. Sibrandus docet absolutam satisfactionis necessitatem. II. Christum luisse mortem æternam propriè sumptam. III. Christi mortem

mortem esse cum vera perpetuaque desperatione con-  
 junctam, IV. Omnem gratiosam Dei acceptilationem  
 hinc prorsus excludit. Ego breviter respondebo, ac pri-  
 mum ad primum dico, Satisfactionem vel in genere ac-  
 cipi, ut cum Catechesis dicit. q. 12. *Deus vult (sua) iustitie*  
*satu fieri, quo circa necesse est, ut vel per nos, vel per alium sa-*  
*tu faciamus.* vel in specie, ut cum Scriptura dicit Matth.  
 20. 28. *Filius hominis venit, ut daret animam suam redem-*  
*ptionis pretium pro multis.* Unde duplex oritur quaestio.  
*Vna*, an Deus per absolutam suam omnipotentiam non  
 potuerit nos aliter liberare, quam per satisfactionem?  
*Altera*, An Christus ex absoluta necessitate pro nobis  
 satisfecerit? utramque quaestionem ego distinctè expli-  
 cui. Illam lib. 1. de Christo Servatore cap. 1. ubi ex Au-  
 gustino docui, *alium modum possibilem Deo non defuisse.*  
 Hanc in eodem loco, ubi doceo, *hunc per Christum liberan-*  
*di modum ex liberrima Dei voluntate profectum esse.* Idem  
 ferè doceo in Declaratione. fol. 47. *Non est quaestio, an*  
*Deus natura sua necessitate nobis dederit Mediatorem, qui*  
*pro nobis satisfecerit?* Sed quaeritur, *an natura odio habeas*  
*peccata?* Illud scimus profectum esse ex liberrima liberalitate:  
*hoc verò ei prorsus esse naturale.* Vide, ego in genere doceo,  
 alium liberandi modum possibilem non defuisse Deo, in  
 Specie doceo, Christi satisfactionem ex liberrima Dei  
 liberalitate profectam esse, & nō erubescit in ocato Deo  
 teste, & in conspectu Ordinum dicere, me absolutam  
 satisfactionis per Christum factæ necessitatem docere?  
 Multa dicit de hac re. errore 25. Sed neque sua probat,  
 neque mea refellit. Primum dicit à me implicari con-  
 tradictionem, eò quod dicam Deum necessariò punire  
 peccata.

peccata; & non necessitate absoluta punivisse ea in Christo Iesu. Sed ego in meis commentariis ostendi hic nullam contradictionem esse, & meæ assertionis rationem reddidi, quam ille intactam relinquit, & scribit. *Aut igitur extra Christum aliquis dari potest, qui Deo pro peccatoribus satisfaciat: aut puniatio peccatoris non aliter quam Christi satisfactio ad salutem necessaria censi debet.* Sed hoc prorsus nihil facit ad rem. Non enim queritur, quid nunc, postquam scilicet Deus (loquor humano more) de peccatoribus per Christum salvandis decretum fecit, fieri possit? Sed quid Deus ab æterno, antequam scilicet (loquor rursus humano more, ut cum Augustino, magistro sententiarum, scholasticis, Paræo & aliis satisfaciam curiosis hominibus) de hac re decretum fecisset, pro absoluta sua potestate & infinita scientia facere potuerit? Deinde puniatio peccatoris est condemnationis executio, ac proinde ad salutem necessaria non est: sed puniatio Iesu Christi pro peccatore facta, & peccatori per fidem imputata ad salutem necessaria est.

Loca Rom. 1. 32. *Ius Dei est, illos qui talia faciunt, dignos esse morte.* Exod. 34. 7. *qui absolvent te non absolvet.* Psal. 5. 5. *Quia non Deus volens iniquitatem tu es.* dicit ad causam non pertinere. Atqui his locis natura Dei nobis describitur. Nam igitur quæ Dei naturam nobis describunt, huc non pertinent? Post hæc dicit non omne jus Dei, sed jus Dei positivum esse Deo naturale. Sed hæc distinctio est nova, & in Dei verbo fundamentum non habet. neque quisquam potest Deo jus ponere. Retinemus igitur antiquam doctrinam, & dicimus illud jus Dei, cujus notio omnibus hominibus à natura impressa

K            est,

est, esse Deo naturale. Addimus omnium hominū mentibus à natura insitam esse hanc notionem, Deum velle peccata punire.

Dixi vindicatricem Dei justitiam esse æternam Dei voluntatem jus suum cuique tribuendi; Hanc definitionem flagellat, eò quod *genera definitionem speciei aptaverim ut propriam*. Sed ego non dixi eam esse propriam definitionem speciei, hoc est, justitiæ commutativæ. Nemo negaverit esse descriptionem justitiæ particularis, & ob eam causam etiam justitiæ commutativæ, hoc est, vindicatrici attribui posse. Si quis dixerit, eam esse voluntatem servandi æqualitatem inter pœnam & culpam, itemque inter præmia & rectè facta, non aberraverit.

Quærit, An hæc justitia etiam pijs præmia tribuat? ad quod respondeo quod sic. Attribuit enim illis præmia, hoc est, vitam æternam, sed non propter illorum pietatem, verum propter satisfactionem Christi illis imputatam. Rom. 3. 25. *Quem proposuit Deus, ut esset placamen per fidem, fuso sanguine, ad (NOTA) declarandam justitiam suam.*

Deinde quærit, An præmia largiri sit opus vindictæ? ad quod respondeo, non esse opus vindictæ, sed justitiæ commutativæ, quam ego vindicatricem vocavi. Hæc sunt, quæ in suis Scholiis adduxit, quibus ipse vides meos commentarios non moveri.

Ad alteram quæstionem respondi Declaratione fol. 26. *Mortem cum maledictione conjunctam obiit Christus, hæc mors nisi per Christum superata fuisset, desisset in mortem æternam; sed Christus cum plenissime pro peccatis nostris satisfecisset, fregit & superavit eam, eaq; superata victor redvivi-*

*vus existit. Resurrectio docet Christum plenissime satisfecisse; nisi enim pro peccatis satisfecisset, mortem, quæ est peccati stimulus, superare non potuisset. De Christo Salvatore lib. 3. cap. 3. Fatemur mortem æternam esse peccati pœnam, scilicet in principali debitore, hoc est, in ipso peccatore: in ipsius verò vade & Sponsore, nempe in Iesu Christo, mortem æterna morti æquivalentem esse peccati pœnam. Vide, clarè & perspicuè dico, Christum non fuisse mortem æternam, sed æternæ morti æquivalentem, & superatâ morte emeruisse ex morte; & non erubescit invocato Deo teste, & quidem in conspectu Ordinum dicere, me docere Christum fuisse mortem (nota) æternam propriè sumptam?*

*Ad tertiam respondeo Declarat. pag. 68. Cum hac desperatione luctatum esse Christum testatur illa lamentabilis ejaculatio. Deus meus, Deus meus, cur deseruisti me? Math. 27. 46. Sed superavit etiam illam. paulò post enim dicit. In manus tuas Domine, commendo Spiritum meum. Luc. 23. 46. Ex his quilibet videt, Christum non debuisse in æternum in morte manere. Simulatque enim peccati pœna persoluta est à Christo, fractus est mortis aculeus, neque illa Christum diutius detinere potuit. De Christo Salvatore lib. 3. cap. 4. Non ruit in desperationem; sed luctatus est cum desperatione. Vide, clarè doceo; & publicis scriptis testatum facio, Christum non ruisse in desperationem; luctatum quidem esse cum desperatione, sed superasse illam; & hic homo non erubescit Deo teste invocato, & quidem in conspectu Ordinum dicere, Sibrandum reipsa tribuisse Christo æternam mortem propriè sumptâ, cum (Nota) vera perpetuaque desperatione conjunctam? De hac re in Scholiis errore 65. aliquid dicit, sed hoc est tam dilu-*

K 2 tum,



tum, ut non digner referre.

Ad quartam quod attinet, claris verbis distinxi inter acceptilationem Socinisticam & orthodoxam: & perspicuè docui, quid de utraque sentiendum sit. de hac orthodoxa in Declaratione pag. 58. *In iudicio nemo potest pro alio pœnam luere: nisi legislator hoc permittat; Nisi, inquam, ille velit crimen in alium transferre, & reum propter pœnam ab alio exanthlatam absolvere, nihil profuerit homicide, qui reus est, etiamsi centies mille homines pro illo mortem luere vellent. Hoc adeò verum est, ut etiam Deus in suo iudicio voluerit crimina nostra in Christum transferre, Es. 53.6. Iehova coniecit in illum iniquitates omnium nostrum. Prater hoc etiam necesse est, ut Legislator sive supremus Dominus, cuius jurisdictioni reus obnoxius est, pœnam ab alio pro reo exanthlatam approbet. hoc etiam Deus in suo iudicio observari voluit. Heb. 10.9. Ecce adsum, ut faciam & Deus, voluntatem tuam, & ut illam pœnam ab alio præstitam imputet reo, eumq; propter illam absolvat, atque dimittat: nisi enim hoc fiat, reliqua omnia sunt nullius momenti. Sed hac quoque in isto iudicio facta sunt. Rom. 5.9. Iustificati ipsius sanguine. Rom. 5.19. Per unius obedientiam iusti constituentur multi. 1. Iohan. 1.7. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni peccato, hoc est, Deus propter pœnam à Iesu Christo pro nobis exanthlatam, & nobis per fidem imputatam, iustificat nos. Hanc acceptilationem probat Ecclesia orthodoxa. De illa Socinistica dixi in Declaratione, pag. eadem. At verò D. Conradus vult Christum pro nobis non satisfecisse, sed tantum ostendisse nobis viam iustitiæ, & sanctitatis, & nos hanc eandem viam ingredi debere. Cum verò hanc viam ingressi sumus, & seriò studemus sancti-*

sanctitati & obedientia, tum sanctitatem & obedientiam nostram reputari à Deo pro perfecta legis observatione, atque ita nos justificari. Hanc esse illam acceptilationem inde constat, quod ubique in suis commentarijs docet, fidem vivam, quatenus viva fides est, pro justitia reputari. Hanc eandem acceptilationem probat *Astes Harminij*. disertè enim scribit in *Thesibus*, & in *dissertatione de fide justificante*. Fidem per gratuitam acceptilationem haberi à Deo pro perfecta legis impletione. atque hoc ipsum est, quod *Harminius scribit ad Legatum Palatinum*, Actum fidei, id est, vò credere nobis imputari ad justitiam, propriè acceptum, non metonymicè.

Hæc ego de utraque acceptilationem, videlicet de orthodoxa nostra, & hæretica Socinistica litteris mandavi, ut ab omnibus legerentur. Illam orthodoxam disertè approbo, & ex Scripturis confirmo, & tamen non erubescit invocato Deo teste, & in conspectu Ordinum dicere, me gratuitam Dei acceptilationem hinc (Nota) prorsus excludere; ille quidem errore 55. aliquid de hac re scribit, sed tam dilutum est quod affert, ut responsum non mereatur. Mihi non libet hanc orationem prolixius excutere. Tantum te rogo, Hugo, ut hanc orationem cum ipsius libro de Deo, & aliis scriptis, quæ annotavimus, diligenter conferas, & in timore Dei omnia, ut par est, seriò expendas; quod si facies, nullus dubito, quin judicaturus sis, à condito orbe neminem exstitisse, qui ad hæreses suas tegendas, Dei nomine petulantius abusus sit. res ipsa testatur, eum protervè profanasse Dei nomen, & omni metu numinis abjecto, ipsum Deum, & sacro-

sacrosanctum ipsius nomen habuisse ludibrio & contem-  
 ptui. Quid ni igitur dicam, illum voluisse vicarios Dei,  
 qui Dei loco præsidebant isti iudicio, sarcasticè ridere,  
 & subsannare? Provoco ad omnes Theologos & Iuris-  
 consultos, annon ille, qui ad mendacia sua tegenda Dei  
 nomen in conspectu legitimi Magistratus tam temerè u-  
 surpat, annon, inquam, ipsum Deum, & per consequens  
 etiam ipsius vicarios, in quorum conspectu hoc facit, ri-  
 deat, subsannet, & quasi naso suspendat? Iterum dico,  
 me hoc loco non narrare, quid Ordines fecerint; sed re-  
 prehendere quod Conradus ipsum Deum & ipsius vi-  
 carios tantâ contumeliâ affecerit, atque hoc ipsum tam  
 clarè demonstravi, ut non existimem te tam prodigum  
 esse famæ & existimationis tuæ, ut illud post hac inficia-  
 ri velis. Quod dum facio, non rideo, neque subsanno  
 Ordines, ut tu mihi per calumniam affingis; sed dico  
 quid Conradus fecerit. Hoc observa, ut discas, quam in-  
 feliciter rhetoricatus sis, qui tua rhetoricatione conatus  
 es lectori persuadere, me ipsos Ordines risisse & subsan-  
 nasse, propterea quod ostendi Conradum id fecisse, &  
 quod hoc ipsius factum palam reprehendi. Qui enim  
 hoc Conradi factum redarguit, ille non ridet Ordines,  
 neque ἀρχοντας τῆ λαῶ χακῶς εἶπεν; sed notat Conradum ad  
 hæreses suas tegendas sacrosanctum Dei nomen impro-  
 bè profanare, & per consequens etiam Magistratum, in-  
 cuius conspectu hoc facit, sarcasticè subsannare. Si hoc  
 ignoras, Hugo, disce aliud esse, facinus ab alio perpetra-  
 tum redarguere, & item aliud; id ipsum facinus patrare;  
 & simul disce, me non ridere Ordines, neque ἀρχοντας τῆ  
 λαῶ χακῶς εἶπεν; sed dicere, Conradum habere Deum &  
 Magistra-

Magistratum suum contemptui. Repeto igitur hunc Syllogismum à me ante propositum:

Qui in conspectu legitimi Magistratus, sacrosancto Dei nomine ad suas hæreses palliandas mendaciter abutitur, ille & Dei majestatem, & legitimum suum Magistratum in cujus conspectu id facit, ridet & subsannat:

Conradus Vorstius in conspectu legitimi Magistratus sacrosancto Dei nomine ad suas hæreses palliandas mendaciter abutitur:

Ergo Conradus Vorstius ipsum Deum, & legitimum suum Magistratum ridet & subsannat.

Si Majorem hanc negaveris, non fueris dignus, qui inter Christianos nominèris. Minorem tam clarè & tam evidenter probavi, fecerunt ante me Pastores Leovardienses, & doctissimi Philosophi Matthæus Sladus, & Georgius Eglisemius, ut non existimem te, quemadmodum dixi, tam prodigum esse famæ & existimationis tuæ, ut illam negare aut inficiari velis. Si tamen ejus defensionem suscipies, noli convitari & calumniari, sed justis rationibus, quæ dixi, refelle, ut quilibet videre possit, tu né an ego verum aut falsum dixerimus? Si hæc essent occulta, aut non tangerent doctrinam, non vellem illa attingere: verùm quoniam sunt publica, & in ipsorum Ordinum conspectu perpetrata; deinde quoniam ad testandam perpetuam infamiam publicis scriptis, & quidem diversâ linguâ, ab ipso authore prædita, & ad hæreses tegendas producta sunt; nemo, ut opinor, mihi vitio vertet, quod illa ad tua mendacia refellenda, & ad meam innocentiam ostendendam produxi. Atque  
hic

hic jam paululum à Conrado ad te, Hugo, mihi oratio convertenda est. Cùm videres te causam Conradi sine læsione famæ & existimationis tuæ defendere non posse, deflexisti à Conrado, & impetum fecisti in Sibrandum, & dixisti illum perpetrasse, quod ille à Conrado factum esse dixit; & scripsisti Sibrandum Ordines Hollandiæ ridere & subsannare; perinde ac si viderem quenquam in alterius gulam ficam intentare, clamaremque, ut homo incautus gulam averteret, ficarijque ictum evitaret; & tu me propterea homicidam appelles, homicidijque infimules. Non potes cogitatione assequi, Hugo, quam multi aliter, quam tu opinaris, de hac tua actione judicent, & quam multorum animos hac actione abs te abalienaveris? Habebant te ante pro viro moderato, & magnam spem de te fovebant; quid nunc de te judicent, malo te ab aliis, quam à me cognoscere, sed de hac re tu videris. Tantùm moneo, ut recorderis istius juramenti, quod præstabas cùm Doctor Iuris creareris, & illius, quo te Hollandis obstringebas, cùm tibi advocatia Fisci concederetur: quod si facies, intelliges te graviter delinquere, quod me istorum delictorum, quæ à Conrado perpetrata esse constat, & quorum ego, cùm perpetrarentur, ne conscius quidem fui, quæque ego non feci, sed ad alios deterrendos reprehendi & redargui, reum peragis. Si in Conrado excusando nonnihil rhetoricatus fuisses, potuisses fortasse aliquod artis rhetoricæ diverticulum quærere. Verum quia tu Conrado præterito, in me trãfers, quod mihi nunquam in mentem venit, & cujus ego non author, sed accusator sum, quodque Conradum fecisse tam liquidè docui, & me propterea

rea

rea tam sævè criminari, odioſeque exagitas, oſtendis (ut nihil aliud dicam) quam ſis pietatis amans. Sed de his hæcenus.

Addis viros politicos etiam de quæſtionibus Theologicis rectè judicare poſſe, & paſtores Eccleſiæ in illis dijudicandis errare poſſe. Quis hoc neſcit? Num unquam inficiati ſumus, viros politicos, cujuſmodi hoc noſtro ſeculo ſunt Rex Magnæ Britanniæ. Mauritius Landgravius Haſſiæ. Ernestus Marchio Badenſis. Philippus Pleſſeus. Iſaac Caſaubonus. Conradus Heresbachius. Iohannes Witten, & ſimiles, de rebus Theologicis rectè judicare poſſe? aut negavimus ne paſtores Eccleſiæ in Theologicis quæſtionibus dijudicandis errare poſſe? Quorſum igitur hoc dicas, non video. Sed tamen urges, me voluiſſe, ut Theologi huic cognitioni adeſſent; & dicis ad fuiſſe ſex mearam partium, & ſex alios. Hoc quid ſit ignoro. Nul- las enim partes duco, tantum profiteor, quod ſacræ literæ de hac re prodiderunt.

Ad idis me dicturū, illos ſex poſteriores eſſe ſuſpectos, idque propterea quod de Prædeſtinatione idem ſentiant cum Conrado. Ego id dicturus eram? Vnde tu hoc ſciebas? Num ego vel tibi, vel Conrado, vel illis ſex poſtre- mis, vel ulli mortalium (Socinum excipio) ob doctrinam de Prædeſtinatione litem movi? Vis fortasſe illis, qui hæc non intelligunt, perſuadere, nos ob doctrinam de Prædeſtinatione oppugnare Conradum. Sed longè erras, prudentibus & doctis hoc nunquam perſuadebis. Nam qui non a proſus deliri ſunt, ſciant nos Conradum accuſare, quod de Deo, de perſona & officio Chriſti, de ſatisfactio- ne à Chriſto pro nobis præſtita, de noſtri juſtificatione, &

L de

de *fide justificata*, hoc est, de ipso fundamēto salutis nostrę malè docet. Ego addo, me semper cavisse, ut Conrado de prædestinatione controversiam non moverem, ut tibi tuique similibus notum facerem, esse tantum prætextum, quicquid in Hollandia de prædestinatione jactatur, & longè aliud esse, quod agitur.

Risum moves, cum dicis nos tantâ diligentia, tantâque celeritate, ex omni orbe aucupatos esse præjudicia, ut vix quisquam esset, qui se iudicio integram servasset. Incredibilia enim sunt hæc omnia, neque quisquam credit ea vera esse. Qui enim potuimus ex omni orbe præjudicia aucupari, qui ne quidem in omni orbe ipsi noti simus, neque in omni orbe notos aut amicos habeamus? Non igitur nos hoc facere potuimus. Qui igitur factum est, quod tam multi notârunt hæreses Conradi? Qui factum sit, quæris? Ipsius libri extant; imprimis verò ipsius liber de Deo. Hoc libro omnes in universum Christianos palam oppugnavit, eosque omnes quasi ad certamen provocavit. Hoc libro nostros, Lutheranos, & Iesuitas in se concitavit. Iesuitæ publicis scriptis ipsum oppugnabant. nostri illum scandali vitandi causa non quidem publicè oppugnabant; ostendebant tamen privatis scriptis, quam abominabiles hæreses isto libro comprehendisset. Lutherani non ex professo, sed ex obliquo illum hæreseos accusabant, nunc etiam ex professo hæreseum multarum accusant. Ita factum est, ut omnes essent iacenti & stuperent, cum audirēt tam multarum & foedarum hæresium doctorem ab Hollandis ad professionem Theologicam vocari. Sub idem tempus ipsius discipuli in Fria quasi classicum canebant, & Fri-

ficam

ficam Scholam evertere conabantur. Quin eousque impietatis & seditionis (ut jam dixi) progrediebantur, ut librum blasphemarum hæresium plenum ederent, in eoque edendo se triplici crimine falsi obstringerent; ementiebantur enim falsum nomen typographi, loci, & privilegiorum. Hoc factò non solum Frisiam, sed omnes vicinas provincias, Westfaliam, Gelriam, Hassiam, Palatinatum, Saxoniam, Hollandiam, Zelandiam, & totam penè transmarinam Britanniam commoverunt. Accesserunt illorum litteræ, quibus fraudes Socinisticæ, & fraudium authores patefiebant, & omnia illorum consilia in lucem proferebantur. His tam manifestis indicijs omnes pij orthodoxique doctores commoti accurrerunt ad incendiarium detegendum, & ad incendium restinguendum. His iisdem de causis quædam sociæ provinciæ monuerunt Ordines Hollandiæ de periculo. Quod igitur scribis *Cum his indicijs non ad Ordines eorumque delegatos ventum, non ad illustrissimum Principem Mauritiū, non ad Academia Curatores: sed incredibili celeritate missi in Germaniam primū, deinde quo non nuntij, qui Socinianismi ipsum arguerent, non puto verum esse.* Ordines enim Frisiæ, simulatque illis de libello Francicæ edito, & de editionis authoribus constitit, litteræque interceptæ in illorum collegio (factū hoc est 9. Julij Anno 1611.) lectæ fuerūt, decreverunt, ut litteræ accuratè descriptæ, & cum autographis fideliter collatæ, una cum libello Francicæ edito mitterentur ad Ordines Hollandiæ cum epistola monitoria. Facta hæc sunt absque ulla mōra. Verū quia Ordines Hollandiæ nondum convenerant, omnia ut erant obsignata, à delegatis hujus provinciæ sunt remissa in

L 2 Frisiam



Frisiam ad ipsos Ordines, qui confestim, ut esset exemplorum copia, & præmeditate de tanti momenti negotio posset tractari, indicia hæc typis curârunt excudi, & per tabellarios ad deputatos Ordinum Hollandiæ, & singulos urbium magistratus fidelissimè transmitti, non præterito etiam ipso Principe Mauritio, Tabellarij sunt missi 24. Iulij. Nihil prætermissum diligentia aut fidei. Secuta est de Ordinibus Frisiæ voluntate editio cum præfatione monitoria, propter commune deceptionis periculum. Crescentibus deinde indicijs, successit altera admonitio, quæ ipsis etiam Ordinibus Hollandiæ fuit dedicata, & per delegatos hujus provinciæ exhibita, sed neque hic præteritus est Princeps Mauritius. Post hæc Jacobus magnæ Britanniæ Rex Ordines Generales per suum Legatum de periculo monuit, & istam nunquam satis laudatam censuram de hæresibus Conradi edidit. Tandem etiam mea Declaratio ipsis Ordinibus Generalibus inscripta, & per delegatos hujus provinciæ exhibita est. Hæc sunt publicè acta. Hæc tu ignorare non debes, negare non potes. Itum igitur est à nobis, non in Germaniam; sed ad Ordines Hollandiæ, ad urbium magistratus, ad Principem Mauritium, ad Ordines Generales. Quâ igitur conscientia, & quâ fide hæc scribas, tu videris. Equè temerè facis, cum levitatis & temeritatis accusas illos, qui vos & Ecclesias monuerunt, ut sibi à Conradi hæresibus caverent; ac si in his Conradisticis controversijs dijudicandis se nostro impulsu præcipitaverint, & semetipsos omni judicandi potestate orbaverint. Huc accedit, te plerosque orthodoxos pastores doctoresque, quasdam etiam socias provincias, & ipsum de-

nique

nique magnæ Britannia Regem accusare temeritatis,  
 quod scilicet iudicium suum de Conradi hæresibus præ-  
 cipitaverint, & se se non servaverint iudicio integros.  
 Quid hoc aliud est, quam dicere illos, qui in Conradi  
 hæresibus vel patefaciendis, vel refutandis laborarunt,  
 semetiplos omni iudicandi facultate spoliasse, neque  
 posse de iisdem in futura synodo, si tamen aliqua futura  
 est, iudicare? Erras autem si hoc putas. Nemo enim cla-  
 rius detexit Donatistarum & Pelagianorum hæreses, quã  
 Augustinus, neque illas quisquam acrius refutavit, quam  
 hic ipse Augustinus: & tamen Concilio Africano, in  
 quo utraque hæresis condemnata est, interfuit, & ut ju-  
 dex subscripsit. Osius Cordubæ Episcopus graviter &  
 constanter oppugnavit Arrium, & tamen Niceno, Sar-  
 didicensi, Syrmienti, & concilio ubi Arrij causa agitata est,  
 interfuit, in hoc etiam fustibus ad subscriptionem com-  
 pulsus est ab Arrianis. ut scribit Socrates. lib. 2. cap. 26.  
 Sed quid ego de his tribus tantum Synodis dicam? Et si  
 enim erat constans oppugnator hæreticorum, plerisque  
 tamen concilijs, quæ ipsius ætate cogebantur, non tan-  
 tum intererat, sed etiam præerat. Scitè Attranasius in a-  
 pologia ad Constantium. ποία γὰρ ἐν καθήσαστο συνόδῳ? 1.  
 in qua enim Synodo ille non Dux & antesignanus fuit? Alex-  
 ander Alexandria Episcopus detexit hæreses Arrij, ead-  
 dem acerrimè infectatus est, ut scribit Theodoretus lib.  
 1. cap. 2. & tamen Concilio Niceno, ubi illa hæresis judi-  
 cata est, interfuit, & post Osum, & legatos Romanæ sedis,  
 ut iudex subscripsit. Cyrillus Nestorij Hæresin refutavit,  
 ut narrat Evagrius lib. 1. cap. 3. & tamen Ephesino conci-  
 lio, in quo Nestorij hæresis damnata est, non solum inter-

L 3

fuit,

fuit, sed etiam præfuit, eique ut iudex subscripsit. Hilarius oppugnavit Arrianos, & ob eam causam in exilium missus, & quod mireris, etiam exsul Seleuciano concilio, in quo de Arrianorum hæresi actum est, interfuit, ut scribit Sulpitius lib. 2. Huius rei plura exēpla sunt in prōptu: sed quia tibi Historia Veteris Ecclesiæ ignota esse non potest, non volo plura addere, ne videar ligna in sylvam, ut est in proverbio. Scio in politicis judicijs aliud observari. Sed hoc non est mirum: politica enim judicia ferè sunt de rebus privatis, Ecclesiastica verò sunt de dogmatis, quæ omnium hominum salutem attingunt. Hæc igitur ad illorum normam flecti non debent. Addis, *calorem accusatorum sæpe reis profuisse*. Quanto autem fatius faceret iudex, si nō consideraret, quā frigidè vel calidè ageret actor; sed rectè expenderet, quam vera vel falsa sint illa, quorum reus accusatur! Tandem quæris, quid in hoc iudicio factum velim, quod factum non sit. Sed quorsum hoc modo rhetoriceris, non video. Quid enim promo, vero, si hoc dixerō? Intereà dicam tibi, non quid debuerit, sed quid honestè fieri potuerit. Non ignorabam ego, quænam esset forma nostræ Reipub. neque nesciebam, quidnam hisce temporibus maximè conveniret; itaque suadebam in mea Declaratione, ut hominem, præsertim cum intelligeretis eum non esse orthodoxum, ut præ se ferebat, & ut vos esse opinabamini, non adempto vitæ subsidio, dimitteretis. Hoc consilium erat moderatum, & (quicquid tu hîc de rei non auditi condemnatione in tempestivè ingeras) non iniquum. Multi politici viri iudicant vestrates, si prævidissent ea secutura fuisse, quæ deinde evenerunt, hoc consilium neutiquam repudiatu-

ros.

ros fuisse. Ipse Conradus judicasset secum non iniquè actum fuisse, si ita fecissetis, quemadmodum ante ostensum est. Sed urges me, ut dem hujus poenæ in nostra Republ. exemplum. At verò jam millies dixi, Ecclesias non petivisse, ut ullâ corporali poenâ afficeretur. quid igitur de poena & condemnatione semper ingeminas? aut quorsum me urges, ut hujus poenæ domesticum exemplum producam? Et tamen quia tantopere exemplum urges, en tibi exemplum.

Extractum ex Regesto Resolutionum Dominorum Statuum Generalium Provinciarum Belgij. Martis. D. iij. Septembris Anno millesimo quingentesimo nonagesimo octavo.

**S**tatus Generales unitarum Provinciarum Belgij, informantes, quod penes certas duas personas hic in Haga Comitibus presentes, quæ non ita pridem ex regno Polonia discesserint, & in hæc fœderatas provincias venerint, quarum prior nominatur Christophorus Osterodus, altera Andreas Voidovius, reperti sunt quidam libri, qui in Univerſitate Leidensi à Facultate Theologica visiati, inventi sunt, concordare cum doctrina Turcica, negantes Divinitatem Christi & Spiritus sancti, & quod dicta persona eamdem doctrinam non obscure proficientes in hæc provincias venerint, ut eam in illas introducant, atque ita statum Ecclesia hic eo magis perturbent. Volentes ergo hæc in tempore pro conservatione honoris Dei, & commodi atque emolumenti statuum unitarum harum Provinciarum occurrere, decrevimus, ut prædicti libri in præsentia duarum illarum personarum, cras ante meridiem, in camera Generalitatis comburi debeant, deinde, ut duæ illæ prædictæ personæ onerari debeant, usque præcisè mandari, quemadmodum præsentibus oneratur, usque

isque mandatur, ut intra spacium decem dierum proximè sequentium, ex fœderatis provin. ijs discedant, sub pœna, si postea in ijs provincijs deprehensi fuerint, arbitrariâ, quæ alijs in exemplum, propter quietem Ecclesie Christi, & supra dictum commodum & emolumentum Statuum fœderatarum provinciarum, exstimata fuerit irrogari debere; arbitrarie benè esse, ut provincia de hoc moneantur, ipsisque exemplum transmittatur attestations, quæ hic prælecta fuit, Facultatis Theologicae Leidensis supra scriptæ de prædicti libris, in eum finè, ne prædicta persona in his provincijs diutius tolerètur, & doctrina ista inde arceri possit.

Infra scriptum fuerat. Concordat  
cum Regesto, & signatum erant

A. Aersens.

descriptum exemplum ex autographo concordat  
cum vero suo originali die hodierna 8.

Martij. Anno 1599.

Quod attestor ego

Sculenburgius.

**H**oc exemplum non potest tibi incognitum esse, & quia me monuisti, ut exemplum darem spero te Ordines Hollandiæ monituros esse, ut hoc exemplum imitatione consequantur.

Dicis, me non velle *ut doceat publicè*, & addis me non habere, quod conquerar. At verò non ego solum, sed omnes penè Ecclesie Reformatæ, quæ sunt in Europa, habent quod conquerantur. Est enim non docet Leidæ; scribit tamen quæ vult, & quæ in Republ. benè constituta tolerari non debent. atque ita Ecclesias graviter inquietat, facitque ut multi infirmi innumeris scandalis

scandalis offendantur, & hostes nostris diffidijs lætentur. Criminaris quod scripsi, Conradi jurejurando *fidem habitam esse*. Vbi verò hoc scripti? Non scripsi illi fidem habitam esse, sed scripsi *hoc videtur illis, apud quos dixit, satis esse*. Num potui modestius loqui? habui autem justas causas quare ita scripserim. Conradus enim gloriatur in orat. in prim. pag. hanc orationem *jussu Ordinum Hollandiæ in Latinam & Belgicam linguas versam esse*. Est præterea hæc eadem oratio diversis linguis in Hollandia edita. Tu ipse scribis. pag. 14. Ordines ipsum monuisse, ut *quæ defendi possent, defenderet, quæ non possent, ingenuâ confessione expiaret*. Ipse Conradus gloriatur, parænes. pag. 23. se ita auditum esse, ut *ijs, qui ipsum audiverunt, saltem plerisque abundè satisfecerit*. Hic te ipsum judicem statuo, Hugo, annon summo jure dicere potuerim, *hoc illis, qui scilicet mandârunt, ut hæc tam pulchra oratio in Latinâ & Belgicam linguam verteretur, quique admonuerunt, ut defenderet, quæ defendi possent, & quibus, ut ipse gloriatur, abundè satisfecit, Annon, inquam, summo jure dicere potuerim. hoc videtur illis, apud quos dixit, satis fuisse?* Eadem fide scribis, me dixisse, *Gernettum ejusque socios parricidas Ordinibus Hollandiæ judicantibus potuisse absolvi*. Si tu me in hujusmodi mendacijs deprehensum teneres, quantos motus commoveres? Ego verò non exaggerabo hoc tuum delictum odiosè, tantum moneo, ut meam præfationem intueri velis, quod si facies, videbis me de Ordinibus Hollandiæ judicibus nihil dixisse, sed scripsisse. pag. 16. lin. 28. *Gernettum non potuisse ad supplicium rapi, si hic procedendi modus in Britannia receptus & approbatus fuisset*. Quæris insuper, quidnam in hoc Ordine

M

num

num facto reprehendam? At verò jam sæpè dixi, mihi non esse constitutum in ea, quæ Ordines fecerunt, inquirere. Veruntamen quia ita vis, dicam liberè, ut Fufium decet. Ordines videri rectius facturos fuisse, si illam orationem suo loco reliquissent. Quam enim afferet laudem oratio illorum iussu in varias linguas versa, in qua tam multa exstant manifestaria perjurya? Addo, Ordines potuisse cogitare, nullum unquam hæreticum existisse, qui non opinatus sit se defendere posse, quæ defendebat. Ac proinde, videri rectius facturos fuisse, si illi omni scripti-  
one interdixissent: ita enim & ille, & nos quieti esse potuissemus. Nam dum ille scribit, & suas hæreses publicis scriptis asserit, nemo debet nobis vitio vertere, si orthodoxiam contra ipsius loquorias defendimus. Quod addunt de *conscientia iudice*, nihil est, scire enim debent, aliquam conscientiam dici & esse *errantem*; & multos errare, qui tamè in conscientia sua opinantur se benè facere. Quin sunt, qui teste Filio Dei, putant se Deo gratum obsequium præstare, dum eos, qui Iesu Christo adhærèt, persequuntur. Si horum conscientias interrogabis, respondebunt se quicquid agunt, ex bona conscientia agere. Alij igitur sapientes Principes & Magistratus, qui subditorum suorum quietem & incolumitatem expetunt, non permittunt hæreticis in ditionibus suis, ut defendât publicis scriptis, quæ se defendere posse opinantur: sed imperant illis quietem & silentium. Hanc meam libertatem Ordines Hollandiæ in bonam partem accepturos esse spero. sed redeo ad propositum. Dixi, *hoc illis apud quos dixit, videtur satis fuisse*. Atque hic infero. *Si hic procedendi modus in Britannia receptus fuisset, Gernetium se potuisse*

*cuisse per perjurium ab omni pœna liberare.* Idem adhuc di-  
 co. Nulium enim tam tetrum facinus quis perpetrare  
 potest, propter quod ad supplicium rapi possit, modo pe-  
 icrare voluerit, si hic procedēdi modus obtinebit. Quod  
 mones, ut externa facta ab interna mentis intentione dis-  
 cernam, difficilè est. Qui possim enim de alienæ mentis  
 interna intentionē judicare? Notum est illud Tragici, *Iu-  
 ravi linguâ, mentem in iura am gero.* Si tamen ex ipsius cō-  
 ceptis verbis judicandum est, juravit ex animi sui sentē-  
 tia. 1. se nunquam negasse immensitatem & essentialem  
 Dei omnipræsentiā. 2. se nunquam negasse plenam sa-  
 tisfactionem Christi pro nobis factam. 3. Sibrandum as-  
 ferere absolutam satisfactionis necessitatem. 4. Sibrandū  
 asserere Christum luisse mortem æternam propriè sum-  
 ptam. 5. Sibrandum asserere Christum ruisse in æternam  
 & perpetuam desperationem. 6. Sibrandum gratiosam  
 Dei acceptilationem hinc, hoc est. à nostri receptione in  
 gratiam, sive à gratuita nostri justificatione *prorsus exclu-  
 dere.* Te ipsum judicem fero, Hugo, an hæc non debeat  
 esse interna mentis ipsius intentio? Sed confer hæc cum  
 externis ipsius factis, quæ supra ex ipsius libro de Deo,  
 & ex libro hæretico ab ipso Steenfordij edito, & ab ipso  
 tantopere commendato, & cum meis scriptis, quæ supra  
 allegavi; & judicabis à condito orbe neminem existisse  
 qui Deum vivum, & per consequens ipsius vicarios, in  
 quorum conspectu illa pronunciavit, magis sarcasticè ri-  
 serit & subsannaverit. Sed persequar hoc argumentum  
 paulò ulterius, ut de interna mentis ipsius intentione re-  
 ctius judicare possis. Conradus in hac pulchra oratione  
 dicit. pag. 40. lin. 16. *Testor coram Deo, & hoc illustri com-*



sessu, me — in ea fide ac confessione de S. Trinitate, deque persona & officio Domini nostri Iesu Christi prorsus acquiescere, cuius confessionis summa hac est. I. In una & eadem Deitatis essentia tres verè distinctas & noscendas religiose agnosco — II. Dominum nostrum Iesum Christum non modo verum & perfectè iustum hominem, sed & verum æternumque Deum in una & eadem persona simul esse confiteor — III. Eundem quoque verum & unicum mundi Servatorem, & Dei hominumq; Mediatorem esse credo, idque propterea potissimum, quod sanctissima obedientia suâ, quam in vita simul & morte pro nobis præstitit, nos peccatores Deo Patri suo plenissimè reconciliavit, seque ipsum perfectum redemptionis pretium pro nobis obtulit, atque ita divino iudicio, quo nos damnandi fuissetis, pro peccatis omnium nostris verè plenèque satisfecit.

Si hæc verba, prout sonant, accipis, non poteris negare internam animi ipsius intentionem esse, se Deum vocare testem in animam suam quod credat, & confiteatur. I. In una & eadem divina essentia esse tres personas Patrè, Filium, & Spiritum sanctum, atque hos tres esse inter se verè realiterque distinctos, & esse unum essentiâ Deum. II. Iesum Christum esse verum Deum & verum hominè in una persona; secundum Deitatem ab æterno ex Patre genitum; secundum humanitatè verò in tempore ex Maria virgine natum. III. Iesum Christum esse perfectum nostrum Mediatorem, eumque plenè & perfectè pro peccatis nostris satisfecisse. In hac re puto te mihi assentiri. Nisi enim æquivocet, nõ poterit negare, hanc esse internam mentis suæ intentionem. Expendamus nunc illius externa facta, & cum hac interna mentis ipsius intentione conferamus.

In li.

In libro de Deo docet, Deum non actu, sed potentia; non simpliciter, sed secundum quid; non per se, sed comparativè & nostri respectu infinitum esse. In eodem libro docet essentia divina immensitatem inter illa, qua simpliciter ad verum sunt, referendam esse. Ex illa interna mentis intentione, & hoc externo facto sic colligo.

Essentia finita non potest una & eadem numero tota esse in tribus ἑποδότεσι verè & realiter diversis.

Dei essentia est finita:

Ergo Dei essentia non potest una & eadem numero esse tota in tribus ἑποδότεσι verè & realiter diversis.

Ad secundum quod attinet, scribit Conradus in libro de sacra Scriptura. pag. 57. lin. 17. Nam & huius & presentis (loquitur de Iesu Christo authore Christianæ religionis) & futura vitæ præmia amplissima, & speciatim adoptionem divinam—qualem ipse author I. Christus adeptus est, cultoribus suis aperitissimè promisit. Ex hoc externo facto, & illa interna mentis ipsius intentione sic argumentor:

Qui adoptionem divinam, qualem nobis promisit, adeptus est, ille nec est, nec potest noster Mediator esse.

Author Christianæ religionis Iesus Christus adeptus est divinam adoptionem, qualem nobis promisit.

Ergo author Christianæ religionis Iesus Christus nec est, nec potest noster Mediator esse.

πατέριος noto, Carolum Magnum propter hanc eandem hæresin convocasse Synodum Francofurtensem, in eaq; Eliphandum & Felicem propter hanc hæresin condemnasse, & ex Ecclesia Christiana exterminasse. Vide acta concilij Francofordiensis cap. 2. sed de hac re paulò post

M 3          plura

RESPONSIO

plura, ubi etiam annotabimus, quomodo in Scholiis suis hanc hæreticam sententiam excusare voluerit.

In eodem libro pag. 75. dicit illum solum esse verum Deum, quem ipsius Christi interfectores pro vero Deo coluerunt, conferamus hoc externum factum cum illa interna ipsius mentis intentione in secundo articulo expressa, & colligamus in hunc modum.

Ille solus quem Christi interfectores pro vero Deo coluerunt, est verus Deus.

Sed Iesus Christus non est ille, quem Iesu Christi interfectores pro vero Deo coluerunt:

Ergo Iesus Christus non est verus Deus.

Vt hunc errorem defendat, formam quaestionis profus immutat errore 13. eamque proponit in hunc modum.

*An Iudæorum Deus sit verus Deus? Sed inter has duas. Ille solus quem Christi interfectores pro vero Deo coluerunt, est verus Deus. Et. Iudæorum Deus est solus verus Deus:* est tanta differentia, quanta inter tenebras & lucem. Illam enim Christus negatur verus Deus esse. Nam si ille solus, quem Christi interfectores pro vero Deo coluerunt, est verus Deus: sequitur Christum non esse verum Deum. Hunc enim Christi interfectores pro vero Deo non coluerunt. Hac rectè intellectâ, Christus non negatur esse verus Deus. Pater enim, Filius & Spiritus Sanctus sunt ille unus & verus Deus Iudæorum. Deinde vult ut hunc locum non juxta Socini mentem, sed quomodo hæc verba seorsim sumpta in hoc negotio accipienda sint, accipiamus, quod nihil aliud est quam nugari. Vult enim cum Socinistis socinisticè loqui, & vult nobis simul imperare, ut Socinisticis scriptis ab ipso interpolatis, con-

tra

tra mentem auctoris orthodoxum sensum affingamus.  
 Quicumque sana mente præditus est, videt hoc postula-  
 tum esse prorsus illiberale. idem intelligit scripta Socini  
 secundum mentem Socini accipienda esse. Stant igitur  
 mei Commentarij, & hujusmodi Scholiis non moven-  
 tur.

In libro de Deo fol. 233. lin. 6. & 237. lin. 7. dicit *Deum*  
*essentiâ suâ esse in cælo, virtute in terra* fol. 235. lin. 38. dicit  
*cum ratione substantia sua tantum in cælo esse.* Conferamus  
 etiam hoc externum factum cum interna mentis ipsius  
 intentione, quam hoc secundo articulo expressit, & col-  
 ligamus hunc Syllogismum:

Quæ naturæ tanto intervallo à se distant, ut una secū-  
 dum essentiam suam non sit in terra, sed in cælo;  
 altera secundum essentiam suam non sit in cælo,  
 sed in terra, illæ non sunt ὁμοσάτικῶς unitæ.

Divina & humana natura tanto intervallo ( loquor de  
 eo tempore, quo Christus in terra versabatur ) à se  
 distant, ut divina non sit in terra, sed in cælo; huma-  
 na non sit in cælo, sed in terra.

Ergo divina & humana natura non sunt ὁμοσάτικῶς u-  
 nitæ.

Sed si divina & humana natura non sunt ὁμοσάτικῶς uni-  
 tæ, sequitur Christum non esse verum Deum & verum  
 hominem simul in una persona.

Libro de sacra Scriptura, pag. 58. lin. 11. edidit, *Iesum*  
*Christum adeptum esse eadem promissa, quæ alijs fecit.* At ve-  
 rò universale promissum, quod omnibus salvandis fecit,  
 est regeneratio cum remissione peccatorum conjuncta.

Jerem. 31. 34. & Heb. 10. 16. *Hoc est fœdus, quod paciscar*  
*cum*

cum eis, in eam legem meam in cordibus eorum, & mentibus eorum inscribam illam, & peccatorum atque iniquitatum ipsorum non recordabor amplius. Ex illo externo facto, & hac interna mentis ipsius intentione articulo secundo expressa colligamus hunc Syllogismum.

Quæcunque promissa Christus alijs omnibus salvandis fecit, eadem ipse adeptus est,

Regeneratio & remissio peccatorum sunt promissa, quæ alijs omnibus salvandis fecit.

Ergo regeneratio & remissio peccatorum sunt promissa, quæ ipse adeptus est:

At verò si ipse regeneratus & remissione peccatorum factus justificatus est, non potest noster Mediator esse.

Vt hunc errorem defendat, etiam in scholijs, errore. 77. statum quæstionis mutat. Non enim quæstio est, *An & quatenus eadem nobis cum Christo premia speranda sint?* Sed quæritur. *An Christus eadem premia adeptus sit, quæ nobis fecit?* Est enim inter has duas magna differentia. Ad illam enim rectè intellectam possumus affirmativè respondere. Ad hanc non possumus affirmativè respondere. Ad dicit se de ijs, quæ genere eadem, h. e. *similia sunt*, loqui. Sed hoc effugium nodum non solvit. Liber enim Steenfordensis particulam *ea*, quam Conradus universaliter accipit, restringit, & limitandi causâ addit hæc verba quæ nobis fecit. h. e. quæ nobis promissit. Rectè igitur explicamus hæc promissa, de omnibus illis, quæ nobis fecit. Proinde si constat, quænam sint illa promissa, quæ Christus nobis fecit, etiam constat, quænam illa sint, quæ ipse adeptus est. Nam

Quæcunque promissa Christus nobis fecit, ea ipse adeptus

deptus est.

Remissio peccatorū & regeneratio sunt promissa, quæ nobis fecit.

Ergo remissio peccatorum & regeneratio sunt promissa, quæ ipse adeptus est.

Majorem non poterit negare. Nam si hæc vera est, *Christus adeptus est ea promissa quæ nobis fecit*, certum est etiam hanc veram esse. *Quæcumque promissa Christus nobis fecit, ea ipse adeptus est.* Minorem docet Scriptura ante allegata. Proinde si Major vera est, etiam Conclusionem veram esse est necesse. Mihi non libet plura addere. Hujusmodi enim Scholiis mei Cōmentarij non moventur.

In eodem libro, paginâ eâdem, lin. 21. edidit. *Iesum Christum idem illud præmium, quod alijs promissit, obtinuisse.* At verò in epistola ad Philippenses capite. 2. commate. 9. legimus. *Quapropter etiam Deus ipsum in summam extulit sublimitatem, & dedit ei nomen quod est supra omne nomē.* Atque hoc est illud præmium, quod author libri Christum obtinuisse dicit. Præmium verò quod sancti accipiunt, est multò minùs, & describitur his verbis Apocal. 7. 9. *Stabant ante thronum & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palma in manibus eorum.* Unde necessariò sequitur, aut Iesum Christum detrudendum esse in numerum factorum, aut omnes sanctos evehentos esse ad dexterâ maiestatis, ubi Christus est: nisi enim alterutrum fiat, non rectè dixeris, *Christum idem illud præmium, quod nobis promissit, accepisse.* Similitudo præmij concedi potest: identitas præmij nullo modo concedi potest. In eodem libro docet Christum eâdem virtutis & sanctitatis viâ, quam alijs monstravit, incessisse. Ex hoc externo facto, & internâ

N

mentis

mentis ipsius intentione secundo articulo expressâ sic argumentor:

Qui eâdem virtutis & sanctitatis viâ incessit, quam nobis monstravit, ille non potest noster Mediator esse. Christus eâdem virtutis & sanctitatis viâ incessit, quam nobis monstravit.

Ergo Christus non potest noster Mediator esse.

Ratio est certa. via enim quam nobis ostendit, est resipiscencia. Math. 3. 2. *Resipiscite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Act. 2. 38. *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrum,* & est, quamdiu in hac vita sumus, imperfecta. Iacob. 3. 2. *In multis labimur omnes.* Rom. 7. 18. *Velle adest mihi, sed ut quod bonum est, perficiam, non assequor.* Ad hunc errorem defendendum multa dicit in Scholiis. errore 76. sed sunt meræ tergiversationes, quæ affert. Ego in meis Commentariis docui similitudinem viæ concedi posse, identitatem non posse. hoc ille arripit, & dicit hîc de *via non specie, neque gradu, sed genere eâdem agi.* addit *similia esse genere eadem.* Sed hoc totum nihil facit ad rem. Liber enim Steenfordiensis non docet in genere, nos eâdem via incedere debere: sed hanc viam in specie definit per illa verba. *quam alijs monstravit.* Si igitur constat, quænam sit illa via, quam Christus nobis monstravit, etiam constat, quænam sit illa via, quâ Christus incessit. Sic igitur argumentor:

Quamcunque viam Christus nobis monstravit, hac ipse incessit. vel quod idem est.

Omnis via quam Christus nobis monstravit, est illa, qua Christus incessit.

Resipiscencia est illa via, quam Christus nobis monstravit.

stravit:

Ergo resipiscētia est illa via, qua ipse Christus incessit. Simile est quod auctor libri scribit de Christo Servatore, lib. 1. cap. 5. Christum omnia illa fecisse, quæ nobis præcepit. Verba ejus hæc sunt: *Quoniam Dominus Iesus non solum ea omnia fecisset, quæ ceteros facere jusserat.* Unde sic rursus argumentor:

Quicquid Christus nos facere jubet, hoc ipse fecit.

Resipiscētia est illud quod nos facere jubet.

Ergo resipiscētia est illud, quod Christus fecit.

Major est ex principiis Socini. Nam si Christus ea omnia fecit, quæ nos facere jubet. Certum est ipsum fecisse quicquid nos facere jubet. Eadem ratione, si Christus eâ viâ incessit, quam nobis ostendit, certum est illum omni ista via incessisse, quam nobis ostendit. Minorem docet Scriptura allegata. Ergo si Major vera est, Conclusionem veram esse est necesse. Proinde ut resipiscētia est illa via, quam Christus nobis ostendit: ita resipiscētia est illa via, per quam Christus palam & in oculis omnium incessit. Hæc est illa viâ identitas, quæ sequitur ex principiis Socini. Quod igitur Conradus Quæstionem in hunc modum format. *An & quatenus nobis sit imitanda Christi sanctitas?* nihil nisi puerilis tergiversatio est. Inter has enim duas propositiones,

*Christus ea viâ sanctitatis incessit, quam nobis monstravit.* Et. *Christi sanctitas est nobis imitanda.*

nulla est convenientia. Hanc enim ut veram cōcedimus illam ut falsam negamus. Ipse Conradus non ignorat authorem libri habere Christum, quod ad essentiam attinget, non pro Deo, sed pro homine. & ob eam causam

N 2 inter



inter ipsius facta, quæ ante resurrectionem fecit, & nostra non admittere magnam differentiam. lib. n. 3. cap. 4. de Christo Servatore scribit. *Ex resurrectione Christi probari non posse, in Christo antequam resurgeret aliquid fuisse, quod in nobis, si eum imitati fuerimus, non sit.* Eodem lib. cap. 9. scribit *Christum easdem miseras, quibus nos obnoxij sumus, obivisse.* An non hinc sequitur Christum fuisse peccatis inquinatum? peccata enim & illorum poenæ, sunt illæ miseriæ, quibus nos obnoxij sumus. Ab hac opinione non procul abest. scribit enim in eodem libro. cap. 4. *Christum (os blasphemum) pro peccatis suis obtulisse.* Et. ut nulla pene differentia inter Christum & nos relinquatur. scribit in eodem capite. *Quicquid passus est Christus, nullam majorem vim per se habere potest, quam si quilibet purus homo idem passus esset.* Annon à simili dicere possit, Quicquid fecit Christus antequam moreretur, nullam majorem vim per se habere potest, quam quod quilibet purus homo fecit? Qui igitur non prorsus cæcus est, facilè videt librum Steenfordiensem de longè alia viâ identitate loqui, atque hic glossator nobis persuadere conatur. Non juvat illum, quod hæreticum librum in alienum sensum torquet. Genuina enim autoris sententia sincerè & sine simulatione, cum ex loco presente, tū ex aliis ejusdē authoris locis candidè & sine simulatione eruenda est. Proinde si quis hæreticos libros interpolat, eosque ut per se utiles & necessarios lectori commendat, & illis, cum propterea reprehenditur, alienum sensum affingit, meritò reprehendi debet. Fraudulenter enim facit, quicumque hoc facit. Revera enim hoc operā dat, ut hærefes incautis juvenum animis instillet, & cum

& cum illarum absurditate premitur, detorquet illos in alienum sensum, ut fraudem tegat. ac si uno eodemque labore efficere velit, ut cum hæreticis sit hæreticus, & ab orthodoxis habeatur pro orthodoxo.

Quod ad tertium attinet, edidit Conradus in libro de sacra Scriptura. pag. 83. lin. 12. *Deum ob nullam aliam causam curasse, ut Christus revivisceret, quam ut ea omnia confirmarentur, quæ ipsius nomine Dominus Iesus dixerat.* Conferamus hoc externum factum cum interna mentis ipsius intentione in articulo tertio expressa, & colligamus hunc Syllogismum:

Qui ob nullam aliam causam resurrexit, quàm ut ea confirmaret, quæ Dei nomine dixerat, ille non resurrexit propter justificationem nostram.

Iesus Christus est ille, qui propter nullam aliam causam resurrexit, quàm ut confirmaret illa vera esse, quæ Dei nomine dixerat.

Ergo Iesus Christus non resurrexit propter justificationem nostram.

Proinde falsum est, quod Apostolus scribit. Rom. 4. 15. *Traditus est in mortem propter offensas nostras, & excitatus est propter justificationem nostram.* Idem in confessione scribit. pag. 3. articulo 2. *Credo Dominum Deum pœnitentibus, & ad se ipsum convertentibus omnia peccata condonare, non acceptam pro iis plenam solutionem.* Ex hoc externo facto & interna mentis ipsius intentione colligamus hunc Syllogismum:

Qui docet Deum pœnitentibus & ad se convertentibus omnia peccata condonare non acceptam pro iis plenam solutionem, ille negat Christum pro nobis ple-

N 3      nè &

nè & perfectè satisfecisse, vel saltem docet. Christi satisfactionem non fuisse necessariam.

Conradus docet Deum poenitentibus — omnia peccata cōdonare non accepta pro iis plena solutione.

Ergo Conradus negat Christum verè & plenè pro nobis satisfecisse, vel saltem docet Christi satisfactionem non fuisse necessariam.

In eadem confessione pag. 8. *Fieri, inquit, non potest, ut ejusmodi absoluta, hoc est plena & perfecta totius debiti nostri solutio consistat cum libera & illa & munifica peccatorum condonatione, quam sacra littera passim Deo tribuunt, etiam cum de Christo, ejusque virtutibus pro nobis impenso agunt. Ex hoc externo facto, & illa interna animi ipsius intentione sic colligo:*

Qui docet absolutam, hoc est, plenam & perfectam totius debiti nostri solutionem cum gratuita peccatorum condonatione consistere non posse, & simul docet nobis peccata gratis condonari, ille negat Christum pro nobis absolutè, hoc est, plenè & perfectè satisfecisse.

Conradus docet absolutam, hoc est, perfectam & plenam debiti nostri solutionem cum gratuita peccatorum condonatione consistere non posse, & simul docet peccata nobis gratis remitti.

Ergo Conradus negat Christum pro nobis absolutè, hoc est plenè & perfectè satisfecisse.

Idem in Antibellarmino pag. 606. scribit, *fidem formalem, scilicet propriè acceptam, esse integram & perfectam nostram justitiam.* atque hanc opinionem eadem fide dicit fuisse Luthert. An potuit sanctissimo Dei servo Martino

tino Luthero majorem injuriam facere? Ex hoc externo facto, & interna mentis ipsius intentione tertio articulo expressa colligamus hunc Syllogismum.

Qui dicit fidem nostram esse integram & perfectam nostram justitiam, ille negat satisfactionem Christi nobis fide imputatam esse integram & perfectam nostram justitiam.

Conradus docet fidem nostram esse integram & perfectam nostram justitiam.

Ergo Conradus negat satisfactionem Christi fide nobis imputatam, esse integram & perfectam nostram justitiam.

Conradus in Scholiis negat se hoc scripsisse, sed locus à me annotatus, ipsum redarguit.

Nullus esset finis, si vellem omnes hæreses hujus hominis persequi. Sed hæc sufficiant ad illud probandum, quod antè dixi, videlicet, ab condito orbe non exstitisse ullum hominem, qui Deum, cujus nomen ad has hæreses occultandas invocavit, & per consequens etiam Magistratum, in cujus conspectu hæc fecit, magis habuerit risui vel cõrẽptui. Si hæc vel refutare, vel defendere vis, moneo ut non conviciis, neq; mendaciis, neque calumniis (nam his ista non refutantur) sed rationibus certare velis. Quam diu autem hæc justis rationibus vel refutata, vel defensa non sunt, non poterimus Conrado, etiam si Deum centies millies testem vocet, fidem adhibere; neque patiemur, ut nos hujusmodi *orationibus, thesibus, protestationibus, responsonibus, apologijs, exege sibus, prodromis, paranesisibus, scholijs, &* quibus non? libris decipiat. Decepit Theologos Heidelbergenses, Decepit Comites Benth-

themenfes, fed Ecclefias Belgicas non decipiet. Qui enim tam multos decepit, illi tandem nemo fidem habet, & qui Dei nomine tam sæpè abufus eft ad hærefes fuas tegendas, hoc efficit, ut etiam tum, cùm verum dicit, fidem non inueniat. Hujus difciplinæ proprium eft decipere. Paulus Samofatenus tam vafre & callidè hærefes fuas tegebat, ut folus Malchion diffimulatorem ac fubdolum hominem deprehendere & constringere potuerit. Euf. lib. 7. cap. 28. Hic homo eadem viâ incedit, tradidit enim duplicem Theologiam, unam occultam, alteram manifeftam. In occultis libris e.g. in tractatu de *Filiatione*, de *Satisfactione*, de *feptimo capite ad Romanos*, &c. fpargit Socinifticas hærefes. In publicis ante aliquot annos vifus eft orthodoxam doctrinam defendere; fed fenfim etiam publicis libris, ut *Antibellarmino*, &c. afperfit eafdem hærefes; deinde edidit librum de Deo, quo omnibus in univerfum Christianis bellum indicere voluit, ac tandem eoufque progressus eft, ut Socini librum blasphemarum hærefium plenum castigaverit, multis locis auxerit, in capita diftribuerit, commentariolis illustraverit, Lectori fupra modum commēdaverit, & Steenfordij excudi curaverit; & quod omnium foediffimum eft, hunc impium & blasphemum librum pro orthodoxo, utili, & hisce temporibus neceffario libro venditat. præfatione pag. 2. lin. 4. *Quem, inquit, librum Socini, (quem ipfi Sociniftæ confitētur eſſe tacitam εὐαγγελίῳ ad illam veritatem, h. e. hærefin, quam ipſorum cæcus confitentur) etiam fanctum & per ſe laudabilem eſſe nemo vera pietatis ftuioſus unquam negabit. Ipſius difcipuli ab ipſo, an ab alio, cui omnes illi multum debent, edocti ſcribunt epiftolâ quartâ. Nos*

tā. Nos pro ingeniorum diversitate, quosdam lacte diu alamus, alijs solidiorem cibum maturius praebeamus, alios rectā, & apertē, alios per cuniculos aggrediamur; cum quibusdam agamus planē & nihil dissimulatē, seu rotūda (quod aiunt) phrasi: apud alios autem receptas loquendi formulas adhibita commodā interpretatione in bonum sensum trahamus, ut vel nescientes verum discant, nec uovitatis specie ab ipso limine repellantur. Doctissimus vir Hermannus Ravensbergerus mihi scripsit sibi adfuisse Reinoldum à Rezzen Socinianum, & persuadere voluisse, licitum omninō & Christianæ charitati nequaquam contrarium esse, in negotio Religionis simulatione & dissimulatione uti, iisdemq; modis & medijs plures lucrifacere. Thefin hanc suam confirmare volebat exemplo vel facto Christi, ut enim Christus, aiebat, duobus discipulis Emauntē proficiscentibus, oculos detinuit, ne eum agnoscerent, sed se viatorem simulavit. Luc. 24. ita Christiani rectē agunt, si populi oculos aliquantisper detinent, & ambiguo verborum involucre omnia ad captum aliorum exprimunt; licet diversum tamen de illis à sensu vulgi intus teneant. Item dicebat, Sicut Christus se non manifestavit, usquedum appropinquasset oportunum illud tempus vespertinum in diversorio; ita plane latere nos decet, quoad major occasio & oportuna vespera commodo & recepto quodam loco appareat. His rationibus, exemplis & testimoniis edoctæ Ecclesiæ Belgicæ Conrado fidem non habebunt, nisi vel palam defendat hæreses suas, & sese cum fratribus palam jungat; aut eas palam & sine circuitione revocet, patiaturque sibi tales conditiones præscribi, quæ ipsum, ne in easdem hæreses relabatur, retineant, & Ecclesiam præmuniant, ut non necesse sit posthac cum huiusmodi

O            iusmodi

iusmodi monstris conflictari. Quod dicis, *Ordines Hollandiæ etiam si bonitate nature in leniorem sententiam inclinassent, non tamen propterea Socinianos censendos fuisse*, quorsum dicas, nescio. Nemo enim, quod ego sciam, Ordines Hollandiæ Socinianismi insimulavit. Quin credimus verum esse quod scribis, Ordines Hollandiæ unanimi consensu Socinianismum, & alias omnes damnatas hæreses detestari, neque velle ut in Academia Ecclesiisvè Hollandicis doceantur & propagentur. Deus omnipotens faciat, ut & illi & illorum successores in ea sententia maneant. Verum, mi homo, si Ordines ita sunt affecti, facile effeceris apud illos, ut non patiantur Leidæ doceri. I. *Fidem per gratuitam acceptilationem haberi à Deo pro perfecta legis iustitia.* II. *Iustificationem esse universalem affectionem fidei.* III. *Nos qualitate nobis inherente iustificari.* IV. *Sanctos esse proprium subiectum & σωσασίας, vel quod idem est, & σωσασίας esse propriam affectionem sanctorum.* V. *Fidei actum τὸ credere proprie & non meronymicè acceptum à Deo pro iustitia reputari.* Hæc enim, ut ipse vides, & ego suprâ demonstravi, sunt Socinistica monstra, in nulla reformatâ Ecclesia, Scholavè toleranda. Quia enim hæc monstra juventuti vestræ, quæ ad ministerium Ecclesiæ, & gubernationem Republicæ educatur, instillantur, facile vides, qualem Ecclesiam Republicamvè post paucos annos in Hollandia sitis habituri. Deinde si Ecclesiæ vident, Ordines seriò agere, ut hæ hæreses ex Academia Ecclesiisvè Hollandicis exterminentur, sperandum est, ut tandem rursus coalescant, & omnibus diffidiis litibusque sepositis, idem velint, sentiant & loquantur.

Tandem

Tandem accedis ad alteram partem, & dicis me quidem occultè in præfatione; sed in fine libri & aliis prioribus scriptis apertè docere, *hanc inquisitionem de Vorstio propterea à me factam esse*, quod Ordines Hollandiæ judicârunt illos ministros tolerari posse, qui à me in doctrina de prædestinatione dissentiunt. At verò hujus rei in præfatione ne memini quidem. In fine libri defendo meas Theses, sed ineptè & petulanter à Conrado flagellatas: de Ordinum verò judicio ne unum quidem verbū facio; tantum abest, ut vel oppugnem, vel impugnem quid illi judicaverint. In Declaratione edidi hæc easdem Theses, & in alio sententiam Socini de Prædestinatione refutavi; sed neque in hoc, neque in illis attigi Ordinum de illis mutuò tolerandis judicium; multò minus ostendi, mihi illorum judicium improbari; ut mirari fatis nequeam, qui potueris tuæ conscientię tantam vim facere, ut illud de me scripseris. Semper dedi operam, ut nemini de Prædestinatione litem moverem, & amicis, quos habeo in Hollandia, suasi, ut idem facerent. Longo enim tempore vidi, quæstionem de Prædestinatione tantum esse prætextum. Nam quemadmodum Sylvanus & Neuserus sese opponebant Oleviano in controversia de disciplina, ut Arrianismum in Palatinatum introducerent: ita Academici vestrates arripuerunt controversiam de Prædestinatione, ut sub illo prætextu Socinianismum in Hollandicas Ecclesias introducerēt. Nos hoc ante quinque aut sex annos vidimus & diximus; sed nemo fidem adhibere voluit. Nunc autem, proh dolor, res ad eò manifesta est, ut præter unum Hugonem vix quisquam sit, qui non videat. Huc accedit, me hætenus ab istis Bar-



vicis controversijs datâ operâ abstinuisse. Et tu scilicet sacerdos justitię, scribis me propterea in Conradi doctrinam inquirere, quod ægrè feram Ordines Hollandię judicasse, illos, qui à me in doctrina de prædestinatione dissentiunt, tollerari debere!

Priusquam progrediar, explicabo, An & quatenus ἑτερόδοξοι à magistratu tolerari debeant? In hac autem deliberatione diligenter considerandum est pio & prudenti magistratui, non tantum quid facere debeat, sed etiam quid possit. Incidunt enim sæpe tempora, ut quod nulla ratione facere debet, tolerare cogatur. Veritas igitur, Caritas, & prudentia hoc consilium moderari debent. Veritas, ut testatum faciat, se falsam doctrinam etiam tum, cum eam tolerat, improbare. Caritas, ut totius multitudinis salutem consulat, omnibusque viribus contendat illos, qui aberrarunt, in viam reducere. Prudentia, ne nimia indulgentia illos, qui aberrarunt, in errore confirmet, aut præpostera severitate ab indaganda veritatis via absterreat. Deinde distinguere debet inter credendi libertatem, & falsæ doctrinæ profitendæ licentiam. Illam nemini eripere potest. Nulla enim humana potentia vel unius hominis voluntatem mutaverit. Merito igitur stultitiæ, quæ plerumq; tyrannidis magistra est, accusantur, qui homini, ut hoc vel illud credat, imperare conantur. Fides enim non cogitur, sed suadetur. Hanc, si ulla ratione potest, prohibere & inhibere debet. saltem non debet illos qui falsam doctrinam profitentur, ullius beneficii concessione in errore cõfirmare, neque alios ad eosdem errores quasi allicere. Post hæc considerabit, an illi, qui diversam doctrinam sectantur, se dociles, an contumaces

maces esse ostendant; Illi leniter erudiendi, hi acrius monendi sunt. Postremò distinguet inter eos, qui contumaces sunt. Sunt enim qui suos errores pertinaciter tumentur, sed alijs nocere non contendunt: sunt etiam qui omnem operam navant, ut alios ijsdem errorum cōtagijs inficiant. Cum illis mitius agendum; cum his durius, præsertim si religionis fundamentum convellere conantur. Ratio hujus rei est manifesta. Nam cum diversum de articulis fidei publicè docetur, Ecclesia in partes scinditur; Ecclesiæ verò distractionem necessariò sequitur Reip. distractio, quæ quam sit pernitiōsa, in mea ad Archiepiscopum præfatione ostendi.

Quod ego hic de tolerandis Heterodoxis scribo, id puto ab omnibus Ecclesiarum Belgicarum pastoribus unanimi consensu approbari. Et tamen non satisfacimus tibi, Hugo. neque hoc est mirum. Non enim in quæstionem venit, An tolerandus sit, qui diversum credit? neque controversum est, An quis per vim ad fidem cogi debeat? Nemo enim nisi stultus aut illud negaverit, aut hoc affirmaverit. Sed longe aliud est ob quod contendimus. Quidnam illud est? Quæris? Disputamus, An homo multarum hæresium manifestus ad docendam Theologiam per publicam auctoritatem in Academia Leidensi collocari debeat? Itemque, An homo multarum hæresium manifestus publico stipendio ali debeat, ut suas hæreses publicis scriptis longe laterq; disseminet, & orthodoxam doctrinam à multis annis in Ecclesijs Belgicis prædicatam publicis scriptis infectetur? Hoc nos negamus fieri debere. Et quia erubuisti hujus affirmativam in hac doctrinæ luce asserere, mutas statum Controversiæ,

& quæris, An in rebus adiaphoris & ad salutem non necessariò pertinentibus nos mutuò ferrè debeamus? Atq; hujus affirmativam, quam nemo orthodoxorum negat, inepta rhetoricatione persuadere, & simul magistratum civilem in fidos Ecclesiarum pastores, quos negativam tueri fingis, commovere conaris. Ego ad hanc tuam rhetoricationem nihil aliud respondeo, quam Deum vivere, & hanc injuriam, quam Ecclesijs Belgicis, illarumque pastoribus facis, non neglecturum esse.

Porro, ut ego me his controversijs hætenus non admiscui; ita me illis adhuc admiscere nolo. Si quemadmodum Conradus fecit, meam doctrinam oppugnasses, imposuisses mihi necessitatem illius defendendæ: hoc autem quoniam non fecisti, ego hanc partem intactam prætereo. Tantum *κατ'εργας* moneo, te (quod etiam ante dixi) optimo viro Philippo Melanchthoni injuriam facere, quod eum pro Remonstrantibus stare dicis. Addo, te esse admodum infelicem in Patrum scriptis allegãdis; sed hoc fortasse ab alio declarabitur. Ego ad ea quæ restant, pergo.

Tertiam partem ordiris à mei criminatione, & dicis me non solum Ordines Hollandiæ: sed etiam Generales Ordines accusare, quod non permittant, ut Synodus in his rebus judicet. Tantum autem abest, ut hoc fecerim, ut me hisce Batavicis controversijs nunquam admiscere voluerim. Hoc possum affirmare, quod in utraque præfatione, & in omnibus meis libris, qui in lucẽ editi sunt, nunquam istorum (quod sciam) quinque articulorum meminerim. In præfatione libri de Christo servatore ne quidem Synodi mentionem feci. In præfatione Declarationis,

rationis,

rationis, & in ipsa declaratione non accusavi Ordines, quod Synodum non convocârunt; sed supplex petij, ut eam convocarent. In præfatione commentariorum ad errores Conradi idem supplex petij, & hoc meum factû aliorum exemplis defendi. Sed suppliciter petere aliquid ab Ordinibus, non est idem quod Ordines accusare. Deinde non petij, ut Synodum convocarent ad illos quinque articulos Batavicos dijudicandos. Nam horum articulorum, ut jam sæpe dixi, ne memini quidem.

Mirari igitur satis nequeo, quod hæc scribere non erubueris; præsertim cum mei libri extant, qui calumniã, quam mihi aspergere cupis, refellant, & contrarium ostendant. In eadem parte scribis. me Ordines accusare, quod cum sint dogmatum Christianæ doctrinæ imperiti, de illis tamen iudicium sibi arrogent, *perinde ac si cæcus de coloribus rectè judicare possit*. Ego verò tota illa præfatione libri de Christo Salvatore, ex qua hæc verba deprompsisti, neque Ordinum, neque articulorum Batavicornum, neque Conradi unquam memini, ut qui eo tempore, quo illam præfationem scribebam, prorsus nesciebam, an Remonstrantes de his quinque articulis litem moturi essent; multò minus sciebam, me cum Conrado ob Socinismum publicis scriptis concertaturum esse. Posses uno verbo respondere, te in manifestis mendacijs deprehensum teneri; sed nolo ita agere. tantum rogo, ut meam responsionem libro de Christo Salvatore præfixam perlegere velis, quod si facies, agnosces errorẽ tuum. Si haberes alium adversarium, metuendum esset, ut te tractaret pro merito, sed ego non sum vindictæ cupidus. Tantum rogo, ut candidè & sine simulatione  
significare

significare velis, quî fiat, quod illa in meis præfationibus legere possis, quæ ego nunquam scripsi, & quæ mihi nunquam in mentem venerunt, & quæ nullus mortaliû in illis legere potest? Et vice versa, quî fiat, quod illa, quæ Conradus in suis libris scripsit, & quæ non tantum ego, sed omnes pene Christiani, Germani, Britanni, Galli, Helvetii, Poloni, Dani, Sabaudi, Belgæ, &c. in illis legunt, quæque nos notatis paginis & lineis ex illis describimus, & aliis legenda afferimus, tu solus in illis, neque legere, neque videre possis? vel quî fiat, quod tu solus de illis, quæ nos tam evidenter docemus in ipsius libris posita esse, dubites?

Post hæc accusas me mutatæ sententiæ, sed injustè. quæ enim de hac re in libris meis de Papa, de Conciliis, & de Ecclesia scripsi, habent auctoritatem in Dei verbo, & orthodoxa antiquitate; neque ulla causa est, quare ab illis recedam, aut sententiam mutem. Idem igitur quod ante multos annos in illis libris docui, adhuc doceo, neque vel latum pilum ab illis discedo. Hoc ad illam calumniam refutandam sufficit, nunc ad coetera pergamus.

His igitur ita explicatis, inquiramus quid & quantum juris habeat Magistratus civilis in judiciis de rebus fidei? Crediderim te, & ante Vtenbogardum hanc questionem movisse, ut nos Magistratibus civilibus exosos redderetur, illisque persuaderetur, nos non tribuere Magistratui civili illam potentiam in rebus Ecclesiasticis, quæ illis debetur, ut illorum animos, à nobis, & à doctrina orthodoxa, quam profitemur, averteretur. Sed Deus, ut spero, hanc actionem ad alium finem diriget. Ut ut sit, ego sincerè & breviter Ecclesiarum nostrarum sententiam

tiam explicabo, eamque Magistratum civilium, & imprimis Magnæ Britannia Regis, Principis Palatini Electoris, Lantgravij Hassiæ, Marchionis Badensis, atque adeo omnium reformatorum Principum & Magistratuû judicio submittam. Veritas enim non fugit lucem, neque horret judicium. Tantum abs te peto, Christiane Lector, ut benignè me audias, & non judices priusquam totum tractatum perlegeris.

Primum igitur dico, Magistratum politicum non esse de essentia Ecclesiæ Christianæ. Tempore enim Iesu Christi in terra versantis, tempore Apostolorum, & post illorum ætatem, Cæsar Augustus, Tiberius, Caligula, Domitianus, & alij Imperatores, eorumque Præsides, ut Pilatus, Felix, Festus, & alii in Iudæa & extra eam gubernantes Rempb. Christum non solum non agnoscebant; sed hostiliter persequebantur, & toti in eo erant, ut ipsius nomen funditus tollerent, eosque qui Iesu Christi nomen invocabant, radicitus exterminarent. Neque eo tempore, quod quidem sciamus, ullus supremus Magistratus fuit, qui Christo nomen dederit; neque tamen propterea Ecclesia esse desiit: quin fuerunt olim etiam, cum Ethnici Rempb. administrarent, florentissimæ Ecclesiæ. Ac licet quidam Imperatores adeo sævirent in eos, qui Iesu Christo adhærebant, ut Christiani sese in sylvis, cryptis, & speluncis abdere & occultare cogerentur; & quia nusquam apparebant, Tyrannus gloriaretur se Christi nomen funditus extirpasse: Ecclesiæ tamen ab illis prorsus tolli non potuerunt; simulatque enim persecutiões cessabant, innumeri Christiani apparebant. Intrepidè igitur pronuncio Magistratum politicum non

P esse

esse de Ecclesiæ essentia. Cùm verò nullus esset Christianus Magistratus, ipsa Ecclesia habuit jus & potestatem constituendi pastores, presbyteros, Diaconos, h. e. ministros Ecclesiæ. Act. 1. 23. Statuerunt duos, Iosephum, qui nominatur Barzabas, qui cognominatus est iustus, & Matthiam. — & orantes dixerunt. — Tu Domine, qui corda nostri omnium, ostende utrum elegeris ex his duobus, ut accipias sortem ministerij & Apostolatus à quo aberravit Iudas, ut iret in locum suum. Posuerunt igitur sortes eorum, & cecidit fors super Matthiam, qui communibus calculis additus est undecim Apostolis, Act. 6. 2. Advocatâ multitudine discipulorum dixerunt — Dispiciate ergo fratres ex vobis viros septem idoneo testimonio ornatos, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos preficiatis huic negotio — placuit hac oratio coram tota multitudine, itaque elegerunt Stephanum, &c. — quos statuerunt coram Apostolis, qui cùm orassent, imposuerunt eis manus. Act. 14. 23. Paulus & Barnabas ipsis per suffragia creârunt per singulas Ecclesias presbyteros. 1. Tim. 4. 14. Ne neglexeris quod in te est, donum, quod datum est tibi ad prophetandum cum impositione manuum presbyterij. Tit. 1. 5. Huius rei gratia reliqui te in Creta, — ut constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi injunxi. His eisdem temporibus Ecclesia habuit jus & potestatem cognoscendi & dijudicandi controversias de fide exortas. Act. 15. 2. Orta disceptatione ac seditione non exigua Paulo ac Barnaba adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex illis ad Apostolos & Presbyteros Hierosolymam, percontaturi de hac quaestione. Illi ergo missi ab Ecclesia — cùm adfuissent in Hierusalem, accepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & à presbyteris — Quidam surrexerunt è secta Pharisæorum,

orum, qui crediderant, dicentes quod oportet circumcidere eos, ac mandantes servare legem Moſis. Coacti igitur ſunt Apoſtoli & preſbyteri ut diſpiciant de hoc negotio. Hoc jus & poteſtatem eligendi conſtituendique miniſtros, & diſcernendi dijudicandique controverſias de fide in Eccleſia motas, retinuit & uſurpavit Eccleſia uſque dum Imperatores ad Chriſti religionem converterentur; utrumque hoc notius eſt, quam ut probari debeat. Cùm verò Magiſtratus Chriſti fidem amplecterentur, & ſummi Imperatores ſeſe ad Eccleſiam adjungerent, arbitrati ſunt ſui muneris eſſe etiam Eccleſiæ paſtores ſuo imperio regere, & dare operam, ut verbum Dei purè prædicaretur, Sacramenta ritè adminiſtrarentur, falſa doctrina arceretur, & ut omnia decenter & ornatè in Eccleſia fierent. Socrates libro 5. in proœmio. *Ex illo tempore, quo Imperatores ceperunt eſſe Chriſtiani, Eccleſia negotia ex eorum nutu pendere viſa ſunt: atque adeò maxima concilia de eorundem ſenſibus & convocata fuerunt, & adhuc convocantur.* Hac in re ſecuti ſunt exemplum optimorum & ſanctiſſimorum Regum, Davidis, Ezechia, Iofia, & aliorum. Omnes ſancti Patres Græci & Latini, omnes itè orthodoxi Theologi, qui Auguſtanam, Britannicam, Gallicam, Helveticam & Belgicam confeſſiones ſequuntur, unanimi conſenſu docent, Magiſtratum Chriſtianum eſſe cuſtodem utriuſque tabulæ, & ob eam cauſam operam dare debere, ut Dei cultus ad primam tabulam congruat, & ut ſubditi juxta ſecundam tabulam decenter & honeſtè vivant, defendatque illos, qui Deum ritè & primæ tabulæ congruenter honorant, & civilem honeſtatem juxta ſecundam tabulam colunt & obſervant: & è contrario eos co-



ercean, qui Dei cultum profanant, & proximum seque ipsos contra Dei legem violant. Verum hęc varię moventur quęstiones; quidam enim omnis superioritatis impatientes, non volunt illis tribuere, quod ipsorum est; alii sese in plusquam servilem adulationem projicientes, quidlibet etiam quod ipsorum non est, illis attribuunt, non quod tantoperę cupiant Magistratui; sed quia sunt ambitiosi, & regnandi cupidi; sperant hoc prętextu aut occasione magnam dominationis partem in se derivatū iri. Accidit etiam ut inquieti & turbulenti homines, cū vident se non posse in Ecclesia pro libitu dominari, moveant rixas de jure & potestate Magistratuum, ut horum iram in illos, qui Magistratibus, quod ad illos non pertinet, tribuere recusant, commoveant, atque impetu potentięque Magistratuum obtineant, quod jure & legibus in verbo Dei expressis obtinere non possunt. Ex harum quęstionum numero annon illę sint, quę nobis hoc seculo moventur, tibi Christiane Lector, judicandū relinquo. sed redeo ad propositum, & dico Ecclesiam suum jus & potestatem eligendi ministros, & dijudicandi controversias de fide motas, non perdidisse per Imperatorum conversionem, neque Christianos Imperatores Ecclesiam hoc jure & potestate spoliasse. Constantinus enim Magnus, qui primus Christianus Imperator fuit, ob controversiam ab Arrio de Filio Dei motam convocavit Synodum Nicenam, & Episcopis in ista Synodo congregatis de ista quęstione judicandi potestatem reliquit. In hac Synodo, in pręsentia Imperatoris statutum est, ut in qualibet provincia quotannis bis convocetur Episcoporum concilium ad quęstiones quę incidūt decidendas. Canone quinto. Quod item statutum est canone

none Apost. 37. & in Synodo Antiochena canone. 20. Ducenti & septendecim Patres Carthagine congregati, tempore Theodosij & Honorii idem definierunt. can. 18. & 96. ut nihil certius sit, quam Ecclesiam hoc jus sub primis christianis Imperatoribus retinuisse integrum, & Constantinum Magnum, Honorium, Theodosium, & alios sanctos Imperatores Ecclesijs hoc jus non tantum non eripuisse, sed etiam suam auctoritate approbasse & confirmasse. Quod ad ministrorum electionem attinet, eam docet Cyprianus Epistola 55. ad Cornelium, *per populi suffragium* fieri debere. Deinde trecenti octodecim Patres Nicææ congregati iu præsentia Imperatoris Constantini, vel potius approbante Imperatore, scribunt ad Episcopos Aegypti, &c. *ut jus sit ante receptis, si digni visi fuerint, & εἰ δὲ λαὸς ἀγοῖτο, si populus elegerit, in locum mortui succedere.* Theodoret. lib. 1. cap. 9. sed de hac re paulò post plenius. Nunc satis est ostendisse, Christianos Imperatores non spoliasse Ecclesiã jure eligendi ministros, aut judicandi de rebus fidei; neque Ecclesiam hoc jure per Imperatorum conversionem excidisse. At inquires, si Imperator non habet absolutam potestatem judicandi de rebus fidei, neque habet absolutam potestatem eligendi & vocandi pastores sive ministros Ecclesiæ; dic mihi quousque se ipsius jus & potestas extendat? Resp. supremum Magistratum vel solum, vel cum Ordinum consensu posse in politia novas leges forenses cõdere, antiquas abrogare, easque vel exasperare, vel mitigare. Hæc est vera causa, quare in diversis regnis provinciisque sint diversæ leges; & sæpe diversum jus in diversis locis obtineat. In rebus verò fidei, est alligatus Dei verbo. Ios. 1. 8. *Non recedes ille liber legis ab ore tuo, sed mediteris in eo die*

& nosse, ut custodias & facias secundum omne quod scriptum  
 est in eo. Deut. 17.18. Cum autem sederit super solium regni  
 sui, scribes sibi literasam legem hanc in libro, à conspectu Sa-  
 cerdotum Levitarum, erit q̄ apud illum, & leges in eo omni-  
 bus diebus visa sua, ut discat timere Iehovam Deum suum, ut  
 custodiat omnia verba legis huius, & statuta hac, ut facias illa.  
 Hanc ob causam non potest subditis suis aliud verbum  
 præscribere, quàm Filius Dei per Prophetas & Apосто-  
 los scribi curavit; neque alia Sacramenta instituere, quam  
 ipse Filius Dei instituit. Si hac in re peccat, & vel aliud  
 verbum præscribit, ut Turca, vel alia Sacramenta propo-  
 nit, ut Papa, & qui eum sequuntur; tenenda est illa regu-  
 la. Oportet Deo magis obedire, quam hominibus. Sed si su-  
 premus Magistratus externum verbum & sacramenta re-  
 tinet. An tum quilibet pro suo arbitrio Ecclesijs in re-  
 bus fidei præscribere potest? Nullo modo. Non enim  
 potest veteres articulos fidei abrogare, neque novos cō-  
 dere. Si hac in re exorbitaverit, rursus tenenda est illa  
 regula, quam modo posui. Oportet Deo magis obedire quàm  
 hominibus. Hoc modo fecerunt sancti martyres in prisca  
 & recenti Ecclesia; maluerunt enim vitam profundere,  
 quàm veritatem in Dei verbo revelatam abnegare. Quam  
 igitur, inquis, potestatem & jus habet Magistratus in re-  
 bus fidei? Respondeo quod ante multos annos respon-  
 di. Regis munus in V. T. fuisse, Dei cultum integrum custodi-  
 re; & eum, cum collapsus esset, juxta legem scriptam instaura-  
 re; & hoc ipsum ad illos, quatenus Reges sunt, pertinuisse. Iosias  
 enim & Ezechias nec prophetae, nec sacerdotes fuerunt; & ta-  
 men collapsum Dei cultum ad normam legis instaurarunt. Ma-  
 nifestum igitur est eos, non ut Sacerdotes, nec ut Prophetas, sed

ut Reges hoc fecisse: unde necessario sequitur, & Regum N.T.  
 quatenus tales sunt, munus esse, Dei cultum juxta Scripturam  
 sacram integrum custodire, & cum collapsus est, ad Scripturam  
 normam instaurare. Adde Reges cum hoc faciunt, non inge-  
 rere se in illa, qua sunt aliorum. Proprium enim Regis munus  
 est, videre ut Dei cultus juxta legem scriptam custodiat, &  
 ut sacerdotes Deum secundum legem scriptam colant, & cum  
 cultus Dei à lege scripta recedit, debere Regem eam ad legem  
 scriptam reducere, & sacerdotes adigere, ut Deum secundum  
 legem scriptam colendum doceant. Ratio hujus rei est, quod  
 Rex est custos legis divinae. Quia verò illius custos est, debes  
 diligenter observare, ut lex integra retineatur, & ut cultus  
 secundum legem Dei fiat. Et contra, cum videt Sacerdotes à le-  
 ge deflectere, & populum non docere juxta legem, debes cultum  
 Dei ad legis praescriptum reducere, & Sacerdotes cogere, ut  
 verbum Dei rectè doceant, ut ipsi Deum juxta legis normam  
 colant, & populum ut idem faciat, doceant. Hanc meam re-  
 sponsum in tua investiva probas. Ipse igitur vides,  
 quid Christianus Magistratus facere debeat istis pastori-  
 bus doctoribusque, qui editis libris docent, Deum non  
 actū, sed potentiam, non simpliciter, sed secundum quid, non per  
 se, sed comparative & nostri respectu, hoc est, per accidens infi-  
 nitum esse. Et, infinitatem Dei inter ea, qua simpliciter adu-  
 rata sunt, referendum esse. Et, Iesum Christum accepisse di-  
 vinam adoptionem qualem nobis promissit. Et, Filium Dei  
 ante mortem fuisse mortalem doctorem; & post resurrectionem  
 constitutum esse Regem perpetuum, ac Dominum & principem  
 caelestem. Et, Deum nullam aliam ob causam resuscitasse Ie-  
 sum Christum, quam ut illa confirmaret, qua Dominus Iesus  
 Dei nomine dixerat. Et, Deum nobis nostra peccata condona-  
 re,

re, nullâ acceptâ pro ijs plena solutione. Et, fidem esse perfectam & integram nostram justitiam, quâ nos justificamur. Et, fidei actum, id est credere propriè, non metonymicè acceptam reputari pro justitia. Et, nos qualitate nobis inhaerente justificari. Et, justificationem esse universalem affectionem fidei, Et, Sancto esse proprium subjectum τῆς ἀποστολῆς, vel quod idem est, τῆς ἀποστολῆς esse propriam affectionem sanctorum: Et quia gloriaris te esse advocatum Fisci, vide annon tui officij sit, Magistratum hic sui muneris admonere? Qui hæc ut par est, expendet, videbit nos non adimere Magistratui iudicium de rebus fidei. Qui possit enim curare, ut verbum Dei ritè & incorruptè prædicetur, nisi iudicet, quid Deus in suo verbo docuerit, illudque discernat ab eo, quod Deus in verbo suo nec docuit, nec mandavit? Nemo opinetur, me dum hoc jus Magistratui assero, detrahere Ecclesiæ ejusque pastoribus, quod ad Ecclesiam ejusque pastores pertinet. Horum enim proprium munus est Matth. 28. 20. rectè docere, Tit. 1. 9. contradicentes redarguere, Act. 15. 6. & de aliorum doctrina iudicare. Facultas igitur & jus iudicandi de doctrina illis eripi non potest. At inquires, quomodo ista duo coherant? aut quomodo hoc ipsum, quod Magistratus est, non tribuitur pastoribus? aut quod pastorum est, non tribuitur Magistratibus? Respondeo, Regis esse curare ut omnia rectè & legitimè fiant, non tantum in politia; sed etiam in Ecclesia. Verum dum politiam administrat, ipse non immediatè omnia pro libitu suo facit; sed vel ipse, vel illi ad quos hoc jus pertinet, constituunt viros idoneos, & juris peritos, per quos ius dicat. hos iurerrando astringit, ut omnibus & singulis jus æqualiter dicant.

cant, eosque quam diu hoc faciunt, protegit & defendit; eosdemque si hac in re scientes volentesque deliquerint, & vel propter munera, vel propter aliam aliquam causam jus cuiquam perverterint, publicâ authoritate coercet. Cum contra hanc omnium Rerumpubl. fundamentalem regulam faceret Rex Philippus, & per Albanum omnia ad se traheret, universæ Belgicæ provinciæ penè eversæ fuerunt. Plane eodem modo dum princeps Ecclesiam gubernat, non omnia immediatè, prout libido fert, facere debet; sed efficit, ut illi ad quos hoc jus pertinet, constituunt viros idoneos, & Theologiæ peritos, qui populum Dei verbum rectè doceant, sacramenta ritè administrent, & disciplinam Ecclesiasticam juxta Dei verbum stringant; defenditque & tuetur eos, quam diu suo mûnere rectè funguntur; eosdem severe coercet, si vel verbum falsâ doctrinâ adulterant, aut sacramenta idolatricis ritibus contaminant, aut denique disciplinam in tyrannidem, aut conscientiarum carnificinam commutant. Hoc modo prisca Imperatores Ecclesiam gubernârunt. Constantinus enim Magnus Episcopis reliquit jus & potestatem docendi verbum Dei, administrandi Sacramenta, & exercendi disciplinam. De verbi prædicatione & Sacramentorum administratione nemo dubitat. Tantum quæstio movetur de disciplina, five judicio Ecclesiastico. Ante Constantini ætatem in singulis provinciis bis quotannis cogebatur Synodus Episcoporum ad controversias Ecclesiasticas dirimendas, can. Apost. 37. Δεύτερον τῶ ἐτὸς σύνοδος γίνεται τῶ ἐπισκόπων, καὶ κατακρινέτωσαν ἀλλήλοις τὰ δόγματα τῆ εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπθίσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλύτωσαν. Hanc laudabilem consuetudinem

Q. dinem

dinem Imperator Constantinus Magnus suâ authoritate  
 comprobavit. In Synodo enim Nicena, cui ipse præse-  
 dit, hic canon in conspectu Imperatoris, hoc est, suffra-  
 gante ipso Imperatore repetitus, vel denuò promulgatus  
 est. ἵνα ὁὖν, habet canon quintus, τοῦτο τὸ πρέπασαν ἐξετάσιν  
 λαμβάνη, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἑκάστῃ ἐνιαυτῷ καὶ ἑκάστῳ ἐπαρχίαν  
 δις τῷ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχίας  
 ἐπιτὸ αὐτὸ σωμαγομένων τὰ τοιαῦτα ζητήματα διετάσσονται. Sequen-  
 tibus temporibus eadem consuetudo obtinuit. can. An-  
 tiochen. 20. Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρῆσας καλῶς τῶν ἀμφισβητή-  
 μένων διαλύσεις καλῶς ἔχειν ἔδοξε συνόδους καὶ ἑκάστῳ ἐπαρχίαν τῶν  
 ἐπισκόπων γίνεσθαι δεύτερον τῷ ἔτους. Theodosius in concilio  
 Constantinopolitano idem fecit. canon. 2. Ἐυδῆλον ὡς τὰ  
 καὶ ἑκάστῳ ἐπαρχίαν ἢ τῶν ἐπαρχίας συνόδους διοικήσει κατὰ τὰ ἐν νικαίᾳ  
 ὄρισμένα. Idem fecit Imperator Martianus in concilio  
 Chalcedonensi, can. 19. Ὅρισεν τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος κατὰ  
 τῶν τῶν ἁγίων πατέρων κατόνας δις τῷ ἑνιαυτῷ ἐπιτὸ αὐτὸ σωματρέχειν  
 καὶ ἑκάστῳ ἐπαρχίαν τοὺς ἐπισκόπους — καὶ διορθῆν ἑκαστατὰ ἀνα-  
 κόπιοντα. Idem fecerunt Honorius & Theodosius in con-  
 cilio Carthaginensi, can. 18. ὡς διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀγίας  
 — καὶ ἑκάστον ἐνιαυτὸν σύνοδον συγκαλεῖσθαι. Hæc consuetu-  
 do inde ab Apostolorum ætate sub Christianis Impera-  
 toribus viguit, quamdiu Ecclesiæ sua stetit libertas. Hæc  
 eandem laudabilem consuetudinem Ecclesiæ Belgicæ  
 vel ita mandantibus, vel ipso facto approbantibus Ordi-  
 nibus in usum revocaverunt, & his quadraginta annis si-  
 ne omni interruptione laudabiliter observarunt. Si verò  
 gravior controversia incidebat, quam ut ab hujusmodi  
 provinciali Synodo decidi, vel componi posset, solebant  
 Episcopi Imperatori supplicare, ut Synodum universa-  
 lem





si legimus apud Evagrium lib. 2. in fine. Hic quærere, an Imperatori tribuamus facultatem judicandi in Synodis? ridiculum est. cui enim tribuimus jus & potestatem convocandi & dirigendi Synodos, cui item tribuimus jus & potestatem approbandi canones in Synodo factos, illi citra controversiam judicandi potestatem tribuimus, neq; hic quicquam novi scribo. nam in Epistola dedicatoria ad Archiepiscopum hæc eadem Regibus & Generalibus Ordinibus tribuenda esse docui, & hanc meam assertionem probavi exemplo concilij Niceni, Ephesini, Chalcedonensis, Constantinopolitani, & Francfordiensis. Hæc omnia concilia Imperatores convocârunt, direxerunt, confirmârunt; & tamen Episcopis in his Synodis congregatis jus & potestatem judicandi de rebus fidei reliquerunt.

Quæris, an Imperatori non liceat sine concilio de causis fidei judicare? Respōdeo neque Sacras litteras, neque primitivæ Ecclesiæ Canones, neque priscorum imperatorum leges magistratui tantam auctoritatem tribuere.

Addo rem esse pleram periculi, uni homini, tantam potestatem in rebus fidei concedere. Nam si solus princeps etiam sine Synodo de rebus fidei judicare potest; sequitur omnibus subditis unius hominis iudicio in rebus fidei standum esse. Quid si princeps iste sit Arrianus? quid si sit Samosatanius? Nū protinus omnes ejus subditi Arrij, aut Samosatani hæreses amplecti debent? Quid si princeps judicet Missam magis esse statui suo conservando, quam religionem Reformatam? Nū protinus omnibus ejus subditis Missa adeunda erit? Quid si princeps hodie sectetur doctrinam orthodoxam, proximo autem

autem anno sententiam mutet, & ad hæreat Samofateno, judicetque omnes pastores qui hodiè orthodoxam religionem profitentur, proximo anno sententiæ Samofateni congruenter concionari debere? Num censes omnibus pastoribus ad principis nutum fidem mutandam esse? Ieroboam judicabat se statum suum conservare nõ posse, si subditi sui iisdem sacris cum subditis regū Iuda uterentur. Hanc ob causam novum cultum in Dan & Bethel instituebat. sed ipse Rex qui hujus rei auctor erat, & subditi, qui eum hac in re sequebantur, graviter peccabant, ut docet Scriptura. 1. Reg. cap. 12. commat. 26. Quid igitur inquis, hac in re faciendum est? Respondeo regem alligatum esse Dei verbo, & ob eam causam nihil, nisi quod in Dei verbo mandatum est, in rebus fidei facere debere. addo illum non debere novos fidei articulos cõdere, sed antiquos receptosque fidei articulos sincere constanteque retinere, neque permittere, ut in illis aliqua mutatio fiat; & ut uno verbo dicam, nõ debet dominari articulis fidei; sed debet, illis, quemadmodum ceteri Christiani, subesse. Iacobi magnæ Britanniæ Regis de hac re præclara sententia est. *Equidem nec adhuc feci, neque postea facturus sum, ut novum quempiam fidei articulum condere, aut de aliquo fidei articulo iudicem me consistere præsumam: sed exemplarem obedientiam præstabo, & omnibus fidei articulis me submittam, non minore cum humilitate & modestia, quam quisvis subditorum vel infimus. apologia pro juramento fidelitatis fol. 73. Regalis sanè & digna sententia, quam omnes Christiani principes & magistratus sequantur. Ego in hac doctissimi & pientissimi regum sententia acquiesco.*

Q<sub>3</sub> Causa

Causa hujus rei est manifesta. Non enim habet princeps tantam potestatem in Ecclesia, quantum in politica. In hac enim Deus supremum imperium, quod in terris est, magistratui concessit: in illa instituit ministerium, & summum imperium sibi reservavit. Hanc ob causam. Ecclesia tantum unum legislatorem habet. Iacob. 4. 12. *Vnus est legislator.* principes vero & reges sunt Ecclesiae nutricij. Es. 49. 23. *Erunt reges nutricij tui.* Supremus igitur magistratus habet potestatem cogendi suos subditos ad observationem legum forensium, quas promulgat: sed non habet potestatem cogendi subditos suos ad hanc vel illam opinionem, quam ipse sequitur, amplectendam. Quod ut intelligatur, sciendum est supremum magistratum esse fidelem, vel infidelem. De infideli nos non disputamus: Fidelis magistratus officium est duplex, unum commune cum cæteris Christianis: Alterum, proprium regis. Illud est ex vocatione generali. hoc ex vocatione speciali. Ratione Communis officij, nulla (loquor de rebus fidei) est differentia inter supremum magistratum, &imum subditum: neque enim ille minus quam iste Iugo Christi collum suum subdere, verbum ejus audire, & sacramenta participare tenetur. Vidimus ipsi nostris oculis, illustrissimos Principes IOHANNEM CASIMIRVM Comitem Palatinum, & IOHANNEM seniore Comitem Nassoviæ, cum populus ad sacram Cenam præpararetur, in publica confessione, una cum subditis alta voce ad ministri interrogationes respondere, & subditis suis pulcherrimū pietatis exemplum præbere. Ratione propriij officij est custos utriusque tabulæ. debet igitur operam dare, ut vera doctrina

juxta

juxta normam verbi divini, in suis ditionibus proponatur; & si doctrina collapsa fuerit, curabit ut ad normam verbi Dei corrigatur & emendetur, quemadmodum Iosiam & alios pios principes fecisse legimus. Quoniam igitur in omnibus ipsius actionibus verbum Dei præluere debet, non est difficile ad hanc quæstionem respondere. Nusquam enim sacrum Dei verbum docet supremum Magistratum sine concilio de articulis fidei judicare debere.

Sed urges me mei libri, quem de concilijs scripsi, auctoritate, producisque exemplum Donati de casis nigris à me istic allegatum, quod admirationem affert. Nam si hæc historia tibi probè cognita fuisset, nunquam hoc exemplum contra me jus Ecclesiæ defendentem allegassies. Res autem ita se habet. cum contentio esset inter Cæcilianum & Donatum, Donatus deferebat causam ad Imperatorem Constantinum, & petebat ut per Gallicos Episcopos eam dijudicare vellet. Constantinus illius precibus motus, Romæ indicit Synodum viginti Episcoporum, ut de hac controversia dispicerent. Synodus Romana, cui Mytiades præerat, condemnat Donatum; Donatus provocat ad Imperatorem; Imperator indicit Arelatis majorem Synodum Episcoporum, & mandat Synodo, ut hanc quæstionem dijudicet. Synodus Arelatensis approbat sententiam Synodi Romanæ, & Donatum rursus condemnat: Donatus ab Arelatensi Synodo damnatus rursus ad Imperatorem provocat. Imperator approbat utriusque Synodi sententiam, & suo calculo condemnat Donatum. Hunc procedendi modum nos minime improbamus. Omnes enim Ecclesiæ Belgicæ, quod

quod quidem ego sciam, supremo magistratui hoc jus & potestatem unanimi consensu deferunt. Quod igitur quæris, annon habeat supremus Magistratus jus & potestatem judicandi *de rebus adiaphoris* indifferentibus, & de ijs, quæ non sunt magni momenti? est ridiculum. Nam cui tribuimus jus & potestatem judicandi de rebus fidei, illi minimè negamus jus & facultatem judicandi de rebus adiaphoris & indifferentibus. Sed scire debes, nobis non esse cum Conrado controversiam de rebus adiaphoris & indifferentibus; sed ob ipsum fundamentum salutis nostræ, & totius pene Christianismi cum eo contendere. Docet enim, *Deum non essentiâ, neque actu, neque per se, neque simpliciter infinitum esse.* Sed hoc dogma evertit totam doctrinam de Trinitate. Est enim simpliciter impossibile, ut in una & eadem numero finita essentia sint tres *ἰσοστάσεις* inter se verè & realiter diversæ. Omnes enim Theologi & Philosophi unanimi consensu docent, in omni re finita tot esse essentias, quot *ἰσοστάσεις*. Idem docet illum solum esse verum Deum, quem *Iesu Christi interfectores pro vero Deo agnoverunt.* Hoc dogma evertit Deitatem Iesu Christi. Iesus Christus enim non est ille, quem interfectores ipsius pro vero Deo coluerunt. Idem docet *Iesum Nazarenum accepisse adoptionem, qualem nobis promissit.* Hoc dogma evertit doctrinam de persona Christi. Est enim simpliciter impossibile, ut noster redemptor sit, qui ipse adoptionem qualem nobis promissit, adeptus est. Omnes enim orthodoxi Theologi unanimi consensu docent, neminem posse Mediatorem nostrum esse, nisi qui est æternus Dei Filius, ab æterno ex patre genitus. Hanc eandem hæresin olim docuerunt  
Eliphant

Eliphandus Toletanae sedis Episcopus, & Felix Orgelitanæ, & ob hanc hæresin à concilio Francofurdensi damnati sunt. Verba Synodi hæc sunt. cap. 1. *Convenientibus Deo favente Apostolica auctoritate, atque pijsissimi Domini nostri Caroli Regis iussione, anno vigesimo sexto principatus sui, cunctis Francorum seu Italiae et Aquitaniae Episcopis ac sacerdotibus, synodali concilio, inter quos et ipse mitissimus sancto conventui interfuit. Vbi in primordio capitulum exortum de impia et nefanda hæresi Eliphãdi Toletana sedis Episc. et Felicis Orgelitanæ eorūq. sequacibus, qui malè sentientes in Filio Dei asserebãt adoptionem, quam omnes qui supra, sanctissimi patres respicientes una voce contradixerunt, atque hanc hæresin à sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.* Confer hoc dogma cum scriptis Conradi, & judica annon ob iustam causam contradixerimus illi? Eliphandus & Felix, inquit canon Synodicus, *asserebant in Filio Dei adoptionem.* Conradus scribit, Iesum Christum præmia amplissima, & speciatim divinam adeptionem adeptum esse; & ut constaret, de quanam adoptione loqueretur, addit declarandi causa, eum suis cultoribus promississe adoptionem, qualem ipse author Iesus Christus adeptus est. Hanc impiam & nefandam hæresin (sunt verba patrum Francofordiensium) erubuit in suo libro ponere Socinus. In exemplo enim Hispalensi non existat: ne tamen non exstaret, voluit eam libro huic inserere Conradus, ut sine errore judicare possemus, illum intus & in corde suo sentire, Iesum Christum accepisse adoptionem, & quidem talem, qualem nobis promisit. Cum ego hanc hæresin modestè notassem, arguit me erroris; & cum illam in meis commentarijs refutassem, suscepit eam in scholijs defendendam.

R Primus

Primum quærit, *Annon rectè dici possit, Christo contigisse quandam adoptionem?* Sed hoc nihil facit ad rem. In libro enim Steenfordiensi non in genere quærit, An Christo contigerit aliqua adoptio? sed in specie asserit, *Christum adeptum esse divinam adoptionem qualem nobis promisit.* Sed nos prius ad librum Steenfordiensem, deinde ad ipsius scholia respondebimus.

Quæritur igitur, An Christus acceperit divinam adoptionem qualem nobis promisit? & respondemus quod non. Adoptio enim divina, quam Deus electis promisit, est illa, qua prædestinatos ex gratia adoptat in filios per Iesum Christum. Eph. 1.5. *Qui prædestinavit nos, quos adoptaret in filios per Iesum Christum pro benevolenti affectu voluntatis sue.* Hæc adoptio Christo non contigit. Non enim ex gratia, sed natura & essentia est Dei filius.

Quod ad ipsius scholia attinet, quæritur, An non rectè dici possit, Christo contigisse aliquam adoptionem? & respondemus quod non. Nam

Omnis homo cui contigit adoptio, est filius adoptivus.

Christus non est filius adoptivus.

Ergo Christus non est homo cui contigit adoptio.

Major est extra controversiam vera. neque refert de qua adoptione verane an metaphoricam loquaris. Nam cui contigit vera adoptio, ille est verus filius adoptivus. & cui contigit metaphorica adoptio, ille est metaphoricus filius adoptivus. Christus verò nulla ratione est filius adoptivus. rectè igitur asserimus illi nullam omnino contigisse adoptionem.

Hic nota hominis oscitantiam. negat enim Christum esse

esse filium adoptivum, & tamen asserit eum adeptum esse divinam adoptionem, qualem nobis promisit, & Christo contigisse aliquam adoptionem. hoc est, ponit antecedens, & negat consequens. sed frustra hoc est, Adoptio enim fieri nequit, nisi quis adoptetur. neq; refert propriè an metaphoricè id fiat, qualis enim est adoptio, talis est adoptivus, ut ante ostensum est. Inepte igitur facit, cum asserit Christum adeptum esse divinam adoptionem, qualem nobis promisit, & negat illum esse filium adoptivum.

Quamquam hæc tergiversatio illum non juvat. Felix enim & Eliphandus, ut est in canone Francofordiensi, non dicebant Christum esse filium adoptivum; sed dicebant in Christo esse adoptionem. Verba Canonis hæc sunt: *Qui malè sentientes in Filio Dei asserebant adoptionem.* Hic idem facit. Dicit enim *Christo contigisse adoptionem, & Christum adeptum esse divinam adoptionem qualem nobis promisit.*

Ne tamen nihil dicere videatur, dicit *adoptionem esse vocem ambiguam*, ad quod probandum allegat locum ad Rom. 8. 23. *Expectantes adoptionem redemptionem corporis nostri.* Sed hoc nihil facit ad rem. Nam neque propriam, neque metaphoricam adoptionem Christo tribui posse, jam antè ostensum est.

Addit adoptionem poni *pro resurrectione*. sed hoc falsum est. Adoptio enim qua Deus hominem adoptat, est actio Dei, non hominis: resurrectio verò qua homo resurgit, est actio hominis, non Dei. Deinde Apostolus hoc loco non dicit Christo contigisse adoptionem, neque dicit Christum adeptum esse divinam adoptionem qualem nobis promisit, neque docet adoptionem esse

R 2      resur-



resurrectionem.

Priusquam progrediar indagandum est, An Apostolus hoc loco doceat, esse aliam aliquam adoptionem, quæ sit reipsa diversa ab ea, qua Deus prædestinatos adoptat in filios per Iesum Christum? & si non, quidnam Apostolus per adoptionem intelligat?

Primam quæstionem malo Oecumenij, quàm meis verbis explicare. sic autem ille inquit: *ποίαν οὖν ἀπεδεχόμεθα; ἢ φανερωμένῳ, ἢ κτλὰ ἀπολύτρωσιν τῶ σώματι. ἄλλως παρὰ τὸ εἰρημένῳ, μὴ γένοιτο. ἀλλὰ αὐτὴν ἐκείνῳ ἑλεῖότερον φανερωμένῳ. Qualem igitur expectamus? illam, inquit, quæ manifestatur per corporis redemptionem. Num aliam diversam uel ab ea quam dixeras? Absit. verum eandem ipsam manifestationem, & experimento ipso manifestiorem.* Huic explicationi ego subscribo. & quia Conradus aliam adoptionem asserit, peto ut eam manifestis & claris Scripturæ testimoniis probet. sed hoc facere nequit. Nusquam enim Scriptura docet aliam aliquam divinam adoptionem, quæ sit ab illa, qua Deus prædestinatos in filios adoptat, reipsa diversa.

Ad alteram quæstionem respondeo, Apostolum per adoptionem intelligere declarationem, aut consummationem illius adoptionis, qua Deus prædestinatos in filios adoptat, aut utramque. In hac re consentiunt pene omnes interpretes. aut enim adoptionem hoc loco interpretantur per declarationem, ut Oecumenius, Calvinus & alij; aut per consummationem, ut Chrysostomus, Bucerus, Martyr, Beza & alij, aut per utramque, ut Marloratus. Hæ interpretationes eodem redeunt. cum enim hæc adoptio, qua Deus prædestinatos in filios adoptat,  
plenè

plenè declaratur, tum etiam consummatur: & cùm consummatur, tum plenè declaratur.

Vtraque hæc interpretatio habet fundamentum in Scriptura. Illa, cap. 8. vers. 19. ad Romanos. *expectant, dum filij Dei palam fiant.* quid enim est palam fieri nisi declarari? Hæc, ex voce *primitias*, quæ est ad Rom. cap. 8. vers. 23. educi potest. Si enim in hac vita habemus *ἀπώρ-  
χως primitias*, sequitur nos consummationem adhuc expectare. Hic obiter nota libidinem contradicendi, quæ est in adversario. Nam cùm ego adoptionem, de qua loquitur Apostolus, interpretor per *declarationem*, contradicit & quærit, quare eam cum Smiglecio & aliis non interpreter per *consummationem*? Et cùm paulo post eam interpretor per *consummationem*, rursus contradicit, idè; propterea quod inde sequitur, nos non esse perfectè filios in hac vita. Nam si adoptio nostra non est perfecta in hac vita, sed ejus consummatio adhuc expectatur, sequitur nostram filiationem non esse perfectam, & per consequens nos non esse perfectè filios in hac vita. Hoc autem tanquam absurdum rejicit, ut illud antecedens, ad quod hoc sequitur, rejicere possit.

Et quod mireris, scribit in eodem folio. *Credentes etiam hinc revera esse filios Dei, idè; integrè & plenè, pro ratione & statu hujus seculi; & tamen olim longè perfectiùs filios Dei evasuros esse. Et, Verè fideles, licet revera jam filij Dei sint, aliam tamen perfectiorem filiationem olim expectare.* Has contradictiones vel potius tumultuationes annotasse, est idem quod refutasse.

Tandem ed confugit, ut dicat per adoptionem quam Christus adeptus est, illud intelligi, per quod Apostolus

R 3

Rom.

Rom. 8. 23. eam explicat. Sed neque hoc verum est. Apostolus enim eam explicat per redemptionem corporis nostri. Quid enim? an etiam vult Christi corpus redemptum esse? aut sustinebitné dicere Christum esse redemptorem sui ipsius? Ut hoc mysterium rectius intelligatur, repetendum est quod Socinus docet, etiam Christum esse redemptum. lib. 2. cap. 1. de Iesu Christo Salvatore.

Idem Socinus Redemptionem accipit duobus modis. videlicet propriè aut metaphoricè. Est igitur duplex redemptio. Vna propriè sic dicta; altera metaphorica. Illa fit propter lytrum; hæc fit sine lytro. Vnde necessariò sequitur Christum, si redemptus est, aut hac, aut illa redemptum esse. Huc accedit Conradum docere, Christum adeptum esse divinam adoptionem qualem nobis promisit, & hanc adoptionem interpretari per redemptionem. secundum Conradum igitur sequitur, Christum redemptum esse tali redemptione, qualem nobis promisit. At quam nobis promisit? eam, quæ facta est per preciosum ipsius sanguinem, aut ob lytrum ab ipso Iesu Christo solutum.

Vox *nostræ* idem docet. manifeste enim arguit omnes illos, qui hanc adoptionem expectant, eadem redemptione redimi. Clara sunt Apostoli verba *Expectantes adoptionem redemptionem corporis nostri*. Nos igitur & Christus eandem redemptionem corporis nostri expectamus. sed hoc quomodocunque accipias, sine impietate dici nequit. Nam si de vera redemptione accipis, sequitur Christum vera redemptione, quæ fit ob lytrum, redemptum esse: si vero de metaphorica intelligis, (quemadmodum facit Socinus lib. 2. cap. 2. de Christo Salvatore) sequitur

nos

nos metaphorica redemptione, quæ fit sine lytro, redemptos esse. Vtrumque est impium & absurdum. Qui vult, potest hanc Conradisticam Theologiam diligentius excutere. mihi non libet plura addere. Tantùm placet interrogare, qua causa motus scripserit Christum adeptum esse divinam adoptionem qualem nobis promisit? & quare nunc asserat Christo contigisse quandam adoptionem? Aut enim revera ita sentit, & vult impiam & jam olim ab Ecclesia dānatam hæresin Felicis & Eliphandi in Ecclesiam reducere. aut vult animos nostros tentare & explorare, quomodo hanc assertionem accipere velimus. sed redeo ad propositum.

Quia me Caroli Magni & concilij Francofordiensis autoritate urgere voluisti; palam profiteor, me Ordinibus Generalibus concedere illam autoritatem in rebus fidei, quam Carolus usurpavit: quin per me licet, ut Ordines Generales in Conradi hæresibus dijudicandis eodem modo procedant, quo Carolus Imperator in Eliphandi & Felicis hæresi dijudicanda processit. Examinemus igitur, Hugo, factum Caroli, atque inde inferamus, quid Ordinibus Generalibus nunc faciendum sit. Carolus ad hanc Eliphandi & Felicis hæresin dijudicandam convocavit Synodum Francofordiensem, hanc suam autoritate rexit, & gubernavit. Ipse Imperator sepositis alijs curis Synodo interfuit, non eripuit Episcopis Alemanniæ, Galliæ, Italiæ de hac hæresi judicandi potestatem; sed reliquit illis integrum, quod illis jure debebatur, ut de hac hæresi liberrimè judicarent, & quisque suam sententiam liberè diceret. Deinde quod Episcopi judicaverunt, hoc imperator suo calculo approbavit & executioni

tioni mandavit. Clara sunt Synodi verba. *Quam hæresim Eliphandi & Felicis omnes, qui supra, sanctissimi patres respuentes una voce contradixerunt, atque hanc hæresim funditus à sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.* Persuade Ordinibus Hollandiæ, ut Carolum Magnum imitentur, & concilium indicant pastorum Hollandiæ, ut ipsi Synodo interfint, ut eam regant & gubernent suâ authoritate; ut pastoribus Hollandiæ non eripiant jus judicandi de ipsius hæresibus, sed hoc jus, quod illis jure divino debetur, relinquunt illis integrum: ut suo calculo approbent, & executioni mandent, quod à pastoribus synodice congregatis statutum fuerit. Res hæc est digna, quæ diligenter excutiatur. Nam si Christus nobis promisit adoptionem, qualem ipse adeptus est, non potest noster mediator esse. Esset enim eadem Filiationis specie Filius, quâ nos sumus; sed qui eadem nobiscum filiatione filius est, non potest noster Mediator esse. Mediator enim noster debet nos filios Dei facere. Ioh. 1. 12. *Quotquot eum acceperunt, dedit eis hanc dignitatem, ut filij Dei fierent, nempe ipsi, qui credunt in nomen ejus.* Sed qui ipse per adoptionem filius factus est, non potest nos omnes filios Dei facere. Hæc est causa, quare sacra Scriptura tam clarè & graphicè doceat, Iesum Christum esse *genitum*, Ioh. 3. 16. imo *unigenitum*, Heb. 1. 5. & *propriū Dei filiū*, Rō. 8. 32. ejusque filiationem doceat toto genere diversam esse à filiatione nostra. Heb. 1. 5. *Cui unquam Angelorum dixit, filius meus es tu. ego hodie genui te?* Non quod Angeli non sint Dei filii: sed quod ea ratione non sint filii Dei, quâ Iesus Christus Dei filius est. Quid ita? Angeli & homines sunt filij non proprii, nec ab æterno

terno ex patre geniti; sed metaphoricæ, & in tempore per gratiam filii facti. Iesus Christus verò est proprius filius, & ab æterno ex patre genitus, atque hanc filiationem cum nulla creatura communicat. At verò qui non metaphoricus, sed proprius & unigenitus Dei filius est, ille non est adoptionem adeptus, hoc est, non est per adoptionem filius factus. Hoc licet ita se habeat, ille tamen scriptum defendit, & dicit adoptionem aliquando *idem esse liberationi aut resurrectioni*, quod non tantum falsum, sed etiam ridiculum est, ut antè ostensum est.

Idem Conradus scriptum edidit, *Deum ob nullam aliam causam curasse ut Christus è mortuis revivisceret, quam ut ea confirmaret, quæ Dei nomine dixerat. Et. Iesum Christum ante resurrectionem fuisse mortalem doctorem: post eam verò Dominum cæli & Regem perpetuum à Deo populo datum esse. Sed hæc dogmata evertunt doctrinam de persona & officio Christi. Nam si ob nullam aliam causam, quam ut doctrinam suam confirmaret, resurrexit, non suscitatus est ex mortuis propter justificationem nostri; & si post resurrectionem demum cæli Dominus factus est, sequitur illum ante resurrectionem non fuisse verum Deum, neque posse eum nobis suâ morte iustitiam parere.*

Idem docet *Deum nobis peccata condonare, nulla pro ijs plenâ satisfactione acceptâ. Et. Fidem esse perfectam integramque nostram iustitiam, quâ coram Deo iustificamur. Sed hæc dogmata doctrinam de satisfactione Christi pro nobis facta, & doctrinam de justificatione nostri evertunt. Nam si Deus nullâ plena solutione acceptâ, nobis peccata condonat, falsum est, Christum pro nobis satisfecisse, Et si fides est integra & perfecta illa iustitia, quâ nos iustificamur, fal-*

S. sum

sum est quod Apostolus dicit, nos unius obedientiâ iustos constitui; falsum item est quod idem dicit, nos non per opera, sed gratis justificari sine operibus. Si hæc ita ut par est, expendes, videbis ipse extra propositum afferri, quicquid abs te de rebus adiaphoris & indifferentibus hîc dicitur. Non enim de rebus levibus & indifferentibus, sed ob principale fundamentum salutis nostræ: imò ob universum penè Christianismum cum Conrado contendimus. Quid enim est Christiana religio, si doctrina de Trinitate, de Deo, de persona & officio Christi, de Satisfactione Christi pro nobis facta, de justificatione nostri, & de fide justificante convellitur? Deinde nemo nisi fatuus & stultus propter res adiaphoras & prorsus indifferentes concitaverit tantas contentiones. Eo enim ipse ostendit, se velle aliorum conscientias dominari, ut habeant pro adiaphoris, quæ non sunt adiaphora: aut reipsa demonstrat se prorsus contemnere tranquillitatem & pacem Ecclesiarum, dum eam propter res leves & nullius momenti lacerat & rumpit. Tu Christiane Lector, disce quædam haberi pro adiaphoris, quæ non sunt adiaphora, vel non sunt omnibus adiaphora. Potest enim fieri, ut tibi aliquid sit indifferens, quod mihi tale non est. potest item fieri, ut tibi hodie aliquid sit indifferens, cras non sit. Exemplo est Apostolus Paulus. Timotheum enim circumcidit, Act. 16. 3. Titum circumcidere noluit. Gal. 2. 3. Fuit igitur circumcisio Apostolo indifferens cum Timotheum circumcideret, & hæc eadē, cum quidam urgerent, ut Titum circumcideret, huic eidem Apostolo indifferens non fuit. Porro in his rebus, quæ mihi adiaphoræ sunt, proximo meo non sunt, ita  
me

me gerere debeo, ut proximum per meam libertatem non offendam. Scitè Apostolus Rom. 14. 15. *Si propter escam frater tuus tristitiâ afficitur, non ambulas secundum charitatem, quin addit, ne es. à tuâ illum perdas, pro quo Christus mortuus est.* Huc accedit esse quædam, quæ in quibusdam locis ut adiaphora admittuntur; in aliis verò locis admitti non possunt. Exempli causa *Linea vestis*, quæ per Lutherum abrogata erat, in multis locis tempore *Interim* restituebatur in Germania. Philippus Melancthon de illa cum quoquam litigare volebat, neque ego ipsius iudicium improbare possum. Si tamen quis eam vellet reducere in Ecclesias Hollandicas, is omnes Ecclesias perturbaret. Nolim autem propter res non necessarias quenkam turbare, atque hoc est, quod in mea præfatione monui, ut in rebus adiaphoris nos mutuò ferremus, & ut pastores Ecclesiarum in his adiaphoris rebus, quantum per Dei verbum liceret, sese accommodarent ad genium populi, cui præfecti sunt.

Post hæc quæris, quinam mittendi sint ad Synodum? Ad hanc quæstionē non possum sine distinctione respondere; idque propterea quod in omnibus regionibus non est una & eadem regiminis Ecclesiastici forma. In quibusdam enim regionibus assimilatur illud monarchiæ, in aliis aristocratiæ. In illis jus & potestas veniendi ad Synodos, est (ut nunc vocantur) penes Archiepiscopos & Episcopos: hi enim longo tempore hoc jus habuerunt, ut in Anglia; in quasi Rex Synodum convocare vellet, existimarem ego Archiepiscopos & Episcopos, & si qui alij sunt, ad quos hoc jus pertinet, convocandos esse. Nam si quis in illo regno ius veniendi ad Synodos, & in illis de

S z rebus



rebus fidei iudicandi potestatem, Archiepiscopis & Episcopis adimere; & in alios, qui neque Archiepiscopi, neque Episcopi sunt, transferre vellet, is graves motus in isto regno concitaret, & fortasse in cassum laboraret. Hi omnes possunt minus interrupto sacro publico ad concilium venire; quippe quibus ordinariè concionandi, sacramenta administrandi, ægros visitandi onus minus incumbit. Deinde sunt alij, qui verbum Dei ordinariè prædicant; Sacramenta administrant, ægros visitant, & aliis muneribus ministerii Ecclesiastici funguntur. Si tamen Oecumenicum concilium extra Britanniam indiceretur, & ad illud vel duo, vel tres mittendi essent; dixerim ego illos communi consensu reliquorum eligi debere; atque ita factum esse antiquitus, ut paulò post patebit.

In his non sunt Archiepiscopi, neque Episcopi, (ut nunc vocantur;) sed sunt pastores sive presbyteri, sive ministri, atque hi omnes sunt inter se æquales, omnesque in Dei verbo prædicando & Sacramentis administrandis occupantur. Hi omnes non possunt simul domo abesse, & concilio interesse. Interrumperentur enim sacra publica. Deinde uno loco congregari non possunt. Adde, huiusmodi concilium sine ingentibus sumptibus celebrari non posse: ut taceam esse ex illis, qui quidem sunt boni pastores, & tamen non admodum apti ad synodica negotia peragenda. Dixerim igitur ex multis paucos eosque aptissimos, & maximè idoneos eligendos esse. Rectè. Sed quæris, à quonam eligi debeant? Respondeo, tempore Apostolorum ab Ecclesia electos & missos esse. Act. 15. 3. *Illi missi ab Ecclesia profecti sunt Hierosolyman ad Apostolos & Presbyteros.* Subsequentibus seculis, quam diu Magistratus

tus

tus non fuerunt Christiani, eosdem ab Ecclesia electos, & ad Synodum Carthaginensem, cui Cyprianus interfuit, Antiochenam, in qua Samosatenus damnatus est, Sinuessanam, in qua Marcellinus damnatus est, Ancyranam, Neocæsariensem, &c. missos esse, extra controversiam pono. Deinde, etsi Imperatores, postquam Christiani facti essent, Synodos œcumenicas convocârunt; tamen Ecclesiis reliquerunt illud jus, ut eligerent & mitterent ad Synodos, quos vel omnium, vel plurium consensu in suis Ecclesiis maximè idoneos esse iudicabant. Nam cum Constantinus synodum Nicenam convocaret, ex omnibus Ecclesijs — Dei (ut docet Eusebius lib. 3. cap. 7.) *ministri, qui facile primas ferre putabantur, vocati, deinde Pontus, ut idem Eusebius scribit, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia, & Phrygia viros apud se lectissimos suppeditarunt.* Vide. Imperator convocavit Episcopos: & singulæ provinciæ lectissimos Episcopos suppeditarunt. Idem lib. 4. cap. 43. *Macedones suæ metropolis Episcopum legabant.* ubi rursus disce, Imperatorem convocasse Synodum, & Macedones tantum ablegasse suum metropolitanum. Idem de Hispaniis dici potest. Ex Hispaniis enim aderat tantum *unius nomine* (sunt verba Eusebij) & *fama celebritate insignis*, is erat Osius Cordubæ Episcopus. Et hoc ipsum de Italia & Gallia rectè dixeris. Ista enim tantum duos presbyteros Romanos: hæc solum Nicasium misit, ut ex subscriptionibus apparet. Hoc non eò factum est, quod Italia, Hispania & Gallia, eo tempore non habebat plures Episcopos, quàm unum; sed quod quælibet harum provinciarum nō iudicabat plures mitterendos esse quàm unum.

Ex actis synodi Ephesinæ, constat in catalogo descriptos fuisse, qui ut iudices ad Synodum mittebantur. Theodosius enim & Valentinianus rescribunt. ἀδελφόν γάρ τόν ἐξω τῆ καταλόγῳ τῶν ἐπισκόπων ἕγγαλοντα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς σκέμμασιν ἐπιμίγνουσα. *Fas non est, ut qui extra Episcoporum catalogum est, se Ecclesiasticis negotiis misceat.* Manifestum igitur est illos Episcopos tantum, qui in Catalogum relati, hoc est, ab Ecclesia electi, & cum iudicandi potestate ad Synodum missi erant, habuisse in Synodo potestatem iudicandi de rebus fidei. Hoc ipsum clarè testatur Constantinus ad Synodum Tyriam apud Theodoretum lib. 1. cap. 28. *Quod, inquit, ad nos attinet, nihil patiemur desiderari bonitatis nostræ, omnia de quibus litteris vestris significatum est, exsecuti sumus, scripsi Episcopis (nota) quibus voluistis, ut suam curam in hoc concilio ad vestram adungerent.* Cùm Damasus & Synodus Romana litteris Theodosij Imperatoris invitarent Episcopos, qui Constantinopoli congregati erant, ut Romam venirent, respondent (ut est apud Theodoretum lib. 5. cap. 9.) se ab Episcopis, qui in suis provinciis manserant, tantum (nota) petisse consensum, ut Constantinopolin proficiscerentur. addunt se præ temporis angustia non posse cæteros Episcopos, qui in provinciis agunt, certiores facere, & eorum (nota) assensionem obtinere. Hic obiter nota, Christiane Lector, hos Episcopos Imperatoris Theodosij litteris ad concilium Constantinopolitanum vocatos, & simul ab iis Episcopis, qui in suis provinciis manebant, electos & ad concilium missos esse; iterum nota illos cum ejusdem Imperatoris litteris Romam vocarentur, sese modestè excusasse, quod Episcopos qui domi manserant, præ temporis angustia

de Ro-

de Romana profectioe certos facere, & ad eam illorum consensum tam subito obtinere non possent. Non igitur pugnant hæc duo.

Imperator convocat concilium. Et.

Ecclesia sive Episcopi communi consensu eligunt & mittunt ad Synodū, quos idoneos esse iudicant.

Ratio hujus rei est manifesta. Res enim, quæ in conciliis agitantur, pertinent ad omnes Ecclesias. Omnes igitur Ecclesiæ debent maturo cōsilio optimos, doctissimos, pacis amantissimos, & ad eas actiones aptissimos eligere, quibus illa, quæ ad totam Ecclesiam pertinent, tutissimè & commodissimè credere committereque possunt. Deinde nemo potest totius Ecclesiæ nomine loqui, nisi potestate à tota Ecclesia accepta. Huc accedit, si uni talem authoritatem non habenti concederetur sententiam dicere in concilio, plures sese ingesturos esse, neque quod uni contra Ecclesiasticas leges conceditur, alteri negari posse. Præterea, si cuilibet non electo permetteretur ad concilium proficisci, & in eo sententiam suam de rebus fidei dicere, possent mali conglobatione factâ irrumperè, & suffragiorum multitudine omnia perturbare. Concludimus igitur neminem nisi legitimè ab Ecclesia electum, cum potestate dicendæ sententiæ ad Synodum proficisci debere. Hanc laudabilem consuetudinem Ordines Generales & Ecclesiæ Belgicæ hætenus secutæ sunt. Illi enim convocârunt concilium Dordracenum, Middelburgense & Hagense: & tamen nemo nisi ab Ecclesiis legitimè electus, & publicâ authoritate missus ad Synodum venit, & in illa iudicandi potestatem habuit. At quæris, si in Foederatis provinciis Belgicis habitaret

Plessæus,

Plessæus, & Marnixius viveret, annon huiusmodi viris liceret cum definiendi potestate ad concilium venire? Sed frustra hoc quæris, non enim hoc tempore, proh dolor, omnes fœderatæ provinciæ habent vel unum Plessæum, vel unum Marnixium: nec dubium est, si tales viri hoc tempore esset in fœderatis provinciis Belgicis, quin Ecclesiæ Belgicæ illos libenter electuræ, nec ullo modo neglecturæ essent. Sed quid ego hæc pluribus persequar? In conuentu præparatorio, cui Vtenbogardus & Harminius interfuerunt, hæc & superior controversia, quæ est de ratione mittendi pastores ad concilium, consentientibus suffragiis, etiam Harminio & Vtenbogardo suffragantibus, definitæ sunt. Istic enim proponebatur hæc quæstio. *Quem numerum, & qualium hominum ad hunc conuentum oporteat vocari ex qualibet Synodo particulari? Et, an conveniat aliquos deputari, qui non sint in munere Ecclesiastico, sint tamen religionis reformatæ, ac idonei?* Ad hanc quæstionem omnes, etiam Harminio & Vtenbogardo suffragantibus, unanimi consensu responderunt. *Ut promulgantibus vobis Illustribus Ordinibus Generalibus cōvocationem Synodi nationalis, ex qualibet particulari Synodo deputentur ministri verbi quaterni, & seniores bini, qui ad Synodum istam agendam mittantur, designandi suffragiis Synodi particularis, eo modo quo fieri par est, quibus jus in Synodo nationali, de omnibus, quæ occurrent, aut proponuntur rebus, sententiam dicere, & suffragium definitivum ferre.* Ad secundam partem capitis huius quod attinet, hæc est sententia nostra, *fas esse aliquos nunc re ipsa munus Ecclesiasticum non administrantes, religionē tamen reformatam profitentes, & ad eam rem idoneos deputari. neminem igitur*  
*quæ*

qui idoneus, & legitimè vocatus est, repudiamus. Hæc autem duo *Idoneitas & vocatio* sunt necessaria. illa propter rerum, quæ in conciliis aguntur, difficultatem. Hæc ad vitandam confusionem.

Ut hæc quæstio rectius intelligatur, reperam ex doctoribus nostris, quid Ecclesiæ reformatæ de hac re sentiant. Sic igitur habeto.

Iudicium de rebus fidei vel est supremum, vel subordinatum. Supremum est solius Dei, estque prorsus & simpliciter infallibile. De hoc nulla est quæstio. Subordinatum est Privatum, aut Publicum. Privatum, quo singuli credentes de doctrina iudicant. Ioh. 10. 4. *Oves eum sequuntur, quia norunt vocem eius, alienum autem nequam sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non norunt vocem alienorum.* 1. Theff. 5. 21. *Omnia explorate, quod bonum est tenete.* Heb. 5. 4. *Adulorum est salidus cibus, eorum scilicet, qui propter habitum habent sensus exercitatos ad discretionem boni & mali.* 1. Ioh. 4. 1. *Probate Spiritus, an ex Deo sint?* Publicum, quo illi qui publica auctoritate ad publicum Ecclesiæ munus vocati de doctrina in rebus Ecclesiasticis iudicant. 1. Cor. 14. 29. *Propheta autem duo aures loquantur, & alij prophetæ dyjudicent.* & commate. 32. *Prophetarum Spiritus prophetis subiiciuntur.* Per prophetas hoc loco non intelligit omnes in universum Christianos. 1. Cor. 12. 29. *Num omnes Propheta?* sed illos tantum, qui ex legitima vocatione Ecclesiam docent. 1. Cor. 14. 32. *Qui prophetat, hominibus loquitur adificationem.* Ad hos igitur præcipuè pertinet de rebus fidei iudicium. Non ignoro Oecumeniū, locū qui est commate. 32. aliter explicare, & dicere donū prophetiæ pēdere ab arbitrio prophetæ,

T                      phetæ,

pheta, scilicet illius, qui hoc donum habet. Sed hæc interpretatio cum scopo Apostoli parum congruit. Docet enim Apostolus neminem aliorum censura eximi debere: sed omnes, qui prophetiam habent, audiendos, & illorum doctrinam ad examen revocandam esse. Vide Calvinum, Bezam, Paræum & alios.

Iudicia publica, vel sunt presbyterialia, vel Clascicalia, vel Synodica. Nos de folis synodicis disputamus, & ut methodicè progrediamur, dicimus omnes credentes aut pascere in Ecclesia, aut pasci. Illi vulgò vocantur pastores. Isti, oves. Hi omnes neque simpliciter ad conciliū admitti, neq; ab eo simpliciter arceri debēt. Nō enim omnes Credentes eandē potētiam, neque idē ius iudicandi habent. Potest enim fieri, ut quis habeat potentiam iudicandi, ius non habeat, ut qui idoneus est, sed legitima vocatione destituitur. Nemo igitur cum iudicandi potestate ad synodum admittatur, nisi qui idoneus est, & legitimam vocationem habet. Sub idoneitate comprehendimus, doctrinam, pietatem & prudentiam. Per legitimam vocationem non intelligimus eam, qua vel ad gubernandam Rempub, vel ad Ecclesiam pascendam vocatus est: sed qua ab Ecclesiis peculiariter electus, & cum iudicandi potestate ad synodum missus est.

In utroque ordine sunt superiores & inferiores. Superiores in synodo, sunt illi qui præfunt, sive præfident concilio. Repeto nos hic (quod etiam ante attigi,) non agere de summo præfide. nam hic citra cōtroversiam est Christus, sed de præfidibus subordinatis. Subordinati præfides sunt duo. Vnus, Politicus; alter, Ecclesiasticus. In synodo enim generali, accidunt quædam, quæ sunt politica,

litica, & pertinent ad politiam: & quædam, quæ sunt Ecclesiastica, & pertinent ad Ecclesiam. Illa curantur à præside politico: hæc ab Ecclesiastico. Præsidis politici partes sunt, synodum indicere & cogere, coactam tueri, externam viam, & internam ἀταξίαν prohibere, decreta legitime facta, & legatorum subscriptionibus confirmata, tua quoque autoritate confirmare eaque in ditionibus suis promulgare, & repugnantes coercere, Ecclesiastici præsidis partes sunt, quæstiones de fide motas in synodo proponere, disputationes moderari, suffragia colligere, & decreta per notarios in acta referre. Ille vel est princeps ipse, ut Constantinus magnus in synodo Nicena: vel eius legati ab ipso principe ad synodum missi, ut *ὁ δὲ δοξολογῶν ἀρχιεπίσκοπος* in synodo Chalcedonensi. Hic communibus vel pluribus suffragiis à fratribus, qui cum suffragandi & iudicandi potestate ad synodum missi sunt, eligitur. Inferiores sunt cæteri, qui ab Ecclesijs electi, & à magistratu approbati, cum iudicandi potestate ad synodum mittuntur. Hi in controversijs Fidei dijudicandis præcipuas partes habent. neque tamè pro iudicibus propriè dictis, sed pro iudicij in Dei verbo comprehensi interpretibus sive indicibus habèdi sunt. Post hos etiam illi, qui à nulla quidem Ecclesia ablegati, neque publica autoritate instructi sunt, sed aliquid de doctrina aut disciplina Ecclesiastica proponere cupiunt, audiendi sunt, modo illa quæ proposituri sunt, debito ordine & ratione proponant. Post hos à synodo arceri non possunt, qui discendi causa adesse cupiunt, modo se modeste gerant, & sese inter suos terminos contineant. Vtriusque rei exemplum nobis præbet synodus Nicena; in ea enim phi-



Iosphi ad disputationes, & astantes ad auscultationem admissi sunt. Quia verò duo sunt, quæ in concilijs agitantur, doctrina, & mores, putarim ego hos duos posteriores ordines doctrinæ examini adesse, morum verò censuræ non adesse posse. Illa enim est omnibus modis manifestanda, fratrum verò infirmitas, quantum honestè fieri potest, occultanda.

Hęc eligendi ratio etiam cum externa facie nostrę politię congruit. In senatum enim Generalium Ordinum nemo cooptari potest, nisi qui à provincia, cujus nomine senatorem Ordinum aget, legitimè electus & missus sit. Equum igitur est, ut ad nationalem synodum cum iudicandi potestate veniat nemo alicujus Ecclesię nomine, nisi ab ista Ecclesia legitimè electus, & ab illa ad synodũ missus sit. Hic mihi fortasse objeceris, fieri posse, ut Ecclesię aliquos eligant, qui non sunt admodum idonei, vel ut illos, qui sunt maximè idonei, prætereant. Sed idè fieri potest à Magistratu. Deinde verisimile est Ecclesias rectius novisse, quinam in suis coetibus ad eas actiones idonei sint, quam supremus Magistratus. Fieri enim potest, ut supremus Magistratus, puta Constantinus Magnus, optimè sciat, quinam in ea urbe in qua ipse habitat, sint maximè idonei; & nullam prorsus notitiam habeat eorum, qui in Lybia, Hispania & alijs provincijs remotioribus Ecclesiam administrant. A magistratu igitur hinc facilius errari potest, quam ab Ecclesia. Sed supervacua fortasse fuerit hæc sollicitudo. Majores enim nostri quantum humanã providentiã fieri potest, dili-

genter

genter caverunt, ne quid tale in hac re accideret. Vt enim hinc vel nullus omnino, vel minimus locus relinqueretur errori, observatum fuit haecenus, ut qui communi pastorum & presbyterorum consensu in aliqua provincia, puta in Frisia, electi sunt, repræsententur Supremo Hagistratui, hoc est, Ordinibus Frisiae, ut ad electionem ab Ecclesia factam consensum adjungant, electosque suâ autoritate confirment, si illos idoneos esse judicaverint; aut si vitium in electione admissum est, Ecclesijs errorem ostendant, mandentque ut alios qui idonei sunt, eligant; ut illi, qui ad Synodum mittuntur, communi consensu ab Ecclesia electi, & à Magistratu approbati, totius universitatis nomine de ijs, quæ in synodo proponuntur, dispiciant. hoc modo manet Ecclesiae sua libertas; & magistratui sua conservatur autoritas. Sed hinc diligenter cavendum est, ne magistratus illos, qui ab Ecclesia electi sunt, nisi ob justam & evidentem causam reprobet & rejiciat. Si acciderit, ut ab Ecclesia aliquis prætereatur, qui magistratus iudicio magis idoneus esse iudicatur, aut Magistratus aliquem commendat, qui Ecclesiae non usque adeo probatur: cogitanda est nos neque ipsos perfectos esse, neque vivere cum perfectis; & ob eam causam alterum aliterius infirmitatem in huiusmodi rebus ferre debere. Videmus hoc quotidie accidere in politica civili: soepe enim fit, ut vir juvenis & rerum imperitus

T 3

ad

ad magistratum civilem promoveatur; & senes rerum  
 politicarum peritissimi, & longo usu edocti negligantur;  
 neque tamen propterea illi qui negliguntur, vel seipfos  
 citra vocationem ingerere, vel turbas movere debent.  
 Societas enim humana conservari nequit, nisi quisque  
 sese intra limites suæ vocationis contineat, & publicum  
 honorem publicamque authoritatem sibi non sumat, nisi  
 legitimè vocatus. Dices fieri posse, ut ministri & presby-  
 teri in synodo congregati in iudicando errent, & quæris,  
 si quid tale acciderit, unde remedium peti debeat? Re-  
 spondeo, etiam politicum magistratum in iudicando er-  
 rare posse, & sæpe errare. ut autem nihil tale fiat in syno-  
 do, vel rarissimè fiat, ostendi concilia Ecclesiastica se op-  
 timè habere, si qui doctrinâ, pietate, & rerum usu præ-  
 stant, ex singulis provincijs ad synodum mittantur, &  
 supremus magistratus, qui synodo præsidet, eamque gu-  
 bernat, videat ut omnia ritè & decenter fiant. Hoc modo  
 sancti Patres Nicææ congregati, & Magnus Constanti-  
 nus istos præclaros canones communi consensu promul-  
 garunt; eodem modo in concilio Constantinopolitano,  
 Ephesino, Chalcedonensi, Francofordiensi & alijs facti-  
 ratum est. Si hæc cautio tibi non sufficit, possent omnes,  
 qui ab Ecclesijs ad synodum mittuntur, & illi, qui loco  
 supremi magistratus synodo præsident, jurejurando adi-  
 gi, ut neque ex odio, neque ex invidia, neque ex alio il-  
 licito affectu, sed ex Dei verbo (quantum quidem illi in-  
 telligunt) de omnibus & singulis, quæ in synodo propo-  
 nenda sunt, iudicare velint, neque video quid præterea  
 ad errores in sententijs ferendis vitandos adhiberi de-  
 beat. Existimo enim Patres in synodo congregatos, &  
 supremum

supremum magistratum synodo præsentem omnes errores vitare posse, si hoc modo agere velint. Si tamen, quod est humanum, in iudicando erraverint, video tres vias, quas in hoc casu sequi possimus. Una est provocatio à synodo ad summum magistratum. Hanc tenuit Apostolus Act. 25. 9. *Ad tribunal Casaris sto, ibi me oportet iudicari.* Altera est, ut læsus petat à supremo magistratu, ut omnia ad tempus eo loco relinquere velit, quo ante latam sententiam erant. Hanc tenuit Leo Epist. 35. *Ecce ego Christianissime & venerabilis Imperator, cum sacerdotibus — obsecramus — ut omnia in eo statu esse jubeatis, in quo fuerunt ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregetur.* Tertia est, ut quis injuriam sibi factam patienter ferat. Augustinus de vera religione cap. 6. *Sæpe divina providentia sinit expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros, quam contumeliam vel injuriam cum patientissime pro Ecclesie pace tulerunt, neq; ullas novitates vel schismata, vel hæreses moliri fuerunt, docebant homines quam vero affectu, & quanta sinceritate Charitatis Deo serviendum sit. Hos coronat in occulto pater in occulto videns.* Hæc sufficerent ad quæstionem tuam, verum quia mihi etiam aliorum ratio habenda est, dicam breviter, An & quatenus iudicia Ecclesiastica nostras conscientias obligent. Iudicia illa sunt, vel de realibus, vel de personalibus. Realia sunt de fide, vel de rebus adiaphoris. Quæ sunt de fide, aut congruunt cum Dei verbo, aut ab eo discrepant. Illa per se obligant conscientias: Hæc nullo modo eas obligant. Imò in his tenenda est illa regula. *Oportet Deo magis obedire quam hominibus.* Quæ sunt de rebus adiaphoris, non per se obligant conscientias; sed tantum

tantum ratione scandali. Illa igitur per se: hæc scandali vitandi causa observare debemus. Si verò iudicium est de persona; ut vel aliquem ligent, vel legatum solvant, sciendum est Ecclesiæ iudicium habere momentum, si cum veritate congruit, neque esse pertimescendum, si ab illa discrepat. Scitè Hieronymus in. 16. caput Matthæi, *Istum locum Episcopi & presbyteri non intelligentes aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxia arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita queratur.* Etiam queris, cuius nomine synodica decreta debeant promulgari? Respondeo. In primitiva Ecclesia nomine synodi, vel eorum qui in synodo congregati fuerunt, fuisse promulgata. Vide Actor. 15. 23. & cap. 16. 4. Et ita factum est, quamdiu Ecclesia sub Ethnicis magistratibus fuit. Deinde cum summi Imperatores Christiani fierent, synodica decreta confirmata quidem sunt ab Imperatore, & ab eodem in suis ditionibus promulgata: non tamen imperatoria, sed synodica decreta dicta sunt.

Equidem Constantinus magnus inter iudicia politica & Ecclesiastica distinguens, etiam illam sententiã, quæ ipso præsentate in synodo lata est, vocat iudicium Sacerdotum. de vita Const. lib. 4. cap. 37. *Cuius enim iudicis sententia sacerdotum Dei iudicium præferendum est.*

Vide acta Nicæna, Ephesina, Chalcedonensia, &c. Sed urges me Regis Philippi decreta Tridentina promulgantis autoritate: verum hoc exemplum est prorsus dissimilè. Inter Papam enim & Reges seculares de jure imperij contenditur; hæc verò contentio non fuit inter primitivæ Ecclesiæ Episcopos & Imperatores, neque est in-

ter



fiæ nomine synodicos Canones promulgari? Nam quod ad rem ipsam attinet, perinde est, à quo fiat, modo bene fiat.

Haftenus breviter & perspicuè explicui, quid sentiendum sit de jure, quod Magistratus civilis habet in iudiciis Ecclesiasticis. Ut autem ego de hac re sentio: ita omnes orthodoxos pastores, qui sunt in Provinciis foederatis Belgicæ sentire arbitror. Equidem neminem novi, qui de hac re contrarium sentiat, quod propterea scribo, ut videas quam foedam calumniam Ecclesiis Belgicis, earumque pastoribus affricare voluerit Vtenbogardus, cum publicis scriptis assereret, esse qui statuunt (designâs sc. pastores Ecclesiarum Belgicarum) duas supremas potestates in mundo, unam Ecclesiasticam, alteram politicam. Nam quod ad pastores Ecclesiarum Belgicarum attinet, illi profitentur se esse subditos suorum Magistratum, atque etiam se ipsos pro illorum subditis gerunt, & magistratum non minus supra se, quam supra reliquos subditos potestatem habere agnoscunt. Et vice versa, magistratus non minus imperio suo regunt ministros, quam cæteros subditos; & in illos, si delinquant, habent jus vitæ & necis. De ministris & Pastoribus Frisicæ verè dicere possum, quod omnes sustententur tenuibus stipendijs, & quod maximam partem sint tenues & inopes. cum moriuntur, viduæ illorum sunt miseræ, liberi sunt egeni & pauperes. Hæreditas quam relinquunt, ferè consistit in quatuor vel quinque laceris libris. Hoc est ministrorum & pastorum Frisicæ regnum, hæc illorum monarchia; hanc Vtenbogardus disputat esse supremæ Ordinum potestati æqualem, five, ut ipse loquitur, *collateral. m.*

ralem. Dignus prorsus, quem propter hanc calumni-  
am, quâ odium Magistratum Christianorum in mini-  
stros Ecclesiæ Dei concitare voluit, appelles LUMEN  
ECCLESIAE BELGICARVM. Post hæc rides illos, qui  
dicunt Ordines relinquere Anabaptistis libertatem vo-  
candi tales ministros, quales ipsi desiderant, & cæteris  
sectarijs, qui separatos coetus sequuntur, eandem liber-  
tatem permittere; neque laborare, ut ipsis præfiant do-  
ctores pastoresvé, qui ipsis aliam doctrinam, quam ipsi  
desiderant, proponant, atque inde inferunt Reformatis  
eandem libertatem concedendam esse, aut horum con-  
ditionem esse deteriore conditione illorum: & dicis il-  
los de suo alere pastores suos, pastores verò Ecclesiæ Re-  
formatae ex publico ærario stipendia sua percipere; atque  
inde videris inferre velle, pastores Reformatæ Ecclesiæ  
non habere jus judicandi de rebus fidei, neque ab Eccle-  
sijs eligi debere.

Multa inconsideratè scripsisti in hac tua pietate, sed  
an hoc quicquam inconsideratius scribi potuerit, penes  
Christianos magistratus judicium esto. Christiani enim  
Imperatores Constantinus Magnus, Theodosius uter-  
que, Martianus, Carolus Magnus, & alij pij Principes  
dotaverunt Ecclesias, illarumque pastoribus suppedita-  
runt quæ ad vitam & vitæ cultum erant necessaria; & ta-  
men reliquerunt Episcopis jus & potestatem judicandi  
de rebus Ecclesiasticis. Constantinus Magnus cum sy-  
nodum Nicenam convocaret, suppeditabat Episcopis  
vehicula, jumenta, viaticum, & omnia ad istam profecti-  
onem necessaria: & tamen reliquit, imo confirmavit illis  
jus & facultatem judicandi de rebus Ecclesiasticis, ut

V 2 ante



ante probatum est. Idem sanctissimi & pientissimi Imperatores non obstante eo, quod Ecclesias liberaliter dotârunt, & pastoribus subsidium vitæ suppeditârunt, reliquerunt Ecclesiis jus & potestatem eligendi pastores, & hoc rectè: Etsi enim ex publico aluntur; tamen ab Ecclesia eligi, & suo munere, ad quod etiam pertinet iudicium de rebus fidei, fungi debent. Deinde quod scribis, non est simpliciter verum. Bona enim hæc non sunt publica. Nam non sunt omnium & singulorum usui exposita. imo ne consistunt quidem in usu & servitio hominum. qualia igitur sunt? Sacra. consistunt enim in usu & servitio Dei: aut enim simpliciter destinata sunt ad servitium Dei, ut templa, &c. aut sunt destinata ad alendos illos, qui sacra publica administrant, & regulariter vocantur Ecclesiastica. Deinde non sunt ad omnes ministros Dei promiscuè alendos destinata. Alia enim bona Ecclesiastica habet Franica, alia Leowardia. Et in urbe Leowardiensi, alia bona habet paroicia Oldenhovia, alia Nienhovia. Eodem modo alia bona Ecclesiastica habet Minnerga, alia Belcum; neque sine confusione & perturbatione totius Frisæ fieri posset, ut bona Leowardiensia Leowardiensibus adimerentur, & darentur Franicanis; aut ut illa, quæ sunt Minnerganorum, ipsis eriperentur, & darentur Belcumanis, aut contra. Huc accedit, populum Friscum, etsi parochi ipsorum sacris sive Ecclesiasticis bonis alebantur, semper habuisse jus eligendi suos parochos. Adde ipsum Imperatorem Carolum Quintum illis hoc jus potestatemque confirmasse, ut paulò post ostendam. Huc accedit, Regem Magnæ

gnæ Britannæ bona Ecclesiastica, quæ antecessores ipsius & alij magnates Ecclesiis dederunt, relinquere Archiepiscopis & Episcopis Angliæ; & nihilominus non spoliare illos potestate veniendi ad Synodos, aut jure definiendarum causarum Ecclesiasticarum, quæ in Synodis proponuntur: ut nihil inconsideratius dici possit, quam Ecclesiam propterea, quod ipsius ministri ex bonis Ecclesiasticis aluntur, non habere jus eligendi suos pastores, aut pastores propter eandem causam non habere jus & potestatem veniendi ad Synodum, & in ea judicandi de controversiis Ecclesiasticis.

Attamen dices, in Hollandia omnibus ministris & pastoribus Ecclesiarum solvi stipendia ab uno quæstore. Ita audio, sed excute annales Hollandiæ, & vide an ante hoc bellum ita fuerit? Deinde considera, quibus conditionibus hoc concessum sit? expende item ad quos pertinuerint ista bona priusquam in unum ærarium redigerentur, & qua de causa id factum sit? quod si seriò facies, fortasse non admodum oppugnabis ordinem præsentem. Sed hac de re nobis paulo post plusculum dicendum est.

Haftenus explicuimus quid juris habeat Rex sive supremus Magistratus in judicijs de rebus fidei; sequitur, ut de ministrorum, hoc est, *Pastorum, Presbyterorum & Diaconorum* electione differamus. Primum quæritur, quisnam habeat jus & potestatem eligendi ministros Ecclesiæ? Respondeo breviter & perspicuè, hoc jus pertinere ad ipsam Ecclesiam. Hanc sententiam probabo autoritate Dei verbi, sanctorum patrum, summorum

summorum Imperatorum, & conciliorum Ecclesiasticorum, hoc est, universali praxi Christianæ Ecclesiæ. Sacra Scriptura dicit. Ioh. 10. 4. *Oves eum pastorem sequuntur, quia norunt vocem eius, alienū autem nequaquam sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non norunt vocem alienam.* Ovium igitur consensus ad pastorum electionem & rejectionem necessarius est. Matth. 7. 15. *Cavete vobis à falsis prophetis.* Vide, Christus ovibus mandat, ut veros doctores à falsis distinguant, & his relictis, illos sequantur. Deinde Actorum 1. cap. 23 legimus, totam Ecclesiam statuisse Iosephū & Matthiā, ut Dominus ex illis unum eligeret. Actorum sexto capite legimus universam multitudinem elegisse Stephanum, &c. Actorum 14. 23. legimus Paulum & Barnabam per suffragia creasse presbyteros in singulis Ecclesijs. Tit. 1. 5. Apostolus mandat Tito, ut oppidatim constituat presbyteros. Vt satis mirari nequeam, quare tibi libuerit scribere electionis ministrorū Ecclesiæ nullam certam regulam in Scriptura traditam esse. Quid enim? An exemplum Apostolorum non est nobis pro regula? Scriptura disertè docet Actorum sexto capite, Apostolos unanimiter mandasse, ut tota multitudo istos septem eligeret. Eadem clarè docet. Actor. 14. 23. Paulum singulis Ecclesijs creasse presbyteros per suffragia, per quorum suffragia? discipulorum, vel quod idem est, totius multitudinis. Apostoli igitur præerant electioni, & ut omnia decenter fierent, gubernabant eam; tota vero multitudo eligebat quemcunque volebat. Eodem modo fit in Ecclesijs nostris. In parvis enim coetibus toti multitudini permittitur electio. In magnis verò coetibus pastores & presbyteri longa jam receptâ consuetudine eligunt

eligunt ministrum, electum multitudini proponunt, ut electionem à presbyterio factam suo suffragio vel ratam habebat, vel rejiciat. Ut hanc eligendi rationem ab Ecclesia factam evertas, confundis electionem ordinariã cum extraordinaria; nos verò non de extraordinaria, sed de ordinaria disputamus. Deinde confundis τὴν χειροτονίαν, & ἐπιθεσιν τῶν χειρῶν, & quia legimus aliquando solos Apostolos, aliquando presbyteros simul imposuisse manus, vis ostendere aliquando solos Apostolos, aliquando presbyteros simul, sine consensu multitudinis elegisse pastores Ecclesiæ: sed scire debet, τὴν χειροτονίαν pertinere ad electionem: τὴν δὲ τῶν χειρῶν ἐπιθεσιν ad ordinationem: nos verò non de ordinatione, sed de electione disputamus. Hoc idem jus sancti Patres unanimi consensu testantur ad Ecclesiam pertinere. Cyprianus lib. 1. Epist. 4. *Ipsa plebs habet potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi.* addit, hoc ipsum de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe presentente, sub omnium oculis eligatur, & dignus atq; idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et. *Deus ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere.* Et, quod (diaconorum electio) tam diligenter & cautè convocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris ministerium vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet. Et. *In Sabini ordinatione observatum est, ut de universa fraternitatis suffragio, & de Episcoporum, qui in presentia convenerant — iudicio Episcopatus ei deferretur.* Hieronimus ad Rusticum. *populus habet potestatem eligendi clericos & sacerdotes.* Ambrosius. *ubi universorum postulatio congruit, dubitare vos nequaquam oportet, ibi Dominum Iesum & voluntatis auctorem, & petiti-*

uno

onis arbitrum fore. Hilarius ad Constantinum Augustum: Permittat lenitas tua populis, ut quos voluerint, quos elegerint, audiant dicentes. Leo primus. Dist. 62. cap. Nulla. Nulla ratio finit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus experiti. Cùm Severus opinaretur sufficere, ut de successore tantum ad clericos, & non ad populum referret, turba in Ecclesia Millevitana concitata est, quam ut evitaret Augustinus, de successore ad universam multitudinem retulit. Epist. 110. Ne aliquis de me queratur, voluntatem meam quam credo Dei esse, in omnium hominum notitiam profero. Vide etiam Nazianzenum in oratione funebri de suo patre, & Chrysostomum de Sacerdotio. lib. 3 & 4. Imperatores hoc jus suis legibus confirmarunt. Distinct. 63. cap. Sacrorum. Sanciunt Imperatores, ut Episcopi per electionem cleri et populi secundum statuta canonum eligantur. codice de Episcop. l. 38. Instantes doctrina Apostolorum, lege sancimus, ut quoties in qualicumque civitate sedem sacerdotalem vacare contigerit, decretum fiat, ut ab his, qui eam civitatem incolunt, super tribus personis recte fidei, & honeste vite, aliorumque bonorum & virtutum testimonium habentibus, & ex ipsis idoneior ad Episcopatum promoveatur. Et l. 29. Si quengquam vel in hac regia urbe, vel in cæteris provincijs, qua toto orbe diffusa sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo authore contigerit, puris hominum mentibus, nuda electionis conscientia, sincero omnium iudicio proferatur. Carolus Magnus sacrorum, inquit, canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiretur honore, assensum ordini Ecclesiastico prabimus, ut scilicet Episcopi per electionem cleri et populi secundum statuta canonum eligantur. Nicenum concilium suffragante  
& ap.

& approbante Constantino Magno, scribit ad Episcopos Aegypti, &c. *Si contigerit praesulem mori, jus esto paulo ante receptis in mortui locum succedere, si digni visi fuerint & populus elegerit.* Concilium Carthaginense. 3. can. 22. *Nullus ordinetur clericus, nisi probatus fuerit, vel Episcoporum examine, vel populi testimonio.* Hoc unanimi Ecclesiarum consensu motus Pamelius scribit in epistol. 68. Cypriani. num. 16. *Non negamus veterem electionis Episcoporum ritum, qui plebe presente, imo & suffragijs plebis eligi solent. Nam in Africa olim observatum constat, ex electione Eradij, successoris Augustini, de quo exstat epistol. 110. In Graecia aate Chrysostomi. lib. 3. de sacerdotio, In Hispania ex hoc Cypriani loco, & Isodor. lib. de officiis. In Gallia ex Epistola Coelestini Papae II. Roma, ex his quae supra diximus. epist. ad Anton. quae est numero 52. ubique etiam alibi ex Epist. Leonis 87. & perdurasse eam consuetudinem ad Gregorium primum imò usque ad tempora Caroli & Lodowici Imperatorum. ex lib. 1. capitulorum eorundem constat.* Huc accedit Episcopum non debere invitis dari, *Distinct. 61. cap. Nullus. Nullus invitis detur Episcopus, cleri, plebis, & ordinis consensus & desiderium requiratur, & Cap. Si fortè. distinct. eadem. Nullus invitis & non potentiibus ordinetur, ne civitas Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit, Et, si contigerit, ut plebs propter pastoris electionem in varias partes scindatur, universi assiduâ admonitione compellendi sunt, ut omnes in unum, quem dignum sacerdotio viderint, & sine aliqua reprehensione, consentiant.* distinct. 63. c. plebs. Hanc eandem ob causam Carolus Quintus postulantibus Frisiis rescripsit in hunc modum: *Carolus Dei gratia Romanorum Imperator, semper August. &c. — Secundò convenit, ut populo Frisia*

X *relinquatur*

relinquatur nominatio, electio, presentatio libera pastorum, vicariorum, beneficiorum aliorum similium per totam regionem, exceptis locis ac beneficijs, in qua speciale jus presentandi tenent homines certi, aut quae antiquitus patronatus juri obnoxia fuerunt, in quibus id quod haecenus valuit, valere quoque debet deinceps: reservata quoque nobis ob honorem imperij nostri, quod in provincia habemus hereditarium, in singulos annos collatione sacerdotiorum, beneficiorumve ejusmodi aliorum trium non subjectorum speciali patronatus juri. Vnius in Ostergoa; alterius in Westergoa; tertij in Sevenwoldijs vacaturorum calendis Januarijs, aut proximè post eas, sine differentia magnitudinis aut tenuitatis eorundem. Cui collationi haec lex adherere debet, ut is, cui sacerdotium aut beneficium conferetur, domicilium ibidem figat, & obeundo muneri sit idoneus. In quibus autè populo, ut dictum, jus praei relinquitur, de ijs convenit, ut loco vacante omnes qui sedè in parocchia eadem habent, tenentes domos tributo obnoxias, aut aratrum exercentes exclusis caeteris, sono nolarum convocati, in templo per suffragia libera pastorem, vicariumve, aut quemvis beneficiarium alium eligant, atque in ista electione id ratum sit, quod plurimum presentium suffragijs fuerit statutum, nec hic ratio ulla absentium, nec respectu nobilitate, genere, officio differentium personarum habeatur, suffragiaque presentium pauciora cedant pluribus, atque ita pro nullis censeantur, ne hic fas sit, alios aliorum sollicitationibus importunis, aut coactionibus qualibuscunque urgeri: sed singulis constet & servetur illibata & incorrupta suffragij ferendi libertas, ex animi sui sententia, & dictamine rectae conscientiae: nec in hac re suffragij jus habeant illi, qui quamvis possessiones & pra-

dia in

dia in ista parœcia teneant; tamen in parœcia sedem domici-  
 lij fixam non habent. Isti autem soli habeant, qui istic habi-  
 tant, & possessiones tenent huiusmodi, cuiusmodi supra desi-  
 gnata sunt. Adhuc definitum est, ut Grietmannus, ia est,  
 Prætor istius loci teneatur sine mora electionem & presentia-  
 tionem huiusmodi cum nota temporis, quo vacare sacerdotium  
 beneficiumvé cœperit, scripto comprehendat, atque ei sigil-  
 lum adijciat, eusq; opera ergo amplius quàm stuferos sex Bra-  
 bantico non capiat, ut quilibet aut à parœcia hoc modo, aut  
 ab ijs, qui ius Patronatus habent, electi, quique soliti sunt e-  
 lectionem aut presentationem suam scribarum camera exhibere,  
 teneantur eandem suam electionem presentationemq;  
 intra mensi spacium efferre gubernatori provincia, præfidi  
 Senatus, ac Senatui præfenti, ac petere acciperêque ab ijs di-  
 ploma formâ usitatâ, cum sigillo nostro, quo & tempus nota-  
 rum sit loci vacare incipientis, & nomen ejus, cuius morte locus  
 vacuus sit factus: nec liceat Senatui aut Præsidi id diploma pe-  
 tenti denegare absque iusta & sufficiente causa, ob quam ju-  
 dicio Senatus indignus videri possit petens, cui tale munus  
 aut beneficium conferatur. teneaturq; grapharius, id est, scri-  
 ba, a Secretis expedire id diploma, & simul apographum in  
 protocollum referre, acceptâ tantùm usitata opera mercede,  
 nec amplius: concedatur apographi ejus inspectio & lectio  
 cuivis volenti gratis: quod si contigerit electum ob rationes  
 iudicio Senatus sufficientes rejici, tum ut liberum sit vel pa-  
 rœcis, vel ius Patronatus habentibus alium pari modo desig-  
 nare, & id toties repetere, donec designatus huiusmodi aliquis  
 fuerit, qui iure reprobari non possit. Item placuit, ut omnes  
 diploma id accipientes jurent solenniter nobis ut heredita-



rarijs dominis fideles se futuros, nec consilio ulli aut negotio af-  
 futuros, consensurosq; directo contra imperium, potestatem,  
 honorem, commodum, salutemq; nostram, & si quia huiusmo-  
 di cognoverint, id statim gubernatori provincia, Prasidi, Se-  
 natuique se indicaturos. denique operam quoq; daturus, quan-  
 tum in ipsis est, ut in obsequio nostro subditi nostri per Frisi-  
 am retineantur, nec se cuiquam alteri istius sacerdotij aut be-  
 neficij ergò iusiurandum dedisse, aut daturus esse: sed nec cui-  
 quam quicquam promississe, aut donasse, aut agros locasse, aut  
 cum quoquam omnino pactos esse, sacerdotij beneficijve istius  
 consequendi causa. Præterea si quis Sacerdos aut beneficiarius  
 secus quam fas est, mores suos, ac vitam instituet, ut in eo ca-  
 su liceat Senatui eum abdicare, & ad redhibendum diploma  
 adigere, more jam olim solito, redeatque jus eligendi & desi-  
 gnandi alium loco huius ad parcos patronosvè. Postremo si  
 deprehensum fuerit, abusum aliquem obrepere in eligendis aut  
 designandis pastoribus, vicarijs, beneficiarijs alijs, tum jus sit  
 nobis, ut Dominis hereditarijs, aut Senatui nostro, causa bene-  
 cognitâ, remedium adhibere, et constituere id, quod ex usu com-  
 modoq; provincia, ac legibus ac rationi congruum esse videbi-  
 tur. hoc tamen modo, ne delictum huius aut illius alijs noxa  
 aut detrimento sit. Civitatibus autem Frisicæ ratio solita in  
 his rebus, id est, in pastoribus, vicarijs, beneficiarijs reliquis  
 designandis illibata maneat, sive ea ex pactis, transactionibus  
 profecta sit, sive ex more usu probato.

Huic juri & consuetudini insistentes Ecclesiæ Frisicæ  
 communi consensu eligunt ministros, eosque ab Ec-  
 clesia electos confirmat Magistratus, priusquam à coete-  
 ris pastoribus admittantur, & Ecclesiis præficiantur.  
 Quod hîc contendis Episcopos Trajectinos fuisse alti-  
 quando

quando à Comitibus Hollandiæ constitutos, non derogat nostræ sententiæ, quam paulò ante Sacræ Scripturæ, sanctorum Patrum, Christianorum Imperatorum, & probatorum conciliorum autoritate probavi. Est enim hoc exemplum prorsus dissimile. Trajectensis enim Episcopus à multis seculis vix quicquam fecit, quod est Episcopi. Nam neque verbum Dei prædicavit, neque Sacramenta ritè distribuit. Nemo, credo, negaverit, hunc cum plerisque aliis per Germaniam hujusmodi præsulibus, magis secularem fuisse principem, quàm Ecclesiæ Episcopum: & aliunde habuisse sua regalia, & provinciam cui præfuit. Quis igitur miretur eum constitutum fuisse ab illo, à quo fortasse & regalia, & provinciam suam, vel partem eorum possidebat? Scribit Fredericus ad Adrianum Papam, *se Episcoporum Italia hominum non quaesitum, si illi à suis regalibus volent abstinere.* De investitura est eadem ratio. At verò ministri moderni nulla regalia habent, neque illud, quod est potestatis politicæ, ullo modo attingunt: investitura igitur non est iis opus. Hæc igitur omnia, ut ad rem non pertinentia sciens & volens prætereo.

Si his non acquiescis, peto abs te, Hugo, ut velis ex Scriptura producere unam claram & perspicuam sententiam, quâ probes Magistratum habere in Ecclesia absolutum jus & potestatem judicandi de rebus fidei, & eligendi constituendique pastores Ecclesiæ; vel ostende ex Scriptura, Ecclesiam jus & potestatem judicandi de rebus fidei, & constituendi pastores, per Magistratuū conversionem perdidisse. Sed nolo te Scripturæ autoritate urgere, affer unum, unum inquam, ex omnibus sanctis

patribus, qui inter quadringentos à Christi nativitate annos in Ecclesia floruerunt, qui vel utrumque, vel alterutrum clarè & perspicuè dicat. Labora in hac re sedulo, & experieris re ipsâ, longè aliud esse, has novitates ex Dei verbo & orthodoxa antiquitate probare, quam inani quâdam rhetoricatione contra veritatem cavillari.

Sed urges me edicto Caroli Quinti, quo contendit aliquorum beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ sunt in Hollandia collationem, præsentationem & dispositionem ad se pertinere, & simul mandat, ut omnes illi, qui in Hollandia beneficia Ecclesiastica possident, suos titulos ad Graphiarium Hollandiæ deferant. Sed quid hoc ad me, qui præcipuè ad Frisiam, in qua vivo, respexi? Imo quid hoc omnino ad rem præsentem? non enim de *collatione*, neque de *præsentatione*, neque de *dispositione beneficiorum* Ecclesiasticorum, neque de *jure patronatus*, sed de electione pastorum ad ministerium Ecclesiæ disputo. Relinque Ecclesiæ libertatem eligendi ministros, & non movebit illa tibi litem de collatione, præsentatione, dispositione beneficiorum Ecclesiasticorum, & jure patronatus, neque hæc inter se pugnant. commodè enim fieri potest, ut Ecclesia eligat ministrum, & patronus vel alius quisquam, ad quem hoc jus pertinet, ad electionem ab Ecclesia factam consensum adjungat.

Sed quia hoc jus Patronatus admodum urges, paulò plenius de illo differam. Ac primum dico illud in Dei verbo fundamentum non habere, sed esse posterioribus temporibus ad stabiliendum Papatum Romanum introductum. Tu cum sis Doctor Iuris, & historiæ præsertim tam recentis non imperitus, fateberis libenter illud esse  
novum.

novum, & niti jure Papali, atque ob eam causam non posse Dei verbo præjudicare. Panormitanus ingenuè fateretur illud esse *Ecclesia servitutem*. de jure Patronatus. cap. Quæcunque. n. 9. in tertium Decretal. Ex quo sequitur illud esse vel prorsus abolendum, vel ita mitigandum, ut Ecclesiæ obesse nequeat. Huc accedit illos, qui ius Patronatus habent, etiam in ipso Papatu non habere potestatem administrandi bona Ecclesiastica. Panormitanus eodem titulo. ad C. Præterea. n. 1. *Ex jure patronatus Laicus non consequitur jus instituendi, vel destituendi, vel bona Ecclesie administrandi; sed solum jus presentandi — & hoc procedit, etiamsi Patronus sit clericus.* Idem ad C. Illud prætereundum. n. 1. *Ex acquisitione iuris patronatus non habet Laicus potestatem concedendi Ecclesiam, quo ad proprietatem — nec quo ad titulum; sed solum consequitur potestatem presentandi clericum Episcopo per eum instituendum.* Hæc presentatio non est electio. Panormitan. in Cap. Nobis n. 4. *Representatio propriè non est electio. quia per electionem acquiritur jus electo: Per representationem non acquiritur jus presentato.* Et in C. Quæcunque. *Propriè presentatio, non electio pertinet ad patronum. Nam cum Ecclesia Clericum elegeret, patronus eum presentabat Episcopo, & petebat ut eum in iuaret.* Panormitan. in C. Transmissæ. n. 5. *Non debet dicere patronus, presento vobis Clericum, cui Ecclesiam concessi aut contuli; sed debet dicere, Hunc clericum elegi vobis presentandum, & sic presento eum, & peto eum per vos institui.* Vbi æquus lector notet eligendi verbum, cum patrono tribuitur, non propriè, sed largo modo accipi, ut idem Panormitanus scribit. in Cap. Nobis. n. 4. & in C. Quoniam. n. 6. Huc accedit

Ius

Ius Papale distinguere inter Conventualem Ecclesiam, & Capellam. Beneficium conventualis Ecclesiæ opinor illud esse, cui onus sacerdotij incumbit, seu quod publico officio est destinatum: Beneficium Capellæ opinor esse præbendam, quæ est ab hoc onere libera. Ad illud conferendum tantum requiritur assensus Patroni: Ad hoc verò ipse solus aliquem eligere potest. De jure Patronatus in tertio. C. Nobis. in rubrica. *Patronus non eligit Prælatum in conventuali Ecclesia, sed in Capella. & in ipso textu. In conventuali Ecclesia non electioni Prælati faciendæ, sed jam factæ honestus patroni postulatur assensus — secus tamen est in capella, in qua unus presbyter à patrono eligitur, & ibi Panormitanus. Iura solum excludunt patronum ab electione in conventuali Ecclesia.*

Ex his videre potes, Electionem prælati etiam jure Papali non pertinere ad Patronum. Vides etiam in conventuali Ecclesia nihil aliud postulari à Patrono, quam assensum, & Patronum non habere potestatem eligendi, aut destituendi Prælatum, neque habere potestatem administrandi bona Ecclesiæ, sed tantum habere potestatem præsentandi. Arque hoc ipsum grave visum est Ordinibus Hollandiæ. Hoc enim jus Patronatus ita limitarunt, ut ministris Ecclesiæ esset, unde viverent, & nemo teneretur assensum à Patrono postulare.

*Decretum Ordinum Hollandiæ*  
DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS,  
ET JURE PATRONATUS.

*Ordines*

Ordines Hollandiæ curaturi, ne redditus beneficiorum, vicariatum, Canonicatum, qui jure Patronatus laici sunt, intra fines hujus provincie in usum ministerij alicujus Ecclesiastici, aut Missarum destinati fundatiq; alio quàm in sustentationem Ecclesiarum, Scholasticorum, ac aliorum gloria Dei ferventium converiantur, atque impendantur, constituerunt tandem ac decreverunt, ut redditus hujusmodi omnes, à quocunque hætenus & quomodocunque possessi ac usurpati, ex besse maneant in potestate patronorum, ut conferant eos pro arbitrio suo in scholasticos, aliosve usus pios, sed hac addita lege, ut collationis hujus confirmatio petatur ab Ordinibus provincie, aut eorum Deputatis, loco institutionis prioris; triens verò reliquis impendatur aliendis Ecclesiarum ministris. Simul irritas esse jubent ijdem Ordines collationes omnes bonorum aut consuum talium abs sese, aut Deputatis suis cum Illustrissimo Principe Auraco factas, durante bello superiore, sine consensu verorum patronorum; non autem eas, quæ bello eodem sunt antiquiores. Qui verò collatores in possessione plena ante initium belli fuerunt, hos volunt in possessione eadem manere, quandiu vivent; hac tamen conditione, ut trientem annuam dependant in usum ministrorum Ecclesie, tradantq; eum questoribus huius rei præficiendis: apud quos etiam tenebuntur omnes patroni pariter & beneficiarj census hujusmodi cunctos, agros, bona ejus generis edere ac profiteri intra semestre à tempore promulgationis, ut in indicem referantur: idq; sub hac pœna, ut patroni amittant jus Patronatus, quod habet, & beneficiarj, qui in possessione beneficiorum sunt, perdant bessem suam, nisi huic decreto paruerint, & ceteri quoque usurpatores corripiantur; bes autem ille cedat in usum scholasticorum & ministrorum Ecclesie. Excipiunt omnes patronos,

Y &amp;

*& beneficia, quibus annexa est cura animarum, quorum reditus volunt integros manere, & conferrī in subsidia vitæ Ecclesiarum. Decernunt denique & precipiunt, ut quæstores omnes dent operam, ut hæc observentur sine vitio. Actum Haga. vj. Septemb. anno M. D. LVIII.*

Hoc decretum docet Ordines Hollandiæ, qui primi libertatis vindices fuerunt, nervos incidisse huic juri Patronatus, & revocasse illud ad tolerabilem quandam mediocritatem, ut Ecclesiarum libertati, & reformationi religionis non obesset. Ademerunt enim patrono jus præsentandi pastorem Ecclesiæ. Deinde trientem abstulerunt patrono, cætera beneficia quibus cura animarum alligata est, prorsus ademerunt patrono, eaque omnia, & illorū trientē transtulerūt ad publicū quæstorem, cōverterūtq; illa ad sustētionē pastorum Ecclesiæ, qui eo tēpore erant: quo factō Ecclesiæ ministeriū eo tēpore receptū, ipsosque ministros, & ipsorum electionem, quæ tunc in usu erat, approbarunt. Observandū præterea est, Ordines collationis illius beſsis cōfirmationē sibi reservasse: Hujus verò trientis, & illorū beneficiorum, quibus cura animarum alligata est, collationis cōfirmationem sibi non reservasse: factum id est, ut Ecclesiarum libertati consulerent. Huc accedit, Ordines rescribere, se non velle, ut hæc bona in alium quàm sacrum usum convertantur. re ipsa igitur declarant, se per hoc decretum non velle illa bona quæ sacra sunt, fisco addicere; neque velle illa, quæ Dei cultui destinata sunt, publica facere, aut ad servitium omnium singulorumque hominum transferre. Quod autem voluerunt, ut ad publicum quæstorem deferrentur, fecerunt propterea, ut ministrorum quieti

quieti consulerent, efficerentque, ut illi neque cum patronis, neque cum beneficiorum possessoribus litigare cogentur, atque hoc facto denuò confirmarunt ministros, eorumque electionem tunc temporis usitatam. Nemo negaverit illos hoc decreto, quo decreverunt, ut ministri, qui eo tempore Ecclesiam pascebant, à publico quæstore ordinaria stipendia quotannis acciperent, ipsos ministros, eorumque munus & electionem eo tempore receptam ipso facto confirmasse & approbasse.

Quod ad *titulos* attinet, explicandum prius est, quid per eos intelligas, priusquam respondere possim. Video enim hanc vocem aliter à Scriptoribus Ecclesiasticis, aliter abs te usurpari. Evaristus dicitur *presbyteris divisisse titulos Romæ*; Dionysius *in eadem urbe parochias divisisse*, & *presbyteros in titulis constituisse* perhibetur. Vnde colligimus, titulum significare parochiam, & beneficium ad istam parochiam pertinens. ut *titulus S. Martini* est parochia Franicana, & *titulus B. Mariae in periculis* est prebenda, sive beneficium pertinens ad hanc parochiam. Illo modo accipitur *dist. 70. c. Sanctorum*, & *dist. 80. c. Episcopi*: hoc modo, ut opinor, accipitur, cum clericus *intitulari* dicitur. Tu verò videris titulum accipere pro *formula commissionis*, ut nunc loquimur. De titulis Evaristi & Dionysii non arbitror te admodum sollicitum esse. Si verò titulus in mandato Caroli pro formula commissionis accipitur, non derogat nostræ sententiæ. Omnibus enim parochis, qui sunt in Frisia, formulam commissionis, vel, ut vulgo loquimur, *PLACET* cōcedebat Carolus, & tamen Ecclesiis libertatem eligendi pastores relinquebat; & nos, ut jam sæpe diximus, confirmationem ministrorum



strorum Ecclesiæ ad Magistratum pertinere non negamus, neque de Formulæratibus cum quoquam contendere volumus. Scis ipse Ecclesias Belgicas, præsertim quæ sunt in magnis urbibus (nam omnium exactum notitiam non habeo, neque puto te de omnibus sollicitum esse) non eligere ministrum, nisi re cum magistratu communicata. Deinde nos ultrò confitemur in Christiana & libera Republica ad concordiam & tranquillitatem conservandam necessarium esse, ut Ecclesiæ sua relinquatur libertas, & magistratui sua vindicetur authoritas. Libertas Ecclesiæ maximè in eo consistit, ut eligat tales ministros, quales ipsa desiderat. Magistratus verò authoritas postulat, ut illi, quos Ecclesia elegit, non admittantur nisi ab ipso approbati. Tantùm annoto Magistratum in hac approbatione sive confirmatione non debere protervire, neque quem Ecclesia elegit, rejicere, nisi ob justam & evidentem causam. Hæc approbatio sive confirmatio in se continet Burgundicum *PLACET*, aut Gallicum *PAREATIS*, quod etiam de Synodicorum canonum approbatione dictum intelligi volumus. Ad illa, quæ ex Beca & similibus authoribus allegas, non habeo necesse respondere. sunt enim magis facti, quàm juris; neque mihi constitutum est vel excusare, vel accusare, quicquid alij vel ratione secularis potentia, vel respectu juris patronatus, vel authoritatis papalis augendæ causa ad Ecclesiam opprimendam fecerunt: tantum disputo, quid secundum Dei verbum fieri debeat. Nemo negaverit, ordinem politicum & Ecclesiasticum in his provinciis fuisse admodum perturbatum. Politiam degenerasse in tyrannidem docet sexennium Albani. Curam animarum  
fuisse

fuisse in conscientiarum carnificinā transmutatam testatur inquisitio Hispanica. Cū autē Deus per Principem Auracum Provinciis aliquam libertatem concederet, omnes boni viri dederunt operā, ut & politicum & Ecclesiasticum statum emendarent. Si hic non semper affecuti sunt quod optimū est, non propterea à nobis reprehendi flagellarivē debent. Si considerabis illas molestias, difficultates, remoras, pericula, impedimēta & obstacula, cum quibus isti heroes, qui primi reformatores fuerunt, semper colluctati sunt, meritō miraberis illos rem tam perturbatam & penē deploratā ad hūc statum reducere potuisse. De politia nihil dicā; de Ecclesia mihi dicere fas est, & tu mihi necessitatē dicendi imponis. Heroas n. illos criminari, & multorū errorum accusas. Ego non interfui istis deliberationibus, quę propter Ecclesię emendationē institutę sunt, neq; propter etatē interesse potui. Ex effectis tamē colligere possum, quid maximè secuti sint. Erat eo tēpore Embdana Ecclesia toto orbe celeberrima. ANNA Oldēburgica Comitis ENNONIS vidua nunquā satis laudata heroina erat purę religionis amantissima; in Republ. gubernāda, & Ecclesia cōstituenda germani fratris Christophori Oldenburgici cōcilio utebatur. erat hic propter rerum gestarum magnitudinē, politicam prudentiā, præclaram eruditionē, & singularē pietatē apud omnes Imperi Rom. ordines in magna existimatione. Huc accedebat, quod bello Smalcaldico Caroli exercitum feliciter dissipabat, & Bremā periculosa & diuturna obsidione liberabat. Hęc & similia heroica facta comiti Christophoro ingentē autoritatē conciliabant. Libenter igitur nobiles & cœteri ordines Ostfrisię sequebātur, quod à tātō

heroe profectum esse opinabantur. Hic vero in rebus Ec-  
 clesiasticis communicabat sua cōsilia cum Philippo Me-  
 lanthone, Georgio principe Anhaltino, & Alberto Har-  
 denbergio: ita germanæ sorori non nisi optima consilia  
 suggerebat. Accidebat præterea, quod tempore Maria-  
 no multi pij propter confessionē Iesu Christi ex Anglia  
 profligabantur, hi extrorres & patriā exules ab Anna Ol-  
 denburgica recipiebantur; Inter illos erat doctissimus &  
 nobilissimus vir IOHANNES A LASCO qui paulo antè pro-  
 pter Interimistica tempestatem ex Frisia discesserat,  
 & Martinus Micronius. Hanc occasionem non neglexit  
 ANNA Comitissa Ostfrisæ; sed ex fratris consilio Lasco-  
 nem rursus præfecit omnibus Ecclesiis Ostfrisæ; Micro-  
 nium verò præfecit Ecclesiæ Nordanæ. Hi unā cum pi-  
 entissimis viris, pastoribus Embdensibus, quod in Ger-  
 mania, Anglia, aliisque Regnis optimum esse viderunt,  
 in Ecclesiam Embdanam introducebant, parvoque tem-  
 pore efficiebant, ut *turazla* omnes Reformatas Ecclesias,  
 quæ sunt in Europa, vinceret atque superaret. Pastores  
 erant viri pij, docti, & ad Ecclesiam regendam perquam  
 accommodati. Quicquid hi ad Ecclesiæ emendatio-  
 nem necessarium esse iudicabant, hoc Magistratus liben-  
 ter approbabat, idque ipsum populus non illibenter se-  
 quebatur. Deinde cordati, honesti, & prudentes viri  
 constituiebantur presbyteri, ut viderent ne ministri in  
 concionibus ab analogia fidei deflecterent, aut dicendi  
 libertate ad affectus suos fovendos abuterentur, & ut  
 una cum ministris censuræ morum præessent. Ex fidis,  
 industrijs, & *αγαθωτάτοις* hominibus eligebant diaconos,  
 ut pauperes & egenos curarent, viderentque ne cui quid  
 deesset.

deesset, & ne eleemosynæ ad desidiam alendam in inertes & helluones conferrentur. Huic ordini ita benedicebat Deus, ut cum plurimi egeni, & inopes ex vicinis provincijs Embdam profugerent, nemo egeret, & civitas ista omnibus divitijs afflueret. Tam concinnè magistratus, ministri Ecclesiæ & populus congruebant, ut Embdana Ecclesia pro exemplo bene constitutæ Ecclesiæ omnium confessione haberetur. Hanc ob causam MELANTHONI Embda dicebatur quasi *nona veritas*, & MOLANVS dicebat, quod esset *laborantis veri stabilissima nutrix*. Memini, cum ante triginta duos annos doctissimi & tota Europa celeberrimi viri CHRISTOPHORVS PEZELIVS, & CASPARVS CRVCIGERVS istuc venirent, & *Volatiam* istius Ecclesiæ coram intuerentur, cum summa admiratione dicerent, se tum primùm vidisse *vivam Apostolica Ecclesia imaginem*. Hanc puto esse causam, quare exsules Belgæ, cum seriò cogitarent de Ecclesiastici status emendatione, Embdam elegerint, quo convenirent, & certum ordinem constituerent, quem omnes, si unquam in patriam remeare contingeret, sequerentur. Factum est hoc anno septuagesimo primo. Hic ordo concilio Embdano, quod anno superiori Delphis excusum est, continetur. Est enim hoc concilium quasi explicatio quædam Ordinis Embdensis, & ad imaginem sive exemplum Apostolicæ Ecclesiæ quam proximè accedit. Ad hoc exemplū synodo Embdensi expressum omnes Ecclesiæ Belgicæ institutæ sunt; iuxta hunc ordinem elegit Ecclesia Belgica suos pastores, presbvteros & diaconos; ad hunc eundem ordinem instituit classes & synodos. Plerique enim ab exilio in patriam reversi, vel ad Reipb. gubernacula admo-

admovebātur, vel seniores aut diaconi Ecclesiarum creabantur; atque ita unā cum ministris Ecclesias Belgicas his quadraginta annis administrārent: ut nihil cērtius sit, quā̄m illos non solum tacito consensu, sed etiam ipso facto hunc ordinem approbasse. Deinde plaræque provinciæ etiam publicā auctoritate hunc ordinem confirmārent. Equidem Ordines Frisæ mandant suis Deputatis, ut religionem huic ordini convenienter curent. Primum enim membrū instructionis ipsorum sic habet.

*Primum Deputati tenebuntur præsentem religionem reformatam sicutam testam conservare tueriq̄, & ei continuanda operam impendere sine ulla mutatione, ac propterea debent ante omnia diligentem curam habere totius Ecclesiæ in hac nostra patria, universiq̄, ejus corporis, qua nomine significamus classes & synodos, adeoq̄, præcipua ejusdem Ecclesiæ membra, cujusmodi sunt verbi divini ministri, seniores, diaconi pauperum curæ præfecti, & quicumque officio aliquo funguntur, singuli cum collegijs aut cætibus suis, ita ut omnes jam dicta generales & particulares partes & cætus ad Ecclesiam pertinentes, secundum id, quod Apostolus nos docet, decenter & iustè habeantur, atque id in eum porro finem, ut in cætibus illis Ecclesiasticis diversis, tum generalibus, tum particularibus, et per eosdem in universo agro & oppidis hujus nostra patria disciplina Ecclesiastica, imò etiam generatim uniformis quadam es ad adificationem utilis, & Christiano nomini ac pietati conveniens Ecclesiastica politia eò rectius constitui, introduciq̄, eademque sicuta recta conservari queat. Atque ut ista sic, uti par est, confici ab ijs possint, nos nomine & auctoritate Ordinum huius Provincia Frisæ, ut nutritiorum summorumque patronorum Ecclesiæ Dei, post ipsum Deum, mandamus, & iussibus*

.o. mbs

ausbo

*authoritatemque tribuimus Deputatis nostris, ut capebant atque usurpent ea media atque auxilia, quæ ad istam rem erunt commodissima & necessaria. idque exemplis aliorum laudatorum reformatam Religionem sequentium Magistratum & Ecclesiarum huius seculi felicis, cuiusmodi exempla sunt in Palatinatu, Helvetia, Gallia, Anglia, Scotia, Polonia, & regionibus alijs. Facimusque iisdem illis potestatem cuncta dirigendi, atque agendi cuncta in his pro ut videbitur illis pro modo sapientia, quæ præiiti sunt, quam maximè expedire, atque ad adificationem facere, pro conditione horum nostrorum temporum, huius populi & regionis: salvo cuiuslibet vico aut curia jure suo proprio, & dispensandi bona parociale sue sacerdotalia. Selandiam hunc eundem ordinem publica authoritate approbasse docet Synodus Middelburgensis, quæ anno 91. celebrata, & ab ipsis Ordinibus Selandiæ confirmata est. Hollandiam ipso facto hunc eundem ordinem approbasse, docet Synodus prima nationalis, anno 1578. Dordraci habita, & altera nationalis anno 81. Middelburgi coacta. Idem ex decreto Ordinum Hollandiæ, de jure patronatus & beneficiis Ecclesiasticis facto, colligi potest, ut supra ostensum est. Adde, pene in omnibus urbibus, in quibus illi, qui magistratu funguntur, Ecclesiæ reformatæ nomen dederunt, hoc semper fuisse observatum, ut illi, qui magistratum gerebant, essent vel presbyteri, vel diaconi, quo facto ostendunt, ordinem præsentem sibi probari. Deinde quia in hoc ordine nihil est, quod cum Sacra Scriptura pugnat, confidenter dico, primos reformatores videri rectè fecisse, quod hunc Ordinem in Ecclesiam Belgicam restituerint, & modernos magistratus videri rectè facere, si eum Ecclesijs sartum*

Z tectum

rectum conseruent. Cùm annis superioribus de hac eadem re lis esset inter Ennonem Comitem Oostfrisæ & subditos ipsius; Comes contendebat electionem ministrorum Ecclesiæ ad se pertinere jure patronatus, & de eo ultra sexaginta annos præscriptionem prætendebat: Subditi contra nitebantur, & docebant electionem pastorum pertinere ad Ecclesiam. Hæc controversia intercedentibus Ordinum Generalium legatis ita composita est, ut Comes liberam electionem pastorum restituerit subditis, & sibi confirmationem solummodò reservaverit, atque ita hæc lis vel sublata, vel sopita est. Sed visné mihi persuadere, Ordines Generales, qui suâ intercessione effecerūt, ut subditis aliorum principum hoc jus longo tempore intermissum restitueretur, velle hoc ipsum à subditis suis, qui eo hæctenus usi sunt, & adhuc utuntur, auferre? aut visné hac tua rhetoricatione efficere, ut Ordines Generales, qui ab humanitate & benevolētia erga subditos suos tantopere commendantur, sint iniquiores erga subditos suos, quam erga alienos, & ad se nihil omninò pertinentes? Vide, hoc jus pertinet aut ad Magistratum, ut tu vis: aut ad Ecclesiam, ut ego volo. Si pertinet ad Ecclesiam, Ordines rectè fecerunt, quod suâ intercessione effecerunt, ut illud Ecclesiæ restitueretur: si non pertinet ad Ecclesiam, sed ad Magistratum; qui poteris illos ab injustitia excusare, quod illud, quod Magistratus erat, ipsorum intercessione à Magistratu auferretur, & transferretur ad illos, ad quos nullo jure pertinebat? Hæc sufficerent ad thesin, quam proposui, probandam. Sed quia ex juvenili petulantia ministros Ecclesiarum nostrarum rides, eosque diaconos  
indige-

indigetis, eorum æqualitatem exagitas, præsens Ecclesiæ regimen subsannas, presbyteros spernis, & me puritanismi accusas, plusculum mihi de hisce dicendum est. Ministros vocas *διακόνους*, sed nomen *δίακον* aliquando pertinet ad omnes functiones Ecclesiasticas, & ipsos Apostolos sub se comprehendit, Eph. 3.7. *Cuius Euangelij ego factus sum διάκον*. Vide & Colof. 1.23. Illorumque munus vocatur *διοκονία*. Rom. 11.13. & 15.31. & *κατ' ἑξῆς* dicitur *διακονία τῷ λόγῳ*. Act. 6.4. aliquando verò strictè accipitur pro illis, quæ arario Ecclesiastico præsumt, & eleemosynas pauperibus distribuunt, atque ita ab Ecclesijs Belgicis ea vox communiter usurpatur. Si illo modo nomen *δίακον* accipis, non nego pastores Ecclesiæ *διακόνους* dici posse. Interea scire debes, ministros sive pastores, qui Ecclesiam pabulo verbi divini pascunt, esse Episcopos Ecclesiarum Belgicarum. Omnes enim, qui tempore Apostolorum Ecclesiam pascebant, communiter presbyteri, pastores, Episcopi, diaconi vocabantur. Illos vocatos esse presbyteros, pastores, & diaconos extra controversiam pono. Eisdem vocatos esse Episcopos, docet Apostolus Act. 20.17. *Missus Mileto nuncijs Ephesum, accersivit presbyters Ecclesie, & ad hos dicit commate 28. Attendite vos ipsos, & totum gregem, in quo vos Spiritus sanctus constituit *ἐπισκόπους* ad pascendam Ecclesiam Dei, quam proprio illò sanguine acquisivit. Philip. 1.1. Paulus Apostolus, & Timotheus omnibus sanctis, qui sunt Philippis, unâ cum Episcopis & diaconis. Quilibet videt omnes illos, qui Ephesi & Philippis Ecclesiam verbo Dei pascebant, ab Apostolo dici Episcopos, quid ni igitur omnes pastores, qui Amsterodami, & Leowardiæ Ecclesiam Dei A-*



postolico exemplo pascunt, Episcopi Amsterodamenses & Leowardenses dici possint? de cæteris est idem iudicium. Accipe hujus rei generalem regulam, quod *Apostolus dicit, se Titum reliquisse in Creta, ut constituat oppidatim presbyteros, Tit. 1.5. & hos ipsos comm. VII. vocat Episcopos, ut manifestum sit, pastores Ecclesiarum tum promiscuè Episcopos & presbyteros vocatos esse. Subsequens Ecclesia idem docuit, Hieronymus in Epistolam ad Titum. c. 1. Idem est presbyter, qui Episcopus. Idem ad Pammachium. Inter Presbyterum & Episcopum nihil interest. Chrysof. homil. 2. ad Titum. Presbyteros Episcopos intelligi vult. Lombardus lib. 4. distinct. 24. c. 8. Apud veteres ydem Episcopi & presbyteri fuerunt. Gratianus dist. 21. cap. Cleros. Apud veteres ydem Episcopi & Presbyteri fuerunt. Hieronymus ad Evagrium & Gratian. dist. 93. c. legimus. Apostolus perspicuè docet eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos, Quæris auctoritatem, inquit Hieronymus, audi testimonium. Paulus & Timotheus servi Iesu Christi omnibus sanctis in Christo Iesu, quisunt Philippis, cum Episcopis & diaconis. Vis & aliud exemplum? In Actibus Apostolorum ad unius Ecclesiæ sacerdotes sic ait Paulus: Attendite vobis & cuncto gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, ut regeretis Ecclesiam Domini, quam acquisivit sanguine suo. Ac ne quis contentiosè in una Ecclesia plures fuisse Episcopos contendat, audi aliud testimonium, in quo manifestissimè comprobatur, eundem esse episcopum atque compresbyterum. Propter hoc reliqui te in Creta — ut constitueres Presbyteros per civitates. — Si quis est sine crimine, unius uxoris vir. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Omnes igitur illos, qui in fœderatis*

gratis provinciis Ecclesiam verbo Dei pascunt, Episcopos Ecclesiarum Belgicarum esse noveris. Ut ut sit, de modernis Episcopis intelligi nequit. Hujusmodi enim Episcopus non nisi unus in una urbe esse potest. Can. Nic. 8. *ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπισκοποι ᾖσιν. Socrat. lib. 6. cap. 22. οὐ δύναται ἡ πόλις δύο ἐπισκόπους εἶχειν.*

Etiam exagitas, quod concilio Embdano decretum est, ut nec pastor in pastorem, nec presbyter in presbyterum, neque diaconus in Diaconum imperium habeat; sed ut omnes sint æquali potestate, & putas à puritanismo excusari non posse qui ita sentiunt. Sed scire debes hanc pastorum Ecclesiæ æqualitatem habere auctoritatem in Dei verbo. Filius enim Dei Iesus Christus vocavit omnes Apostolos eadem vocationis specie, ut unum & idem munus, eodem modo administrarent. atque hi idem munus, inter ejusdem Domini subditos, eodem modo, ex ejusdem auctoritate, & propter eundem finem administrarunt. Formula commissionis est, Matth. 28. 20. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæ mandavi vobis.* Ex hac formula, & muneris Apostolici, & modi administrationis, & finis identitas colligi potest. Presbyteri sive Episcopi, qui Apostolos secuti sunt, etiam idem munus, inter ejusdem Domini subditos, eodem modo, propter eundem finem, & eadem auctoritate administrarunt. Formula commissionis est, 1. Pet. 5. 2. *Pascite gregem, qui penes vos est, curam illius agentes.* Ex hac formula presbyterorum sive Episcoporum æqualitas rectè colligi potest. Hanc pastorum æqualitatem agnoscit primitiva Ecclesia. Hieronymus ad Evagrium. *Ubicun-*

que fuerit episcopus, sive Roma, sive Eugubij, sive Constanti-  
 noli, sive Regij, sive Alexandria, sive Tanis, ejusdem est me-  
 riti, & ejusdem sacerdotij. Basilius in Asceticis. cap. 22.  
 Dominus omnibus pastoribus equalem tribuit potestatem, cu-  
 jus signum est, quod omnes ex aequo ligant & solvunt. Cypri-  
 anus de simplicitate praelatorum. Episcopus unus est, cujus  
 à singulis tenetur pars in solidum. Cusanus de concord.  
 lib. 2. cap. 13. Omnes Episcopi sunt aequales quoad jurisdic-  
 tionem. Non igitur nos puritanismi convincis; sed osten-  
 dis quam sis peritus antiquitatis, dum ex d. isoripias pasto-  
 rum, nos puritanismi accusas; & hanc tuam peritiam  
 multò magis patefacis, cum dicis ex Apostolico institu-  
 to aliquem aliis præpositum fuisse, & hunc appellatum  
 esse Episcopum. Vbi enim, quæso, hoc Apostolicum in-  
 stitutum exstat? quis Apostolorum illud in suis scriptis  
 promulgavit? Prome tabulas, cedo librum, nomina ca-  
 put, ede versiculum, ut hanc novam Hugonicam Theo-  
 logiam plenius cognoscamus. Nos ante ex Sacra Scri-  
 pturæ, & orthodoxæ antiquitatis testimonio probavi-  
 mus, omnes presbyteros sive pastores, qui Ecclesiam pa-  
 scunt, esse Episcopos, & ex iisdem fontibus probavimus,  
 hos omnes ratione Episcopatus inter se æquales esse. De-  
 inde sancti Patres docent hanc ordinum inæqualitatem  
 non esse ex Domini institutione, sed ex consuetudine.  
 Hieronymus sane scribit in epistolam ad Titum. cap. 1.  
 Presbyteri sciunt se ex Ecclesie consuetudine Episcopo sibi præ-  
 posito subiectos esse. Et noverint Episcopi, se magis consuetu-  
 dine, quàm dominica dispositionis veritate Presbyteris esse  
 majores. Et non pudet te scribere, ex Apostolico insti-  
 tuto esse, ut unus aliis præponatur, & Episcopus dicatur.

Hoc

Hoc unum arguit quam sis peritus orthodoxæ antiquitatis! Sed instas, Anglicanam Ecclesiam hîc à nobis dissidere; Hoc scilicet illud erat, quod quærebas; volebas pastores Belgicarum Ecclesiarum cum Episcopis & Archiepiscopis Anglicanis committere, aut certè voluisti illos à nobis abalienare: Sed impostura apparet, & non permittet Deus, ut illi, qui Deum sincerè timent, & orthodoxam religionem ex animo amplectuntur, sese ob tam leuem causam in se mutuò committi, concitarique patiantur. Sed hoc modo, inquis, non satisfacis Ecclesiæ Anglicanæ Antistibus. Iubeo te de hac re esse securum. Sciunt Angli & confitentur hoc ita se habere. Equidem doctissimus vir Iohannes Reinoldus Theologus Anglicanus in colloquio cum Harto. cap. 8. sect. 3. disertè dicit *Episcopi nomen fuisse olim presbyteris & pastoribus Ecclesiæ commune*. Idem docet Witakerus controversia IIII. q. I. cap. III. sect. XXIIX. & Sutlivius lib. I. de Papa. cap. V. Sciunt igitur, & confitentur Antistites Anglicani, Episcopi nomen olim presbyteris & Episcopis fuisse commune, & hos ipsos inter se fuisse æquales. Vide Reinoldum colloquio cum Harto. cap. VIII. sect. III. Witakerum controversia IIII. q. I. cap. III. sect. XXIIX. Sutlivium de Papa lib. I. cap. V. Vide etiam magnum illum Iohannem Ivellum, non tantum suæ Angliæ, sed totius Christiani orbis decus, articulo 4. sect. 6. contra Hardingum. neque tantum hoc sciunt; sed etiam contra Papiſtas nobiscum constanter defendunt, Vt autem hi ex dominica institutione in principio æquales fuerunt: ita postea ob graves causas, inter illos, ab Ecclesia subsequente gradus & ordines constituti sunt. quidam dicunt hoc  
schisma-

schismatis vitandi causa factum esse. Hieronymus ad E-  
 vagrium. Quod autem postea unus electus est, qui cæteris  
 præponeretur, in schismatis remedium factum est. Idem in  
 Epistolam ad Titum. cap. 1. Idem est presbyter, qui & Epi-  
 scopus, & antequam Diaboli instinctu studia in religione fie-  
 rent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, Apollo, cephe.  
 1. Cor. 2. 1. communi presbyterorum consilio Ecclesie guber-  
 nabantur: postquam verò unusquisque quos baptizaverat, suos  
 esse, non Christi putabat, in toto orbe decretum est, ut unus de  
 presbyteris electus cæteris superponeretur, ad quem omnis cu-  
 ra Ecclesie pertineret, & schismatum semina tollerentur. Et  
 ut ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros, quos  
 & Episcopos: paulatim verò ut dissensionum plantaria tolle-  
 rentur, ad unum omnium sollicitudinem esse delatam: ut ergo  
 presbyteri sciunt, se ex Ecclesie consuetudine episcopo sibi præ-  
 posito subjectos esse: ita episcopi noverint, se consuetudine ma-  
 gis, quàm dominicæ dispositionis veritate presbyteris esse ma-  
 jores. Fere autem observârunt, ut illum, qui inter presby-  
 teros primus erat, Episcopum vocârint. Augustin. lib. qu.  
 ex utroque mixtim. qu. 101. Presbyterum intelligi Epi-  
 scopum probat. Paulus Apostolus, quando Timotheum, quem  
 ordinavit presbyterum, instruit, qualem debeat creare episco-  
 pum. Quid enim est episcopus, nisi primus presbyter. Ambro-  
 sius in 4. caput ad Ephesios. Primi presbyteri appellabantur  
 episcopi, ut recedente uno sequens succederet. & in caput 3. 1.  
 Epist. ad Timoth. Omnis episcopus presbyter est, non tamen  
 omnis presbyter est episcopus. Hic enim est episcopus, qui inter  
 presbyteros primus est. Sed etiam hæc Episcopi constitu-  
 endi ratio deinde mutata est. Nam cum multi fierent  
 Presbyteri, qui parum idonei essent ad totam Ecclesiam  
 guber-

gubernandam, factum deinde est, ut communi consensu optimus ex collegio presbyterorum eligeretur, & Episcopus vocaretur. Ambros. in 4. cap. ad Ephes. *Quia cœperunt sequentes presbyteri inveniri indigni ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente concilio, ut non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum, ne indignus temerè usurparet, & esset multis scâdalum.* Doctissimus Rainoldus in colloquio cum Harro scribit, hunc honorem antiquitus delatum esse illi, qui ad Ecclesiam gubernandam aptissimus esse iudicabatur. addit totius alicujus provinciae Episcopos ad res Ecclesiasticas constituendas aliquando congregatos fuisse, & ut omnia in huiusmodi congregationibus decenter fierent, unum aut omnium, aut plurimum consensu fuisse electum, qui istis cœtibus præsideret. Quia verò hi conventus fere semper in præcipua urbe istius provinciae indicabantur, factum esse, ut qui omnibus Episcopis istius provinciae præstaret, in ista urbe Episcopus constitueretur. Deinde quia ille inter ceteros pietate, eruditione & prudentia eminebat, factum esse, ut omnes huic plurimum honoris & authoritatis detulerint, effecerintque ut semper in istis Episcoporum conventibus præsideret, & ut cæteri sine ipsius consilio nihil facerent, eumque vocarent Archiepiscopum. Quin etiam dicit, Ecclesiam politiam imitante tandem factum esse, ut Episcopi, Archiepiscopi que civili potestate armarentur. Hæc ita se habere res ipsa docet, tota antiquitas testatur, & præstantissimi Theologi unanimi consensu confitentur. ut mirari satis nequeam, quâ fronte ausus fueris hæc, quæ non didicisti, flagellare. Sed ut redeam unde digressus sum. cum Angli Ecclesiam reformarent, iudicârunt è re Ecclesiae

A. a. esse,

esse, ut subsisterent in eo ordine, qui schismatis vitandi, & ordinis servandi causa à sanctis patribus, post Apostolorum ætatem institutus est. Belgæ verò in Embdano concilio congregati, judicârunt se rectè facturos esse, si ad primam originem redirent, hoc est, si istum ordinem, quem Filius Dei Iesus Christus instituit, & ipsi Apostoli secuti sunt, in Ecclesiam reducerent. Hic interrogò omnes doctos & pacis amantes viros, An pastores Belgici, qui Anglicanos posterioris ordinis causa in eminentia constitutos honorant, & reverentur, propterea contemni & sperni debeant, quod ad primam originem reversi, mandato munere secundum Dei verbum in paupertate & humilitate ritè funguntur. Equidem ut nos Anglicanos, & cœteros in eminentia constitutos honoramus: ita speramus nos illis, dummodo mandato munere Dei verbo convenienter fungamur, non fore despectui. Huc accedit, ut dicam paulò liberius, non quemlibet ordinem omni populo convenire. Nam si quis ordinem & regimen Genevense vellet in Ecclesiam Tigurinam introducere, ille magnas turbas Tiguri concitaret, & fortasse nihil promoveret. Et vice versa, si quis ordinem & regimen Tigurinum vellet in Ecclesiam Genevensem introducere, ille Ecclesiam Genevensem funditus dissiparet. Planè eodem modo, everteres Ecclesiam Belgicam, si in eam Anglicanum ordinem introduceres, & totam Angliam concitares, si in illam ordinem Belgicum inveheres. Ob eam causam in hujusmodi adiaphoris rebus debemus nos mutuò ferre, si non volumus nos aliis, & alios nobis esse scandalo. Doctissimi viri Martinus Bucerus, Paulus Fagius, Petrus Martyr, Rodolphus Cevalerius hanc meam opinionem suo exemplo approbârunt.

Cùm

Cùm enim Argentinæ, Genevæ, & Tiguri agerent, sequebantur ordinem in istis Ecclesiis receptum, atque hi ipsi cùm se in Angliam recepissent, non opponebant se ordini Anglicano. Eodem modo cùm doctissimus Ivelus & alii in Anglia viverent, sequebantur ordinem Anglicanum; & hi ipsi, cùm tempore persecutionis Marianæ, in Helvetia viverent, non oppugnabāt, neque despiciebant ordinem Helveticum. Faciamus nos eodem modo, & non erit necesse, ut de hac re cum quoquam litigemus.

Hic non subsistit tua pietas, sed dicis, me prævaricari; Esse enim duplicem quæstionem. unam, quis ejecerit *Episcopos extra Ecclesiam*? Alteram, quis ejecerit *ordinem Ecclesiasticum ex Republica*? & agnoscis hoc posterius factum esse à politicis. Eo igitur præterito, dico Ecclesiam non esse, neque posse esse sine Episcopis; addo me ante ex Dei verbo, & ex orthodoxa antiquitate probasse, omnes illos pastores, qui Ecclesiam ritè & legitimè pascunt, esse Episcopos. Unde apparet primos Reformatores Ecclesiarum Belgicarum, non ejecisse Episcopos ex Ecclesijs Belgicis, ut tu garris; sed reduxisse Episcopalem ordinem ad primam originem. Etiam insultas illis, quod cogantur abstinere à politicis deliberationib. & sub hoc prætextu videris operam dare, ut quemadmodum politici omnem politicam potestatem, & jus deliberandi in ea ad se transtulerunt: ita etiam omnem Ecclesiasticam potestatem, & jus deliberandi in ea ad se pertrahant; ut quemadmodum Ecclesia miserimâ servitute à Papa oppressa fuit: ita nunc vel eadem, vel simili servitute à politicis opprimatur. Expende autem quam hoc sit periculosum. Tu enim tuo judicio videris inter omnes Hollandos esse doctissimus.



Facilè igitur vel ex hac una tua pietate colligere poterūt Belgicæ Ecclesiæ, quid sibi de politicis polliceri deberent, si cœteri politici essent tui similes, & omnis potestas constituendi deponendique pastores, mutandi doctrinam, ferendi leges de rebus Ecclesiasticis, dijudicandi controversias fidei etiam extra concilium ad illos pertineret. Sed spero non omnes, qui ad Reipubl. gubernacula sedēt, his tuis suggestionibus aures præbituros esse.

Tandem etiam interitum Flandriæ pastoribus imputas, & hoc quorundam prælatorum, qui ad hostem transierunt, testimonio probare conaris. Quod ad me attinet, non vidi Flandriam, neque unquam fui in Flandria, multò minus interfui deliberationibus aut actionibus Flandricis: non possum tamen negare, quin admodum illiberaliter facias, qui ad hoc ipsum probandum ab hoste testimonium petas. Si quis ex illorum libris collegerit, quid de nostris politicis scribant, & ex eo de illius aliarumque provinciarum interitu, & de toto hoc bello iudicaverit, fecerit multis bonis viris, & de Reipubl. quam optimè meritis injuriam. quid igitur de hac tua accusatione boni viri iudicent, ipse videris. Huc accedit, illos, qui causas, propter quas Artesia & Hannonia tempore pacificationis Coloniensis desciverunt, sciunt, & dissidia eorumque causas inter ipsos Ordines, cùm Alenfonius, & Princeps Palatinus in Belgicam duxissent, non ignorant, facilè videre te hominibus innocentibus injuriam facere. Adde, in tota Frisia ne unum quidē, quod sciam, ministrum esse, qui illo tempore in Flandria Ecclesiæ ministrum egerit. Si in Hollandia aliqui agunt, & hujus criminis rei sunt, quare illos non afficitis digno supplicio, ut alii horum exemplo τὸ πολυπραγμοσύνην fugere, & mandato

dato munere fungi discant?

Addis ipsos pastores (quod pene præterieram) Reformatæ Religionis impedivisse synodi Nationalis convocationem, eò quod non voluerunt in Catechismi & confessionis Belgicæ REVISIONEM consentire; quod arguit tibi perinde esse, quid scribas. In omnibus enim Nationalibus synodis, quæ hæctenus in foederata Belgica celebratæ sunt, Catechismus & Confessio prælecta fuerunt, ut unusquisque liberè diceret, si quid contra hanc vel illum haberet: & si nemo esset qui in hac vel illo quicquam desideraret, denuò vel publico decreto, vel tacito consensu approbarentur. Ita factum est in concilio Nationali Middelburgensi, Dordraceno & Hagenfi, neque quisquam impedire voluit, quo minus hoc ipsum in futura Synodo fieret. Attamen, inquis, Doctores & Pastores qui Hagæ in conventu præparatorio congregati erāt, petebant ut illa vox REVISIO in litteris, quibus Generales Ordines synodum convocaturi erant omitteretur. Ita est, atque hujus rei habebant justas causas. Nam qui in iudicio REVISIONEM requirunt, ceciderunt causa: Ecclesiæ verò Reformatæ non ceciderunt causâ suâ. nunquam enim legitimè citatæ, nedum convictæ, multò minus condemnatæ sunt. Quod ad rem ipsam attinet, urgebant Harminius & Vtenbogardus, ut unicuique concederetur in futura Synodo liberè proponere, si quid contra Catechismum & Confessionem haberet. atque hoc concedebatur. convent. præparator. ad quæst. sextam. *Erit cuilibet, qui in Synodo comparebit, et aliquem scrupulum in doctrina habet, liberum, suam opinionem Synodo proponere.* Cum hoc concessum esset, ostendebant re ipsa se hoc non querere, sed longè aliud spectare. Quid hoc erat? volebant

ut omnes Doctores & Pastores REVISIONEM peterent, h. e. ut una cum ipsis Catechismum & Confessionem oppugnarent. Sed hoc erat iniquum. Nam ut nos illis concedebamus libertatem oppugnandæ doctrinæ, de qua dubitabant; ita debebant nobis doctrinæ, de cujus veritate persuasi eramus, defendendæ libertatem relinquere. Non enim debebant à nobis petere, ut de qua doctrina certi eramus, dubitarem. multò minus debebant à nobis postulare, ut doctrinam, de qua minimè dubitabamus, oppugnarem. sed his rationib. non movebantur. magis enim, ut apparebat, nitebantur favore brachii secularis, quàm causæ honestate. Re ipsa enim compertum fuit, articulos qui nobis proponebantur, ab Vtenbogardo profectos esse. Accidit enim casu an de industria, ut qui articulos nobis propositos acceperunt, illos perderent. et cum de ea re in conventu præparatorio quærentur; placuit ut aliud exemplum à Graphiario peteretur. Ibi tum Graphiarius, quia aliud exemplum non habebat, dabat illis, qui ad ipsum ea de re missi erant, exemplum ipsius Vtenbogardi manu scriptum. Vnde facilè intelligebamus, ex quo fonte isti articuli profecti essent, & cujus arbitrio ista actio gubernaretur. Cùm hoc viderè, dicebam consultum esse, ut ab Ordinibus Generalibus peteremus, ut tres aut quatuor ex suo Collegio, & inter illos advocatum Status IOHANNEM BARNEVELDIVM mitterent, qui nostris deliberationibus interessent, rationes utrinque audirent, & de illis bona fide ad Collegas referrent: sed hoc maximè ab illis, qui orthodoxiæ favebant, impetrari non potuit. Si mihi hac in re obtemperatum fuisset, nullus dubito, quin Ecclesiis Hollandicis illo tempore fuisset rectius consultum. Video hoc anno

simili:

simili ratione actum esse, quod propterea scribo, ut ostē-  
 dam Christianos magistratus, si Ecclesiarum tranquil-  
 litati consultum volunt, ex unius aut paucorum uni-  
 parti addictorum arbitrio res tantas administrare non  
 debere. sed redeo ad propositum. Arbitrabamur omnes  
 nullam rem nisi Nationalem synodum posse illis malis,  
 quæ serpebant, mederi. Ne igitur concilii vel denegan-  
 di, vel differendi ullam occasionem præberemus. Con-  
 sensimus in ipsam REVISIONEM, & tantum petivimus, ut  
 scandali vitandi causa alia vox in litteris convocatoriis  
 usurparetur. Convent. parat, ad quæst. octavam. *Petimus*  
*à vobis qui Generales Ordines harum Provinciarum fæderata-*  
*rum representatis, ut in formula convocationis synodi nationa-*  
*lis verba ista DE REVISIONE CATECHISMI ET CON-*  
*FSSIONIS, (quibus Ecclesie ferè omnes, qua scripta ista Dei*  
*verbo congrua esse censent, se valde angi queruntur) omittant,*  
*quietis & pacis Ecclesiarum gratia, & ob causas alias non con-*  
*temnendas, quas si necesse sit in mediū proferre, parati sumus,*  
*cum nonnulli nostrū specialia mandata habeant in hanc rem*  
*non solum ab Ecclesiis, sed etiam ab Ordinibus provinciarum*  
*suarum, qua etiam si poscantur, jussi sunt exhibere. Quapropter*  
*obnixè & humiliter precamur, ut verba alia minus noxia il-*  
*lorum loco in formula ponantur; ut consulatur confirmationi*  
*concordiæ, propagationi puræ doctrinæ, conservationi boni or-*  
*dinis, & pacis in tota Ecclesia, promotioni pietatis in toto po-*  
*pulo harum provinciarum. Quod cum rogamus, in hac tamen*  
*sententia sumus, in synodo Nationali non utique oportere, sed*  
 LICERE CONFSSIONEM ECCLESIAŪ BELGICA-  
 RUM RECENSERI, siquidem ipsa Synodus ex re nata id ne-  
 cesse esse judicaverit, & liberum fore cuilibet, qui aliquid ad-  
 versus eam habeat, hoc ipsum, sicuti par est, in medium asferre,

in

*in eum finem, ut idem à synodo ex Dei verbo expendatur, iudicetur, & determinetur.* Hæc sunt in publica acta relata, hæc acta sunt ipsis Ordinibus Generalibus exhibita. post hac igitur rectè feceris, si in veritatem diligentius inquisiveris.

Quod ad Catechismum attinet, non potuimus in eundem modum respondere. Est enim opus alienum, factum à FREDERICO PIO, ob quam causam dictum est, nos rectè facturos esse, si ab Ordinibus Generalibus peteremus, ut doctissimos Theologorum, qui sunt in Palatinatu, ad futuram Synodum amicè invitarent, & nos in alieno opere nihil nisi ex communi consilio tentaremus. Tu ipse non negaveris hoc consilium spectasse ad Ecclesiarum Belgicarum, & etiam aliarum concordiam conservandam.

Vt nihil intactum prætereas, etiam in presbyteria nostra irruis, & totum hunc ordinem, ut nuper aut nudius tertius inventum, & Reipublicæ noxium, non tolerandū esse doces: sed scire debes, hunc ordinem habere auctoritatem in Dei verbo, & exemplo primitivæ Ecclesiæ probari posse. Dei verbum docet Paulum & Barnabam, cum Antiochiæ de justificatione controversia mota esset, profectos esse Hierosolymam ad Apostolos & Presbyteros, Act. 15. 2. eosdemque Hierosolymæ ab Apostolis & presbyteris acceptos esse, vers. 4. Apostolos item & presbyteros congregatos fuisse, ut de hac quæstione dispicerent. vers. 6. Apostolos denique & presbyteros hanc controversiam definivisse. vers. 22. & synodicum decretum ad fratres qui Antiochiæ manserant, perscripsisse. vers. 23. & cœteris Ecclesijs servanda tradidisse, quæ ab Apostolis & senioribus Hierosolymæ determinata erant.

Act.

Act. 16. 4. Vt autem hæc materia rectè intelligatur, paulò altius repetenda est. Iudaica Ecclesia quamdiu Leviticum sacerdotium stetit, in singulis urbibus habuit seniores, qui dabant operam, ut omnes decenter viverent, & eos, qui exorbitabant, vel in viam reducerent, vel si contumaces essent, ejectione è synagoga, aut aliis modis coercerent. Levit. 19. 12. *Tunc mittent Seniores urbis illius, & abstrahent eum inde.* Deut. 21. 6. *Seniores urbis ejus — lavabunt manus suas.* Deut. 21. 19. *Tunc apprehendent eum pater & mater ejus, & adducent eum ad seniores urbis.* Deut. 22. 15. *Pater & mater puella proferent signa virginitatis puella ad seniores urbis.* vers. 18. *Seniores urbis illius apprehendent virum, & flagellabunt eum.* Iosua. 20. 4. *Loquetur in auribus seniorum urbis istius.* Ruth. 4. 9. *Ait Booz senioribus & omni populo.* 1. Samuel. 11. 3. *Ad quem dixerunt seniores urbis.* 1. Reg. 15. 30. *Honora me queso coram senioribus populi mei.* 1. Sam. 16. 4. *Commoti sunt seniores civitatis in occursum ejus.* Hic ordo duravit usque ad ætatem Christi. Matth. 27. 1. *Consilium cæperunt omnes principes sacerdotum & seniores populi adversus Iesum, Marci 8. 31. cæpit docere, quod oportet Filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus & principibus Sacerdotum & Scribis.* Hunc eundem ordinem (credo reformatum juxta Dei verbum) retinuit Apostolica Ecclesia, quemadmodum paulò ante ex Actorù decimo quinto & decimo sexto capite docui. Quia verò una cum Apostolis Ecclesiam gubernabant, vocabantur gubernatores, & ipsorum munus gubernatio dicebatur. 1. Cor. 12. 28. *Ad Roman. 12. 8. dicuntur præesse.* Paræus. *sic vocat seniores, qui præsides erant disciplina. habuit enim primitiva Ecclesia suum Senatum qui plebem in morum honestate conlineret.* Martyr. *Qui hoc dono sunt ornati, apti sunt*

B. b

ad.

ad regendum, & politica rectè prudenterq; necverunt tractare. Nam & Ecclesia Christi suam politiam habet. Et. quia n-  
 nus pastor omnia per se ipsum obsire non potest, adangebantur  
 ei antiquitus aliqui ex populo seniores. periti et scientes rerum  
 spiritualium, qui erant parochia quodammodo Senatus; hi una  
 cum pastore deliberabant de Ecclesia cura atque instauratione.  
 At, inquires, paulò ante dixisti, presbyteros esse Episco-  
 pos. Rectè, sed scire debes in primitiva Apostolica Ec-  
 clesia duos fuisse ordines presbyterorum. quidam enim  
 pascebant Ecclesiam pabulo verbi Dei, alij præerant cen-  
 suræ morum. 1. Tim. 5. 17. *Qui bene præ sunt presbyteri, du-  
 plici honore digni sunt, maxime ij, qui laborant in sermone.*  
 Vides omnes presbyteros præesse, vel saltem præesse de-  
 bere, & quosdam ex his laborare in sermone. Hi erant  
 Episcopi, reliqui quia mores populi gubernabant, erant  
 gubernatores. Ambrosius. *Et synagoga, & postea Ecclesia  
 seniores habuit, sine quorum consilio nihil agebatur in Ecclesia,  
 quod quâ negligentia obsoleverit, nescio, nisi forte doctorum de-  
 ficiã, dum soli volunt aliquid videri.* Hi lites & diffidia cõ-  
 ponebant, ut videre est apud Epiphanium, hæresi. 69.  
 Idem pœnitentibus satisfactionum leges præscribebãt,  
 & illos absoluebant, ut docet Socrates lib. 5. cap. 19. Idem  
 Socrates narrat, illos propter fœdum facinus Constanti-  
 nopoli depositos esse. Addit Eudæmonem presbyterum  
 hoc suasisse, & simul suggestisse, ut unicuique permittere-  
 tur libertas pro sua conscientia ad mysteria participanda ac-  
 cedere. Crediderim te idem velle. Sed audi quid Socrates  
 de hoc Eudæmonis consilio iudicet. *Consilium tuum (sunt  
 verba Socratis) Ecclesianè profuerit, an secus? Deus viderit,  
 illud tamen planè animadverto, te ansam dedisse, ut alter alte-  
 rius peccata minime coarguat, nec observet illud præceptum A-*  
 soli.

*foli.* Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Mirum ni tam grave iudicium Socratis te ab oppugnatione presbyterorum absterreat. Sed etiam fugillas modum eligēdi presbyteros. At verò ego jam antè ostendi eorum electionem pertinere ad Ecclesiam. An verò ipsa multitudo eos immediatè eligat, ut Actorū sexto capite factum esse legimus. An verò pastores & presbyteri eos nomine totius multitudinis eligant, eosque deinde toti multitudini proponant, ut ad factam electionem suum consensum adjungant, aut doceant non ritè electos esse, atq; ita electionem rescindant, perinde est, neq; est quod tu de ea re conqueraris. Quod autem dicis hoc modo *Rempubl. in Republ. statui*, monstro simile esse videtur. Magistratus enim politicus & Senatus Ecclesiasticus circa diversissima objecta versantur. Hic enim solummodo curat, ut scandalum à peccatore perpetratum vel *δμολογία*, vel alia ratione commodè expietur, & quæ sunt civilia, vel ad Magistratum civilem pertinent, profus non attingit: Ille verò tantum curat ea, quæ ad civilem Magistratum pertinent, & de scandalo tollendo non est sollicitus. Potest autem fieri, ut miser homo patrati sceleris pœnas det Magistratui, & scandalum à se concitatum non tollat; potest etiam fieri, ut scandalum ritè tollat, & adhuc Magistratus civilis iudicio sit obnoxius: ut manifestum sit, nihil ineptius dici posse, quam illos Rempublicam in Republica constituere, qui in Republica Christiana presbyteria locum habere cõtendunt. Quid enim! Annon quotidie videmus, quod in urbib. benè constitutis sunt diversa collegia aut curiæ, puta, Sartorum, Vietorum, Naviculariorum, Aurifabrorum, &c. quas Belgæ *Gilden* vocamus. Quis un-



quam sustinuit dicere illos Rempublicam in Republica constituere, qui in civitate bene constituta tales curias aut collegia instituunt? ut taceã presbyteria nostra, sicut & classes, & synodos, & cœteros Ecclesiasticos conventus ab Ordinibus Frisiæ & Zelandiæ esse publicã auctoritate confirmata, à cæterarum provinciarum Ordinibus etiam esse ipso facto approbata, quemadmodum supra ostendimus. Adde, semper observatum esse, ut ex iis, qui magistratu funguntur, aliqui sint presbyteri aut diaconi. Hoc unicum factum sufficit ad approbationẽ istorum collegiorum. Huc accedit pientissimum Regem Britanniæ hæc collegia presbyterorum in suo regno permittere Belgis, quod nunquam faceret prudentissimus Rex, si per ejusmodi presbyteria Respublica in Republ. constitueretur. Quin videmus prudentissimum Regem approbare ordinem Anglicanum, & permittere Belgis ordinem concilio Emdano congruentem, quo facto ostendit se judicare hos externos ordines esse rem adiaphoram. Idem doctissimi viri Ivellus & alii judicarunt. Nam cùm tempore Eduardi in Anglia viverent, sequebantur ordinem Anglicanum; & cùm tempore Mariano Tiguri & alibi viverent, non opponébant sese ordini Tigurino, quod & ante Martyrem, Fagium, & Bucerũ fecisse docuimus. Vir sapiens igitur de hac re litem non movebit; multò minus Ecclesias bene constitutas propter rem adiaphoram perturbabit. Magnus Ambrosius ad Augustinum adhuc Catechumenum, & ad matrem ejus Monicam de his adiaphoris rebus dicebat. *Ad quamcunque Ecclesiam veneritis, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis, aut facere.* Hoc consilium non puto illos, qui pacis & concordiaë amantes sunt, aspernari debere.

bere. si hic tamen erro, meliora docentem libenter sequar.

Priusquam definam, explicandum mihi est, An summus Magistratus in sua dirione dici possit caput aut Dominus Ecclesiæ? Hanc quæstionem movent propterea, quod putant, se posse Ecclesias Belgicas cum Anglicanis committere, si id negaverimus; aut posse efficere, ut ipso facto condemnemus illos, qui Conradi vocationi intercesserunt, si id affirmaverimus. Ego ut dicam quod res est, libenter ab huiusmodi quæstionibus, ut quæ nihil utilitatis afferunt, abstinerem: tamen quia nos puritanis mi accusat, nosque quasi Magistratibus non tribuamus, quod ipsis debetur, odiosè traducit; deinde quia multi à nobis requirunt, ut quid hac de re Sacræ literæ tradunt, perspicuè explicemus: postremò quia Apostolus mādāt, ut semper simus parati ad respondendū cuilibet petenti rationem istius spei, quæ in nobis est, 1. Pet. 3. 15. breviter, perspicuè & Sacris literis congruenter ad hanc quæstionem respondebo. Dico igitur has voces, *Dominus & caput*, propriè & impropriè, sive  $\chi\rho\tau$   $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\eta$  & communiter accipi. Cū propriè sive  $\chi\rho\tau$   $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\eta$  loquimur. Iesus Christus est Dominus Ecclesiæ. 1. Cor. 8. 6. *Nobis tamen est unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Ratio est manifesta. Quia Iesus Christus Ecclesiam sibi suo sanguine acquisivit, Actorum. 20. 28. Eodem modo si propriè loqui velis, Iesus Christus est caput Ecclesiæ. Eph. 5. 23. *Christus est caput Ecclesia.* Ratio est æquè manifesta. *Ex eo enim totum corpus congruenter coagmentatum & compactum per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente pro mensura uniuscuiusque membri, incrementū capit corpori conveniens ad suis ipsius exstructionē per charitatē.*

Hunc honorem Iesus Christus cum nemine communitat. Quia tamen Magistratus loco Dei in mundo iustitiam administrat, fit ut illi per similitudinem Dei nomina tribuantur. Psalmo 82.6. Ioh. 10. 35. *Ego dixi, Dej estis.* Plane eodem modo, quia Magistratus Ecclesiam defendit, nutrit, & suo imperio gubernat, per similitudinem *Dominus & caput* Ecclesiae dici potest. Hoc modo Rex, Princeps, & quilibet supremus Magistratus in sua ditio-  
 ne non proprie, sed per similitudinem *Dominus & caput* Ecclesiae dici potest. Ne hanc meam responsionem puritanismi accuses, ostendam ipsam Ecclesiam Anglicanae idem cum Ecclesiis Belgicis sentire. Rainoldus colloquio cum Harto. cap. 10. sect. 1. *Calvinus capitis titulum, ut à protestantibus concessus est, minimè reprehendit: sed quosensu eum Pontificij praesules ascripserunt, nominatim verò Stephanus Gardinerus, qui eandem perinde urgebat, ac si ex co-  
 voluisset, penes Regem potestatem esse, ut in rebus religionis statueret pro arbitrio suo quicquid voverit, ac non iuxta divinum arbitrium omnia agenda provideret. Eodem vicissim modo Ecclesia caput centuriatores perstringunt. siquidè aiunt, Principes non habere potestatem cudendi formulas religionum, & novos articulos fidei cudendi, ut novos vitulos Ieroboam. Quod ergo illi reprehendunt, id nos principibus nostris non deferimus, quod nos deferimus principibus, hoc illi non reprehendunt. Quin imò centuriatores eandem principi nostro supremam potestatem, quam nos, ascribunt, neque nostro modo, sed omnibus universim. Eandem etiam Calvinus, neque ille solus aut illi, sed Reformatæ Ecclesiae unanimi consensu universa. Et c. 1. sect. 2. Docemus Christum esse caput Ecclesiae, quatenus eam vivificat suo spiritu, quatenus lux, salus, vita ejus existit, et presentè esse perpetuo tenemus, ut eam impleat beneficijs suis,*  
 & us

Et ut gratiã gubernet. Quibus nominibus cum Scriptura nomẽ Capitis soli Christo per excellentiam quandam attribuat, unde eum solum caput Ecclesia esse statim concludimus. Nam alioquin perspicuum est, (diverso genere & gradu similitudinis) eos posse dici capita, qui aliqua aucti sunt in alios vel loci, vel administrationis prerogativa.

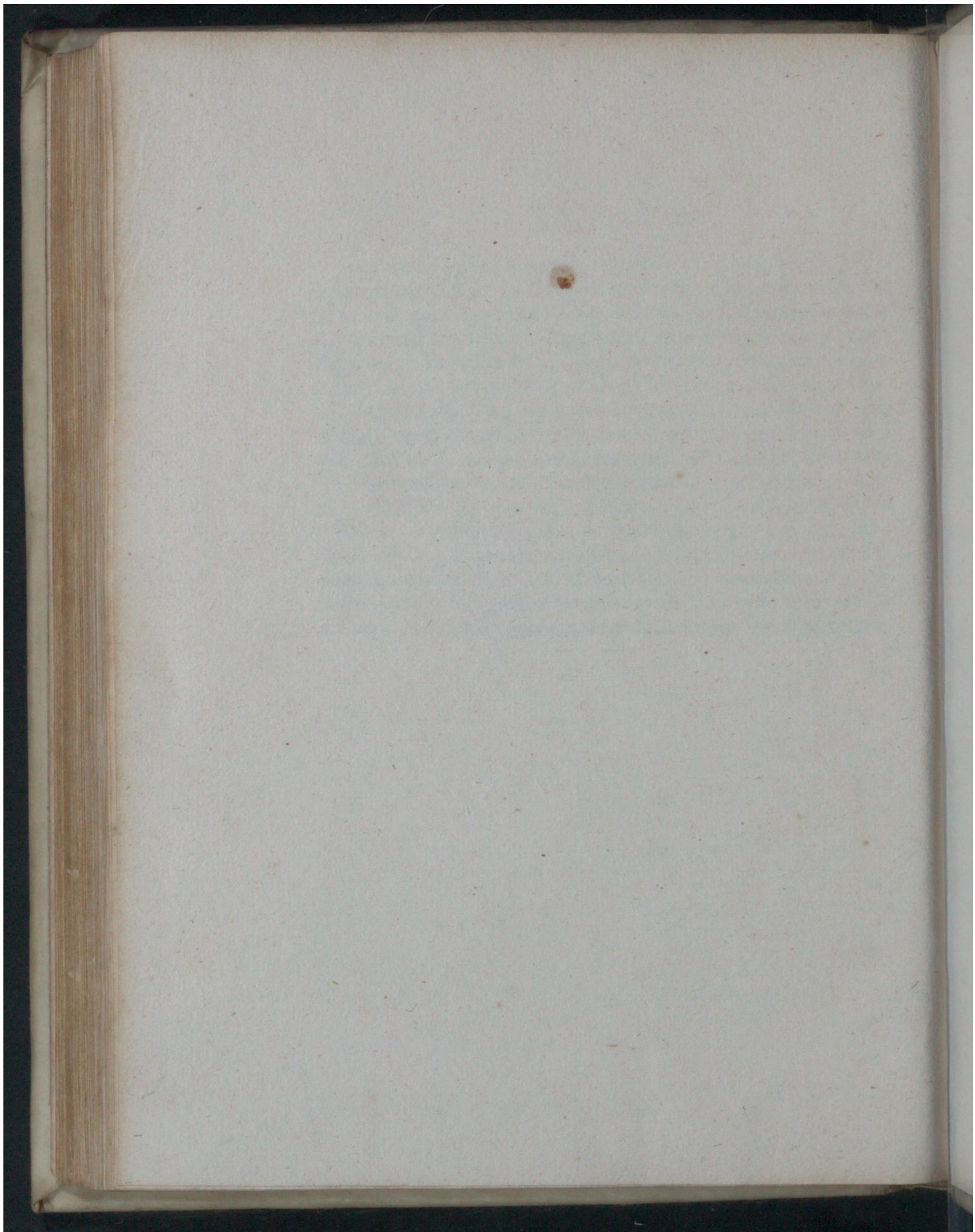
Vt ego de his rebus sentio, ita arbitror omnes Ecclesias foederatarum provinciarum Belgicæ sentire, neque quisquam est, quantum quidem ego sciam, qui de his rebus aliter sentiat. quod propterea moneo, ut Magnus Rex, & Regij consiliarij videant, quam vera falsave sint, quæ de Ecclesiis Belgicis illarumque pastoribus, superiore anno, in Britannia, cum tu istic esses, tam cupidè spargebantur.

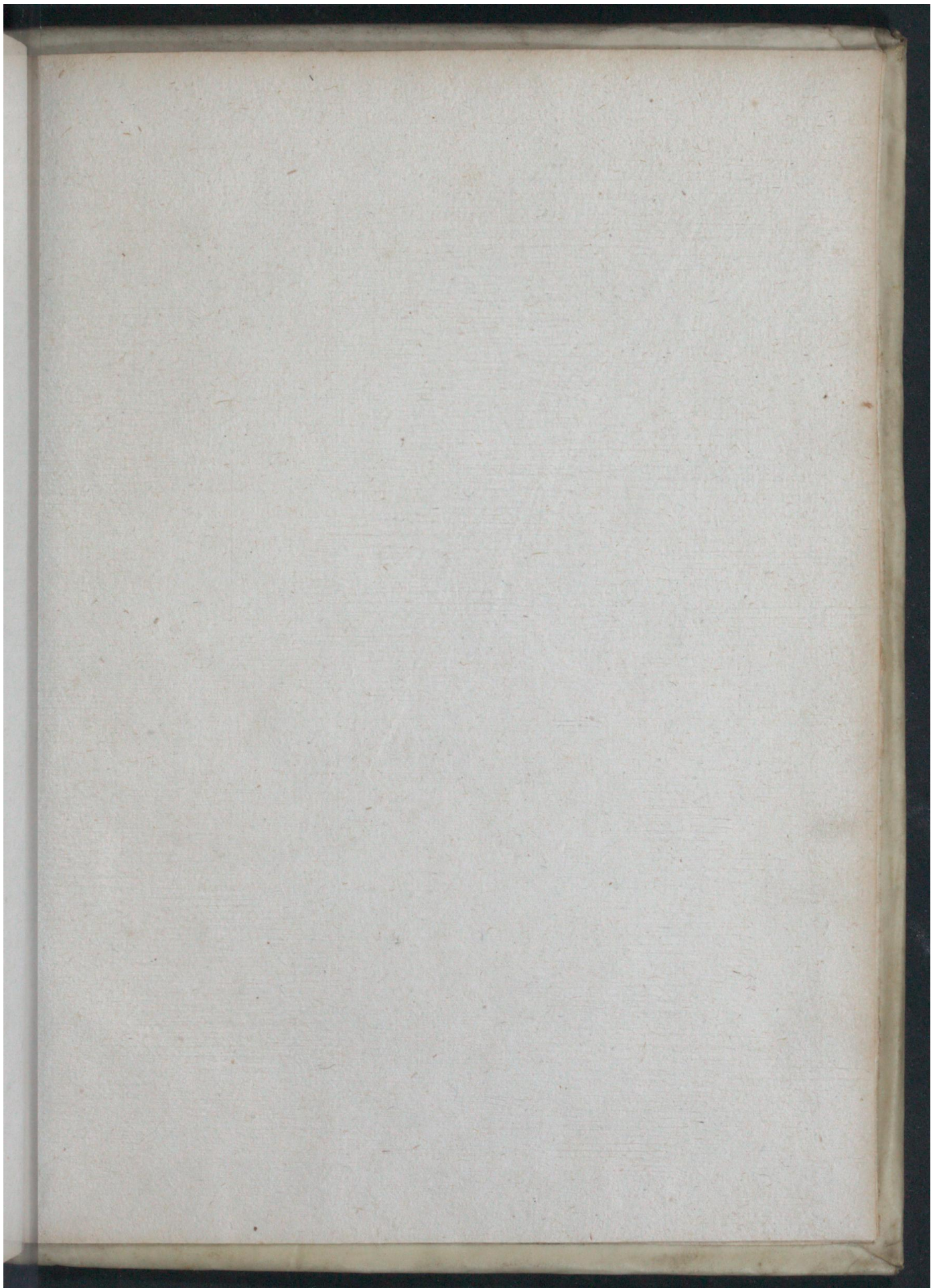


## ERRATA.

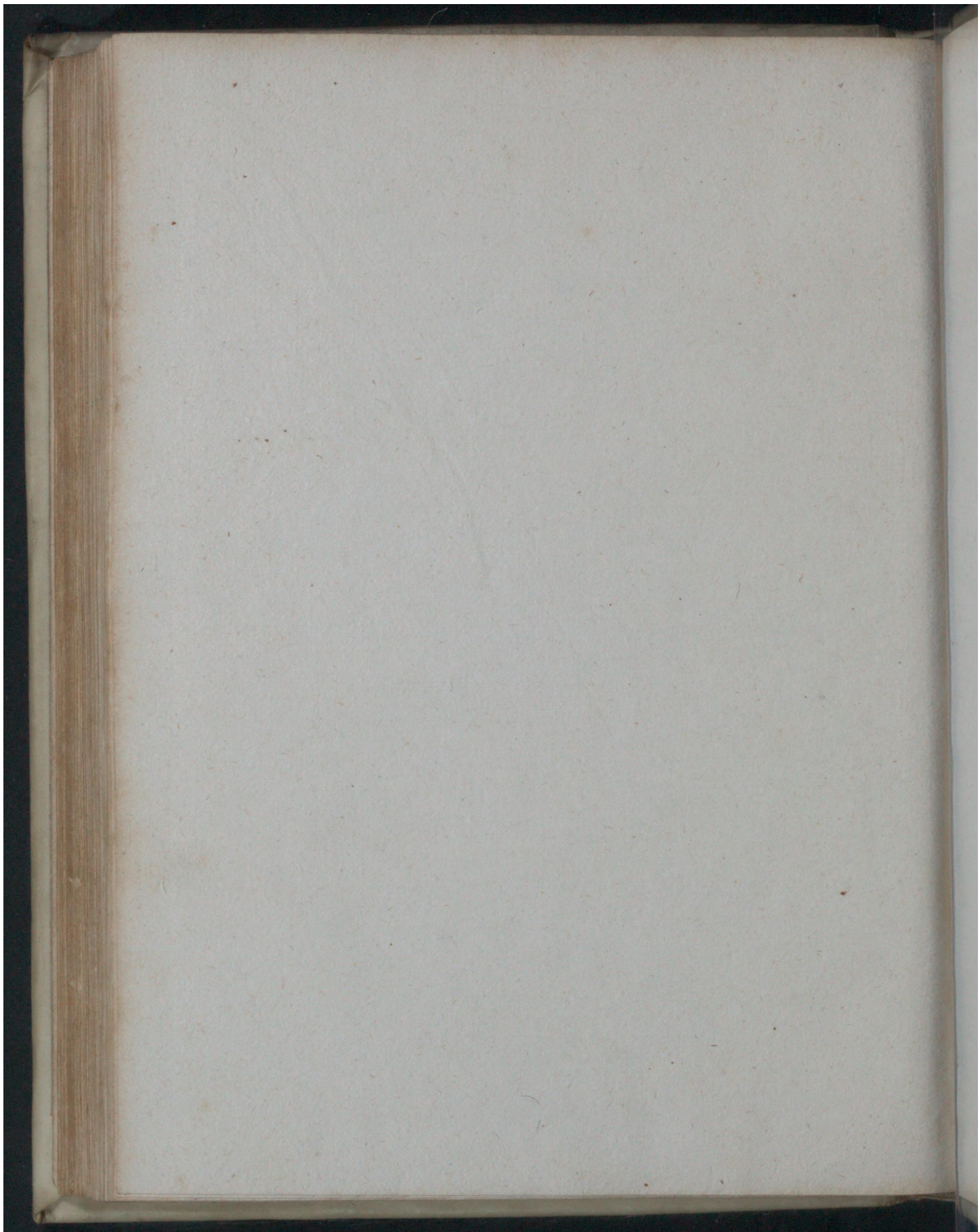
*pag. 3. lin. 24 lege, profitentur. pag. 16. lin. 12. lege nunquam. lin. 14. lege. in illo invehendo. l. 16. lege hortabatur. 18. lin. 6. lege adoptionem. lin. 8. lege Christi. 22. l. 8. lege quidem. 37. 3. lege innuit. 44. 2. lege Serveristarum. 61. 15. Zanchiana. 67. 9. blasphemiam. 71. 16. Deo. 84. 27. impulsu. 85. 21. Athanasius. 88. 13. erat. 90. 29. hinc infero. 109. 26. lateque. 113. 28. persecutiones. 114. 29. advenisset. 115. 14. ordinate. 116. 8. aut hac occasione. 121. 11. constituent. 125. 17. constanter. 127. 12. universos. 129. 18. adoptionem. 136. 18. filij. 145. 16. Heb. 1. 4. 147. 10. disputationes. 148. 21. magistratus. 149. 22. cogitandum. 151. 10. Christianissime. 152. 3. ligatum. 9. noxios. 28. dissimile. 154. 14. Ecclesiasticam. 155. 5. anabaptistis. 159. 3. habeat. 27. Hieronymus. 160. 19. dele ut. 21. lege ut ex. 22. petentibus. 162. 2. pastorum, vicariatum. 6. reservato. 167. 19. electionem. 169. 22. huic. 170. 12. beneficia. 172. 4. exactam. 173. 25. imperii. 179. 1. indigitas. 8. διακονία. 10. qui 22. presbyteros. 184. 2. 1. Cor. 1. 12. 13. dissensionum. 185. 6. sacerdotum. 191. 11. preparat.*

14  
15  
16  
17  
18  
19  
20  
21  
22  
23  
24  
25  
26  
27  
28  
29  
30  
31  
32  
33  
34  
35  
36  
37  
38  
39  
40  
41  
42  
43  
44  
45  
46  
47  
48  
49  
50  
51  
52  
53  
54  
55  
56  
57  
58  
59  
60  
61  
62  
63  
64  
65  
66  
67  
68  
69  
70  
71  
72  
73  
74  
75  
76  
77  
78  
79  
80  
81  
82  
83  
84  
85  
86  
87  
88  
89  
90  
91  
92  
93  
94  
95  
96  
97  
98  
99  
100

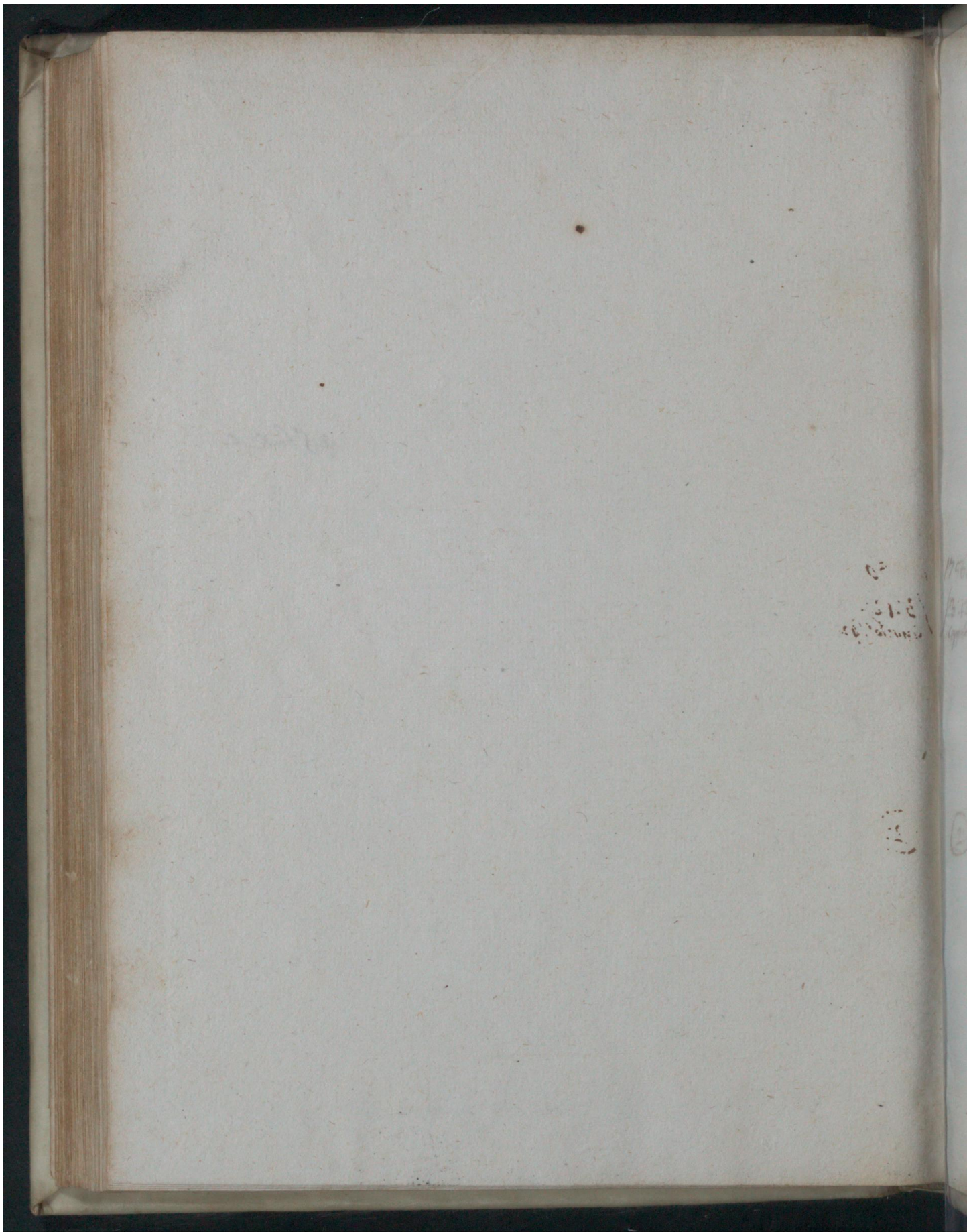








4. Stal c.



17560  
3:12-  
Copp. tot 192

(2)